This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

1837
ARTES VERITAS SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

DH
186
.H14
1640

Haer, Floris van der.

FLORENTII VANDER-HAER
DE INITIIS TVMVLTVVM BELGICORVM,

AD

SERENISS. Principem ALEXANDRVM FARNESIVM, Parmæ & Placentiæ Ducem,

LIBRI DVO.

Quibus eorum temporum Hiſtoria continetur, quæ à Caroli V. Cæſaris morte, vſque ad Ferdinandi Ducis Albani aduentum, Imperante MARGARETA AVSTRIA, Parmæ & Placentiæ Duce, per annos nouem in Belgio geſta ſunt.

EDITIO SECVNDA.

LOVANII,
Ex Officina IVDOCI COPPENII.
M. DC. XL.
Cum Gratia & Priuilegio
Ad Nouennium.

AD SERENISSIMVM
ATQ. ILLVSTRISS.

ALEXANDRVM FARNESIVM,

Parmæ atque Placentiæ Ducem, Aurati Velleris Equitem; Philippi Regis Catholici per Germaniam Inferiorem, Burgundiamque ſupremum Præfectum;

PRÆFATIO.

QVOD religioſa animorum demiſſione, atque accurata peccatorum pœnitentia, quod ſacroſanctis precibus ac pio cultu, quod votis ritè nuncupatis, orare Chriſtianos homines ſupremum Numen o-

375145

portebat, vt, cùm in Belgium, præclaram atq; in omnem partem cum primis opportunam Europæ ditionem, tot ſe vno veluti agmine grauiſſimarum calamitatum acerui contuliſſent, vt non prouincia, non vrbs, non vicus, non domus, nulla hominum neque ætas, neque ſexùs, neque ordo, à maximarum indignitatum, turpiſſimæque iniuriæ metu vacaret; cùm tanta ſubitò omnibus locis rerum perturbatio confuſióque eſſet exorta, vt non ſacroſanctam ſummi Dei religionem, non iuratam legitimo Regi fidem, non in agnatos atque ſocios officium, tenere diu homi-

nes poſſent; tantiſque animi malis ex corporum ægritudines acceſſiſſent, vt non agris, non vrbibus ſecurè habitaretur; non fortunæ, non vita denique, niſi malorum hominum beneficio, cuiquam conſtaret; quod, inquam, precari homines illis poſt habitatum Belgium calamitoſiſſimis miſerrimiſque temporibus oportebat, vt, cùm præſentem habere Regem non liceret, eum ſaltem rebus afflictis perditiſque Ducem Deus largiretur, qui & imperij moderatione, prudentiaque, malis artibus conuulſas atque adeò de ſtatu dimotas bonorum ſubditorum voluntates

reſtitueret; atque omnem inde in poſterum malis hominibus nocendi poteſtatem auferret: id equidem ingenti Dei beneficio illuſtri tua cum laude, (ter magne atque à Domino Deo benedicte PRINCEPS) incredibili noſtro bono ac commodo impetrari à Deo potuiſſe, cùm nobis cumprimis, ad quorum ſalutem, tum Regi ac tibi, ad quorum dignitatem ea res, pertineret, gratulari nos eſt neceſſe. Fuit enim, neque pervetuſta ea eſt memoria, cùm Regis autoritas in anguſtum redacta vnis Lutzenburgi, Namurciique direptis ac laceris prouincijs in continetur, vt quæ ſupereſſent

reliqu

reliquæ ampliſſimæ prouinciæ, vel in crudeliſſimorum iam hoſtium poteſtatem deueniſſent, vel, ſalute penè deſperatâ, & domi hæreticorum, & foris peregrinorum *Principum* inſidijs ac dolis periculo eò maiore iactarentur, quòd ad eum, quem rei reſtituendæ vnum atq; eum ſolum Ducem eſſe oportebat, venire, ob infinita, quæ cauſarentur, minùs vellent, fieretque, vt grauiſſimis morbis preſſi, mori ſe homines malle profiterentur, quàm illi ſe medico curandos præbere, quem peſſimorum hominum ſcelere malè traductum, multis iam præiudicijs animo ſecum condemnaſſent. Atta-

 men,

men, ſiue quòd ea veri vis exi
ſtat, vt id vincere ſit neceſſe, ſiue
quòd infimitorum hominum in-
nocentiæ ac precibus grauiſſi-
morum criminum pœnas Deus
condonaret, ſiue quòd tuis vir
tutibus, immortalis ea laus &
gloria deberetur, diuinis æter
nisque tuis meritis eſt effectum
vt Catholicâ religione reſtitutâ
iuſtitiâ cultâ, prouincijs ſi non
omnibus, at certè pleriſque &
ſummam rerum quietem, &
maiorem, quàm ſperari poſt to
mala poſſet, animorum corpo
rumque ſalutem te Duce adipiſ
ceremur. Qua de re quoties co
gito, toties illud inuenire diffi
culter poſſum, & quænam tu
ill

illa potiſſimum virtus exiſtat, cui acceptam ferre eam tantam, tam excellentem tuam laudem oporteat: &, tibi-ne, cuius eæ propriæ virtutes exiſterent, an nobis, qui alienis vteremur, plus ille decoris atque ornamenti attulerint. Nam cùm belli gloriam intuemur, atque illas tuas res geſtas iam inde à ſuſcepto imperio præclarè fortiterq; adminiſtratas recordamur, tum quibus rebus ſingulis veteres Impp. magnam eſſe laudem conſecutos animaduertimus: eas vniuerſas in te vnum conſpirâſſe admiramur; animum non aduerſis fractum, non ſecundis elatum, ſolertiam in inueniendo;

celeritatem in exequendo, deliberationem in ſuſcipiendo grauem, vigilans atque aſſiduum in omnem partem ſtudium, indefeſſum laborem, incommodorum patientiam, ad quodvis belli genus infractum atque immotum animum; ſiue vrbes ſitu atque operum magnitudine, militumque vi ac robore communitas, tentari conueniat, ſiue acie cum diuturno armorum vſu exercitatis ſit Ducibus militibuſque decertandum: illam poſtremò admirabilem tuam virtutem, vt poſt ſalutem rumorem atque hominum exiſtimationem haberes. Atque hæc cùm de tua belli gloria recordamur,

&

& iam inde ab vrbibus Tranſ-moſanis expugnatis ad Traie-ctum ſuperius cogitationem conuertimus, atque iſtic obſeſsi, veterani militis ingens robur, munitionum magnitudinem, ciuium pertinaciam ceſsiſſe tuæ virtuti animaduertimus: inde per Bouchinium, Tornacum, Aldenardam, Teneramondam, vi armatâ expugnatas vrbes percurrimus: hinc Flandriam occidentalem, & in his Dunckercam, Ducis Andegauenſis noui imperij infauſtam ſedem, occluſo mari incredibili celeritate expugnatam, Neoportum, Dixmudam, Furnas, Bergas in poteſtatem acceptas: Ipras, & Ganda-

vum fame ad deditionem coa-
ctas recordamur: hinc Zutpha-
niam, Steenwichum, Curtra-
cum, Liram, Bredam, ſubitâ ir-
ruptione ac militari dolo recu-
peratas: Antverpiam, totius or-
bis terrarum nobiliſſimum Em-
porium, recente de Duce Ande-
gauenſi, militiaque Gallicana
victoria ſuperbam, ijs naturæ
atque hominum diuturnis ſtu-
dijs communitam, quibus po-
tentiſsimorum Principum in-
exhauſtas opes, exercituumque
ingentes copias rideret, in An-
gliæ, Hollandiæ, Zelandiæque
conſpectu, eo hoſte imminente,
qui mari dominaretur, nauales
copias quàm plurimas inſtru-

ctas haberet, eo ſucceſſu, ſolertiaque expugnatam intuemur, vt & leges à victore ipſa acciperet, & Bruxellam, Mechliniamque, ampliſſimas vrbes, vnà ad officium ſecum adduceret. Inde cùm ab vrbium expugnationibus in aciem deſcendimus, & Gallos ad Cameracum magnâ ſtrage cæſos, cunctando ſæpiùs deluſos; Anglos ad Steenbergam; de la Noue ſupremum hoſtium Ducem, amiſſo ad Curtracum exercitu, captum; tot è Friſia deletis hoſtibus triumphos; memorabilem in aggere Caudeſtenio ad Antverpiam de fortiſsimo milite iuſtoque exercitu victoriam, cæteraque eius

generis

generis infinita cogitamus: tum equidem hanc eſſe illam tuam bellicam virtutem prædicamus, quæ tot Regi Prouincias recuperauit, Andegauenſem nouo imperio profligatum toto Belgio deturbauit, Orangium Brabantiâ deiectum, malè tutas Hollandiæ latebras quærere coëgit: omnium poſtremò in te hominum vel admirationem, vel inuicti tui animi metum concitauit. Verùm cùm è diuerſo à bello digreſsi in cęterarum tuarum virtutum memoriam ingredimur, & illas, quæ in omnium ſermone atque oculis verſantur, togatas tuas laudes recitamus, tum hæ iſtæ nobis, quàm illæ

belli,

belli, illuſtriores omnem in partem maioreſque exiſtimantur. Licet enim res maximæ iſtâ tui inuicti animi fortitudine ſint procuratæ, neque vlla è re maior atque è bellis laus vulgò exiſtat, ſiue quòd ampliſsimorum imperiorum ea initia extiterint, ſiue quòd potentium hominum concertationes atque opes, ingentes rerum commutationes, agrorum vaſtitates, vrbium excidia, populorum clades, quæ iuſtiſsimis etiam bellis continentur, inſignem poſteritati eorum temporum atque Ducum memoriam poſt ſe relinquant: maiores nihilominus verioreſque ex tuæ laudes exiſtunt, quæ non

nisi

niſi cum populorum ac ſubdito-rum ſalute ſunt coniunctæ; at-que ita tuæ exiſtunt, vt nullam inde ſibi partem arrogare Lega-ti, Tribuni, Centuriones, Mili-tes poſsint; nullam, quæ in bello plurimùm valent, breues tempo-ris locorumque opportunitates vindicare ſibi portionem que-ant. Tua enim eſt illa in rebus gerendis ſingularis prudentia: tua illa in dignitate retinenda grauitas, in audiendis ſubdito-rum poſtulatis lenitas: tua eſt illa non humana ſed propè diui-na gloria, dictorum factorum-que conſtantia ac fides, quæ vna conuulſam ſuperiorum tempo-rum iniurijs Religionis maieſta-

tem, Regis amplitudinem poſt-
liminio in auguſtius ſecuriuſq;
dignitatis faſtigium collocauit.
Hæc vna illa tua eſt virtus, quæ
te non aurato curru, ſed veris
laudibus ſublimem illuſtri to-
tius orbis theatro veracis Prin-
cipis coronâ decorauit. Recor-
damur, cùm Arteſia, Hanno-
nia, Inſulæ, Duacum, Orchi-
acum in commune conſilijs de-
liberarent, atque te tunc Traie-
ctum ad Moſam oppugnantem,
legitimum ſui Regis Præfectum
profiterentur, totoſque (quod
facere eos oportebat, arduum
nihilominus ijs temporibus ex-
iſtebat) in tuam ſe poteſtatem
traderent; fuiſſe tum eos Oran-

gij ſermones, quem res ea vehementer tunc pungebat, vt palàm profiteretur, impoſſibile tibi futurum, vt fidem Prouincijs præſtares; tum quòd Regis Catholici miniſtros ita eſſe arrogantes affirmaret, vt ſubditorum pacta conditioneſque inter crimina Maieſtatis deputarent; tum quòd fidem ſubditis datam iuratamque, vti noui prætores, ex edicto, *Quod vi metúſve causâ*, Regij Præfecti iampridem reſcindere conſuêſſent, indeque id ſecuturum augúraretur, vt, cùm Prouinciæ violari ea pacta intelligerent, quæ ſecuritati ſuæ neceſſaria credidiſſent, in nouos continuò atque eos prioribus

grauio-

grauiores eſſent motus erupturi. Fefellit hominem augurium, quod è ſuo ille ingenio, non etiam ex Regis atque tuo deſumebat; fidemque, quam dederas, non præſtitiſti modò, quin vltrà, quàm ſperare homines auderent, ampliſſima in bonos ſubditos beneficia contuliſti; malos non tam pœnis, quàm virtutum tuarum metu in ordinem redegiſti. Quam rem id eſt ſecutum, vt Regi quidem exactè pareretur, tibi verò homines non vi atque armis, ſed libentes ingenti animorum conſenſu, conſtantiaque obſequerentur; legibus autem, quibus Regium exercitum, non malo animo,

at minùs commodè initio Prouinciæ arctarant, nullâ vi adhibitâ vltrò renuntiarent; onera, vectigaliaque, pro rerum neceſſitate minuta, pro viribus atque opibus ingentia miniſtrarent. Hinc item effectum eſt, vt huius tuæ virtutis fama in hoſtiles prouincias progrederetur; Brugenſes, Franconates, vrbes atque agri Flandriæ ad Schaldim, Neomagum, Doesburgum, nemine cogente, imperij tui faſces libenter ſubirent; vrbes obſeſſæ non, vti antè, extrema paterentur, ſed præſidijs in vrbem admiſſis, omnem ſuam ſalutem in conſtante tua fide collocarent; ita ſublatâ vetere, quæ extiterat, diffi-

diffidentiâ, vt nullus tam hoſtis vel Regi vel tibi capitalis ſit inuentus, qui non ratam (ſi detur) tuam ſe fidem habere profiteatur, tanta tua cum gloria, vt vna illa certiſsima rerum promiſſarum cautio exiſtat, Si hoc Parmæ Principem promiſiſſe homines intelligant. Iam illæ reliquæ tuæ virtutes quàm ſunt multæ atque auguſtæ! in Religionem pietas, in iure dicundo æquitas, in negotijs dexteritas: non frangi rumoribus: non aſſentiri calumniatoribus: non credere adulatoribus: non faſtuosè pro imperio voluntatem, ſed æquiſſimam legitimi iuris, veteriſque comprobati moris

 aucto-

auctoritatem habere: cætera denique tot & tanta, quanta neque epiſtolæ modus, neque modeſtia tua facilè patiatur. Iam illud, quod ſecundo loco minùs me inuenire affirmabam, tibíne tuæ virtutes, an nobis plus illæ decoris atque ornamenti attulerint, ea certè perardua mihi quæſtio atque difficilis exiſtit. Nam ſi eorum temporum memoriam recolimus, quæ Albano imperante extiterunt, quæque Requeſenij mortem ſunt conſecuta, tum certè è Belgio in Hiſpanias ad Regem, non niſi Vrbium defectiones, Religionum mutationes, Prouinciarum noua conſi-

lia, Ordinum Generalium extraordinaria comitia, ſuſcepta fœdera, accerſiti peregrè Præfecti, cæteraque eius generis infinita deferebantur. Pòſt, cùm ille nobis, poſt Belgium excultum lætiſſimus imperij tui dies illuxit, tum nulla peregrinâ vi, ſolâ veræ virtutis atque laudis gloriâ incitati, præclara noſtri homines per ſe multa gesserunt, eo fauentis Dei auſpicio, vt quæ anni M. D.LXXVIII. Kal. Oct. primus imperij tui dies extiterunt, eædem illæ eſſent Kalendæ, quibus Emanuel Lalaignius Montignei Dominus, Menino occupato, neceſſarijs Reip. temporibus, tum, cùm præceps in

ruinam Religio, Regiſque obſequium ruerent, cùm indebitam inter Ordines auctoritatem Orangius teneret, viri boni quem ſequerentur Ducem non inuenirent, mali pro arbitrio omnia ſurſum deorſum verſarent, incertis omnia conſilijs nutarent, ita ſe Ducem rei reſtituendæ per Flandriam eſt profeſſus, vt ſtationibus toto flumine Liſæ diſpoſitis, progredi hæreticorum inſaniam vltrà non pateretur; magnam lectiſſimorum militum manum ad Regem adduceret; digreſſos ab officio homines grauiſſimis damnis cladibuſque coërceret; Orangij conſilia turbaret, atque eos in Orangij exercitu

ercitu motus concitaret, vt Caſimiro Palatino Comite à Gandauenſibus ab exercitu ad ſuam internecionem Curtracū abducto, toto inde exercitu dilapſo, prȩclariſſimorum per Arteſiam, Hannoniam, Inſulas, Duacum, Orchiacum conſiliorum auctor, ſi minùs verbo, at certè re exiſteret. Ducem Andegauenſem vti tutelarem Deum, maximorum, vt ferebatur, periculorum metu, intra domeſticos lares Prouinciæ nonnullæ admiſerant: dolis Gallicis deprehenſis, Hannoniâ eiectum redire in Galliam Montenſes, Landrechij, Quercetique vrbes coëgerunt. Louanium, florentis quon-

 dam

dam Belgij illuſtre decus, to
nobiliſsimæ vrbis decora, to
optimorum ciuium fortunas a
vitam, tot præſtantiſſimorum
ingeniorum calamitates æterna
conſtantiæ fideiq́ue teſtimonio
vni Religionis atque Regis ob
ſequio impendit; hoſtem iam
admotis ſcalis è mœnibus pu
gnantem, non tam militum, qu
parua tum vrbe manus exiſte
bat, quàm ciuium ſingulari vir
tute depulit. Atrebatum, cele
berrimam ad Galliæ limitem
Arteſiæ vrbem, iampridem O
rangius cogitabat: abducere ſe
Religione Regisq́ue ſtudio ob
præſtantem veteremq́ue ciuium
fidem, niſi dolo, vrbem minù

poſſ

poſſe intelligebat. Multis itaque legationibus literisq́; ſuſpicaces atque irritabiles limitaneorum hominum animos in eum metum adducit, vt contra ſeruitutem, contra Galliæ metum multa ſecum conſilia haberent, Aldegondam libenter audirent; vt quindecimviros Reip. turbandæ conſtitueret, vrbis militiæ, vigilijsq́; quendam ſuarum partium factioſum hominem Ambroſium præficeret; hinc, rebus conſtitutis, in eas difficultates vrbem adduceret, vt Ordinum Arteſiæ libertate ſublatâ, vrbis magiſtratui per ſuos illos quindecimviros Ambroſiumque in curia cuſtodes apponeret, vrbémque

béinque & malorum hominu
ſtudijs (qui rebus turbatis mul
omnibus & Rebuſp. atque vrb
bus facilè ſe oſtendunt) & imp
ritæ plebis multitudine, quæ v
pecudes ducum veſtigia ſeq
conſuevit, eò perduceret, vt
ſalute vrbéque reſtituenda ſp
ſupereſſe iam nulla crederetu
Non ferunt eam contumeliar
præclari eius vrbis ciues: omn
nō ſi bonorum ſeſe ſtudioru
duces oſtenderent, multos ad
acceſſuros arbitrantur. Succed
negocium, decedere de foro cu
riaque quindecimviros inuito
cogunt, magiſtratum in liberta
tem aſſerunt, Oudardum Bo
novillium, Dominum Capri

vrbi

vrbis Præfectum in vrbem adducunt, quindecimviris vincula inijciunt, de damnatis pœnas ſumunt; rebusq́ue ingenti celeritate reſtitutis, & Orangio recuperandæ auctoritatis facultatem eripiunt, & Religioni Regiq́ue vrbem conſeruant. Valenciana, infamis priorum Præfectorum imperio, officium magna ſuâ laude, in ſummis rerum periculis, pręclarè bis eſt tutata: ſemel cùm Harcheus, vir nobilis, factioſorum ſeſe hominum ea in vrbe ducem profeſſus, & magiſtratus ingenti fortitudine prudentiaq́ue, & Ioannis Richardoti ſingulari virtute, conſtantiâ, eloquentiaq́ue, imperio fuit

deie-

deiectus, ac ſeditioſis homini-
bus arma de manibus erepta:
atque iterum, cùm, vrbe dolo
occupatâ, eam hoſte Tornacen-
ſi iam ingreſſo, & hoſtem vrbe
profligauit, & ciues ſeditioſos
repreſſit, & tibi ſe tot hoſtibus
circumſepta ſubmiſit. Landre-
chij Præfectus apud Orangium
ſacramenta dixerat, militeſque
pecunijs corrumpere inſtituerat:
plus tamen apud ciues militéſ-
que, Philippo Comite Lalaino
procurante, officij ratio, quàm
Præfecti artes ac doli valuerunt.
Inſulas idem hoſtis Tornacen-
ſis cogitabat; foſſis tentatis, mu-
nitionibuſque exploratis, per
proditores rem aggreditur. Nul-

lo peregrino milite intra vrbem exiſtente, ipſi ſibi conſilium magiſtratus atque ciues capiunt, hoſtem accedere propiùs non permittunt, in proditores ſeuerè animaduertunt. Mechlinia, inediâ afflicta, hoſtilibus copijs præſidijſque cincta vndique, inopinâ ſubitáque hoſtium irruptione occupata, non antè in hoſtium potèſtatem pervenit, quàm & locis omnibus per totam vrbem diu ciues pugnaſſent, & circumuenti ſuſtinere vim hoſtium diutiùs non poſſent. Aloſtum, minuta Flandriȩ & perexigua ciuitas, eiecto Orangij præſidio, in libertatem ſeſe aſſeruerat: inde tibi ſe, quod

opor-

oportebat, tradiderat, interqu denſiſſimos hoſtes, grauiſſimi rerum difficultatibus iactata, ad mirabili omnium ordinum at que ætatum fortitudine, incre dibili vigilantia, officium con ſtantiſſimè tuebatur. Noctur nis inſidijs, per tentatum foſſa vadum, Religioni atque Reg obſequentem, alienam vrbem Ducis Andegauenſis Præfect inuadunt: exiguum, quod intra vrbem præſidium remanſerat qui clerici, qui ciues, qui è pagis vrbe homines morabantur fortiter pugnant; antè vitam quàm officium perdunt. Iam illa quæ Buſciducis ſępiùs acciderunt, hæreticę conciones ſolâ

ciuium

civium virtute conſtantiáque eiectæ, inde vrbe dolo occupatā, cùm Claudius Barlamontius, Dominus Haultepennæ, caſu in eam vrbem adveniſſet, & perpaucos iſtic equites in comitatu haberet, an non civium ſingulari virtute ac gloriâ, & omnes illas hoſtium copias cęcîdit, & vrbem extremis periculis exemptam Regi & Religioni conſervauit? Illa poſtremò Noviomagenſium virtus, eum, hæreticorum ſeruitute depulsâ, tui imperij ac Præfecturæ faſces eſt amplexa, an non illuſtri in omne ævum teſtimonio id probabunt, numquam tot vel fortitudinis, vel pietatis officia fuiſſe vrbes atque

hominꝭs noſtros ſuſcepturos, ſ
non in tuo ſe præſtante imperi
eas virtutes inuenturos arbitra
rentur, quibus & beatè viuere
tur, & ſecurè pareretur? ſi non
etiam per te homines didiciſ
ſent, & quàm ijs præclarum at
que omnibus ſuis numeris abſo
lutum eſſet Regem Deus elargi
tus, & quàm illæ graues atq; legi
timæ cauſæ exiſterent, vt, mali
ducibus deſertis, in huius ſui Re
gis tot rationibus legitimum
tot cauſis æquiſſimum iuſtiſſ
mumque imperium concede
rent? Nobis itaque, qui tuis vi
tutibus accenſi hæc noſtrarum
prouinciarum atque vrbium de
cora ſumus conſecuti, hono

tu

tuæ illæ virtutes atque merita extiterunt, idque nobis quàm tibi magis. Nam & harum laudum commendatione nos alieni imperij homines, quàm tu legibus ſolutus PRINCEPS, plus indigemus; & commodo eæ res potiùs nobis, quàm tibi ſunt futuræ. Quòd intelligi non difficulter poterit, ſi quis aliquando eo ingenio, eo ocio atque opibus futurus eſt, vt res à te geſtas ad poſteritatis memoriam ſit deſcripturus: quod certè qui, memoriâ iam inde à morte Ioan. Auſtriaci repetitâ, ad hæc noſtra eſt tempora deducturus, næ ille diuini Numinis prouidentiâ, admiranda, rerum varietate, infi-

nita; magnitudine, præclara consilio, varia; fortitudine, illu ſtria, ita multa eſt inuenturus, v hæc vna ſufficere hiſtoria infini tis prudentum hominum ſtu dijs poſſe videatur. Nullæ enim ſunt neque bonæ neque mala Reip. conditiones, nulla neque bonarum neque malarum Reli gionum conſilia, nulla offenſa rum, diſſidiorum, ſeditionum, defectionum vel initia vel pro greſſus, nulla vel domeſtica, vel Italica, vel Hiſpanica, vel Ger manica, vel Gallica, vel Angli ca, vel Scotica militia, nulli vel nauales vel terreſtres apparatus, nulli (ſi priorem tuis rebus con nexam hiſtoriam cogitamus)

terra

terra marique conflictus, nulla denique diuinæ atque humanæ prudentiæ vel plura vel maiora exempla, atq; in hac ipſa, quam dicebamus, hiſtoria ſunt futura. Præclarum omninò ac diuinum opus, ſed quod præſtare vni ſit difficile. Equidem ſi quæ ad rem tantam neceſſaria exiſtunt, ijs ego rebus abundarem, numquam hoc tanto fructu carere homines diu paterer. Quod vt maximè ita de me ipſe iudicarem, tamen quòd hoc mihi ſtudium adluberet, feci, vt eorum mihi temporum memoriam deſcriberem, quæ Cæſare Carolo extincto, inde Rege in Hiſpanias profecto, imperante Sere-

ceps, ſaue, & hoc quicquid eſt
quod ponimus, poni permitte
Eſt enim in triumphis non ſo
lis, vel arcubus in ſublime ela
tis, vel pyramidibus, vel roſtra
tis columnis, ſtatuiſque, ſed &
minutis tabulis, ſi non par, a
ſuus quoque honos.

E X

CL. V. VALERII ANDREÆ I. C.

FLORENTIVS VANDER-HAER, *Louanij naſcitur pa-tre* Lamberto, *Medicinæ Docto-re, matre* Mariâ vander Börch, *patriciæ apud Louanienſes familiæ. Ipſe verò origine fuit Vltraiectinus, maiores ſuos numerans iam inde à* Godeſcalco Woerdeno, *Equite, poſtmodum dicto* Vander-Haer, *à dominio ſcilicet ac domo, quam ipſe in parochia Vleutenſi, ad ſecundum ab Vltraiecto lapidem, ædificauit, ob-ijtque anno Dom.* CIↃ. C. LXXXVI. IV. *Idus Ianuarij. A* Godeſcalco *deſcendit* Gisbertus Boeckelius Vander-Haer; *ab hoc, poſt inter-medios aliquot,* Ludolphus Van-

der-Haer *an.* cIↄ. Iↄ. I. *cui ex vxore* Foeytia *filij duo fuerunt,* Ioannes, *ex quo natus* Ludolphus, *Quæstor Domanij Principalis per Provinciam Vltraiectinam* , & Lambertus, *pater*, *vt dixi*, Florentij *noſtri. Educatus is fuit Lovanij in Collegio Trilingui Buſlidiano apud Corn. Valerium, accuratiſsimum ingeniorum formatorem, boniſque in litteris inſtitutorem. Pluribus deinde annis Canonicus & Theſaurarius fuit Inſulenſis, atque innovando ibidem quotannis Magiſtratui Regiâ auctoritate Delegatus ordinarius: vir ob ſingularem prudentiam & multiplicem eruditionem Principibus, alijſque Primoribus longè gratiſsimus. Scripſit eleganter ac*

fide-

fideliſſimè De initiis Tumultuum Belgicorum *lib. II. Duaci* 1587. 8.

Liturgicarum Antiquitatum arcana *ex Scriptoribus partim editis, partim ineditis concinnabit. Ibid.* 1605. 8. *Tomis III. Eſſe verò* Florentium Vander-Haer *harum Antiquitatum auctorem ac collectorem, cùm nomen ipſe ſuum ſuppreſſum voluerit, conſtat vel ex Præfationis ad Lectorem clauſula* : Vale Lector, & auctori tam FLORIDO, & tantum caſtis ARIS addicto, quantum ab inceſtis HARIS alieno, fave &c.

Præterea Gallico idiomate evulgavit De Caſtellania Inſulenſi *lib. II. in quibus diſſerit de ſtatu, officio & familia Caſtellanorum, deque*

ſtatu

ſtatu Comitum ſub Romanis, Gothis &c. Inſulis. 1611. 4.

Deſijt agere inter viuos planè decrepitus, ætatis anno LXXXVII. *qui fuit Incarnationis Dominicæ* CIↃ. IↃC. XXXIV. *menſe Februario.*

DE INITIIS TVMVLTVVM BELGICORVM.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Veteres Belgij Principum & Regum Galliarum ſimultates ac bella.

BELLVM ingentibus Europæ atq; adeò totius orbis motibus noſtri Principes cum Galliarum Regibus diu geſſerant: in belli ſocietatem Germania, Italia, Hiſpania, Anglia, ipſe adeò damnati imperij Princeps Turca tranſierant; multarum prouinciarum atque vrbium direptionibus, profuſis ditiſſimorum Regum opibus, populorumque exhauſtis vectigalibus diu bellum trahebatur. Non inducijs,

non

non fœderibus, non agnatione, non nuptijs deponi iræ poterant. Vnius Regis Philippi auguſto imperio ea laus debebatur, vt, quod ducentis retrò annis, tot Principes minùs potuerant, vti ſtabilem ac diuturnam pacem haberemus, id quarto anno, poſtquam imperium accepit, ſingulari virtute conſequeretur. Anni enim ſunt paulò minùs ducenti, cùm Carolo Sexto Rege Galliarum emotæ mentis in eum morbum collapſo, vt ſupereſſe regno non poſſet, de regni adminiſtratione inter Ludouicum Aureliæ Ducem, Caroli fratrem, & Philippum Burgundiæ, Ioannem Biturigum Duces, Caroli patruos, altercari eo euentu eſt incœptum, vt rerum ſummâ ad patruos tranſlatâ, & impatiens noui imperij Ludouicus, & priuatarum offenſarum ſeueri vindices patrui, ſimultatibus atque odijs Galliam implerent; exciperet paternas ſimultates Ioannes Philippi filius; Ludouicum per ſicarios viâ publicâ Pariſijs confoderet; vlciſceretur iniuſtam agnati cædem vindex Deus, maioreque etiam hominum perfidiâ, per Caroli filium tum Delphinum, pòſt Galliarum Regem Carolum Septimum ad Icannæ & Sequanæ confluentem, eò turpiore
parri-

parricidio Ioannem confodi pateretur, quò amicitiæ concordiæque ſimulatione maiore in eum fuerat locum à Delphino euocatus. Hinc accepta nepotibus diuturna odia, diuulſi in ſtudia regni Proceres, vltor paternæ cædis Philippus Dux Burgundiæ in aciem procedit, diu arbiter, Anglóſne an Francos Galliarum imperio flagitaret: pietati, Regumque Galliarum neceſſitudini paternas iniurias condonat, pactiſque Atrebati ſuſceptis, eam cum Rege Carolo pacem conſtituit, quâ ſopitæ æternâ obliuione priorum temporum contentiones dicerentur. Carolus Anglos à Philippo deſertos totâ penè Galliâ deturbat: Philippus imperij limites, opes, dignitates in immenſum atque inuidendum ſupremorum Regum faſtigium perducit; populus, ſub præſtantiſſimi Principis Philippi imperio, ingenti cum fructu rem priuatam procurat. At Ludouici Vndecimi infidum, Caroli Philippi filij faſtuoſum ac turbidum ingenium ferre eam felicitatem diu non poſſunt. Itur denuò in coniuratas Procerum ſocietates: nouis bellis noui atque ij ſpecioſi tituli quæruntur, variâ fortunâ ex bello ita bellum trahitur, vt ijs bellis & vitam Carolus, & felicitatem ſubditi impenderent; eâ rerum commutatio-

mutatione, vt Maria, Ducis Caroli filia & hæres, Burgundiâ, Arteſiâ, vrbibuſque ad Somonam amiſſis, & domi ſeditionibus, & foris Ludouici inſidijs de dignitate ac vita laboraret. Opitulatur afflictæ Principi, innocentiæ & pupillorum tutor Deus. Maximilianum Auſtrium, Frederici Imp. filium, ab extremis Germaniæ finibus, Ludouico repugnante, Mariæ eum maritum accerſit, qui nullis ſuis opibus, quas è Germania perexiguas in dotem attulerat, ſed ſolâ virtute Comitatus Arteſiæ, Burgundiæq; recuperaret; trium Regum, Ludouici Vndecimi, Caroli Octaui, & Ludouici Duodecimi iniurias multis bellis propulſaret; Philippo filio eas nuptias procuraret, quibus ad Hiſpaniæ atque Italiæ dominatum eius nepotes peruenirent. Tot iam annis tot Reges pugnabant, tot paria gladiatorum committebantur: in ſolos innoxios ſpectatores redibant mortes, in alienam libidinem tot miſeri cadebant, tot vrbes ruebant, tot agri flagrabant, tot ſcelera patrabantur; exſaturari nihilominus animi non poſſunt. Moritur Maximilianus, moritur Ludouicus; ſimultates, bella non moriuntur: euehitur ad ſupremum orbis nomen Maximiliani ex filio nepos Carolus, & comitijs Imperatorijs

Cæſar Auguſtus compellatur. Succedit Regi Ludouico gener Franciſcus: ad vtroſque cum hæreditate tranſeunt odia, tota Italia Galli profligantur, Franciſcus pugna Ticinenſi capitur, in Hiſpanias abducitur, in easque leges iurat, quibus ſe carcere, victorem Cæſarem iis legibus exſolueret, quibus teneri victorem Cæſarem diutius non oportebat. Fruſtra enim Cæſar vinceret, ſi nil victori victoria conferret. Reſtituitur itaque regno Rex Franciſcus, Eleonoram Cæſaris ſororem vxorem ducit: affinitas contrahitur, amicitia non contrahitur. Malè obductum vulnus in Franciſci præcordiis venenum coquebat: ea vomica cùm maturiret, tum eo ferro diſſecta erupit, quòd pactis ſe teneri Franciſcus negaret, in quæ vi atque metu conſenſiſſet. Repetita itaque bella, poſt bella, repetita fœdera, quibus reparatis animis alacriores ad noua bella Reges concitarentur. Franciſco mortuo ſuccedit filius Henricus: huic iterum pugnare cum Cæſare adlubet. Nouis itaque atque iis latiſſimè patentibus bellis res agitur. Cæſar, quem diuinarum rerum ſtudio accenſum, humanarum tædebat, tot bella, tot mala abominabatur: bellorum nullum finem, fœderum nullam fidem cogitando

inuehiebat. Admirando itaque atque ant eum diem inaudito exemplo decedere d tot regnis, de tot ampliſſimis ſupremarum dignitatum honoribus cogitat: rem cogitando ſæpiùs dilatam; hunc poſtremò i modum exequitur.

CAPVT II.

Carolus V. Imp. de Belgij Imperi decedit, eo tranſlato in Philippum filium.

1555. AD. menſis Octobris diem quintum & viceſimum anni milleſimi quingentiſimi quinti & quinquageſimi, vniuerſarum Prouinciarum Ordinibus, maiorumque gentium nobilitati Bruxellæ diem Cæſar dicit; die conſtitutâ, horâ tertiâ pomeridianâ delegati, cæterique ampliſſimorum Ordinum viri Palatium conſcendunt Ibi tum Cæſar, Philippo filio Rege Angliæ Maria Hungariæ Reginâ ſorore comitatus Palatij maiore atrio cum incredibili hominum veneratione exceptus, conſcensâ ſede Philibertum Bruſſelium, Senatorem Concilij Status, ſigno dato loqui in hanc ſententiam iubet.

Oratio Philiberti à Bruxellis ad Ordines.

Vt maximè quæ proponi his comitijs oporteret, iam antè ex Cæſaris epiſtolis intellexeritis, tamen quòd id Cæſar iubeat, cauſam ampliſſimi conuentus denuò ſum vobis explicaturus. Iam inde ab eo tempore, quo Cæſarem avus Maximilianus emancipauit, atque has, quarum Legati aduenistis, Prouincias imperio Cæſar adminiſtrauit, fuit hoc illius continuum ac perpetuum ſtudium, vt, quarum ditionum curam à Deo accepiſset, eas & æquiſſimis legibus ſanctè procuraret, & pro earum ſalute incredibili ſollicitudine laboraret. Multis grauiſſimiſque teſtimonijs hanc ſuam præclaram in ſubditos voluntatem Cæſar eſt teſtatus. Nulla enim fuit illius tam afflicta valetudo, nulla tam res inceptu ardua, exitu difficilis, nullum iter tam impeditum, nullæ tantæ rerum difficultates, quas non etiam pro optimorum ſubditorum ſalute contemneret. Fecit id Cæſar cùm maiorum exemplo, tum ſuo ingenio: natum enim ſe ortumque hiſce ditionibus recordabatur, officijque id à ſe ſui ratio, ſubditorúmque præclara virtus poſtulabat. Grauiſſima certè cæterorum imperiorum negotia ſemper extiterunt, multæque, ijs vti locis moraretur, cauſæ ſæpenumerò flagitârunt: tamen

quòd vos vnicè diligeret, quòd veſtras commoditates ſuis potiores exiſtimaret, harum ſibi Prouinciarum curam præcipuam ſemper putauit: hanc de cogitatione neque præſens neque abſens vllo vmquam tempore depoſuit: vobiſcum & diutiſſimè ſemper fuit, &, cùm diſcedere eſt coactus, citiſſimè ad vos libentiſſiméque eſt reuerſus. Magna ſunt iſta Cæſaris in vos merita, ſed quorum tam Cæſarem non pœniteat, vt, ſi votis res humanæ geri poſſint, hoc fuerit Deum vnicè rogaturus, vt hanc ſuam curam, hoc ſuum in vos officium ad extremum tenere permitteretur. Verùm, cùm tot pro vobis ſuſceptis laboribus, exhauſtæ vires ſufficere rebus agendis minùs poſſent, neceſsariò faciendum Cæſari fuit, vt & ſe ijs negotijs eximeret, quibus ſupereſse pro voto minùs poſset, & vobis, quorum ſaluti ſtuderet, ea in poſterum conſilia ſubminiſtraret, eum pro ſe Ducem ac Principem daret, cuius auſpicijs felices viueretis. Annum iam duodecimum ab Hiſpanijs abeſt Cæſar; iuſtiſſimis Hiſpanorum precibus, quibus vt in Hiſpanias reuerteretur poſtulabatur, ſatisfacere idcirco minùs potuit, quòd abeſse à vobis ſine ingenti veſtro incommodo non poſſet. Valuit hactenus ea excuſatio apud Hi-

ſpanos,

ſpanos; valere ob graues cauſas diutiùs non debet. Accedit, quòd quibus Cæſar confli-ctatur, graues morbi ferre huius cæli intemperiem ac frigora minùs poſſunt. Nauigare itaque hac hyeme in Hiſpanias, voſque Regi filio in fidam noui imperij tutelam dare conſtituit. Moleſtè diuelli ſeſe à vobis Cæſar patitur: vna eum res ſolatur, quòd quos homines, quas Prouincias enixè amat, de quorum ſalute tam ſemper anxiè cogitat, eos homines, eas Prouincias tranſire ab optimo ſuo imperio in æquiſſimam Regis filij tutelam coràm intuetur. Magna ſunt regnorum pericula, cùm adhiberi ad ſupremarum dignitatum adminiſtrationem adoleſcentes rerum imperitos Principes contingit: ea pericula ne acciderent, & ſingulari Dei beneficio, & Cæſaris prudentiâ eſt effectum. Iampridem tot negotijs addidicit, quàm ſit res grauis imperare; quàm ea res addiſci neque ſubitò poſſit, neque tardè cum ſubditorum iniuria debeat. Fecit itaque Cæſar, vt nonnulla Regi filio imperia atque regna traderet, eius virtutem prudentiámque paucorum regnorum adminiſtratione exerceret, ne ſi ſemel vno veluti pondere in inſuetos humeros tot ditiones, prouinciæque incumberent, pares ferendo non

 exiſte-

exiſterent. Præclaram certámque horum regnorum adminiſtratione ſuarum virtutum fidem Rex fecit. Ætatem quoque eam eſt adeptus, vt metui iuuenilis ætatis peccata non oporteat. Quod igitur Regi in æternum ſalutare, vobis, Prouincijsque felix ſit fauſtumque, omnibus ſe Cæſar Prouincijs, totóque Belgio abdicat; iuratam ſibi fidem remittit, religione abſoluit. Quo iure hæ Prouinciæ ditionéſque nunc ad Cæſarem, eoque mortuo ad Regem filium pertinent, eo iure filio coram aſſidenti earum poſseſſionem vobis præſentibus Cæſar tradit. Veſtri itaque erit officij, vt, qui non ita pridem ea apud Regem ſacramenta dixiſtis, quæ Cæſare mortuo preſtaretis, eodem Cęſare imperio cedente, non jam ea dilato ſed præſente die Regi exhibeatis. Fuit equidem ſemper iſta Cæſaris præclara voluntas, id eius in vos ſtudium, vt quas in commune res vtiles vel ipſe cogitando inueniſset, vel viri prudentes conſilio ſubminiſtrâſsent, vel Regina ſoror magno ſtudio prudentiaque in medium attuliſset, eas vniuerſas harum Prouinciarum commodis impenderet. Eo ſtudio ſi, quod voluit, non eſt conſecutus, hoc equidem vel grauiſsimis Cæſaris negotijs, vel acutis eius morbis acceptum ferre

vos oportet. Nihil enim æquè optauit ſemper, ac de vobis tam ſibi charis hominibus, conſtante ac perpetuâ in ſe fide, optimè mereri. Operam, conſilium, pecunias & ſæpè & liberaliter præbuiſtis; pro tantis in ſe meritis immenſas vobis agit gratias: pecunias multas numeraſtis, plures etiam à cæteris ſuis Prouincijs ac Regnis acceptas in harum Prouinciarum tutelam collocauit; quibus nominibus tanta pecunia ſit expenſa, ipſi tenetis. Dolet Cæſari, impetrari ijs pecunijs non potuiſſe, vt, antequam in Hiſpanias proficiſceretur, vacuam à bellis regionem haberetis. Nulla eſt hac in re Cæſaris culpa; alienam præſtare minus poteſt. Regina Hungariæ poſtremis comitijs rem vniuerſam vobis explicauit: facilis de hoſte victoria eſt futura, ſi Regi bonam in hoſte coërcendo operam præbebitis. Iam illud vos Cæſar ſeriò monet, illud pro ſuo in ſalutem veſtram amore tenere vos ſingulari conſtantiâ in æternum hortatur & iubet: *Summi Dei ſacrum cultum retinete: Sacroſanctam Sanctæ matri Eccleſiæ obſeruantiam, Catholicæ Religionis fidem exhibere: Leges colite, quibus hæreticorum hominum temeritatem Cæſar coërcuit.* Diſcedere vos ab his Cæſaris monitis non oportet; ſunt enim vicinorum re-

 gnorum

gnorum in illuſtri loco exempla collocata: quorum ſi pœnam timetis, certè culpam abominari eſt neceſſe. Eſt quippe illa æterni Dei certa atque immota ſententia, *Frui eos diu bonis non poſſe, qui boni largitorem Deum negligerent.* Acturus eſt hac de re cum Rege filio Cæſar; huic res ea curæ item eſt futura. Poſtremò (quòd ſingulæ Prouinciæ non niſi vnius corporis multa membra exiſtant) à diſſidijs atque odijs abſtinete; concordiam tenete. Id ſi feceritis, inuicti; ſin contempſeritis, omnium etiam minutiſſimorum hoſtium injurijs obnoxiæ Prouinciæ ſunt futuræ.

Quæ cum in hanc ſententiam Bruſſelius recitâſſet, finemque ſermonis eum feciſſet, vt officium in Regem ſui homines commonefaceret, multaque de optimi noui Principis præſtante voluntate polliceretur, tum Cæſar in hanc ſententiam illius ſermonem eſt proſecutus.

Oratio Cæſaris ad Ordines. Licet Bruſselius de hac mea ceſſione ea dixerit, quæ mandâram, nonnulla tamen & mihi occurrunt. Pridie poſtremi feſti Epiphaniæ annus finiebatur quadrageſimus, ex quo avus me meus Cæſar hoc loco, atque iſtâ penè horâ annos tum natum quindecim emancipauit. Anno inſequente, annis abhinc

bine vndequadraginta, mortuus eſt auus meus Rex Catholicus, eo mortuo, cùm mater morbo impediretur, quò minus regnum tractaret, annis abhinc duodequadraginta, per hoc noſtrum mare primò in Hiſpanias nauigaui. Annus eſt ſextus & trigeſimus, ex quo mortuus eſt avus meus Cæſar Maximilianus, eo mortuo Imperij dignitatem non gloria, at eo ſtudio ambiui, vt quæ haberem Regna, & in his has veſtras Prouincias, eo meliùs ſecuriúſque procurarem. Hoc me ſtudio intenſum multas ſuſcipere expeditiones, profectionéſq; neceſſitas coëgit: nouem in Germaniam, ſex in Hiſpanias, ſeptem in Italiam, decem in has Prouincias, quatuor pace & bello in Gallias, binas in Angliam, binas in Africam, quæ ſunt in vniuerſum itinera quadraginta. Horum gratiâ octies mihi fuit nauigandum mare mediterraneum, ter hic noſter Oceanus, quem nunc quartùm cogito. His meis profectionibus, neque illam, quam per Gallias in has Prouincias ob quædam iſthic exorta non leuem, aut paruis de cauſis ſuſcépi, neque cæteras annumero, cùm in diuerſas meas Prouincias, Inſulaſque ſum profectus. His negotijs profectionibusque impeditum, abeſſe cùm cæteris meis Regnis, tum

num hiſce in Prouincijs ſæpenumero fuit
receſſe. Ea res ne damno vobis exiſteret,
Reginam ſororem hîc corâm conſidentem
ſummæ rerum præfeci; quæ qualem ſe præ-
ſtiterit; quos potiùs quàm vos ſum teſtes
citaturus? Bella quoque toto hoc tempore
permulta gerere, non animi mei ſenten-
tia, ſed hoſtium iniquitas coëgit; tam me
miſeram illam rerum faciem non flagitante,
vt nulla nunc mihi diſcedenti moleſtia æquè
res exiſtat, atque iſtud quod reſtat bellum
componi non potuiſſe; quod intellexiſſe
vos è ſorore Regina poſtremis Comitijs
equidem exiſtimo. Quàm mihi tot regno-
rum, tot bellorum cura grauis extiterit, &
hac quam videtis meâ valetudine, & ſuo
quiſque iudicio facilè æſtimarit. Sæpius ita-
que cùm in eam cogitationem incidiſſem, v
& deeſſe mihi multa intelligerem, quæ tan-
tarum rerum curæ conuenirent; diſcedere-
que eo me munere debere, exiſtimarem, cu
ſatisfacere minus poſſem; graues nihilomi-
nus, cur ſequi hunc animi mei ſenſum mi-
nus liceret, eæ ſeſe rationes obtulerunt
quòd neque matris valetudo, neque filij
immatura ætas, pati hoc meum conſilium
poſſe viderentur. Dilata itaque eſt à me iſt
cogitatio; inde denuò repetita, cùm poſtre

mi

mò hinc in Germaniam ſum profectus. Verùm agitantem tum me iſta conſilia, & valetudo multò quàm nunc eſt firmior, & turbatæ vndique res ab inſtituto reuocârunt. Metim itaque incommodo anni tempore ſum aggreſſus; probare enim imperio fidem meam cupiebam. Inde domum ad vos reuerſus Morinum atque Heſdinum expugnaui: Regem Galliarum in has noſtras Prouincias transgreſſum magnis ſum itineribus inſecutus. Is cùm pugnandi copiam nullam faceret, & Valencenis diu ſubſtitiſſem, tum anno inſequente, Mariæburgo ab hoſte occupato, veni Namurcum; inde in hoſtem progreſſus, Rentiacum obſidione liberaui, cæteraque geſſi, quibus neque plura, neque maiora potuiſſe equidem dolet. Atque hęc ego, quamdiu licuit; at nunc cùm morbis ingraueſcentibus ſufficere valetudo nullam in partem poteſt, cùm filius eâ eſt ætate, vt ſufficere per ſe curis publicis poſſit, differre hoc iampridem animo meditatum conſilium diutiùs non oportuit. Vos itaque quo me patrem, eodem hunc meum filium officio ſtudióque excipite. De me ita iudicate, non ignauiam, cur de imperio decederem; ſed hanc vnam mihi cauſam extitiſſe, quòd vererer, vt me impedito damnum Reſp. acci-
peret.

peret. Noſtri itaque memoriam retine
illaque noſtra monita animo circumfer
quibus de concordia retinenda, iuſtitia c
lenda, Religione Catholica conſeruan
hæreticis profligandis, ſumus cohortati.

Quæ cùm Cæſar hunc in modum dixiſſ
tum magno innocentiæ teſtimonio, in ce
berrimo hominum conſeſſu affirmauit, m
torum quidem ſe ſuorum peccatorum rec
dari, multa iuuenili, multa reliquâ ætate à
commiſſa, quorum pœniteret; id nihilon
nus ſe profiteri, eorum, qui adeſſent, qu
rum nomine veniſſent, nulli ſe iniuriai
damnum, vim feciſſe: ea in re ſi erraret,
iniuriâ læſus quis extitiſſet, eam ſe ignora
tem dediſſe, eiuſque ſe culpæ veniam depr
cari. Hinc ad Regem conuerſus, ſui eu
officij commonefecit, ſubditoſque eius fid
tutelæque commendauit. Atque hæc tu
Cæſar: quæ maioréne hominum admir
tione, an ſtupore audirentur, difficulter d
xerim. Erat enim (vt accepimus) quidar
veluti extra ſe poſitorum, hominum con
moti animi ſtupor: neque vllus toto c
conuentu tam obfirmato animo tum eſt i
uentus, qui non etiam profuſis lachrym
ploraret. Erat enim ſupra quàm creder
poſteritas facilè queat, incredibilis cum v

neratior

neratione obſeruantiaque in Cæſarem voluntas. Cùm itaque hæc Cæſar dixiſſet, tum ſurgens Rex de ſolio patri ad pedes advoluitur: amplexatur filium canus atque omnium penè membrorum vſu deſtitutus Cæſar pater; filiumque redire in eum, vnde venerat, locum iubet.

Inde pro toto eo conuentu, Doctor Maſius vrbis Antuerpienſis (vt loquimur) Penſionarius, ita Cæſari reſpondet, vt de Ordinum in Cæſarem obſeruantia, de maximis Cæſaris in ſe meritis, de dolore, quem ex hoc diſceſſu immenſum caperent, nonnulla præfatus, in eam ſententiam ſermonem deduceret, vt parêre rerum neceſſitati Ordines affirmaret: hinc de Ordinum in Regem ſtudio, de Regis, quam ſperarent, beneuolentia, nonnulla prolocutus, in eum ſermonem ingrederetur, vt ærarij difficultates ſubleuari aliorum regnorum vectigalibus poſtularet; profectionem differri in proximam veris tempeſtatem obſecraret; Cæſaris monitis parituros Ordines affirmaret, Religionemque eò maiore ſtudio conſeruaturos aſſeueraret, quòd ad animarum ſalutem, ad publicam rerum quietem, Religionis tutela pertineret: ſermonem poſtremò vniuerſum ijs verbis finiret, quibus fauſtis acclamationibus

Ordinũ ad Cæſarem reſponſum.

nibus Cæſari profecturo benè ominaretur.

Ant. Perrenotus Epiſc. Atrebat pro Rege Ordines alloquitur.

Quæ cùm longâ oratione eſſent à Maſio recitata, tum Antonius Perrenotus Granuellanus, Epiſcopus Atrebatenſis, Regis mandatu de Regis in patrem obſequio, ſubditóſque voluntate, ea eſt locutus, quibus ſuſcipere Prouincias Regem profiteretur, ſubditiſque æquiſſimi imperij leges polliceretur.

Mariæ Reginæ Hungariæ ad Ordines oratio.

Inde Hungariæ Regina, omnium, quæ retrò extiterunt, & quæ fortè ſunt futuræ, laudatiſsima domi, prudentiſſima in imperio Regina, modeſtâ oratione de annis quinque & viginti, quibus Belgio præfuiſſet, ea dicere eſt aggreſſa, quæ & Cæſar laudaret, & Prouincijs ingens Reginæ deſiderium relinquerent. Fuerat equidem ſeuerius Reginæ imperium, quàm ſexui conueniret, tamen quòd iuſtum extitiſſet, quódque amâſſe ſubditos crederetur, præclara hominum de Regina iudicia ferebantur.

Hunc itaque in modum orbe admirante, quòd ante eum diem Christianus Princeps fuerat nemo, omnium ſeſe Prouinciarum imperijs Cæſar abdicauit. Non ſatiari adeò honoribus mens humana poteſt. Neque ea demùm beata eſt atque felix vita, quæ maiore hominum luce, multis titulis atque

opibus

opibus ſuperba ingreditur; ſed quæ tranquilliore animi ſtatu, & humana fortiùs contemnit, & de moriendi neceſſitate ſanctiùs cogitat.

CAPVT III.

Continuantur ſimultates & odia, violatis inducijs quinquennalibus, Regum Philippi & Henrici. Pax Cameraceſia, & mors Henrici.

VT igitur vnde diſceſſit, reuertatur narratio, bellorum Cæſarem tædebat, Henricum non item. Maria Angliæ Regina, Regis vxor, per Reginaldum Polum Cardinalem de pace agere inſtituerat: at non ſucceſſerat negotium, Cæſare nihilominus profecto, quòd pacis æterna fœdera maiores rerum difficultates continere dicerentur, quàm vt expediri facilè poſſent; pacem nihilominus ferre Reges poſſe crederentur, de inducijs agi cœptum. Delecti huic negotio, Carolus Comes Lalaignius, Simon Regnardus Burgundus, qui legationes in Gallia nonnullas obierat, & Philibertus Bruſſelius, inducias cum Gallis in annos quinque

quinque paciſcuntur. Non placent Regi, in quas Legati conſenſerant, conditiones: in Regnardum ea culpa confertur; ſuſpectam hominis fidem Rex clàm accuſat; occultæ veterum legationum conſilia notantur, mandatis non paruiſſe affirmatur. Indignè eam contumeliam fert Regnardus, Epiſcopum Atrebatenſem, qui gratiâ atque auctoritate apud Regem plurimum valebat, de alienata à ſe Regia voluntate accuſat; latèque ea diſſidia progrediuntur. Tranſit in ſimultates Comes Lalaignius, quod verbo ſe Regnardus, re illum peti affirmaret, qui legationis Princeps ac Dux extitiſſet. Hinc à Lalaignio ad Philippum Montmorantium, Hornæ Comitem (cuius ſororem Lalaignius in matrimonio habebat) quadam veluti contagione eorum diſſidiorum ignes peruadunt; occulti tum illi, & qui frequentibus aulæ odijs, inuidiæque Palatiorum Reginæ vulgò tribuerentur, maximorum nihilominus grauiſſimorumque in poſterum motuum cauſæ exiſterent. Vixdum annum induciæ conſtiterant, cùm & Franciſcus Lotaringus Dux Guiſius expeditione in Italiam ſuſceptâ, Caraffeos Regi repugnantes tueri aggreditur, & Caſparus Collignius, maris Gallici Admirallus, ſubitâ

eruptione

eruptione Duacum tentat; inde eâ ſpe excluſus, belloque repetito Lenſium Arteſiæ vrbem expugnat. Violatis itaque inducijs, magnis vtrimque conſcriptis exercitibus, multò quàm antè grauiore motu bellum reſtauratur. Prior Gallias Rex ingreditur, vrbes Picardiæ nonnullas expugnat, inde Fanum S. Quintini, celebrem eius oræ ciuitatem, aggreditur. Philibertus Emanuel Dux Sabaudiæ, ditionibus ſuis imperioque à Gallis deiectus, ſupremum in Regis exercitu imperium tenebat: atque ad primam noui Regis militiam ingens nobilitas confluxerat, equitum peditumque lectiſſimæ copiæ ingentem exercitum confecerant. Annas Montmorantius Galliæ Conneſtablius, totius penè Galliæ nobilitate comitatus, ingenti & ipſe exercitu comparato, liberare vrbem obſidione aggreditur. Adventanti ad IV. Idus Auguſti, die B. Laurentio ſacrâ, anno M. D. LVII. obuiam Dux proficiſcitur: pugnatur eo euentu, vt exercitu Gallico deleto, Conneſtablius, eius liberi, frequens atque opulenta nobilitas in hoſtium poteſtatem deuenirent; inde, Rege victorem exercitum ingreſſo, vrbs expugnaretur; Admirallius, qui ſummum in vrbe imperium tenebat, caperetur. Hinc

Obſidio S. Quintini.

metum eum concepit Gallia, vt Pariſijs, totoque adeò regno incredibili animorum conſternatione trepidaretur, neque antè ex eo ſe metu Gallia colligeret, quàm reuerſus ex Italia Guiſius Caletum, cæteráque eius oræ iuris Anglicani loca occuparet. Inde Duce Thermei Domino in Flandriam Galli irrumpunt, Dunquercam & Bergas expugnant, latiſſiméque totam eam regionem hoſtilem in modum populantur. Magnos hinc ſibi animos Galli aſſumunt, Anglos toto continente deiectos ad veteres terminos intra Oceanum compellunt. Non fert inſoleſcentem felicitatem Deus, Amorallum Egmondæ Comitem, & Pontum Laleignium Bignicourtij Dominum, Regios Duces in Gallos immittit, exercitum Gallorum cædit, vrbes Dunquercam ac Bergas reſtituit, Gallóſque totâ Flandriâ profligat: ita in vicem variante victorias & clades fortunâ, vt, ne ad hominum vindictam vltores deeſſent, neque vinci, neque vincere bellantes pateretur. Tædebat Reges tot bellorum, tot impenſarum: Dux Sabaudiæ reſtitui imperio cupiebat, quo tot per annos exul caruiſſet Chriſtierna Regis Catholici ex amita Iſabella conſobrina; Dux Lotharingiæ, quòd inter pugnantes Reges, liberos, digni-

Gallorũ de Caleto, Dunquerca, Bergis victoria.

Pax Gallica.

dignitatem, fortunas precariò teneret, componi rem flagitabat. Regum ſubditi id peruulgatum ferebant:

Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes.
Regij exercitus vti feſſi bellis, ſic ad Ambianum foſſis munitionibúſque vallati ſedebant. Captiuus Conneſtablius (quo Rex Henricus perquàm familiariter vtebatur) de Regibus componendis ſæpè multúmque loquebatur: Granvellanus & Orangius Regis mandatu Conneſtablij ſermones blandè excipiebant. Reſtabat, quòd quem cui cedere priorem oporteret non inueniretur; quòd neque id facere victorem Regem Philippum deceret, neque hanc in ſe ſuſcipere contumeliam Rex Henricus vellet, quaſi ob accepta damna ambîſſe alienam amicitiam videretur. Opportunè itaque Chriſtierna eſt oblata, cuius filius Claudiam Henrici filiam in matrimonio habebat, & ad Regem Philippum, ita vt oſtendimus, arctè attinebat. Eâ itaque procurante, colloquio Cericampum monaſterium Ciſterciense, ad Arteſiæ & Picardiæ limitem, dies dicitur. Veniunt eò à Rege Catholico Legati, Antonius Perrenotus Granvellanus, Epiſcopus Atrebatenſis; Ferdinandus Aluarez à Toledo, Albæ Dux, Regij Palatij

Magiſter; Guilielmus Naſſovius, Orangij Princeps; Ruygomes de Sylua, Comes Melitenſis, Pincerna Regius; & Viglius Ayta Zuichemus, Præſes Concilij Priuati. A Rege Henrico, Carolus Lotharingus Cardinalis, Archiepiſcopus Rhemenſis; Ioannes Morvillerius, Epiſcopus Aurelianenſis; Annas Montmorantius, Franciæ Conneſtablius; Iacobus Dalbon Dominus Fani S. Andreæ, Franciæ Mariſchalcus, & Claudius Laubeſpineus. Magnâ hominum exſpectatione res ſuſcipitur, diu in commune deliberatur: niſi Duce Sabaudo reſtituto, ſatisfieri Regi Catholico non poterat, & decedere tot tam opportunis ditionibus graue Regi Henrico exiſtebat. Multis itaque altercationibus in id tempus res extrahitur, dum Maria Angliæ Regina moritur. Turbat ea res Regum conſilia, ac re infectâ diſceditur; inſtat nihilominus operi Chriſtierna, atque in annum ſequentem eoſdem Legatos Cameracenſium adducit; melioréque quàm antè ſucceſſu eò rem perducit, vt tertio Non. April. anno M. D. LIX. æternâ Regum gloriâ in pacem conſentiretur, quæ cùm vtrique honeſta, tum Regi Catholico commodiſſima honeſtiſſimaque fuiſſe exiſtimatur: cuius rei prolixior eſt narratio, quàm vt explicari à nobis

Maria Angliæ Regina moritur

nobis iſto loco debeat. Fœdere promulgato, vti aurei ſæculi poſtliminio, ſic ad omnem lætitiam effuſis hominum animis, ludis, ignibus, conuiuijs læti toto Belgio, Galliáque complures dies exiguntur. Hinc quemadmodum fœdere conuenerat, quòd reſtituere priorem Regem oporteret Galliarum, vades Lutetiam Albanus, Orangius, Egmondanus, Hornanuſque proficiſcuntur. Elizabetham, Henrici filiam, Regi Philippo ſponſam Albanus ſtipulatur; Margaretam, Henrici ſororem, Dux Sabaudiæ vxorem ducit: ingens toto regno excita nobilitas ad nouas nuptias Lutetiam proficiſcitur. Regem (ſiue id veteri ſuæ in Reges fidei, ſiue illius meritis darent) ingens fauentium hominum ſtudium conſequitur: Ludi ab arguta gente complures inſtituuntur. Rex, qui vni noſtris moribus præclari atque ingenui ludi prædicantur, equeſtres decurſus, pugnaſque indicit: Reginis, Regijs liberis, proceribúſque inſpectantibus ad vicum Antonianum concurritur. Multæ (vt aſſolent) toto biduo pugnantium curæ, multæ applaudentium concertationes apud Regem; vt olympicis, ſic eorum dierum ſummum decus. Die tertio ludorum (erat is menſis Iulij decimus) quem grauis æſtus *Mors Regis Henrici.*

 mole-

moleſtum effecerat, procedit denuò in arenam Rex Henricus, victor reuocari à certamine non poteſt; rogant vxor, Sabaudus, Conneſtablius de ludo decedat; ſat gloriæ, ſat datum amicitiæ; daret quod peteretur valetudini, daret Reginis, daret matronis petentibus. Eâ lege Rex aſſentitur, vt tamen antè ſemel Mongommerius ſecum decurrat; erat is Præfectus Regiorum excubitorum. Recuſat Mongommerius: equum, & laſſitudinem cauſatur. Excuſationem Rex non accipit; concurritur, Mongommerij lanceam pectore Rex excipit, confractæque lanceæ fruſtum in Regis galeam minùs accuratè occluſam eo ſe fert impetu, vt oculo perfoſſo, viciniſque cerebri partibus laceratis, quinto die pòſt Rex moreretur. Tantâ adeò celeritate ampliſſimi Regni Rex, tot liberorum pater, maximorum Principum ſocer, ætate vegetâ, firmâ valetudine, inſperatò è ſummo lætitiæ gradu, populorum gentiumque gratulatione, maximarum rerum ſpe, in cariſſimornm liberorum, coniugiſque aſpectu, per ſpeciem gratiſſimorum ludorum, per manus obſequentis miniſtri, in extremas rerum humanarum calamitates prolabitur. Succedit patri Rex Franciſcus; cuius imperium ea tempora

Rex Gallorum Franciſ.

pora exceperunt, quibus de Religione, de ſumma Regni, de Regis ſalute, per peſſimorum hominum conatus res totâ Galliâ laboraret. Manebat idem fatum Belgarum ditiones, ſed quas eò grauiùs in ruinam procumbere oporteret, quò diutius malè ſuffultæ per occultos cuniculos lentiùs ſubuerterentur. Hunc itaque in modum diu exoptatam orbi pacem Reges procurârant: Germania feſſa bellis optimi Principis Ferdinandi Cæſaris tranquillum imperium ſequebatur; Italia Paulo IV. Caraffa mortuo, nepotibúſque Caraffeis exauctoratis conquiérat; Elizabetha, Henrici VIII. ex Anna Bolenia filia, Mariæ ſorori in Regnum Angliæ ſucceſſerat, pactiſque de Caleto cum Gallis conſenſerat, neque bellum ſuſcipere idcirco facilè poterat, quòd de mutanda per Angliam religione conſilia animo verſaret.

Pax totius orbis Chriſtiani.

CAPVT IV.

Hæreſes in Belgio graſſantes, veluti pacis turbatrices, deſcribuntur.

QVòd itaque tot retrò ſæculis poſtulabatur, terrâ marique Chriſtianus orbis

bellis vacabat. Vnis hæreticis (qui latè extra Italiam atque Hiſpaniam toto orbe reliquo ferebantur:) ea Regum concordia diſplicebat: ſiue quòd Regum fœdere de Religione Catholica reſtituenda, Conciliόque generali indicendo nominatim caueretur; ſiue quòd odijs, diſſenſionibuſque exorti, bellis enutriti, minùs ſeſe tutos pace arbitrarentur; ſiue quòd ea eſſet poſtremò ingeniorum intemperies, ea ſæculi calamitas, vt ferre rerum quietem homines non poſſent. Et quidem Gallia vna iactabatur Sacramentariâ factione: cuius Dux ac Princeps erat Ioannes Caluinus, Picardus, Nouiodunenſis, qui rem ab Heluetijs agitatam & ſcriptis ornârat, & ingenio cultiorem, gratioremque vulgo effecerat. Magna erat omninò totâ Galliâ veteris moris Religioniſque obſeruantia, præ qua contemni cæterorum hominum ſtudia haud difficulter poterant: verùm cùm ea exiſteret hominum eo in regno impietas, vt ambitionis ac gloriæ priuata conſilia diuinarum publicarúmque rerum curæ præferrent; cùm dominatum malis artibus tuerentur, qui bonis non aſſuéſſent: magnâ præclariſſimi Regni cum contumeliâ eſt effectum, vt maiorem, quàm ſaluti conueniret, auctoritatem ea factio

per

per Gallias inueniret. Per ditiones Regis Catholici Germaniæ Inferioris tres omninò Religionum factiones graſſabantur, Lutheranorum, Calviniſtarum & Anabaptiſtarum. E Germania Lutherani, è Gallijs Calviniſtæ, è Weſtphalia Friſiaque Orientali Anabaptiſtæ in Belgium diuturnis Regum bellis, mercatorumque ſtudijs atque opibus tranſierant.

Lutherana factio à Martino Luthero exorta, infeſta vicinis Germaniæ ditionibus, nonnullos initio ſectatores, odio rerum præſentium, veteriſque Religionis ignorantiâ, inuenerat. Hinc cùm eadem factio in partes diſceſſit, diu nihilominus penes vniuerſos à Religione Catholica diſſidentes infauſta Lutherani nominis compellatio permanſit. Pòſt cùm in aperta diſſidia res euaſit; cùm à Luthero Sacramentarij doctrinâ, ritibus, moribúſque diſceſſerunt; cùm conuentus ſeorſum habere, Lutheranis palàm renuntiare, nouæque ſeceſſionis ſummum ſe ducem Calvinus profiteri eſt aggreſſus; tum Luthero deſerto ad Calvinum tranſire palàm homines cœperunt. Semel enim animis de ſtatu dimotis nullus iam inſaniæ conſtitui modus poterat. Quòd cur in dies maiore hominum frequentiâ fieret, *Lutherani.* *Calviniſta.*

ea de cauſa accidebat, quòd Lutherus, vt Epicurus inani Deorum metu, ſic hominum ſeſe animos Papiſticarum legum ſuperſtitione exſolviſſe gloriaretur; Leges interea, quibus metu nouæ à ſe confictæ Religionis homines obſtringeret, nullas ſubſtitueret; hincque illud accideret, vt minore cum obſeruantia ea Religio coleretur, quæ ſeuerioris diſciplinæ metum nullum haberet. Animaduerſa eſt ea res à Calviniſtis, multaque ſunt ab ijs cautè ordinata, quibus homines metu in quo vellent officio continerent. Collegia Miniſtrorum, Seniorum, Diaconorum conſtituta; Conſiſtoria ea appellata: hiſce cenſorum ſeuera auctoritas attributa, excommunicatio in conuentibus retenta, Synodorum diſciplina ſuſcepta, cæteráque eius generis multa inuenta, quibus ſingulari pietatis ſimulatione auctoritatem tenerent. Sic enim intelligebant, è tanto hominum numero perpaucos reperiri, apud quos non plus metus, quàm ſine metu charitas, ſolaque officij ratio valeret. Huic rationi acceſſit & altera, quòd rem eam oppugnandam ſibi Sacramentarij ſumpſiſſent, quæ vna totâ Religione Chriſtianâ longiſſimè ab hominum ſenſu diſsidebat. Cùm itaque de re, conſtante orbis fide, tot

retrò

retrò ſæculis cultâ, multa impiè fucato ad pietatem ſermone dicere Calvinus incœpit, arduam nihilominus, & quæ hominum ingenia cogitando torquebat, Sacramenti veritatem eleuauit; tum id verò vulgo fuit gratioſum, ita pietatem tenere ſe poſſe, vt credere tantas, tam arduas res non oporteret, Cumque hoc vinculum charitatis, hunc cæleſtem panem, qui omnes toto orbe Chriſtianos vnum corpus faciebat, qui de vno corpore, quod eſt Chriſtus, comedebant & viuebant, conuellere mali homines cœperunt, tum in grauiſsimas ſeditiones diſcedere eum populum fuit neceſſe, qui illi, in quo ſolo eſt concordia, nullo iam vinculo iungeretur. Quibus gradibus, quibus auctoribus, cùm ſemel eam ingenijs viam Lutherus aperuit, vt, quæ vellent, profiteri de Religione homines auderent, in eam eſt tandem temeritatem deuentum, vt modò hoc Oecolampadius, modò illud Zwinglius, Heluetijque, hinc iſta poſtremò quæ laudarentur Calvinus doceret; longius eſt, quàm vt huic noſtro inſtituto conueniat. Memini me videre quandam ab huius ſtudij homine conſcriptam hiſtoriam Sacramentariam, quæ primorum auctorum anxias de re grauiſſima cogitationes; hinc ve

in flumine tentatum vadum, ſic cum certis hominibus ſuſceptas deliberationes; hinc audaces in publicum voces; hinc eaſdem ad hominum applauſum, variè nunc in hanc nunc in illam ſententiam commutatas, contineret; illam poſtremò omnibus numeris abſolutam Caluini doctrinam, velut cælo acceptam, laudibus cumularet; tantâ adeò impietate, vt de ſcitis Philoſophorum, ſic de ſummis Religionis capitibus pro ingenio libidinéque homines concertant. Succeſſerat itaque Luthero Caluinus; Lutherani nihilominus, qui in confeſſionem Auguſtanam iurâſſent, nonnulli reperiebantur.

Anabaptiſtæ. Anabaptiſtas complures habebant Friſia, Hollandia, Zelandia, Flandria, genus hominum obſcurum; ſed quod damnatâ ſuperſtitione longiſſimè à Catholica Religione diſcederet: eadem, quæ Lutherum, Saxonia, peſtem illam in orbem prima inuexerat. Cùm enim eum in modum concionantem, per loca iſta Lutherum homines audirent, vt totam, quàm latè pateret orbis Eccleſiam, non Chriſti, ſed diaboli atque Antichriſti eccleſiam eſſe profiteretur, multaque (vti credebatur) nouus Propheta de libertate Chriſtiana, de ſeruitute Babylonica, vulgò magna cum laude atque homi-

num

num admiratione commemoraret; tum anno M. D. XXI. duce Nicolao Storckio, ij ſe homines per Saxoniam oſtenderunt, qui nouum mundum, in quo iuſtitia eſſet habitatura, inſtare affirmarent; multa quoque immitti ſibi à Deo ſomnia, multa viſa aſſererent, quibus imperaretur, vt Antichriſti eccleſiâ excederent, nouó atque immaculato Baptiſmo, nouam vitæ ſanctitatem ingrederentur; impios, qui eò baptiſmo non eſſent initiati, de mundo auferrent. Nicolao Storckio accedunt, Thomas Muntzerus, Balthaſar Hobmaierus, Melchior Satelarius, Melchior Rinxius, Ioannes Hut, Ioannes Denkius. Omnibus vnus erat atque idem ſermo; de charitate, de fide, de bonis operibus, de timore Domini, de carnis mortificatione, de cruce: vultus ad ſeueræ pietatis mores compoſitus; conciones in Epiſcopos, in Principes, in Magiſtratus acerbæ. Thomas Muntzerus inter factionis Principes vnus eminebat; huic de mortificatione perpetuus erat ſermo. Eam hiſce rebus definiebat: Peccata nulla committerent, ieiunarent, nullâ ſe ſumptuoſâ veſte induerent, vultum ſeuerum haberent, parum loquerentur, barbam alerent. Adijciebat, ſecedere ita informatos homines à reliqua vulgi

multi-

multitudine ſæpiùs debere: in ea ſolitudine tales de Deo cogitationes inire oportere, Qualis eſſet Deus: noſtrine curam gereret: pro nobiſne paſſus ſit Chriſtus: noſtráne Religio Turcarum religione melior exiſtat: ſigna harum rerum in ſolitudine poſtulanda eſſe à Deo; ſi ſigna ſubitò nulla dentur, precibus vrgendum apud Deum; ſi diutiùs differat, expoſtulandum eſſe feriò cum eo, qui dixit: *Petite & dabitur vobis*. Pergratum Deo eum zelum atque animi ardorem exiſtere, daturumque certò ijs ſigna, qui iſto modo ſtudioſè peterent; eundem enim nunc eſſe Deum, qui Patribus iſta præſtitiſſet. De ſomnijs id aiebat, hoc eſſe vnum diuinæ voluntatis certum teſtimonium, ſine quo ſuſcipere rem grauem nullam oporteret. Fredericus Dux Saxoniæ Luthero auctore conſiſtere ſuis in ditionibus hoſce homines iure, vti aiebat, in Papiſtas commotiores patiebatur. Verùm cùm eò Muntzerus eſſet progreſſus, vt datum ſibi à Deo gladium Gedeonis ad profligandos infideles Principes & Magiſtratus palàm profiteretur, delectus diſcipulorum habere inciperet, ſacramentis homines in ſacræ atque à Deo imperatæ militiæ ſocietatem adigeret, tum qui ſibi quàm Deo magis metueret, Fre-

dericus excedere Saxoniâ Muntzerum coë-
git. Norimbergæ itaque per aliquot men-
ſes latitat, inde Mulhuſij vrbe Turingiæ re-
ceptus, religione Catholicâ profligatâ, Mo-
nachis eiectis, Senatu per tumultum abro-
gato, ſupremum Religionis atque imperij
ſeſe ducem profitetur: ſententias è Biblijs
pronuntiat, Bibliorum interpretationem
ſomnijs acceptam refert, ad bonorum com-
munionem, quæ fuiſſet Hieroſolymis pri-
mis naſcentis eccleſiæ temporibus, cohor-
tatur: Principibus Magiſtratibuſque, qui
à ſe diſſentirent, exitium comminatur. Hinc
maiora auſus, ſocio quodam Phifero, in-
gentes ruſticorum copias in aciem educit,
notúmque omnibus hiſtorijs bellum ruſti-
cum auſpicatur, eâ Germaniæ calamitate,
vt perijſſe motibus illis centena hominum
millia ferantur. Muntzero Phiferóque ſub-
latis, tranſit in Germaniam Inferiorem ad
annum milleſimum quingenteſimum ſecun-
dum & trigeſimum quidam Melchior Hof-
mannus, qui poliendis pellibus vitam du-
cebat, homo fanaticus: hic nouæ atque ad-
mirandæ pietatis nouam ſpeciem profeſſus,
eum ſupremum Dei Spiritum Pentecoſta-
lem habere ſe affirmat, qui niſi præclaro
Dei beneficio ſibi, ſuíque ſimilibus donare-
tur

tur, quique quinquageſimo à reſurrectione Chriſti die admiranda in Apoſtolis fuiſſet operatus. Diſcipulos itaque hic Hofmannus ita nonnullos cogit, vt Monaſterij, Weſtphaliæ metropoli, quidam Bernardus Rotmannus ſit inuentus, qui Lutheri diſciplinam, quam tuendam initio ſuſceperat, in Anabaptiſtarum inſaniam commutaret; venirentque in eamdem vrbem Hermannus Stapredius, diſcipulus Henrici Rollij, in quem Vltratraiecti morte fuerat animaduerſum, & Leidâ vrbe Hollandiæ Ioannes Bocoldius ſartor; Bernardus Cnipperdollingus, Gerardus Cippenbrocquius, Bernardus Chrechtingus; homineſne an humanâ formâ dæmones difficulter dixerim. Magiſtratus ad Rotmanni aduentum fauiſſe nouis ſtudijs prædicabatur; iure itaque accidere oportebat, vt primus pœnas daret. Egrediuntur occultis ædibus Anabaptiſtæ, in vicos ſe proripiunt ingenti eiulatu, ſeuero vultu omnibus compitis proclamant: *Væ, væ: Agite pœnitentiam: Baptizamini, ira Dei ſuper infideles: ira Dei ſuper impios: Diſcedite, fugite ab ira ventura.* Hiſce vocibus conterritos nonnullos in ſocietatem, plures in fugam conijciunt, fugientium bona inuadunt, magiſtratum, viris bonis vrbe profligatis,

gatis, pro arbitrio novum conſtituunt; ſummi Dei Prophetas Ioannes Matthæus Piſtor, Bocoldius, & alij complures ſeſe oſtentant, oracula in vulgus varia proferuntur, oraculorum auctoritate bona privatorum in ædes publicas conveliuntur, præter Biblia libri cæteri exuruntur. Ridet eam hominũm inſaniam quidam è vulgo Hubertus Trutelius: verùm non fert eiuſmodi iniuriam Matthæus, Prophetarum ſententiâ mortem Huberto indicit. Nec mora, adſtantem ipſe Hubertum ferro transfodit, cadentem auferri imperat: dum aufertur, non moriturum Hubertum prophetizat; moritur ille nihilominus. Hinc furijs agitatus, armatuſq; longâ haſtâ Propheta totâ vrbe diſcurrit: imperâſſe ſibi Deum affirmat, vt vrbe egreſſus hoſtiles copias, quibus ea obſidebatur, ijs armis vnus cæderet, fugaretque. Egreditur, atque in ipſo vrbis conſpectu ab obuio milite trucidatur. Plorant ad tanti Prophetæ interitum miſeri diſcipuli: Bocoldius iampridem hunc illius obitum cælo denuntiatum ſibi fuiſſe aſſeverat, viduamque Matthęi cælitùs vxorem ſibi deſtinatam oſtendit. Addebat, velle Deum, vti Cnipperdolingo Conſuli gladius porrigeretur, quo ſuâ ipſe manu

F carni-

carnifex in reos animaduerteret. Hinc maiora auſus Bocoldius, cùm triduo domi ſeſe continuiſſet, progreſſus in publicum, loqui ſe, qui viſionem vidiſſet, non poſſe ſignis profitetur: chartam poſtulat, eâ duodecim à Patre cæleſti delectos deſcribit, qui Monaſterium, cęleſtem Hieroſolymam, imperio regerent. Placet auctoritas: ad duodecimviros res transfertur. Paucis diebus pòſt, accepiſſe ſe à Deo Patre ea mandata Bocoldius oſtendit, quibus, Patriarcharum exemplo, ad propagandam ſanctam Sionis plebem, plures vni viro vxores permitterentur. Non probatur res concionatoribus. Senatum itaque duodecimvirorum Bocoldius ingreditur, pallium, librumq́ue noui Teſtamenti in terram proijcit, inde voce manibuſq́ue in cælum ſublatis, per hæc ſigna iurat: Hæc ſibi cælitus imperata; quibus ſi parêre homines recuſarent, iratum Deum futurum. Parent homini duodecimviri, legemq́; de pluribus ducendis vxoribus pro concionibus promulgant. Primus Bocoldius initio tres, pòſt numero ad quindecim ducit vxores: ſequuntur exemplum alij complures. Fiebant iſta Monaſterij, dum vrbs ab Epiſcopo totius Germaniæ auctoritate atque imperio obſideretur; meliora

nihi-

nihilominus conſilia obſeſſi non admittunt. Procedit in publicum quidam novus Propheta aurifaber, Ioannes Tuiſcoſcur: denuntiatâ concione, Velle, ait, Patrem cæleſtem, vt Bocoldius totius orbis terrarum imperium in ſe ſuſcipiat, malos Reges ac Principes gladio interimat, iuſtis parcat, ſedem Dauid in æternum teneat, illud poſtremò cæleſte regnum auſpicetur, in quo, impijs de terra deletis, ſoli in perpetuum iuſti regnent. Ad hos Prophetæ ſermones reſpondet Bocoldius: Multò antè hæc ſe cælo reſponſa accepiſſe, maluiſſe nihilominus ab alio rem denuntiari. Paret itaque Prophetæ Bocoldius, duodecimviros imperio abdicat, veſtes ſplendidiſſimas, coronas ex auro binas, regale ſceptrum, torquem aureum, calcaria atque equorum inaurata fræna, veſtes ſtragulas auro textas, cæteráque eius generis ornamenta aſſumit: in publicum ita progreditur, vt nouâ nobilitate comitatum equo inſidentes duo iuvenes præcederent; è quibus, qui ad dexteram equitaret, manu coronam, Bibliáque; qui ad ſiniſtram, nudum gladium, cuius capulus totus eſſet aureus, multis vnionibus exornatus, geſtarent. Rex ipſe globum aureum duobus gladijs decuſſatim per glo-

bum tranſeuntibus, ſceptrumque manibus teneret: ex latere incederent ſatellites numero octo & viginti, veſtibus è viridi cæruleoque diſtincti; è quibus viride terram, cæruleum denotabat cælum. Titulum diplomatibus atque edictis hunc adſcribebat: Nos Ioannes Dei gratiâ, per virtutem inſtantis noui Regni, in templo Dei Miniſter Iuſtitiæ. Cingulum Regium, quo veſtis ſtringebatur, ea verba intexta habebat, quibus Dei virtutem affirmaret. Sedes Regia altis gradibus conſcendebatur: ex eo loco iura civibus reddebat, circumque ſedem Prophetæ vaticinabantur, hominibus Spiritum ſanctum in os inflabant, coram Rege ſaltabant, Legatos Rege decernente in vniuerſum orbem terrarum dimittebant: quibus ea dabant mandata, vt quas vrbes ingrederentur, ibidem civibus pœnitentiam imperarent; non parentibus inſtantem iram Dei denuntiarent. Longum eſt cætera novi Regni dedecora commemorare, quorum ante finem Rex nullum fecit, quàm vrbe ab Epiſcopo recuperatâ, meritas infandi ſceleris pœnas Rex & Prophetæ exſolverent. Sublatos Monaſterienſes Anabaptiſtas multi alijs paſſim locis excipiunt: quo in genere vnus cęterorum impietatem vicit

Dauid

Dauid Georgius, Delfis vrbe Hollandiæ natus, ſculptor vitri, qui non, vti Bocoldius, Regem ſe Sionis, ſed ipſum ſe Dei filium, generis humani ſaluatorem, Baſileæ eſt profeſſus. Atque hæc primi Anabaptiſtæ, quorum ea erat impietas, quæ nec perſuaderi hominibus facilè poſſet, & deprehenſa ſeuerè vindicaretur. Temperandam itaque huius ſibi ſectæ diſciplinam poſteriores Anabaptiſtæ iudicârunt: quo in genere præcipui extiterunt, Bauwenus, Vbbo, Simon Menno, Friſij & his poſterior Theodoricus Philippi, qui, cùm cæteris in rebus magiſtris aſſentirentur, ea re vnâ diſſenſerunt, quòd reſtitutionem regni Chriſti non in impiorum hominum excidio, ſed in bonis operibus, in cruce Chriſti collocarent. Magiſtris itaque deſertis, in horum poſteriorum diſciplinam ita vulgò eſt diſceſſum, vt, qui huic ſacrilegio nomen darent, ij Mennoniſtæ dicerentur. Erant itaque per Belgium, quibus hæc Regum concordia diſplicebat, hæ tres malè diſſectæ ſectæ, atque earum longè maxima Calviniana: proxima Anabaptiſtarum, quæ occultè per homines obſcuros & multis locis docebatur, & deprehenſa incredibili hominum pertinaciâ defendebatur. Poſtremi Lutherani.

malè accepti ab ingratis liberis, diſcipulorum paucitate, doctorum inſtabilitate, ægrè dignitatem atque nomen tuebantur. Atque hæc de ſectis idcircò prolixiùs ſunt à nobis commemorata, quòd ſemel explicari rem eam vno veluti contextu fuerit neceſſe. Ad inſtitutum itaque revertatur narratio.

CAPVT V.

Regis de profectione ſua Hiſpanica varia conſilia. De ſingularum Belgij Provinciarum Præfectis à Rege diſceſſuro conſtitutis.

PAce conſtitutâ, Rex Catholicus (qui Cæſarem patrem menſe Septembri antè amiſerat) quòd de Africanis præſidijs, Hiſpaniæque occultis motibus timeret, graviſſimaſque cauſas alias complures haberet, Hiſpanias cogitabat. Cæſare imperio cedente, rogantibus id Belgis, facturum ſeſe Rex receperat, neceſſarijs Reipub. temporibus à Belgio ſe non abfuturum. Cùm itaque diuturnum hoc bellum Gallicum eſſet compoſitum, cùm Regis Henrici

filia

filia Regi deſponſa, cùm Rex Henricus hunc in modum ſublatus, Dux Subaudiæ reſtitutus eſſet, cauſam adferre Belgæ nullam poſſe credebantur, cur manere diutiùs apud ſe Regem oporteret. Si, quod metueretur, diuturnum Gallorum fœdus non ſit futurum, ita in omnem eſſe partem rectè prouiſum, vt, quoad Rex revertatur, ſuſtineri res non difficulter poſſit. Ordines quippè poſtremis Comitijs in annos novem, octingenta florenorum millia in annos ſingulos Regi promiſiſſe; eam pecuniam ad equitum ſtipendium, ad præſidiorum peditumque neceſſitates ſuffecturam; ſeditiones, domeſticos motus, abſente Rege à gente in Principem officioſa, tum omnium minimè mala, timeri non oportere: Nobilitatem tot retrò bellis, fidei conſtantiæque officia in Regem ſua multis graviſſimiſque teſtimonijs comprobâſſe: Plebem, mercaturæ atque opibus cogendis intentam, ſi ingenio, ſi legibus, ſi maiorum inſtitutis relinquatur, nullo momento in officio permanſuram; difficulter eos homines, qui ludis, qui convivijs gauderent, qui omnem in rerum privatarum commodis cogitationem atq;adeò ſalutem collocarent, tot chariſſimarum rerum iacturam diſſidijs

 ſeditio-

ſeditionibúſque facturos. Atque hæc multi loquebatur. Contrà qui ſentirent, eorum hæc erat oratio : Quòd de Regis profectione proponeretur, ita demùm probari, ſi diu à Belgio Rex non eſſet abfuturus : Belgas nec totam libertatem, nec totam ſervitutem pati poſſe : inſoleſcere, ſi remittas; recalcitrare, ſi ſtringas. Vnum eſſe præſentis legitimi Principis liberalem metum, qui tenere in officio homines poſſet : metuendum, ſi diu Rex ſit abfuturus, vt obſeruantiæ obliti eos homines Belgæ inveniant, qui ſigno ſublato novarum ſeſe rerum duces auctoréſque profiteantur. Eſſe ita ſanè, quemadmodum diceretur, fidem, obſequium, operas, pecunias præclarè tum Cæſari, tum Regi præſtare Belgas conſueviſſe: vnum deſiderari, quòd obſeruantiæ immemores, minùs ei officio ſatisfacerent, quo coli à bonis ſubditis bonos Principes oportet. Poſt victoriam Laurentianam, poſt Regem Galliarum in ſummas rerum anguſtias redactum, optimè de Belgio meritum Regem, ab Ordinibus id, quod dicebamus, nouennale vectigal impetrâſſe, magnamq; fuiſſe eam ſubditorum in Principem beneuolentiam; corrupiſſe tantùm ſuum in Regem meritum iis pactis Ordines, quibus in

Vectigal nouennale.

ſiniſtram

ſiniſtram de ſe ſuſpicionem ſi non abduxerunt, abducere certè Regem potuerunt. Monuiſſe enim Ordines de fœdere retinendo, quod Cæſar anno M. D. XLVIII. cum Imperio, ſuo Prouinciarumque nomine, pepigiſſet. Adieciſſe inſuper, Ciues armarentur, peregrinus miles mitteretur, pecuniæ non, vti conſuêſſet, Regijs Quæſtoribus traderêtur, ſed ab Ordinum delegatis in militem erogarentur; ijdem cenſui ſtipendijque ſolutioni adhiberentur. Indecora ea pacta Regi extitiſſe, multumque de ſuo illo beneficio Ordines detraxiſſe, quod liberalitate contraxiſſent. Nullam fuiſſe cauſam, cur optare Imperij vel tutelam vel ſocietatem eâ arctiorem oporteret, quam is Rex præſtaret, cui cum Imperio probè conueniret: Cæſarem Carolum cum Imperio idcirco æterno fœdere pepigiſſe, vt in poſterum ſuis legibus Belgæ vterentur; de directo feudorum dominio, de appellationibus, de Imperij vectigalibus controuerſiam nullam haberent. Non fuiſſe itaque, cùm res eas Rex præſtaret, cur moneri de eo fœdere Regem oporteret, ſi non etiam id homines ſpectarent, vt Imperij ſocietate, quæ eſſet per Imperium, quidvis credendi atque audendi impunitas in Belgium admitteretur;

vt in ordinem Rex redactus, veluti Germaniæ Imperator, Principum ſuorum atque Ordinum parêre edictis cogeretur. Graviſſimam itaque eam cauſam extitiſſe, cur moleſtè hæc ſubditorum poſtulata ferre Regem oportuerit. Iam illud de militibus, quàm ſit anceps, omnes intelligere. Si votis inſtitui res humana poſſet, ſi vnus eſſet atque idem omnium mortalium ſenſus, equidem & domeſtico & peregrino milite libenter fuiſſe Regem cariturum: rebus turbatis, cùm ad conſilium vis eſt adhibenda, tum vtra ſit militia aſſumenda, domeſticane an peregrina, ab eo conſtitui debere, cuius periculo bellum gereretur, quemque non alieno, ſed ſuo iudicio, quorum vellet, locare operas deceret. Sic quidem ſeſe arbitrari, Fuiſſe non leues cauſas, cur inter Ordines ſint complures inuenti, qui in eam ſententiam diſcederent, vt domeſticam militiam peregrinâ priorem iudicarent; ſiue quòd minore ſtipendio ciues militarent, faciliùs in officio tenerentur, pro aris & focis fortiùs pugnarent; ſiue quòd ad ſubitos belli motus hoc domeſticum militum robur quamplurimùm conferret: nonnullos nihilominus extitiſſe in ijs conuentibus, qui bonorum virorum ſimplicitate abute-

abuterentur, peregrinam militiam non tam patriæ quàm priuatæ ambitionis ſtudio mittendam poſtularent. Iam illud, quod erat in pactis poſtremum, vt pecuniam per ſe Ordines procurarent, militibus annumerarent; Regem, quòd omnem de auertenda pecunia ſuſpicionem abominaretur, feciſſe quod peteretur: illos verò, qui rem nouam poſtulâſſent, & Regi iniuriam feciſſe, cui fidem de pecunia contra morem maiorum non haberent, & ſibi eam apud Regem ſuſpicionem procurâſſe, vt ſtipendij ſolutione & militum in ſe ſtudia ambîſſe, & continuis Prouinciarum conventibus novum in Rep. dominatum quæſiſſe exiſtimarentur.

Atque hæc ita tum pro hominum ingenijs variè dicebantur. Rex nihilominus offenſi animi ſigna nulla præ ſe ferebat, quin Remp. æquiſſimis rationibus componebat. Margaretam Auſtriam ſororem, Octavij Farneſij Parmæ Ducis coniugem, ex Italia accerſitam, diſcedenti Duci Sabaudiæ ad ſupremam Belgij Burgundiæque Præfecturam ſubſtituit. Prouinciarum ſingularum adminiſtrationem ita partitur. Lutzenburgum & Comitatum Chinenſem Petro Erneſto Comiti Mansfeldano attribuit. Geldriam & Zutphaniam Philippus Montmorantius

rantius Comes Hornanus aliquamdiu adminiſtrârat, ſummiſque eam Præfecturam votis ambiebat. Cum Epiſcopo itaque Atrebatenſi agere hac de re inſtituit. Reſpondet, vt accepimus, Atrebatenſis, neque ſui iudicij eam rem eſſe, neque ſcire ſe, quid de Præfectura illa Rex cogitaret. Vrget Hornanus: offenſuſque hominis importunitate Atrebatenſis, ne ſi ſciat quidem Regis ſententiam, elaturum eam ſeſe affirmat. Iraſcitur Hornanus, iampridem tenere ſe aſſeverans, quàm in ſe bonâ voluntate Atrebatenſis non exiſteret. Accipit itaque Geldrię Zutphaniæque Præfecturam Carolus Brimeus Comes Meghemi; Flandriam & Arteſiam Amorallus Comes Egmondanus; Carolus Comes Lalaignius (qui paucis menſibus antè eſt mortuus, quàm pax Gallica eſſet conſtituta) Hannoniam, Valentenas atque arcem Cameracenſem procurârât. Hannonia duo habet ſuprema munera, Gubernationis vnum, Baillivatus alterum. Gubernatio id appellatur, quod belli negotia, quod vrbium atque arcium cuſtodiam procurat; Baillivatus, quod iuris dicundi ſupremam habet auctoritatem: vtrumque Lalaignius diu tenuerat. Verùm quòd is Hannoniæ mos exiſteret, vt ius dici

dici abſente Bailliuo non liceat, multæque ſæpè res Lalaignium, abſente à Palatio Duce Sabaudiæ, Generalem Prouinciarum Præfectum, Finantiarumque ſupremum Præſidem abeſſe ab Hannonia cogerent, Ioanni Lannoio Molenbaſij Domino Baillivatum Rex tradiderat; inde, Molenbaſio mortuo, vtrumque Hannoniæ ſupremum munus, Valencenas, atque arcem Cameracenſem, Ioannes Glimeus, Marchio Bergenſis ad Zomam, Molenbaſij gener, à Rege accipit. Burgundiæ, Hollandiæ, Zelandiæ, ditioni Vltraiectinæ præficitur Orangius: Friſiæ Orientali & Occidentali, ditioniique Tranſiſulanæ Ioannes à Ligne, Comes Arenbergius: Inſulis, Duaco & Orchiaco Ioannes Montmorantius Dominus Courririus: Tornaco & Tornaceſio Florentius Montmorantius Dominus Montigniacus, Hornani frater: Namurco Carolus Barlaymontius: Ditionibus Tranſmoſanis, quæ veteri iure ad Brabantiam pertinent, Ioannes Comes Friſiæ Orientalis. Pars reliqua Brabantiæ, Mechliniaque vetere inſtituto Præfectum idcirco ſeorſum nullum habebat, quòd eâ regione ſupremus Regius Præfectus moraretur. Equitum

præterea

Ordinariæ equitum Belgicorum cohortes præterea grauis armaturæ cohortes inter primores Belgij nobiles Rex partitur. Erat enim iis temporibus magna earum cohortium dignitas, ſiue quòd nobiles complures illis nomina dediſſent, ſiue quòd prouinciarum robur continerent, ſiue poſtremò, quòd ſine graui moleſtia fructuoſa ea militia exiſteret. *Vrbium ſtatus.* Vrbium quoque populique ita commoda Rex procurat, vt veterem Rerump. morem, leges, privilegia, iudicia retineret; curas publicas ita Parmenſi traderet, vt in conſiliorum ſocietatem primores Belgij adhiberet. Religionem ad hæc Catholicam, & tranſlatitijs Caroli V. edictis, & nouis à ſe ſuſceptis conſilijs tuetur.

Capvt VI.

Conuentus Equitum Ordinis aurei Velleris à Rege diſceſſuro Gandaui indicitur, & noui Equites in eum Ordinem cooptantur. Origo eiuſdem inſtituti proponitur.

Celeberrimum poſtremò conuentum ad menſem Iulium Prouinciarum Ordinibus,

dinibus, atque inaurati Velleris Equitibus, Gandavum indicit. Antè enim quàm è Zelandia in Hiſpanias nauigaret, ſufficere in locum demortuorum Equitum nouos cupiebat, Ordinibuſque de ſua profectione, de Parmenſi à ſe delecta, de Religione, cæteriſque de rebus loqui conſtituerat. Ingente itaque hominum multitudine, frequente Belgij peregrinaque Nobilitate, omnium pænè Regnorum Legatis comitatus, Gandavi per vnum atque alterum menſem Rex moratur: Regi Galliarum Henrico ad ædem D. Michaëlis iuſta funebria Regali pompâ exſoluit. Hinc multis ſolemnibus Senatum habet inaurati Velleris, nouóſque in ampliſſimum ordinem Equites cooptat: qua de re (quòd noſtris is ordo Principibus Nobilitatique honeſtiſſimus gratiſſimuſque ſemper extiterit) dicere nonnulla eſt neceſſe. Philippus Dux Burgundiæ, pater Caroli, omnium, quos habuit Belgium, retrò Principum laudatiſſimus, præſtantiſſimuſque Princeps eſt habitus. Huic, vti oſtendimus, cum Carolo Septimo, Galliarum Rege, ob paternam cædem capitales ſimultates, bellaque intercesserant. Ea Philippus ita geſſerat, vt ſuis atque Anglicani Regni opibus in iſtas rerum difficultates

Reger

Regem Carolum adduceret, vt quibus vellet Philippus conditionibus paciſci Regem oporteret: nempe vt Philippum regni prærogatiuâ legibuſque Rex exſolueret; vt cædis paternæ veniam per nuntios deprecaretur; direptam patris ſupellectilem reſtitueret; cædis ſocios regno eijceret; templis monaſterijſque ædificatis crimen expiaret; agros denique atque vrbes Philippo complures attribueret. Nonnullas quoque Philippus Gandauenſium ſeditiones ita coërcuerat, vt, quam ſeuerè in ordinem vrbem redegiſſet, eidem & ſingulari animi moderatione parceret, & leges eas diceret, quibus quieturam in poſterum vrbem arbitraretur. Magna hinc Philippi laus atque gloria. Hanc Philippus cùm veris virtutibus, quæ multæ laudatiſſimæque eum Principem exornabant, quæque Boni illi nomen viuo mortuoque dederunt, tum ijs rationibus tuebatur, vt opes ſine ſubditorum iniuria ampliſſimas ſibi compararet, ijſque ſplendidiſſimè, ad retinendas hominum voluntates, Legatis ſuſcipiendis, peregrinis Principibus ſubleuandis, amicis colendis, ludis, conuiuijſque magna ingenij cum laude vteretur. Eo in genere fuit hoc aurati Velleris Collegium, quod ſuis cum Eliza-

betha

betha Portugallica nuptijs menſe Ianuario anno M. CCCC. XXX. Brugis inſtituit; qua de re ſunt hæc illius verba: Philippus Dei gratia, &c. Notum facimus omnibus præſentibus & futuris, quòd propter magnum & perfectum amorem, quem habemus erga nobilem ſtatum & ordinem dignitatis Equeſtris, cuius honorem ardenti ſtudio & ſingulari affectu exoptamus augere, per quem ordinem vera fides Catholica, ſtatus noſtræ ſanctæ matris Eccleſiæ, & tranquillitas proſperitaſque Reipublicæ ſit, vt eſſe poteſt, defenſa, cuſtodita, & conſeruata: *Nos ad laudem & gloriam omnipotentis Creatoris & Redemptoris noſtri, ad reuerentiam matris eius glorioſæ Virginis, & ad honorem Domini Sancti Andreæ glorioſi Apoſtoli & Martyris, ad exaltationem fidei & ſanctæ Eccleſiæ, & excitationem virtutum & bonorum morum, decimo die Menſis Ianuarij, anno Domini noſtri Milleſimo quadringenteſimo, nono & vigeſimo, qui erat dies ſolemnizationis matrimonij inter nos & noſtram chariſſimam & amantiſſimam coniugem Elizabeth, in oppido noſtro Brugenſi, accepimus, creauimus & ordinauimus, & per has præſentes accipimus, creamus & ordinamus ordinem & fraternitatem dignitatis Equeſtris, & amicabilis ſocietatis certi numeri Equi-*

tum, quem volumus appellari Ordinem Velleris aurei, ſub forma, conditionibus, ſtatutis, modis & articulis, qui ſequuntur. Primò ordinamus, vt in Ordine antedicto ſint vnus & triginta Equites, viri nobiles nomine & armis, ſine reprehenſione, quorum nos tempore noſtro erimus caput & ſupremus, & poſt nos ſucceſſores noſtri Duces Burgundiæ, &c. Datum in noſtro oppido Inſulenſi, 27. die Nouemb. anno gratiæ M. CCCC. XXXI. Siue itaque hoc illius fuerit conſilium, ſiue ad ſplendorem, quem ſpectabat, accommodatè quoſdam, vt Iupiter, ſic maiorum minorumque gentium Deos, quibus imperaret, habere cuperet; ſiue contra Gallos nouis ſe ſocietatibus atque amicitijs firmaret; ſiue Iaſonis exemplo Argonautas legeret, quibuſcum, vt ille in Colchida ad Aëtem, ſic in Syriam, in Turcas proficiſceretur; ſiue quæ alia fuerit huius conſilij ratio: magno hominum applauſu res eſt excepta, multáque ad Ordinem cohoneſtandum decora ſunt adhibita. Torque aureo Collegæ donati, torques ita fabrefactus, vt ex ſilicibus ferróque, quo ignis è ſilicibus excutitur, conſtaret, & ex imâ torquis parte penderet aureum Vellus. Quem torquem ita quidam eſt interpretatus, vt ſilicibus ferróque adſcriberet, *Antè*

ferit

ferit quàm flamma micet: Velleri, *Pretium non vile laboris*. Rudes ad hæc atque impoliti è lauro ſtipites decuſſatim propoſiti, circum ſtipites emicantes flammæ, veſtes, ritus ſacrorum, ſeſſionum, cæteraque eius generis infinita deſcripta. Quibus rebus id eſt effectum, vt magnâ hominum admiratione is Ordo coleretur, ſæpiuſque à Philippo, inde à Carolo Senatus noui Ordinis haberetur. Carolo mortuo, cùm in gentem peregrinam Mariæ matrimonio res transiſſet, tum id hominum ſermonibus eſt quæſitum, ad Archiducémne, an ad Ludouicum Vndecimum ius Collegij huius tranſijſſet. Iam enim Burgundiæ Ducatum Ludouicus occupârat, nec niſi ad Burgundiæ Duces ſpectare ea ſocietas dicebatur: Maximilianus contrà, iniuriâ auferri ſibi eum Ducatum querebatur. Ne igitur exiſtimationis apud ſubditos naufragium faceret, huius ſeCollegij Principem Maximilianus profitetur. Crevecurium, Pottiumque, quòd Mariâ deſertâ ad Ludouicum tranſijſſent, infamiâ damnatos, Senatu mouet, nouoſq; in eum Ordinem Equites cooptat. Sequuntur Maximiliani exemplum nepotes, atque hoc aurati Velleris inſtitutum ſæpius frequentant. Poſtremus Collegij con-

conuentus, ſeu Capitulum (vti loquimur) Antuerpiæ fuerat habitum, anno M. D. LV. Poſt eum diem hi erant mortui, Carolus V. Imp. Ioannes Rex Portugalliæ; Chriſtiernus Rex Daniæ; Fredericus Comes Palatinus Elector; Ferdinandus Gonzaga, Princeps Malferti, Dux Ariani; Fredericus Comes Furſtembergius; Pontus Lalaignius, Dominus Bugnicourtius; Petrus Werchinius, Seneſchallus Hannoniæ; Petrus Antonius à Sancto Seuerino, Dux Sancti Marci, Princeps Beſignani; Reginaldus Bredenrodius; Carolus Comes Lalaignius: Mauritius à Lara, Dux Nogeræ; Maximilianus à Burgundia, Marchio Veræ; Ioachimus Dominus dele Rie. Supererant Ferdinandus Imp. Carolus Princeps Hiſpaniarum; Maximilianus Auſtrius, Rex Bohemiæ; Ferdinandus Archidux Auſtriæ, Comes Tirolis; Henricus Dux Brunſwicenſis & Lunæburgenſis; Gonſalvus Ferdinandus à Cardona, Dux Cæſæ & Terræ nouæ; Ioannes à Ruyſeco de la Cerda, Dux Medinæ Cæli; Philibertus Emanuel Dux Sabaudiæ; Vladiſlaus Baro Bernſtenius; Franciſcus Daualos de Aquino, Marchio Piſcarij; Sforſa Sforſa Comes ſanctæ Floræ: Inicus Lopez Mendocius, Dux Infan-

taſgi;

taſgi; Albertus Dux Bauariæ; Ferdinandus Aluares à Toledo, Dux Albæ; Coſmus à Medicis Dux Florentiæ; Octauius Farneſius Dux Parmæ; Claudius à Vergy Baro Champliti; Petrus Erneſtus Comes Mansfeldius; Ioannes Comes Boſſutenſis; Amorallus Comes Egmondanus; Ioannes à Ligne Comes Arenbergius; Ioannes Lanoius Dominus Molembaſius; Philippus Croius Dux Areſchotanus; Carolus Baro Barlaimontius; Philippus à Stauele Dominus Glajonius; Carolus Brimeus Comes Meghemius; Philippus Montmorantius Hornæ Comes; Ioannes Marchio Bergenſis; Guilielmus Naſſouius, Princeps Orangius; Ioannes Montmorantius Dominus Courririj; Ioannes Comes Friſiæ Orientalis; Antonius Doria, Marchio Sancti Stephani. Tot itaque, vt oſtendimus, Collegis mortuis, nouos hoſce Equites Gandaui in hunc Ordinem Rex adlegit, Franciſcum Regem Franciæ; Guidobaldum à Montfeltre, Ducem Vrbini; Marcum Antonium Columna, Ducem Paliani; Philippum Montmorantium Dominum de Hachicourt; Balduinum Lanoium Dominum de Tourcoigne; Guilielmum Croium Marchionẽ de Renty; Florentium Montmoran-

tium Dom. Montigniacum; Philippum Comitem de Ligne; Carolum Lanoium Principem Sulmonæ; Ant. Lalaignium Comitem Hoochſtratanum; Ioachimum Baronem Nieuhauſij, Cancellarium Bohemiæ.

CAPVT VII.

Conuentus Ordinum Belgij Delegatorum Gandaui. Ant. Perrenoti, Epiſc. Atrebat. ad Ordines oratio, Ordinumque reſponſio. Orangius querimoniarum de Hiſpanis & factionum omnium princeps.

QVibus ita vetere ac ſolemni ritu peractis, cum Prouinciarum Delegatis, quos Gandauum euocatos dicebamus, agere Rex inſtituit. Verba, Regis nomine, in eam ſententiam facit Epiſcopus Atrebatenſis, vt, de Regis in optimos ſubditos præclara voluntate nonnulla prolocutus, libentiſſimè manſurum fuiſſe in Belgio Regem oſtenderet, ſi non eæ Hiſpaniarum neceſſitates fuiſſent exortæ, quibus ſubueniri, niſi illo præſente, non poſſet. Egreſſum

Hiſpanijs anno M. D. XLIII. Cæſarem, non niſi duodecimo pòſt anno in ea eſſe regna reuerſum, neque tum, cùm eſſet reuerſus, multum adhuc operæ in Republica curanda poſuiſſe. Cæſare profectò, Regem in annos quinque inducias cum Gallis pepigiſſe: iis adduci potuiſſe, vt in Hiſpanias tranſiret; feciſſe nihilominus; vt induciarum euentum in Belgio exſpectaret. Atque huius ſui conſilij eum fuiſſe præclarum fructum, vt inducijs violatis progredi vltrà hoſtium conſilia non tam potuerint, vt contrà multis victorijs ea ſint fœdera cum Gallis conſtituta, quibus honeſtiora nulla poſſunt. Gratiſſimum itaque Regi futurum fuiſſe, ſi rebus compoſitis frui coràm optimis ſubditis diu licuiſſet. Fuiſſe id quoque Regis ſtudium, antè quàm in Hiſpanias nauigaret, vt Germanus miles dimitteretur: Prouinciarum vectigalibus, multis Ducatorum myriadibus è cæterorum Regnorum prouentibus acceptis, vndecies centenis florenorum millibus ſuperiori menſe ſub vſuris à mercatoribus mutuò ſumptis, quæ in Hiſpanijs ſoluerentur, id eſſe Regem conſecutum, vti Germanis penè vniuerſis ſatisfieret. Vnam adhuc ſupereſſe Germanorum legionem ſeu Regimentum, cui nondum eſſet ſatis-

factum: diu legionem illam militâſſe, nequ
eâ carere Belgium potuiſſe. Curarent ita
que Ordines, vti rebus cæteris conſuêſſent
cuiuſque rei nomine magnas ijs haberet
Rex gratias, vt huius quoque legionis ne
ceſſitati prouiderent. Ducem Sabaudiæ ſu
premam Belgij Præfecturam præclarè ac
miniſtrâſſe; redeundum illi nunc eſſe in pa
triam. Optâſſe Regem, vt filium ex Hiſpa
nijs accerſitum ſummæ rei præficere lice
ret: multas extitiſſe cauſas, cur id ant
ſuum in Hiſpanias reditum facere mi
nùs potuerit. Diu itaque hac de re cogitan
tem, in eam ſententiam Regem diſceſſiſſe
vt Ducem Parmæ, ſororem ſuam corâm
aſſidentem, Duci Sabaudiæ ſubſtitueret: i
vt faceret, his ſe rationibus perſuaſum
quòd ſoror exiſteret; quòd Cæſari ita ſem
per fuiſſet obſecuta, vt huius ſui obſequ
causâ multa eam pati fuerit neceſſe; quò
Regis ſtudioſiſſima ſemper extiterit; quò
has Prouincias (in quibus nata eſt, & edu
cata, & quarum idiomata teneret) vnic
diligeret. Ampliſſimis itaque mandatis ea
auctoritatem ſorori Regem attribuiſſe
quam Hungariæ Regina, quam Dux Sa
baudiæ habuiſſent: eâ prudenter, & a
vſum Prouinciarum accommodatè Par

menſem, vſuram. Darent itaque operam Ordines, vt, quo Regem oporteret, eo Dux Parmæ obſequio coleretur. Quæ cùm in hanc ſententiam, prolixâ oratione eſſent pronuntiata, tum in eum ſermonem Atrebatenſis eſt ingreſſus: Vicinorum Principum complures ditiones nouis de Religione diſſidijs laborare. Eas ſectas à diabolo, diſſidiorum ſeditionumq́; parente, ad animorum corporumq́; internecionem proficiſci: nihil itaque æquè Regi curæ exiſtere, quàm vt eiuſmodi mala in has ſuas ditiones non perueniant; tum quòd Domino Deo rationem de adminiſtratione reddere ſit neceſſe; tum quòd cum certa Prouinciarum pernicie ea res ſit coniuncta. Mutari quippe Religionem ſine magnis motibus idcirco non poſſe, quòd bonarum Rerumpublicarum vis atque anima Catholicâ Religione contineatur; non poſſe non eorum Regem meminiſſe, quæ diſcedens, Ordinibus audientibus, Cæſar imperâſſet, quibuſque de rebus moriens teſtamento ſtudioſè cauiſſet. Parmenſi itaque id Regem imperâſſe, Religionem Catholicam tueretur: eas leges exactè obſeruaret, quibus de hæreticis coërcendis Cæſar atque Rex cauiſſent: de eadem re ad ſingularum Prouin-

 ciarum

ciarum Præfectos, tribunaliaque Regem mandata accurrata tranſmiſiſſe: velle, vt & Ordines huius quoque in ſe rei curam ſuſciperent: vnam hanc ſibi rem longè gratiſſimam, Prouincijſque vtiliſſimam futuram. Poſtremò, quòd ſibi maioribuſque obſequentes ſemper extitiſſent, quòd pecunias liberaliter contuliſſent, magnas pro hiſce in ſe meritis gratias Regem habere, rogareque, vt quo præſentem conſuêſſent, eodem abſentem ſtudio colerent; futurum eodem in Ordines animo abſentem Regem, libentiſſimeque, cùm id rerum neceſſitas flagitabit, in has Prouincias rediturum. Atque hæc, cæteraque in eam ſententiam Atrebatenſis multò, quàm eſt hæc noſtra oratio, cultiùs prolixiuſque. Ordines, quod ſui erat muneris, quòd tantum, tam de ſe benè meritum Principem decebat, officiosè reſpondent: quòd vt maximè ita fieret, magnúſque eſſet in Rege colendo diligendoque hominum conſenſus; tamen vt corporibus morbo imminente quidam torpor pigritiaque ſolet obrepere, ſic in nonnullorum cogitatione quoddam exiſteret rerum præſentium faſtidium, animique indignatio. Ea res eſt huiuſcemodi. Cùm Cæſar Carolus, patre atque auo mortuo, ad ſupremas re-

rum

rum humanarum dignitates primùm euehe-
heretur, tum illud acciderat, vt Belgica
Nobilitas principalem apud Cæſarem con-
ſiliorum atque honorum dignitatem tene-
ret. Pòſt, cùm inueteraſcere Cæſaris impe-
rium per Germaniam, Hiſpaniam, atque
Italiam incœpit, tum, quod fieri erat ne-
ceſſe, & illud eſt ſecutum, vt apud Cæſarem
cæterorum etiam Regnorum Nobilitas au-
ctoritatem inueniret. Pati id libenter no-
ſtri homines, tum quòd Cæſarem optimè
in ſe animatum cognôſſent, tum quòd hac
veluti laudis contentione cum peregrina
nobilitate de ſplendore & faſtu concerta-
rent. Verùm cùm Rex ex Hiſpanijs in Bel-
gium aduenit, tum quædam eſt oborta rara
equidem nubes, & quæ Regiæ dignitatis
fulgori cederet; nubes illa tamen: Plus ni-
mirum apud Regem, in Hiſpanijs educa-
tum, Hiſpanos poſſe, quàm vel Cæſar tri-
buere conſuêſſet, vel Belgarum dignitati
meritiſque conueniret. Cæſarem Belgis
Belgam; Hiſpanis Hiſpanum; Germanis
Germanum; Italis Italum extitiſſe: Regem
contrà vniuerſis ſemper eſſe Hiſpanum, par-
cè nec niſi Hiſpanicè loqui; miniſtris Hiſpa-
nis quàm cæteris vti libentiùs. Aucta inde
hominum indignatio, quòd bello Metenſi,

cùm

cùm Dux Albanus ſupremum in exercitu imperium teneret, Daualos Magiſter equitum exiſteret, multaque alia belli munera in peregrinos eſſent homines diſtributa. Pòſt, cùm Cæſar in Hiſpanias diſceſſit, tum inter primores Nobilitatis complures de Hiſpanis ſermones ferri cœperunt: Albanum ea Cæſari conſilia daré conſuéſſe, quibus Belgarum ſeruitutem cogitaret; multaque cæteros Hiſpanos dicere ſolere, quæ ferre ingenuos homines non oporteret: offenſum ijs ſermonibus Cæſarem, Orangio Boſſutioque præſentibus, Regi dixiſſe, futurum, vt Hiſpanorum conſilijs res Belgica ſubuertatur. Addebatur ijs occultis noſtrorum ſermonibus, Reginam Hungariæ diſcedentem Regi primores Nobilitatis cum hoc eulogio commendâſſe, vt Cæſarem atque Regem multùm eorum virtuti ac fidei debere affirmaret; nullumque inter eos nobiles eſſe profiteretur, qui non etiam Regi magno poſſet commodo exiſtere; comprobâſſe Nobilitatem hoc Reginæ de ſe iudicium ijs bellis, quæ poſtrema cum Gallis Rex geſſiſſet. Gratiâ nihilominus apud Regem ſolos Hiſpanos valere: cùm Albano, Ruygomo, Comite Feriæ, de rebus grauiſſimis occulta Regem conſilia

verſare; ſe vnos exiſtere, qui veluti vmbræ vagarentur, quorum auctoritas verbo laudaretur, re nulla exiſteret. Prima itaque & quæ omnium latiſſimè patebat, hæc erat illa querela de Hiſpanorum gratia, potentiaque, quæ gratis auribus à vulgo idcirco excipiebatur, quòd Antuerpia, Atrebatum, Cameracum, aliæ vrbes complures iniuriam ſeſe accepiſſe ab Hiſpanis præſidijs quererentur. Proxima, quæque magno hominum ſtudio celabatur, erat querela de ſeueritate earum legum, quibus in hæreſin quæreretur, qua de re pòſt videbimus. Erant poſtremò ambitionum atque odiorum aliæ querimoniæ complures. Omnium earum factionum princeps erat Orangius, cuius rei quem potiùs teſtem citabimus, atque hunc ipſum Orangium? qui eo libro, quo Regi ſe proſcribenti reſpondet, multis verbis commemorat, iam inde à puero reformatæ Religionis perquàm ſtudioſum ſeſe extitiſſe. Poſt, cùm adoleſcens ad Cæſarem eſt deductus, accidiſſe, vt ijs ſe ſtudijs oblectaret, quibus ſuæ ætatis atque ordinis homines conſuêſſent; manſiſſe nihilominus animo puerilis Religionis ſemina, quæ grandiore ætate maturuerint. Hinc pace cum Henrico Rege Galliæ compoſitâ,

vadem

vadem ſe in Gallias profectum, in eum ſermonem cum Henrico incidiſſe, vt ſibi Henricus conſilia commemoraret, quæ, Albani internuntio, ad nouarum Religionum perniciem cum Rege Philippo ſuſcepiſſet: ſeſe verò, vti conſcium eorum ſe conſiliorum apud Regem ſimulando, eâ re impetrâſſe, vt rem totam cognoſceret. Cùm itaque hoc Regum conſilium teneret, cumque eius facinoris adminiſtros Hiſpanos futuros intelligeret, curâſſe, vti fide datâ reuerti ſibi in Belgium permitteretur. Eò cùm perueniſſet, tum id ſe procurâſſe, vt Hiſpanorum militum miſſionem à Rege Ordines poſtularent: præclaram hanc eſſe ſuam laudem; vtrumque enim eo ſe conſilio eſſe conſecutum, vt & ſeruitute patriam liberaret, & Religioni (ſic enim loquitur) viam ſterneret. Atque hæc, pluraque Orangius poſtea: tam enim iis temporibus nouatum Religionum ſtudium præ ſe non ferebat, vti domi Presbytero, foris Eccleſiæ Catholicæ miniſterio religioſè vteretur. Dum itaque Gandaui Rex atque Ordines morantur, proponitur Ordinibus hæc illa, quam dicebamus, de Hiſpanis querimonia: oſtenditur, poſtremis Ordinum comitiis, quibus Bruxellæ de nouennali vectigali fuerat deliberatum,

Ordinū delibera tiones de Hiſpano rum miſ

liberatum; fuiſſe id à Rege poſtulatum, vt arces atque vrbes limitaneæ, non peregrinis, ſed domeſticis tradantur. Certam huiuſce rei ſpem tum quidem Regem feciſſe; nunc verò contrà, eam eſſe Regis hac de re ſententiam, vt peregrinos equites ac pedites præſidio toti Belgio ſit impoſiturus. Intelligere per ſe Ordines, quàm id ferre homines liberos non oporteat: accedere, quod Belgio turpiſſimum ſit futurum, ſi Comitem Feriæ, Secretarios Vergam & Eraſo, eo ſit cum imperio Rex relicturus, vt niſi ijs auctoribus conſtitui de Republ. res nulla poſſit: viderent Ordines, vti ne Reſp. ijs conſilijs contumeliam ac damnum acciperet. Rogati itaque Ordines eas ſinguli ſententias dicunt: Rogandum eſſe Regem, vt peregrinum militem Belgio educat, præſidijs non niſi Belgicis vtatur, conſilijs de Republ. peregrinos non adhibeat. Adijciunt nonnulli, antè quàm hóc foret à Rege impetratum, concedi rem vllam Regi non debere. Menſis itaque Auguſti die ſeptimo, cùm in eam, quam dicebamus, ſententiam Ordinibus Rex eſſet locutus, tum Borlutius, vrbis Gandauenſis Penſionarius, pro toto eo conuentu Regi rem proponit: peregrinæ militiæ incommoda & mala commemorat:

memorat: Theoniſvillam, Mariæburgum deſerta ab inquilinis opida præſidiorum Hiſpanicorum inſolentiâ oſtendit: Belgicorum militum fidem ad grauem gentis iniuriam contemni non oportere affirmat; pericula recenſet, quæ oriri eſt neceſſe, ſi quod metueretur, Rege profecto, neque modeſtus peregrinus miles ſit futurus, & iniurias per ſe ſint homines vindicaturi. Rogare itaque Ordines, vt, Cæſaris exemplo, munitionibus peregrinos educat; & loca Belgis committat. Hinc in eum ſermonem Borlutius ingreditur, Alienum futurum à vetere forma Reip. indignum Belgarum fide atque virtute, ſi peregrinos homines ad publicarum rerum curam Rex ſit adhibiturus: poſtulare itaque Ordines, vt ne rem eam Rex committeret, quæ Regi inutilis, ſibi opprobrio ſit futura. Quæ cùm Borlutius dixiſſet, tum, quòd homines ſuſpicabantur, ſubiratum de ſede Regem ſurrexiſſe, atque eo digreſſo, in eam ſententiam locutum Ducem Sabaudiæ accepimus, vt Ordinibus peregrinæ militiæ diſceſſum polliceretur; verbis nihilominus eos leniter increparet, qui de Regis voluntate aliter vel ſentirent, vel loquerentur, quàm eius in Belgas præclarû ſtudium mereretur.

CA

CAPVT VIII.

Rege in Hiſpanias profecto Margareta Parmenſis imperium auſpicatur. Vetus nouaque Reipublicæ forma apud Belgas. Prouinciarum Belgicarum felicitas, Belgarumque vita ac ſtudia.

REbus itaque hunc in modum toto Belgio procuratis, Gandauo in Zelandiam Rex proficiſcitur, indeque ſecundo vento afflante Aquilone, breuiſſimo temporis ſpatio, Vliſſingâ in Hiſpanias adnauigat; ita opportunè, vt commodiſſimam nauigationem (vixdum naui egreſſo Rege) horrendæ maris tempeſtates exciperent. Rege profecto, Bruxellam, veterem noſtrorum Principum ſedem, Parmenſis proficiſcitur, ſummique imperij poteſtatem menſe Septembri auſpicatur. Mandata, vt oſtendimus, ampliſſima, Senatum, quicum deliberaret, tribus diſtinctum curijs, Status, Priuati, & Finantiarum, Parmenſis acceperat: de qua Senatus diuiſione idcirco dicere

Vetus Reipub. forma. eſt neceſſe, quòd ex eorum conuentuum concertationibus poſteriorum temporum nonnulla diſſidia ſint exorta. Duces Burgundiæ, cùm rerum potirentur, Cancellario ad rerum publicarum curam vti conſuêrant. Primus Cæſar Carolus offenſus, vti accepimus, Guattinarij Cancellarij imperioſa libertate, qui ſubſcribere ei fœderi recusârat,* quod cum Franciſco Rege Galliarum captiuo, minùs, vt aiebat Cancellarius, è re ſua Cæſar pepigerat, vti diutiùs Cancellarijs recuſauit. Per ſe itaque Rempublicam ita Cæſar gerebat, vt Finantijs ad patrimonij, vectigaliumque procurationem vteretur, mandataque huic Finantiarum Senatui, quæ viderentur peropportuna, conciperet: libellis ſubditorum per Iuriſconſultos reſponderet; ijs Præſidem daret, atque eum conuentum appellaret Concilium Priuatum; de cæteris Reipublicæ negotijs, de bello ac pace, vel ſolus, vel quibuſcum videretur, pro arbitrio deliberaret. *Conciliũ priuatum.* Manſit eadem prærogatiua penes Margaretam, Philiberti Ducis Sabaudiæ viduam, Cæſaris amitam, quæ Cæſare abſente ſummo cum imperio Rempublicam adminiſtrabat. Prima, quæ amitam eſt ſecuta, Regina Hungariæ, eas imperij leges

accepit,

accepit, vt de ſummis grauiſſimiſque Reipublicæ negotijs, cum certis, quos Cæſar nominâſſet, conſilia inire iuberetur; Concilium Status, quòd de ſummo rerum ſtatu cognoſceret, Senatum illum appellare placuit. Indignè rem nouam fert Regina, nouumque ita rarò Senatum cogit, vt non tam eum Senatum, atque id ſpectâſſe Cæſar crederetur, quàm vt & Nobilitatem ſibi demereretur, & populo eò auguſtiorem gratioremque conſiliorum ſuorum rationem efficeret, quò plures nobilioreſque è ſua gente interfuiſſe ijs publicarum rerum deliberationibus animaduerterent. Semel itaque eo more in Rempub. admiſſo, ne iniuriam ſe pati Nobilitas arbitraretur, ſi conſiliis, quibus conſuêſſet, non adhiberetur; repetita eadem res per Sabaudi Præfecturam, ita vt Rege præſente rariùs nihilominus eo Senatu Sabaudus vteretur. Vſurpatum hinc denuò idem inſtitutum, cùm Parmenſis rem ſuſcepit: nominati Senatores, Epiſcopus Atrebatenſis, Orangius, Egmondanus, Hornanus, Boſſutius, Glaionius, Barlaymontius, Philippus Nigri, Viglius, à Bruxella, Regnardus, Tiſnackius. Mandata ad veterem formam in eam ſententiam ſunt concepta, vt Senatus illius *Concilium Status.*

princeps Parmenſis exiſteret; præter hoſce à Rege delectos, cùm res poſtularet, quos vellet, è Priuato Concilio Finantijſque Senatores aduocaret; ſententiam quo vellet ordine rogaret; ſententias non tam numero, quàm rationibus æſtimaret; de ſolis rebus ſummis grauiſſimiſque ad eum Senatum referret; cæterorum tribunalium negotia in eo agitari non pateretur; ſententiâ ſemel latâ, eam tueri, dimiſſo Senatu, eos quoque Senatores oporteret, quibus, cùm rogarentur, illa non placuiſſet: in Senatum, cùm id res poſtularet, etiam aurati Velleris Equites venirent. Quibus capitibus id equidem parebat, numquam eo conſilio noſtros Principes hunc Status Senatum vſurpâſſe, vt arctiorem ſibi, ſuiſve Legatis imperij auctoritatem efficerent, veteremque, quam haberent tot rationibus legitimam vnius poteſtatem, mutatâ Repub. in Ariſtocratiam conuerterent: quin contrà, id vnum ijs conſilij extitiſſe, vt non pro ratione voluntatem, ſed prudentum magnorumque hominum iudicia haberent. Quæ res ſecretioribus Regijs mandatis, Conſultæque inſtituto, magis etiam eſt comprobata. Ita enim Rex diſcedens Parmenſi imperârat, vt, cùm id commodo Reip. poſſet,

pluriũ ſententiam ſequeretur: ſin ea Senatorum ſtudia oriri animaduerteret, vt vel collatis in commune conſilijs nonnulli coniurarent, vel diſſidijs in factiones diſcederent, tum re cum paucis deliberatâ, quod probaretur conſilium ſeorſim ſibi caperet: quin re grauiori propoſitâ, quàm vt definiri vel ſubitò, vel tot ſententijs facilè poſſet, tum Parmenſem à Senatu Status ad Conſultam, paucorum hominum arcanum conſilium, transferre eius rei cogitationem Rex mandaret; Conſultæ Principem conſtitueret ipſam Parmenſem; Senatores, Atrebatenſem, Orangium, Egmondanum, Barlaymontium, Viglium. Priuato verò Concilio, quod dicebamus (quo res eæ iudicabantur, quæ vulgus Iuriſconſultorum iuſtitiæ ac gratiæ nominibus ſolet compellare) præerat Viglius ab Ayta, Zuichemus, Friſius, qui adoleſcentiâ ſtudijs, Profeſſionibus, iudicijſque excultâ, ad hoc ſupremum togatæ dignitatis faſtigium magno ſuo merito conſcenderat. Finantijs præfecti erant Hachicourtius & Barlaymontius. Cætera Prouinciarum tribunalia, ſiue à quibus non prouocaretur, vt Brabantiæ, Hannoniæ, & quod aſſerebatur Geldriæ, ſiue à quibus Mechliniam, ſupremum re-

Conſulta ſecretius Concilium.

Finantia.

Prouinciarum tribunalia.

rum priuatarum iudicium, appellabatur, vetere inſtituto res ſuas ſingula curabant. Hiſce itaque tribunalibus diſtinctam rerum publicarum curam Parmenſis acceperat, quibus teneri, quæ tum exiſtebat, ſumma rerum felicitas non difficulter poterat, ſi à dominantium animis ambitio abfuiſſet. Magna enim erat ijs temporibus, nec facilè dixerim quibus antè temporibus maior, per Belgium felicitas. Agrum, qui eſt ad Gallicum limitem, bellum attriuerat; locis cæteris tam erant omnia beata ac proſpera, vt ijs ferendis homines non ſufficerent: tam nulla domeſtici belli memoria, vt qui veteres bellorum motus recordaretur, is vti de bello Troiano, ſic ad animos oblectandos, fabulam recitare crederetur. In Brabantia Louanium, nobiliſſimæ Academiæ decora, vrbis amœnitatem, ciuium tranquiliſſimum vitæ genus, egregiè tuebatur. Bruxella tot retrò Imperatorum, Regum, Reginarum, Legatorum, Principumque hoſpitio in ingentes ciuium opes ſplendoremque excreuerat. Antuerpia totius, quà patet, orbis terrarum vna intra mœnia ita merces atque opes continebat, vt hoc non vrbis ſed orbis forum exiſteret, in quo & totius orbis merces commutarentur, & im-

Prouinciarum felicitas

Louanium.

Bruxella.

Antuerpia.

menſæ pecuniarum ſummæ, ad vſum totius vniuerſi, fœnori occuparentur, eâ libidine, vt pecuniam, quàm impenſas, quibus pecuniam malè perderent, faciliùs homines inuenirent. Mechlinia, vetere Margaretæ Sabaudiæ domicilio, ſupremo iuriſdicundi tribunali, mercatorum ciuiumque priuilegijs, ornatiſſimæ ditiſſimæque ciuitatis dignitatem tenebat. Buſcumducis ad Moſam, Hollandiæ, Geldriæ, Cliuiæque vicina ciuitas, opulentas ornataſque inter vrbes eminebat. Flandria magnitudine iam ſuâ laborabat. Galli quidem, Dunquercâ ac Bergis expugnatis, hoſtilem in modum occiduum Flandriæ agrum diripuerant, ſed nec diu ijs locis ſubſtiterant, & cæterarum per Flandriam regionum felicitas id damnum facilè contempſerat: diuturna enim retrò pax, hominumque induſtria immenſas vrbium, pagorúmque opes effecerat. Hollandia, Zelandia, Friſia ita re pecuariâ ac nauticâ ad ſumma conſcenderant, vt earum Prouinciarum hominibus, & opes ludibrio, & annona nauſeæ, & vitæ tranquillitas ludo exiſterent. Summa erat itaque locis omnibus rerum felicitas: quam mihi, in eam rem cogitanti, duabus videntur noſtri homines rationibus eſſe conſecu-

Mechlinia.

Buſcum ducis.

Flandria.

Hollandia, Zelandia, Friſia.

ti; & quòd laborem in re priuata procuranda immenſum ponere conſueſſent, & quòd eos eſſent Principes conſecuti, quorum auctoritate, præter Galliam, toto penè orbe reliquo, terrâ marique liberrimè mercarentur. Atque hiſce quidem ſuis bonis ita homines fruebantur, vt plebs, quod vacuum ab opere tempus nanciſceretur, id dedicationibus Eccleſiarum, id ludis, id conuiuijs impenderet. Dedicationes quidem, contrà quàm Eccleſiæ diſciplina pateretur, totum octiduum ita celebraret, vt per viginti, ac plura quoque miliaria, ad eum diem multi vel agnatione, vel amicitiâ deuincti homines vnum in locum conuenirent: atque ibi primi diei tempus antemeridianum ſpectandæ ei pompæ impenderent, quæ varijs ferculis ſpectaculiſque comitata, templo egreſſa per vicos procederet; inde tempus pomeridianum, totoſque dies reliquos ita paſſim darent conuiuijs, potationibuſque, vt quòd tempus ab his rebus vacuum haberent, id vel audiendis Comœdijs, vel ſpectandis ludionibus impenderent. Kermiſſas, id eſt, Eccleſiarum Miſſas, vulgus Teutonum eos conuentus nominabat: à publico enim Eccleſiæ Catholicæ miniſterio, ſeu Liturgia, in qua

Dedicationes.

complures

complures miſſæ, ſeu dimiſſiones, modò catechumenis, modò pœnitentibus & energumenis, modò fidelibus olim denuntiabantur, quodque vulgus Latinorum hanc ob cauſam Miſſam, ſeu Miſſarum ſolemnia compellauit, in hominum vſum ita ea res tranſijt, vt dies feſti, dies Miſſæ, nundinæ, celebreſque mercatorum conuentus, Miſſæ dicerentur. De ludis verò quod dicebamus, ita res erat. Vetere inſtituto per vrbes & celebriores pagos ea honeſtiſſimorum ciuium Collegia exiſtebant, quæ neceſſarijs vrbium pagorumque temporibus Magiſtratus imperio excubare ad vrbis cuſtodiam armata oporteret, quæque pro vrbium magnitudine vna intra mœnia plura nonnumquam exiſtebant. Omnibus olim eadem erant arma, ſagittæ, atque arcus. Arcus verò duorum generum: oblongi, qui manu; breues, qui ferro adducerentur: è quibus breues, ſiue quòd ſagittas vi maiore impellerent, ſiue quòd rectiùs certiuſque ad ſcopum iacularentur, laudatiores gratioreſque exiſtebant. Pòſt, cùm exoleſcere ſagittæ bellis cœperunt, aſſumpta cætera quoque arma, quibus in bello eſſet vſus. Acceſſit poſtremò, vt & Gladiatorum Collegia nonnullis in vrbibus conſtituerentur,

Miſſa.

Ludi.

non qui, vti Romæ, ad cædem certarent, ſed qui vel rudibus, vel obtuſis gladijs battuentes, in incertos rerum euentus armorum vſum profiterentur; inutile ſeruandis vrbibus, belliſque ſtudium, quoque pluribus perire, quàm ſeruari vita conſueuit. Horum Collegiorum, veterum inprimis, multa erant ſolennia, & quotannis is mos, vt, qui ſublimi arbori affixum ligneum Pſittacum deieciſſet, is toto eo anno Rex, totiuſque eius Collegij princeps exiſteret, atque in publicis conuentibus, Clerique proceſſionibus torque (ex quo Pſittacus vel aureus vel argenteus dependeret) infulatus incederet. Sacrorum quoque conuiuiorumque ſtati complures dies; ſocietates cum vicinarum vrbium collegijs nonnullæ; ludi, vt Olympicis, ſic per vrbes varij: ijque vel annui, vt Furæ, Louanienſibus & Bruxellenſibus, qui iaculando conſiſterent; vel incerti, nunc harum, nunc illarum vrbium, qui varijs concertationibus præmijſq; continerentur. Quæ in vrbem collegia decentiſſimè eſſent inuecta, quæ die ſequenti templum honeſtiùs ingreſſa, quæ ignes ſub veſperam ſplendidiores extruxiſſent, quæ iaculando ſcopum propiùs ſæpiuſque attigiſſent, quæ Rhetoricam rectiùs egiſſent, quo-

rum moriones argutiores modeſtioreſque extitiſſent; ea Collegia, arbitrorum iudicio, quæ eſſent conſtituta præmia, auferrent, velutque Galliâ ſubactâ, curribus atque equis in vrbem quæque ſuam triumphantia reportarent; & quidem tanto earum nugarum ſtudio, vt omnem rerum humanarum dignitatem præ hoc vno oblectamento multi contemnerent, ſumptuſque eos facerent, quibus ferendis pares non exiſterent; eâ pecuniarum profuſione, vt Antuerpienſes centena florenorum millia vno conuentu hiſce nugis impendiſſe commemorentur. Atque iſtæ tum quidem erant publicæ vulgi voluptates, è quibus illa, quam Rhetoricam nuncupatam diceba-mus, omnium longè gratiſſima exiſtebat. *Rhetorici.* Erat autem hęc Rhetorica numeroſa è ſuggeſtu ſeu theatro, ſiue fabulæ, ſiue hiſtoriæ, ſiue eruditi alicuius argumenti actio: quæ res vt maximè ingenioſa exiſteret, & magnâ ſpectantium voluptate audiretur, id mali nihilominus continebat, quòd vulgi imperitis ſermonibus de ſummis Religionis capitibus, de publicarum rerum, Principumque officijs vt plurimùm ageretur; indeque id ſequeretur, vt, ſi quando ab Eccleſiarum Paſtoribus, à Theologis notari nonnulla

contin-

contingeret, tum id vulgi ſermonibus iactaretur, hos eſſe illos Scribas & Phariſæos, qui plebem accedere ad Chriſtum non paterentur. Quâ ratione eſt effectum, vt odioſa prudentioribus hæc illa Rhetorica extiterit, multique ſint inuenti, qui nouarum Religionum ſtudia eâ ratione accenſa fuiſſe profiterentur. Atque hæc de vulgo.

Cleri ſtudia. Clerus felicitate publicâ ita fruebatur, vt Monaſteriorum Abbates, homines omnium minimè mali, curas publicas ita ſuſque deque haberent, vt nonnulli pietati, plures hoſpitibus excipiendis, nobilibuſque demerendis tranquillum vitæ genus impenderent.

Nobilitatis. Nobilitas varijs retrò Principum beneficijs creuerat; multùm initio ad dignitatem contulerat Ordo Velleris, quem demonſtrauimus. Acceſſerant Cæſarum, Frederici, Maximiliani, Caroli honores, qui gentem Croiam titulis Ducatus Areſchotani, Principatus Chimacenſis, Marchionatus Rentiaci, & Comitatus Rodienſis cohoneſtârant: Egmondanis Egmondam & Buram; Lalaignijs Lailaignium & Hoochſtratam, ſingulis ea feuda Comitatus honore donarant: Melodunis poſtremò, Hornanis, Ligneis, Pallantijs, Bergenſibus,

Henninijs,

Henninijs, Glimeis, titulos Principatus Eſpinoij; Comitatuum Hornæ, Lignij, Culenburgij, t'Sherenbergæ, Boſſuti; Marchionatus Bergi-Zomij, attribuerāt. Præter hanc titularem, frequens eaque illuſtris locis omnibus Nobilitas, Religionis Catholicę ac Regis perquàm ſtudioſa exiſtebat: quod quo potiùs argumento probabimus, quàm poſteriorū temporum tumultibus, cùm è tanta nobilitate, tam præ reliqua multitudinę perpauci, abduci, tot publicarum priuatarumque rerum malis, tot calidiſſimorum hoſtium dolis ab officio potuerint? Erant nihilominus, cùm Rex diſceſſit, hi plurimorum Nobilium ſermones, vt exhauſtos loculos, æs alienum, multam ſuam operam expenſam Regi ferrent; accepti contrà ſummam vel nullam, vel perexiguam quererentur. Quæ quidem querimonia apud illos, quos dicebamus titulares, plurimùm valebat, quòd æri alieno nulli iam fundi, nulla credita ſufficerent. Inter magnas itaque mercatorum atque vrbium opes vna egebat Nobilitas, quæ bello ſublato quâ ſe ratione domi pro dignitate ſuſtineret, difficulter inueniebat. Et quidem minorum gentium Nobilitati vna reſtabat ratio, vectigal nouennale, quod in equites præſidia-

qu

rat defenſus, multiſque pòſt beneficijs à Granuellano ita cultus, vt ſe Orangio apud Cæſarem patronum, filium Hieronymum eius familiæ atque ineunti adoleſcentiæ præfectum daret. Quod Granuellanorum in ſe ſtudium ita Orangius excipiebat, vt Legationes, cæterarum rerum negotia, ſi quæ publica cum Atrebatenſi inciderent, ſummâ animorum conſiliorumque concordiâ procuraret; de rebus priuatis, niſi auctore Atrebatenſi, rem grauiorem nullam conſtitueret: peregrè Bruxellam aduenieus, ſæpenumerò priùs apud Atrebatenſem, quàm domi ex equo deſcenderet; multâque, Atrebatenſi vel impedito vel abſente, eius in ædibus libertate vteretur. Quin cum Egmondano, cæteriſque (præter Hornanum, qui Regem in Hiſpanias fuerat ſecutus) Belgij Proceribus optimè Atrebatenſi conueniebat. Quod vt maximè ita exiſteret, facilè nihilominus in occultas animorum ſimultates eſt diſceſſum. Tam enim inter honorum atque imperij corriuales veræ amicitiæ exiſtere nullæ poſſunt, quàm reperiri cælo odia non poſſunt. Et quidem occulta odia, quæ prima ſeſe offerrent, erant illa, quæ ob Parmenſem, Duci Sabaudiæ ſubſtitutam, animos verſabant.

Oran-

Orangius atque Egmondanus ſibi quiſque eam dignitatem ambierant. Rex in duas Principes mulieres conſilio nutârat, Chriſtiernam Lotharingiæ, & Margaretam Parmæ Ducem: candidatos ſeſe profiteri neque Orangius neque Egmondanus potuerant; ſpem nihilominus magnam vterque animo conceperat. Orangius, amiſsâ vxore Annâ Egmondanâ, Maximiliani Buræ Comitis filiâ & hærede, Chriſtiernæ filiam vxorem ambiebat. Officioſè itaque Chriſtiernam colebat, totumque ei ſe ſtudio palàm dabat, vt Chriſtierna imperium à Rege acciperet: faciebat idem Egmondanus, cæterique complures. Erat enim Chriſtierna & gratioſa noſtris hominibus, & quæ tenere eam dignitatem præclarè poſſe diceretur. Cùm itaque eâ ſpe deceptos Parmenſem à Rege delectam accipere fuit neceſſe, tum equidem ferre id complures indignè, totamque culpam Albano atque Atrebatenſi adſcribere, quos Bruxellis in hortis cuiuſdam Marci Antonij collatis conſilijs in Parmenſem conſpirâſſe affirmarent. Quæ res eò Orangium, quàm cæteros, magis pungebat, quòd & ambitis nuptijs fruſtratum ſeſe indignaretur, atque eò minorem futuram ſuam in poſterum aucto-

Parmenſis cæteris ad Belgij præfecturam prælata.

gitatem iudicaret, quòd ſe repugnante imperio eſſet admota; quam propterea fauere ijs eſſet neceſſe, quorum ſtudijs ad imperium perueniſſet. Quin ij ſermones paſſim ferebantur, Parmenſem duorum Italiæ Ducum matrimonio, Florentini & Parmenſis, diu à Belgio abſentem, ita ſeſe Italiæ dediſſe, vt neque Belgicarum rerum vſum, neque amicitias per Belgium magnas haberet: multis in ſpeciem honeſtis rationibus à Chriſtierna Regis animum fuiſſe abductum; quòd ſcilicet veteres Burgundionum hoſtes Lotharingi exiſterent; quòd Lotharingis permixtos Gallos verſari per Belgium non oporteret; quòd pro generis ac loci, quam teneret, dignitate plus æquo maiores eſſet animos Chriſtierna habitura; plus quoque Orangio, cæteriſque eius ordinis hominibus tributura crederetur, quàm tribui Atrebatenſis poſtularet: Parmenſis contrà officium exactè eſſet præſtitura, filioque Alexandro apud Regem commorante, maritum Octauium Italicis Regis negotijs, commodiſſimum hoc Regis in ſe beneficio effectura: fuiſſe ijs rationibus Regi perſuaſum, vt hanc potiſſimùm deligeret, apud quam dominari pro arbitrio is Atrebatenſis poſſet, qui auer-

ſam

tam à cæteris Regis voluntatem in ſe vnum conuertiſſet. Quæ quidem noſtrorum hominum ſententia crebrioribus etiam ſermonibus ventilari palàm cœpit, cùm anno inſequente cIↃ. IↃ. LX. à Pio Quarto Pontifice, qui Paulo IV. ſucceſſerat, Perrenotus in Cardinalium collegium eſt cooptatus. Quæ res vt maximè Pontificis Regiſque ſummum in Perrenotum ſtudium teſtaretur, ac vulgò ita fieri conſuêſſet, vt qui auctoritate apud Reges plus cæteris valerent, tamdiu in ſe hominum ſtudia facilè tenerent, quamdiu eâdem apud Reges gratiâ poterentur; in grauiſſima quoque hominum odia ita demum citiſſimè laberentur, ſi excidere eos Regum gratiâ ſemel contingeret: tamen quòd abſentis Regis ſtudium vulgi oculos atque aures lateret, diſcederentque à Cardinale ij cernerentur, quorum domi apud nobilium cæterorumque hominum vulgus auctoritas magna exiſteret; facilè eſt effectum, vt de Cardinalis apud homines gratiâ multum ob hanc nouam dignitatem decederet: ſiue quòd, noſtris Prouincijs inſultæ, ampliſſimæ dignitatis ferre ſeſe regalem faſtum nimis poſſe profiterentur: ſiue quòd ad nouas Religiones obſcurandas, cæteráque Romanorum 1560. *A. Perrenotus fit Cardinalis.*

 Ponti-

Pontificum negotia procuranda, hoc eſſe donatum Romani Pontificis ſupremo munere Perrenotum quererentur. Acceſſit, quòd res duæ magnâ ſententiarum varietate agitari publicis conſilijs inciperent, nouorum Epiſcoporum inſtitutum, & de hæreſi quæſtiones.

Caput X.

De nouorum Epiſcoporum apud Belgas inſtitutione.

ET quidem de nouorum Epiſcoporum inſtituto ita res erat. Philippum Bonum Ducem Burgundiæ, imperij Belgici Principem, qui Flandriæ, Arteſiæ, Hannoniæ, quas Prouincias paternâ hæreditate acceperat, Brabantiam, Lutzenburgum, Hollandiam, Zelandiam, Friſiam, Namurcum, item Picardiæ, vicinarumque Prouinciarum non exiguum tractum, ad imperium ſibi adiecerat; cùm multa ad noui imperij dignitatem verſare animo conſilia conſuéſſet, tum illud agitare ſolitum fuiſſe accepimus, vt, cùm tot in Prouincijs vnum dumtaxat Epiſcopum haberet Atrebatenſem, & loca cætera peregrinis parerent Epiſco-

Epiſcopis, nouos ſuis Prouincijs dari à Romano Pontifice Epiſcopos poſtularet. Erat enim ijs temporibus cumprimis illuſtris per Europam ea muneris Eccleſiaſtici dignitas; neque ferre id facilè homines poterant, vt Tornacum & Morinum, iuris Gallici vrbes, ſin minùs profano, at certè Eccleſiaſtico imperio Flandriæ imperarent; maneretque ea quoque auctoritas per Philippi ditiones penes Germaniæ Epiſcopos, Colonienſem, Treuirenſem, Vltraiectinum, Leodienſem, Cameracenſem, Metenſem, Monaſterienſem, Oſnabrugenſem, Paderbornenſem. Quin & Ludouico Maleano imperante, Gandauenſes, quibus cum Tornacenſibus malè conueniebat, Epiſcopum ſibi ſeorſim procurârant, cui eos fructus ac reditus attribuerent, quos per Flandriam Epiſcopus Tornacenſis habebat.

Verùm cùm perficere rem eam Philippus non potuiſſet, neque filio Carolo à bellis otium fuiſſet, factum eſt; vt Cæſar Carolus hoc abaui ſui conſilium animo ſæpenumerò ſecum repeteret, tum quòd ad imperij dignitatem, tum quòd ad Religionem procurandam (cuius ingenti ſtudio tenebatur) perutilem eam rem futuram iudicaret. Acceſſerant ad Cęſaris imperium, poſt Phi-

lippi ebani mortem, Tornacum atque Vltraiectum: illud diu obſeſſum fame ad deditionem coactum; iſtud Henrici Bauari Epiſcopi ſubditorumque ceſſione in Cæſarem tranſlatum. Morinum quoque, opido, temploque exciſo, morari inter vrbes deſierat. Cameracenſis poſtremò Epiſcopus, arce præſidioque à Cæſare vrbi impoſito, in domeſticorum Epiſcoporum ſocietatem tranſierat. Laxior nihilominus horum Epiſcoporum, peregrinorumque minùs commoda, quàm Religioni conueniret, iuriſdictio Cæſari credebatur. Sæpe itaque hac de re agere conſuêrat, multaque ad rem conficiendam conſilia ſuſceperat. Verùm cùm neque à bellis otium inueniret, & modò Cardinalis Erardi à Marca, modò Georgij ab Auſtria, patrui nothi, Epiſcoporum Leodienſium, gratiâ atque auctoritate impediretur, factum eſt, vt antè, quàm imperio decederet, conficere eam rem neque Cæſar potuerit.

Suſcepta inde fuit eiuſdem negotij cogitatio à filio Philippo, tum quòd patris monita conſiliaque plurimi facere conſuêſſet, tum quòd Religionis Catholicæ ita ſtudioſus exiſteret, vt huius vnius rei ſtudio omnem imperij ſui ſuamque dignitatem metiretur.

rētur. Mandata itaque eſt à Rege ea res Legato, quem Romæ apud Paulum Quartum habebat; miſſuſque è Belgio, qui Legato operam eo in negotio præſtaret, Franciſcus Sonnius, Theologus Louanienſis, & Canonicus Vltraiectinus. Propoſitam ſibi rem Pontifex ſeptem Cardinalibus examinandam committit. Referunt delecti Cardinales, Licitam eam eſſe diuiſionem; tum quòd tales rationes ſeſe offerrent, quæ *Extrauag. Saluator noſter. De præbend.* iure ſcripto continerentur; tum quòd hæreſibus pars illa Germaniæ infeſta exiſteret. Expedire quoque, vt diuiſio illa admittatur; eſſe quippe per ea loca illam territoriorum atque idiomatum diuerſitatem, vt neque extra ſuas prouincias in ius vocari, neque vocati niſi per interpretem intelligi à ſuis Epiſcopis homines poſſint; eam quoque Prouinciarum atque vrbium multitudinem, eam doctorum hominum copiam iſtic reperiri, vt Eccleſiæ vniuerſæ, hominumque per ea loca ſaluti vtiliſſima res illa ſit futura. Quòd tertio loco quærebatur, Num euocari à Romano Pontifice Epiſcopos illos oporteat, quorum intereſſe poſſit diuiſionem non fieri; placere delectis Cardinalibus, euocari eos non debere: eſſe enim eam

huius poſtulatæ à Rege diuiſionis iuſtiſſimas grauiſſimaſque rationes, vt Canonum auctoritate Epiſcopis etiam inuitis facere id Pontificem oporteat. Epiſcopatum Vltraiectinum latiſſimè per ſuperiorem atque inferiorem Vltraiecti ditionem, Hollandiam, Zelandiam, Geldriam, Friſiam, ac Flandriam protendi: commodiſſimam itaque eam rationem futuram, vt in quinque nouos Epiſcopatus ita regiones diuidantur, vt primus Dauentriæ in ditione Tranſiſulana; alter Harlemi in Hollandia; tertius Leouardiæ in Friſia; quartus Middelburgi in Zelandia; quintus Groeningæ conſtituatur. Futurum eâ diuiſione, vt & ſinguli hi noui Epiſcopatus maiores Tridentino Epiſcopatu ſint futuri; & Vltraiectino ij termini ſint manſuri, quibus laxiores totâ Italiâ nullus Archiepiſcopus haberet. Quod à Rege poſtularetur, vt Eccleſia Vltraiectina his quinque Epiſcopatibus iure metropoleos præeſſet, legibuſque ſolueretur, quibus Archiepiſcopo Colonienſi tenebatur; eius rei complures eſſe, cur id facere oporteret, rationes. Habere Vltraiectum quinque Canonicorum Collegia, vrbem in vicino poſitam ſubditorum Epiſcoporum negotijs commodiſſimam futuram: Colo-

niam,

niam, totumque illum tractum, quo Vltraiecto Coloniam itur, infeſtum hæreticorum hominum libris, ſermonibuſque exiſtere: Colonienſem muneri non ſatisfacere, nullumque exiſtere tam grandæuum in toto Epiſcopatu Vltraiectino, qui procuratas à Colonienſi eius ditionis Eccleſias recordaretur; contrà, multos inueniri, qui affirmarent, retineri Eccleſiæ diſciplinam idcirco non poſſe, quòd, in quos eſſet Vltraiecti iure animaduerſum, iis pœnam Colonienſis condonaret, ſacriſque reſtitutos, peiores in poſterum homines efficeret. Probari itaque ſibi, hoc præſertim tempore, quo Archiepiſcopum Colonia non haberet, vt Regi iſta poſtulanti Pontifex aſſentiatur. Probari quoque, vt per ſingulos nouos Epiſcopatus nouem primò vacaturæ præbendæ hunc in modum conferantur: tres tribus Doctoribus vel Licentiatis Theologiæ; tres inde tribus Canoniſtis; tres reliquæ tribus eius ditionis nobilibus: idque ea lege, vt hi Doctores & Licentiati Epiſcopo in munere Inquiſitionis, cæteriſque Religionis negotijs operam præſtent, eamque in Capitulo dignitatem teneant, vt proximi Decano, ſenioribus qui tunc eſſent defunctis, in poſterum exiſtant.

Ex eorum numero, qui Pontifici proba-
rentur, duo ſeniores, Theologus vnus & alter Canoniſta, Inquiſitores conſtituantur, cæteri Inquiſitoribus conſilium atque operam exhibeant. Probari inſuper, vt in ſingulis Eccleſijs Cathedralibus vnus Archidiaconus, & tot Archipresbyteri conſtituantur, quot ditioni neceſſarij ſunt futuri. De dote verò nouis Epiſcopatibus aſſignanda, ita placere, vt bona quorundam Monaſteriorum, quæ hodie non Chriſto ſed priuatorum commodis, & vitæ voluptatibus inſeruiunt, & in quibus præter regulam indecorè viueretur, item nonnulla Eccleſiarum Collegiatarum bona, in quibus plures eſſent Canonici, quàm miniſterio publico ſit neceſſe, nouis Epiſcopatibus vniantur. Rem eam per ſingulos Epiſcopatus curari iſtâ ratione poſſe, vt Epiſcopatui Dauentrienſi vniatur Præpoſitura Eccleſiæ S. Liuini, in qua Cathedram Epiſcopus eſſet habiturus: tantum quoque de decimis, quas habent in Geldria Abbas S. Pauli, & Collegia Vltraiectina, Epiſcopatui adijciatur, quantum ad ſummam trium millium ducatorum auri de Camera in annos ſingulos ſufficiat; eâ lege, vt Abbatiæ plus æquo non auferatur, & pro rata

bonorum, quæ Collegijs Vltraiectinis eſt
deceſſura; minuatur iis locis numerus Ca-
nonicorum. Harlemenſi ſuffecturam par-
tem tertiam bonorum Abbatiæ Egmonda-
næ; partem reliquam Monaſterio abundè
quoque ſuffecturam. Bona Monaſterij Hey-
loenſis, prope Alcmariam, Ordinis Regu-
larium (quod à Monachis apoſtatis bis euer-
ſum, nondum eſſet reſtitutum) Collegio
Canonicorum Harlemenſium poſſe aſſi-
gnari. Quæ res ſi numero duodeviginti vel
viginti Canonicorum non ſufficeret, non
incommodè ditiores eius vrbis Capella-
nias in Canonicatus poſſe commutari. Fri-
ſiam multas habere Abbatias, in quibus
malè viueretur; rectè itaque facturum Pon-
tificem, ſi bina Monaſteria, Ordinis Præ-
monſtratenſis, Marigardenſe & Lidlomen-
ſe, ita nouæ Cathedrali Eccleſiæ Leouar-
dienſi attribueret, vt ex eorum Monaſte-
riorum bonis Epiſcopus in annos ſingulos
tria millia ducatorum accipiat; reliquum
Monachi facti Canonici æquis partibus ac-
cipiant. De Groeningenſi probari, vt bona
Abbatiæ Aduuerdenſis, Ordinis S. Ber-
nardi (in qua à recta diſciplina longius eſſet
diſceſſum, quæque octo ducatorum milli-
bus annuis cenſeretur) ita diuiderentur,

vt tria millia Epiſcopo, cætera Monachis factis Canonicis tribuerentur. Middelburgi probari, vt Abbatia eius vrbis, Ordinis Præmonſtratenſis, in Eccleſiam Cathedralem ita commutetur, vt Abbas Epiſcopus, Prior Archidiaconus, Monachi fiant Canonici: bona verò ita diuidantur, vt pars media Epiſcopo, reliquum cedat Canonicis. Non futuram hanc Monaſteriorum commutationem, vel Romano Pontifici, vel iis, qui tunc eſſent, Abbatibus moleſtam: tum quòd harum Abbatiarum prouiſio ad Epiſcopos diœceſanos pertineret; tum quòd niſi Abbatibus, qui tunc eſſent, defunctis, vel iis aſſentientibus, fieri huiuſmodi mutationem Rex flagitaret. Atque hæc de diœceſi Vltraiectina: de qua hoc item delecti Cardinales monuerunt, vt nouo Archiepiſcopatui Vltraiectino vniretur Præpoſitura maioris Eccleſiæ, Archidiaconatus S. Saluatoris, emolumenta Bernenſis Epiſcopatus in maiori Eccleſia, qui iure & conſuetudine eſt abolitus, & regiuncula, in qua Archidiaconus exercere ſolet iuriſdictionem Epiſcopalem. Addebant, Brabantiam, Flandriam, Hannoniam, Arteſiam, Namurcum lacißimè patêre, & harum Prouinciarum

 homines

homines idiomate, legibus, priuilegiiſque ita diſſentire, vt nonnulli in ius extra ſuam prouinciam vocari non poſſint. Probari itaque, vt hæ Prouinciæ in binos Archiepiſcopatus, Mechlinienſem & Cameracenſem; hi rurſus in plures Epiſcopatus ita diuidantur, vt quæ ſunt Gallici idiomatis regiones cedant Cameracenſi, reliquæ Mechlinienſi: Cameracenſi quidem Epiſcopatus Tornacenſis, Atrebatenſis, S. Audomari & Namurcenſis; Mechlinienſi verò Antuerpienſis & Buſcoducenſis in Brabantia; Gandauenſis, Brugenſis, Iprenſis in Flandria, & Ruræmondanus in ſuperiore Geldriæ regione. Bona autem Epiſcopatus Morinenſis ita diuidantur, vt quæ ſint in Arteſia, Epiſcopus accipiat Audomarenſis; quæ in Flandria Iprenſis; quæ in Francia, nouus item Epiſcopus Bononienſis. Ad vniuerſorum nouorum Epiſcoporum dotem conſtituendam, placere, vt antiquis Epiſcopatibus de fundis, decimis, annuiſque reditibus nihil detrahatur. Non eſſe parem Abbatum rationem, à quibus acceptas decimas tradi nouis Epiſcopis ſine iniuria delecti Cardinales profiterentur: æquiſſimam enim eam legem exiſtere, vt, ſi decimas ab Epiſcopis, Eccleſiarumque re-

ctoribus

ſtoribus transferri ad Monaſteria Romani Pontifices olim permiſerunt, nunc grauiſſimis Eccleſiæ neceſſitatibus redire quodam velati iure poſtliminij ad veteres eas dominos patiantur. Probari itaque, vt Iprenſis ex bonis Morinenſibus & decimis Abbatum Flandriæ annua ducatorum tria millia accipiat, atque Eccleſia S. Martini, Ordinis Regularium Ipris, fructuſque præbendarum Morinenſium, quæ in Flandria exiſtērent, Collegio Canonicorum ita tribuerentur, vt Præpoſitus Monaſterij Archidiaconus, Monachi fiant Canonici: vt Epiſcopatui Brugenſi vniatur Præpoſitura S. Donatiani, & ex decimis vicinorum Monaſteriorum, quantum ad tria ducatorum millia annua ſufficiat: vt Gandauenſi tribuatur, quicquid tribus millibus ducatorum annuis amplius eſt in bonis Præpoſituræ S. Bauonis: vt Antuerpienſi vniatur Archidiaconatus Antuerpienſis, & ex decimis vicinorum Monaſteriorum tria millia ducatorum; Buſcoducenſi Archidiaconatus Campinienſis, & ex decimis tria millia ducatorum; Collegio verò Canonicorum Buſcoducenſium Monaſterium Eſſeldoncanum; Ruræmondano bona Monaſterij Ord. Regularium eius oppidi, & ex decimis

mis Abbatum Inſulæ D. Mariæ, & Auerbodienſis, quantum ad tria millia ſufficiat: vt denique Archiepiſcopatui Mechlinienſi vniatur Præpoſitura S. Rumoldi, & in dotem ex decimis Monaſteriorum annua quinque millia ducatorum; atque huic Archiepiſcopo Mechlinienſi ea dignitas tribuatur, vt cæterorum Archiepiſcoporum primus exiſtat. Quod verò Rex poſtularet, vt Mechlinienſis Legatus natus diceretur, rem eam Cardinales Pontifici cogitandam relinquere. Quod Sonnius flagitaret, vt ius patronatus in eos Archiepiſcopatus atque Epiſcopatus Regi tribueretur, rem eam ſui iudicij non exiſtere. De nouem præbendis quod proponeretur, vt ab Epiſcopo noui Canonici veteribus defunctis in collegium legerentur, eccleſias Parochiales nonniſi Epiſcopi conferrent; iuri patronatus earum Eccleſiarum Papa & Rex renuntiarent; nulli niſi idonei, qui per ſe rem gererent, beneficia haberent; ea ſingula Cardinalibus multis de cauſis plurimum probari; vti illa quoque, quæ de Epiſcoporum & Canonicorum ab Eccleſijs abſentia non permittenda Pontificem Rex rogâſſet. Quod de damno veterum Epiſcoporum ſarciendo diceretur, ea de re ſic arbitrari, vt

qu

quòd fundis, decimis, reditibuſque damni eſſet illatum, id ſarciri debere arbitrarentur; quòd iuriſdictioni, non item. Poſtremò quòd ſiqua conſtitueretur, ea præſtari in præſens dos nondum poſſet, polliceri Regem, quoad dos præfinita præſtaretur, ſingulis Epiſcopis in annos ſingulos mille quingentos ducatos.

CAPVT XI.

Decreto Pontificio nouorum Epiſcoporum inſtitutum approbatur, & dos ſingulis adſignatur; dato id negotij Granuellano, vna cum Nuntio Apoſtolico.

QVæ cùm à delectis Cardinalibus ad Pontificem in hanc ſunt ſententiam relata, inde frequente Cardinalium ſenatu
1559. diu deliberata, tum menſe Maio anno M.D.LIX. ita ſunt à Pontifice definita, vt bonorum diuiſionem Nuntijs in Belgium profecturis mandaret; in cæteris delectorum Cardinalium auctoritatem ſequeretur. Quod Pontificis decretum in libros conſiſtoriales hiſce (vti Onuphrius commemorat) eſt verbis relatum.

PAulus Quartus Pontifex Maximus cùm mentis ſuæ aciem, pro paſtorali officio & Eccleſiarum omnium ſollicitudine, conuertiſſet ad eam Germaniæ Inferioris partem, quæ Philippi Hiſpaniarum Regis Catholici ditioni hæreditario iure ſubiecta eſt, ſciens meſſem quidem ibi multam eſſe, operarios autem paucos, propterea quòd, cùm ea regio antiquitùs erectionis Cathedralium Eccleſiarum ſuarum tempore ſparſim & infrequenter admodum habitaretur, à tot iam tantiſq; populis & gentibus incolitur, vt pro oppidorum celeberrimorum, quibus vbique referta eſt, frequentia, & caſtellorum pagorumq; multitudine, pauca admodum ibi ſint Eccleſiæ Cathedrales. Quo fit, vt tam pauci Epiſcopi non eâ, quâ opus eſſet, diligentiâ tantam animarum multitudinem regere poßint: quod quibuſdam eorum hoc etiam eſt difficilius, quòd ipſorum diœceſani linguâ inſtitutiſq; differant: & quidam eorum etiam eiuſmodi priuilegia habent, vt ipſos ad ſedem Epiſcopalem non liceat euocare, ita nec fidei doctrina & piè viuendi præceptis commodè inſtrui, nec ſi quid deliquerint, facilè corrigi ab Epiſcopis ſuis poſſint. Ad ipſos verò Epiſcopos viſitandos, admonendos, & in officio continendos, ne vna quidem in tota illa tam celebri & tam longè lateq; patente regione Eccleſia eſt Metropolitana, ſed

illa quibus ſubiecti sũt, extra fines ipſius Philippi Regis ſunt, earumq́; Archiepiſcopi propter multa & varia impedimenta nulli ſuis Suffraganeis iampridem fuerunt vſui. Ad quæ tanta incommoda hoc quoque accedit, quòd cùm ea regio omni ferè ex parte cincta ſit & obſeſſa à populis ſchiſmaticis, propter aßiduas hæreticorum inſidias, dolos, fraudes, peſtiferasq́; doctrinas, Catholica illic fides & animarum ſalus in maximo diſcrimine ac periculo verſatur. His cauſis adductus, precibus etiam annuere volens, & pio deſiderio ſatiſfacere ipſius Philippi Regis, qui pro ſua pietate & Catholicæ fidei ſtudio hac de re cum eo & ſæpè & perquàm diligenter per literas & nuntios egit, habitâ, ſicut rei magnitudo poſtulabat, cum S. R. E. Cardinalibus deliberatione maturâ, tam grauiter periclitanti in illis partibus fidei orthodoxæ & animarum ſaluti aptißimum eſſe remedium duxit, ſi veterum Eccleſiarum in illa regione poſitarum Diœceſes, commodioris regiminis causâ, diuideret, nouisq́; erectis Cathedralibus Eccleſijs, eiuſcemodi præficerentur Epiſcopi, qui tum exemplo, tum verbo commiſſas ſibi oues paſcant, & proborum eorumq́; doctorum virorum copiâ muniti, idoneorumq́; operâ miniſtrorum adiuti, illas aduerſus inſidiantium luporum rabiem tueantur, defendant, & cuſtodiant: & Metropolitana

politanæ aliquot Eccleſiæ oportunis eius regionis locis erigantur, ad quas commodè adiri poßit, quibus qui præfuturi ſunt Suffraganeos ſuos in officio contineant. Apoſtolica igitur auctoritate, & ex S. R. E. *Cardinalium conſilio, ad Dei omnipotentis honorem, & ipſius Sanctæ Eccleſiæ vtilitatem, Cameracenſem, Traiectenſem, Atrebatenſem, Tornacenſem Eccleſias, ciuitates & diœceſes, à Remenſi Colonienſiq́ Eccleſijs & Prouincijs, quibus erant iure Metropolitico ſubiecta; item Mechlinienſe, Antuerpienſe, Harlemenſe, Dauentrienſe, Leouardienſe, Groeningenſe, Middelburgenſe, Buſcoducenſe, Ruræmondenſe, Namurcenſe, Audomarenſe, Iprenſe, Gandauenſe, Brugenſe, frequentißima Cameracēſis, Traiectenſis, Tornacenſis, Leodienſis, Morinenſis, diœceſium oppida, à ſua quodque eorum diœceſi & prouincia exemit. Auulſit quoque eas Colonienſis, Oſnaburgenſis, Monaſterienſis & Paderbornenſis diœceſium partes, quæ in Philippi Regis ditione erant, quas Eccleſijs Cathedralibus à ſe inſtitutis attribuit. Veteres verò Epiſcopales ſedes, Cameracum, Traiectum, ac Mechliniam oppidum, Eccleſias Archiepiſcopales conſtituit; reliqua tredecim oppida in Cathedrales ſedes erexit, quas hac ratione trium Metropolitanarum Suffraganeas eſſe voluit. Cameracenſi quidem Metropolita*

na, Atrebatum, Tornacum, antiquas Epiſcopales Eccleſias; ex nouis verò Audomarum & Namurcum ſubiecit. Traiectenſi Archiepiſcopali nonas ſedes Epiſcopales, Harlemenſem, Dauentrienſem, Leouardienſem, Groeningenſem, Middelburgenſem attribuit. Nouam Mechlinienſem Metropolitanam nouis Epiſcopatibus, Antuerpienſi, Gandauenſi, Brugenſi, Iprenſi, Buſcoducenſi, Ruræmondenſi praeeſſe voluit: cunctasq́; Epiſcopales & Archiepiſcopales ſedes iuris patronatus Philippi Regis & hæredum eius eſſe conſtituit, cùm quo de ipſarum Eccleſiarum reditibus, quibus Epiſcopi & Canonici ali poſſint, tranſegit.

Hac itaque ratione præter Lutzenburgum Prouinciæ cæteræ, ſolutæ veterum peregrinorum domeſticorumq́ue Epiſcoporum imperio, in nouos Archiepiſcopos atque Epiſcopos tranſierunt. Cur autem Lutzenburgum in vetere inſtituto relinqueretur, hæc, vti accepimus, cauſa fuit, quòd pauca per eam ditionem Monaſteria exiſterent, neque detrahi de eorum bonis ob paupertatem res magna poſſe crederetur. Longiſſimè quoque à noui Archiepiſcopi tribunali atque idiomate conſtitui eo loci nouus Epiſcopus minùs commodè poſſe putaretur. Româ itaque in Belgium, paucis

paucis diebus antequam Rex diſceſſit, Pauli IV. Nuntius, Epiſcopus Cluſinenſis, atque vnà Sonnius reuertuntur. Differre profectionem rebus conſtitutis diutiùs Rex non poterat: dat itaque id negotij Atrebatenſi, videat vt quæ de nouorum Epiſcopatuum limitibus ac dote oporteret, citiſſimè conſtituerentur. Suſcepit negotium Atrebatenſis; inde re dilatâ ob mortem Pauli IV. nouis Pij IV. mandatis anno inſequente eamdem rem peragere inſtituit. Duo erant, vt diximus, quæ Nuntio curanda mandarentur, limitum deſcriptio, & dotis ſtipulatæ exhibitio: harum longè grauiſſima erat illa de dote quæſtio. Delecti Cardinales, vti oſtendimus, atque eos ſecutus Paulus IV. per pauca Monaſteria (quorum Monachi de vitæ integritate reprehendebantur) ita Epiſcopatibus addixerant, vt, Monachis in Canonicos commutatis, Monaſteria ea in poſterum non exiſterent. De decimis præterea, non etiam de cæteris bonis, idque non vnius, ſed plurium vicinorum Monaſteriorum, tantum acciperent, quantum in annua tria ducatorum millia ſufficeret. Paulo IV. extincto mutata ea eſt ſententia, dotiſque conſtituendæ hanc rationem Nuntius atque Atrebatenſis ſuſce-

perunt, vt per ſingulos penè Epiſcopatus, non ex multorum Monaſteriorum decimis dotem Epiſcopis conſtituerent, ſed vnius alicuius vacantis Monaſterij Abbatem facerent Epiſcopum; Monachos in vetere inſtituto relinquerent. Huius ſui conſilij eam rationem adferebant, quòd Monaſterijs hoc modo de cultu pietatis atque bonis nihil decederet: curam quoque eam eſſet Epiſcopus Monaſterio impenſurus, quam rebus ſuis bonus paterfamilias conſueſſet. Adſignatur itaque Archiepiſcopo Mechlinienſi Abbatia SS. Petri & Pauli Affligemienſis, Ordinis S. Benedicti; Antuerpienſi S. Bernardi ad Schaldim, Ordinis Ciſtercienſis; Buſcoducenſi Tongerloenſe, Ordinis Præmonſtratenſis; Brugenſi Dronganum, Ciſtercienſium; Harlemenſi Egmondanum, Benedictinorum; Middelburgenſi Præmonſtratenſe eius vrbis; Namurcenſi S. Gerardi Bronienſe, Benedictinorum. Multa quoque ad noua Canonicorum Collegia, nouemque quas oſtendimus præbendas cohoneſtandas, minorum Collegiorum beneficiorumque bona deſignantur. Archiepiſcopatui Mechlinienſi (quem Pontifex ſiue quòd Principi Bruxellis commoranti proximus, in intima Prouinciarum vrbe me-

dius

dius inter cæteros Epiſcopos habitaret, ſiue quòd id Regi Pontifex tribueret, vt quam nouam Rex dignitatem impetrâſſet, eam cumprimis illuſtrem haberet, cæteris Archiepiſcopis ordine priorem effecerat) præficitur Cardinalis: Antuerpienſi Philippus Nigri, Regi ab arcanis Cönſilijs, deſtinabatur; verùm cùm is antè moreretur, quàm conſtitui res poſſet, factum eſt, vt Albano imperante è Buſcoduco Sonnius eius vrbis Epiſcopus Antuerpiam transferretur. Ipras accipit Martinus Rithouius, Theologus, Decanus Eccleſiæ S. Petri Louanij, qui, rarâ ſæculi felicitate, excellenti eruditioni eam laudatiſſimæ vitæ integritatem coniunxerat, quâ maiorem rigidis naſcentis Eccleſiæ moribus difficulter inuenias, vnus ſibi ſemper conſtans, temperantiâ in victu, modeſtiâ in moribus, moderatione in diſciplina, prudentiâ in proſperis atque aduerſis, liberalitate in egenos, pietate in omnes, ſtudio in ſubditos; vir ſummus futurus, ſi rerum humanarum vſum maiorem habuiſſet. Brugis Epiſcopus conſtituitur Petrus Curtius, Theologus, qui Louanij Eccleſiæ beati Petri diu Paſtor præfuerat; Gandaui Cornelius Ianſenius, Theologus, Decanus ad S. Iacobum Louanij, cuius illi ſunt om-

nibus Academijs probati libri, Commentarij in Concordiam Euangelicam, in Prouerbia Salomonis, in Eccleſiaſticum, & Paraphraſis in Pſalmos; Ruræmondæ Guilielmus Damaſi Lindanus, Theologus item Louanienſis, cuius percelebris memoria ijs libris eſt effecta, quos multos in Lutheranos & Caluiniſtas conſcripſit. Vltraiecti Georgio Egmondano, Egmondani Comitis patruo, ſucceſſit Fredericus Schenck, ex liberis Baronibus à Tautenburch, cuius pater Cæſari perutilem bello operam præſtiterat, cuiuſque ſunt libri De iure Feudorum, Iuris Axiomata, De cultu Imaginum. Harlemum accipit Nicolaus à Noua terra; Middelburgum Nicolaus à Caſtro; Dauentriam Frater Ægidius de Monte, Franciſcanus; Leouardiam Cunerus Petri à Brauwershauen, qui Petro Curtio Louanij Paſtor ſucceſſerat; Groeningam Ioannes Cnyſius, Franciſcanus. Cameracum, mortuo Roberto Croio, ingenti noſtrorum Procerum ſtudio Robertus Bredenrodius ambierat. Cardinalis Maximilianum à Bergis Bredenrodio oppoſuerat: Bredenrodius, præter generis ſplendorem, rem aliam ad commendationem non attulerat. Vicerat itaque Cardinalis, primuſque Maximi-

lianus Archiepiſcopus conſtituitur. Atrebatenſi Epiſcopatui ceſſerat Cardinalis, ſucceſſerat Franciſcus Richardotus, Burgundus, cuius Epiſcopi permagnæ probitatis, facundiæ, doctrinæ, prudentiæque laudes exiſtebant. Tornaci erat Epiſcopus Carolus Croius: Audomari fit novus Epiſcopus Gerardus Hamericourtius, ibidem ad S. Bertinum Abbas; Namurci Antonius Hauetius, Dominicanus. Atque hoc eſt illud nouorum Epiſcoporum inſtitutum, quod toto Belgio ita in plurimorum hominum ſermonem inciderat, vt eius auctorem vnum profiterentur Cardinalem, multaque in commune adferrent, cur admitti hoc Reip. periculoſum inſtitutum non oporteret.

CAPVT XII.

De Edictis Caroli V. Imp. aduerſus hæreſes & hæreticos. Varia de ijs hominum iudicia ac ſermones, & Edictorum interpretatio.

ALterum, quod publicis hominum ſermonibus priuatiſque Senatus delibe-

rationibus agitatum, inuidioſum Cardinali extitiſſe dicebamus, erat quæſtio de hæreſi. Multò antè quàm Lutheri diſputationibus in partes Religio diſceſſit, erat illa omnibus ſcholis atque tribunalibus recepta ſententia, vt iure pœnâ mortis in hæreticos animaduerti diceretur. Et quidem veteres Imperatores multis legibus Manichæorum & Donatiſtarum Religionem ad crimen

C de hæreticis. l. Manichæos.

publicum retulerant, quia inquiunt, *Quod in Religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam.* Mortem quoque hiſce verbis indicunt; *In mortem quoque inquiſitio tendatur.* Libros improbatæ lectionis igne cremandos, ſcriptori manum amputandam, lectori deportationem, hæreticorum diſcipulis pœnam decem librarum auri, hæreſeos profeſſori mortem ita conſtituunt:

l. Quicunque, d. tit. de hæreticis

Vltimo etiam ſupplicio coërceantur, qui illicita docere tentauerint. Ætas poſterior totam eam quæſtionem ad cognitionem iudicum

c. Vt inquiſitionis in 6.

Eccleſiaſticorum reuocauit: multaque præter cæterorum iudiciorum ordinem in odium criminis illius definiuit, eâ cautione, vt pœnitentes libenter abſolueret; pertinaces damnatos criminis relinquèret iudicibus, quibus ius gladij competeret; cognitores de crimine vel Epiſcopos conſtitueret,

ret, vel quæſtores extra ordinem Pontifi-ces darent. Pœna verò, quâ iudices in damnatos vterentur, erat ignis, quam Panormitanus ita legitimam exiſtimauit, vt huius pœnæ conſuetudinem legi diuinæ, Canonicæ, & Ciuili conſentire profiteatur.

c. Ad abolendam Extra de hæreticis.

Quando itaque Lutherus eſt exortus, atque eius hominis arrogantiam eæ ſunt calamitates conſecutæ, quæ Germaniam turpiſſimis moribus concitarent, factum eſt, vt Cæſar Carolus in damnatum à Leone X. Lutherum pro imperio ea ſtatueret, quæ vetere iudiciorum more probarentur; Legeſque inde nonnullas in Lutherum per Germaniam ſuperiorem, plures per patrimonij ſui ditiones promulgaret. E quibus primum, ni fallor, Edictum id fuit, quo Wormatiæ ad annum M. D. XXI. Lutherus proſcribitur, & libri damnantur: proximum Mechlinienſe ad annum M. D. XXVI. in eos conceptum, qui de Religione diſputarent, Lutheri libros legerent; eâ propoſitâ pœnâ, vt, qui in Edictum primò peccaſſet, florenis viginti, vel exilio trimeſtri; qui iterum, florenis quadraginta, vel exilio ſemeſtri; qui tertiò, florenis octuaginta, vel exilio perpetuo coërceretur. Succeſſit huic Edicto tertium anni M. D. XXIX. in eam

ſenten-

ſententiam, vt, qui intra diem certum ab hæreſi diſcederet, huic ea culpa damno non exiſteret: qui verò intra eum diem non diſcederet, huic, ſi accuſatus pœniteret, gladium; ſi perſeueraret, viris ignem, mulieribus foſſam comminaretur. Repetita inde annis M. D. XXXI. XL. & L. tranſlatitijs Edictis, res eadem ſæpiùs. Omnium iſtarum legum ſumma erat: Qui doctrinam Lutheri, Oecolampadij, Zwinglij, Melanchthonis, Caluini, cæterorum, qui multi Edicto commemorantur, ſequerentur; libros damnatæ lectionis publicarent, legerent, haberent; picturas Beatæ Virgini, ac Religioni Catholicæ contumelioſas haberent; ſacras Catholicas imagines malo animo frangerent, violarent: in eos homines, pœnitentes gladio, non pœnitentes, viros igne, mulieres foſsâ animaduerterentur; bona tam pœnitentium, quàm non pœnitentium fiſco cederent. Vt lege Iuliâ Maieſtatis, ex quo die crimen contractum eſſet, ex eo rei retrò inteſtabiles exiſterent. Qui domum illicitis conuentibus præbuiſſet, libros excudiſſet, hæreticos ope, conſilio, dolo malo iuviſſet, eodem crimine teneretur. Si reus delatus de crimine conuinceretur, & bona ſexcentos flore-

nos

nos non excederent, dimidium eorum fiſci, partem alteram accuſatoris futuram; ſin florenos ſexcentos excederent, decimam bonorum futuram accuſatoris. Si crimen contractum probaretur, arbitrari iudici de pœna non liceret. Qui delatus Anabaptiſta fugiſſet, & contumax ſententiam accepiſſet, de ea ſententia reſcindenda non reus, non quiuis alius pro reo ſupplicaret, quin, vt loquuntur Imperatores ad legem Iuliam, eos fore notabiles ſine venia, qui pro talibus interuenire tentauerint. Diſputare profanis hominibus de Religionis capitibus non liceat. Peregrini intra vrbes ac pagos ita demùm inquilini admittantur, ſi à Parocho, cui poſtremò paruiſſent, probatæ fidei teſtimonium haberent. Qui iudices Inquiſitoribus Eccleſiaſticis operam non præſtarent, eos Procuratores Generales vel dignitate ſubmouerent, vel quibus videretur pœnis coërcerent. Adiecta poſtremò multa capita de Typographis, quibus accuratè cauebatur, vti ne per eos homines libri hæreticorum in vulgus ſpargerentur.

Atque hæ erant illæ ſeueræ, vti credebatur, Cæſaris leges: de quibus id acciderat, vt de quarum ſeueritate ne hiſcere quidem initio auderent, de ijs poſtea ita variè homines

hominés loquerentur. Certâ in primis re queſtionem de hereſi non eſſe definitam;hac ratione fieri, vt leues multorum ſermones ad grauiſſimi criminis culpam pro libidine traherentur: multa vſu vulgi publicâ Religione contineri, quæ neque veteris Eccleſiæ moribus, neque ſanæ doctrinæ conuenirent. Indignum eſſe, eos, qui Reformationem poſtularent, grauiſſimi criminis reos flagitari; calamitoſum, & quod ferre liberos homines non oporteret,rapi ad crudeliſſima ſupplicia: cæterùm probos honeſtiſſimorum ordinum viros nullo dolo malo, ſolo veri ſtudio, à communi hominum ſenſu diſſidentes, contra omnem vetuſtatis memoriam, Canonum auctoritatem, Romanorum Pontificum decreta, pœnitentes damnari. Multos abduci ab hæreſi idcirco non potuiſſe, quòd pœnitentiæ, mortem; pertinaciæ, laudem conſtantiæ proponi intelligerent. Non fuiſſe, cur ſimulatam pœnitentiam Cæſar vereretur; prouiſum fuiſſe huic malo eo capite, quo de relapſis iure caueretur. Accidere id quotidie, vt quibus à rebus initio grauatè metu periculorum abduci ſeſe homines paterentur, ab ijs pòſt libentes abſtinerent. Hiſpaniam, quæ vna ſeueriſſimè quæſtionem de hæreſi exerce-

ret,

ret, pœnitentibus pœnam condonare: leges eas ferri oportere, quibus facta, non etiam cogitata, punirentur; vnum eſſe Deum, cui voluntas peccaret. Rempub. quatenus manu teneri res poſſunt, eatenus eſſe legibus procurandam, cætera Confeſſarijs, Concionatoribus, bonorum virorum doctrinæ atque exemplis relinqui debere. Accedere id quoque ijs legibus, vt, cùm grauiſſimis ſeſe pœnis ob ſuſceptas rerum diuinarum cogitationes coërceri homines animaduertunt, tum in eam ſententiam facilè diſcedant, Chriſti vt ſe diſcipulos cruce profiteantur; Phariſæos contrà atque Scribas, eos Clericos, qui dignitatem non tam rationibus quàm ſuppliciorum grauitate tuerentur: malos dæmones ijs artibus rem ſuam tueri, quibus creuiſſe ſummi Dei verum cultum animaduerterent. Hinc effectum, vt Lutheranos, Caluiniſtas, atque his deteriores Anabaptiſtas in eum animi errorem abduceret, vt populo admirante ad ſupplicia lætabundi procederent, ignem vultu hilari, ad Deum Patrem, vt loquebantur, profecturi, ingrederentur: vnde id ſequeretur, vt ad Catholicos commiſeratio, ad cæteros latiſſimè pertinacia tranſiret. Habere id quoque incommodi eas leges, vt

quæ

quæ res vna rem Belgicam ſuſtineret, commerciorum libertas retineri in Belgio diutiùs non poſſet. Vidiſſe id Reginam Hungariæ, quæ hac de cauſa Auguſtam in Germaniam ad fratrem fuiſſet profecta.

Cæſar contrà abduci à vetere inſtituto difficulter poterat, tum quòd ea animorum corporumque pericula ſpectaret, quæ ſequi hæreſin grauiſſima conſueuerunt; tum quòd ſemel laxatis frenis conſiſtere hominum impietatem nullo poſſe loco animaduerteret. Illud quoque exiſtimaret, facilem earum legum obſeruantiam futuram fuiſſe, ſi fidem, quam oporteret, præſtare iudices voluiſſent. Probare id Hiſpaniæ atque Italiæ exemplum, quæ quæſtionibus; probare Heluetios, qui metu diſciplinæ Religionem Catholicam inter tot hoſtes egregiè tuerentur. Quòd vt maximè ita Cæſar exiſtimaret, diceretque eam eſſe huius vitij, quæ ſit omnium omninò, rationem, vt augeri indulgentiâ, tolli metu ſit neceſſe: tamen quòd hiſce de rebus ſæpiùs moneretur (licet Edicto anni M. D. L. nonnulla priorum legum capita fuiſſet interpretatus) fecit nihilominus, vt anno M. D. LIV. cum Regina, Epiſcopo Atrebatenſi, Comite Lalaignio, Ludouico de Flandria Domino

Pratenſi,

Pratenſi, & Præſide Viglio re deliberatâ, in hanc ſententiam veteres leges denuò interpretaretur: Quòd diſputationes de rebus ſemel definitis prohiberentur, id nec ad Theologos, nec ad eos Laicos pertinere, qui ſtudio pietatis de Scripturæ interpretatione ex veteris Eccleſiæ Catholicæ ſententia colloquia conferrent: quòd hæretici à die contracti criminis inteſtabiles dicerentur, hoc eò ſolùm pertinere, vt, quas in fraudem metu criminis ac dolo malo alienationes feciſſent, eæ ratæ non eſſent. Numquam id Cæſari ſtudio fuiſſe, vt incerti contractus omnes metu reſciſſionis redderentur. Pœnam receptatorum ad nautas, caupones, cœnacularios, ſtabularios ita demùm non pertinere, ſi non etiam dolo malo, quò quis latitaret, recepiſſent. Accuſatores, ſi calumniam facerent, iure ſcripto coërcerentur: Si pœnitentes Eccleſiæ reſtituti, rem nullam ad homines corrumpendos dixiſſent, feciſſent, pœnâ non tenerentur. De pœnis facilè iudex non arbitraretur; permittere nihilominus Cæſarem, vt graui de cauſa diſcedere ab ea ſeueritate, ſuperiorum iudicum conſilio, inferiores iudices poſſint.

CAPVT XIII.

De Inquiſitoribus hæreticæ prauitatis in Belgio. Huius quoque inſtituti ratio Card. Granuellano inuidiam conciliauit.

ATque his equidem legibus ſæculares, vt loquimur, iudices de hæreſi cognoſcebaut. Verùm quòd iure caueretur, vt hæreſis cognitio ad forum Eccleſiaſticum pertineret, factum eſt, vt, Cæſare rogante, Quæſtores de hæreſi Pontifex daret; atque inde ijs mortuis, Rege poſtulante, nouos hoſce ampliſſimis mandatis conſtitueret, Sonnium, Rithouium, Curtium (quos Epiſcopos pòſt factos oſtendimus) Iudocum Raueſteynium & Michaëlem du Bay Athenſem, Theologos Louanienſes. Ab his, quòd ſupereſſe cunctis Prouincijs pauci homines minùs poſſent, neceſſariò ea ratio eſt ſuſcepta, vt mandati Pontificij auctoritate, diſtinctam Prouincijs iuriſdictionem, quibus videretur, mandarent. E quibus ſubdelegatis vnus toto Belgio notiſſimus fuit Petrus Titelmannus, Decanus

Rotna-

Rotnacenſis, ſiue quòd Flandriam, Inſulas, Duacum, Orchiacum, Tornacum & Tornaceſium, populoſa's eſſet Prouincias ſortitus, ſiue quòd vnus præ cæteris rigidiùs habere quæſtiones diceretur. Habebant hi Inquiſitores ſuam, quam ſequerentur, à Pontifice è iure ſcripto moribuſque conceptam formulam. Adiecit alteram Rex Philippus, quam adſcribere ijſdem quibus eſt concepta verbis idcirco libet, quòd omnium in poſterum calamitatum, conſtante hominum ſermone, cauſa extitiſſe Inquiſitio perhibeatur.

PHilippus Dei gratia, Rex Angliæ, Franciæ, Neapolis, Ieruſalem, Princeps Hiſpaniarum, &c. Vniuerſis fidelibus noſtris, tam Eccleſiaſticis quam ſæcularibus, gratiam noſtram Regiam & omne bonum: Cùm ſuperioribus diebus inuictiſſimo & potentiſſimo Principi & Domino, Carolo eius nominis Quinto Romanorum Imperatori ſemper Auguſto, genitori noſtro colendiſſimo, viſum fuerit Prouincias & terras omnes, tam patrimoniales, quàm alias hæreditario iure ad ſe pertinentes, in Belgica & inferiori Germania ſitas, in nos pleno iure, pureq́; & abſolutè transferre, ac ratione tranſlationis ceſſionisq́; huiuſmodi nobis factæ ſuſcepti à nobis regiminis muneri incumbat, populum

nobis ſubditum ad laudem & honorem Dei omnipotentis in vnitate ſancta & Catholica Religionis conſeruare, hæreſesq́ paßim ibidem pullulantes extirpare; compertumq́ habeamus præfatum parentem noſtrum multa in eum finem ſalubriter & prudenter ſtatuiſſe, & inter cætera quoque Inquiſitoribus hæreticæ prauitatis, à ſacra Sede Apoſtolica deputatis, Inſtructionem tradidiſſe, quò munus ſibi commiſſum cum maiore Religionis fructu, & Reipub. commodo quietè & tranquillè peragere poſſent. Cuius quidem Inſtructionis tenor de verbo ad verbum ſequitur, & eſt talis:

Cùm ſacra Cæſarea Maieſtas pro ea deuotione, quam erga Deum, ſanctam Eccleſiam Catholicam, Religionemq́ Chriſtianam, & vniuerſos Chriſti fideles ex debito Imperialis officij gerit, multis modis conata ſit omnes hæreſes & errores (qui hodie in diuerſis mundi partibus pullulant) & præcipuè præcauere, ne boni & ſimplices Chriſtiani à pſeudoprophetis (qui ſub veſte ouili tamquam lupi rapaces diſcurrunt, ad ſeducendos iuſtos & pios, eorum peruerſa dogmata ſub ſpecie pietatis illis inculcantes) ſubuertantur, diuerſas fecerit Conſtitutiones, Ordinationes & Edicta, præcipuè in ditionibus Inferioris Germaniæ, ſuæ Maieſtati ex ſucceßione ſuorum prædeceſſorum ſubiectis, ac alijs ſuæ

Ma-

Maieſtati poſtea incorporatis & acquiſitis, quæ ſtrictè obſeruari & debitè executioni mandari voluit, prout & adhuc vult.

Quibus per experientiam rerum magiſtram compertum eſt, non ſufficienter negotio tam arduo & pio eſſe ſatisfactum, præcipuè propter nonnullos malos Sacerdotes & viros Eccleſiaſticos, qui, non obſtantibus huiuſmodi Ordinationibus & Edictis, ſimplices populares & laicos peruerſâ eorum doctrinâ inficere, & à via veritatis, & vnione ſanctæ matris Eccleſiæ ſeducere non formidant: Sua Maieſtas huic etiam malo mederi volens in Prouincijs Inferioris Germaniæ, ſuæ Maieſtati ratione ſui patrimonij ſubiectis, certos Inquiſitores hæreticæ prauitatis, viros doctos & probatos, inculpatæ vitæ & famæ, ordinari & deſignari curauit, quibus data eſt ampla poteſtas contra omnes hæreticos, & de hæreſi ſuſpectos, eorumq́; fautores & receptores, inquirendi, procedendi, corrigendi & puniendi, nec-non procedendi ad degradationem Eccleſiaſticorum, & traditionem Curiæ ſeculari, iuxta formā & tenorem literarum Apoſtolicarum deſuper confectarum. Et vt hæc tam ſancta & tam neceſſaria inquiſitio meliùs & commodiùs fieri poſſit, ſua ſacra Maieſtas tamquam Dominus ſupremus Inferioris Germaniæ ordinauit & ſtatuit ea, quæ ſequuntur.

In primis vt prædicti Inquiſitores & Commiſſarij, ſeu alter eorum, aſſumpto ſecum Notario, viro integro & experto, ad exercitium actus Notariatus in his partibus admiſſo, debeat expenſis ſuæ Maieſtatis viſitare Prouinciam ſibi commiſſam, & diligenter tam apud Officiatos ſuæ Maieſtatis, quàm alios viros pios & integros inquirere, ſi qui ſint hæreſi infecti, aut de ea vehementer vel ex probabilibus coniecturis ſuſpecti. Similiter ſi aliqui ſub ſe habeant aut legant libros prohibitos, & damnatos, aut teneant conuenticula, in quibus de ſacra Scriptura aut religione Chriſtiana diſputent, aut communicent, deq́ illorum fautoribus aut receptoribus; ſuamq́ informationem per Notarium in ſcriptis authenticè redigi curare, quæ diligenter cuſtodiri debeat, vt ad eam, quoties neceſſe fuerit, recurſus ac relatio habeatur. Debentq́ dicti Inquiſitores & Commiſſarij examinare teſtes, per eos audiendos in forma iuris, præſtito ſolemniter iuramento de dicenda veritate, omni odio & fauore excluſis. Et illos admonere, ne aliquem accuſent aut deferant per inuidiam, aut aliam occaſionem: & diligenter interrogare de cauſa ſcientiæ ſuorum dictorum, & illam in Informatione inſerere, ne viri boni iniuſtè ſcandalizentur.

Et ſi aliqui apud Inquiſitores compareant,

volentes

volentes alium deferre ſuper hæreſi, eâ tamen conditione, quòd nomen delatoris celabitur, & informationi non inſeretur, vt ſæpiùs contingit, illos tamquam teſtes non recipient, neque eius delationem informationi inſerent, neque ex eiuſmodi delatione contra aliquem procedent, ſeruabuntq́ſ ſecretè ea, quæ eis deferentur, abſque eo quod publicabunt delatores, nec etiam depoſitiones teſtium, niſi quatenus ad procedendum contra Reos de iure fuerit neceſſarium: tenebuntur tamen omnes audire, & ſi per alios delatio vera probari poterit, ex depoſitione illorum (ſi ſufficiens ſit) contra delatum procedent, nullo habito reſpectu ad delationem huiuſmodi, quæ pro nulla reputabitur.

Et ſi prædicti Inquiſitores & Commiſſarij comperiant aliquos, qui per inuidiam aut alia occaſione alios iniuſtè detulerint, hoc Iudici & Magiſtratui loci, aut Concilio Prouinciali indicabunt, vt ipſi contra tales calumniatores procedi curent.

Item dicti Inquiſitores & Commiſſarij poterunt vocare coram ſe quoſcumque ſubditos Cæſareæ Maieſtatis, cuiuſcumque auctoritatis, qualitatis, aut conditionis fuerint, aut quacumque poteſtate vel authoritate vtantur, etiamſi ſint Præſides, Conſiliarij Prouinciæ, aut alij Officiales ſuæ Maieſtatis, ſiue Burgimagiſtri, Scabini,

aut de Magiſtratu loci, ad præſtandum ſolemne iuramentum de dicenda veritate ſuper interrogandis, & deponendum ea, quæ verè ſciunt, & ſimiliter ſi ſciant aliquos hæreſi infectos, aut de ea vehementer ſuſpectos. Et ſi aliquos offendant, qui teſtimonio reddendo ſe difficiles reddant, aut deponere omninò recuſent, illos admonebunt. Quòd ſi eorum monitis non obedierint, notabuntur tamquam fautores hæreticorum, procedentq́; contra illos tamquam fautores, in forma iuris: aut poterunt illis mandare ſub certis pœnis pecuniariȷs, pro eorũ arbitrio moderandis, vt deponant; & niſi obedierint, vult ſua Maieſtas huiuſmodi pœnas irremiſſibiliter exigi.

Et ſi aliqui pertinaciter, non formidantes pœnam pecuniariam, in ſua recuſatione perſiſtant, nolentes coram Inquiſitoribus deponere; ſi Laici fuerint, vt fautores hæreticorũ punientur, pœnâ in edictis Cæſaris contentâ: ſi verò Eccleſiaſtici fuerint, procedent contra eos dicti Inquiſitores, prout ipſis iuſtum & æquum videbitur.

Vult etiam Cæſarea Maieſtas, & mandat omnibus & ſingulis Præſidibus, Conſiliariȷs, Iudicibus, Balliuis, Maioribus, Scultetis, ac generaliter omnibus ſuis Officialibus, & ſuorum Vaſallorum, atque etiam ipſis Vaſallis, Legiſlatoribus, omnibusq́; Magiſtratibus & ſubditis ſuis, vt in tam ſancta & pia inquiſitione præfatis Inquiſitoribus,

toribus, Notarijs, & alijs ſuis Officiatis & familiaribus aßiſtant, omnemq́; fauorem & auxilium præſtent, quoties requiſiti fuerint, omnemq́; diligentiam adhibeant, ne dicti Inquiſitores, Notarij, & alij ſui Officiati & familiares, aliquâ iniuriâ reali aut verbali afficiantur: & ſi aliquos illos iniuriantes inuenerint, eos apprehendant, & ſeuerè puniant, in exemplum aliorum: ſub pœna indicta contra fautores hæreticorum, quam incurrent, ſi notabiliter negligentes in hoc deprehendantur.

Si dictis Commiſſarijs ſeu Inquiſitoribus, vel alteri eorum, per informationem ſufficienter cõſtiterit, & plenè probatum fuerit per duos teſtes, aut aliàs legitimè, aliquem eſſe hæreticum, aut contraueniſſe Cõſtitutionibus, Ordinationibus ſeu Edictis per Cæſarem ad extirpandas hæreſes promulgatis, eo caſu ipſi Inquiſitores, ſeu alter eorum, reos apprehendi iubebit, ac ſub fida cuſtodia detineri; vel per Iudicem loci, aut per alios eorum arbitrio aſſumendos, quibus ſua Maieſtas vult per Iudices loci tam ſuos quàm ſuorũ Vaſallorum omnem dari aßiſtentiam. Et ſi in hoc negligentes aut difficiles ſe reddant, punientur pœnâ contra fautores hæreticorum indictâ.

Ad hunc effectum Cæſarea Maieſtas præfatis Inquiſitoribus tradet literas patentes, quarum vigore dicti Iudices præmiſſa omnia facere &

adimplere tenebuntur. Ac mandabit Concilijs ſuis ſupremis & Prouincialibus, vt exemplariter puniant omnes & ſingulos, qui in præmiſſis culpabiles & negligentes inuenientur: ſicq; prouideant, vt ſua Maieſtas intelligat negotium hoc inquiſitionis per eos non impediri, ſed promoueri; alioquin & in illos animaduerti iubebit.

Poſtquàm autem Rei apprehenſi fuerint, ſi Eccleſiaſtici ſint, illos ducent ſub fida cuſtodia ad carceres Concilij Prouincialis vel Ordinarij ac Diœceſani loci, prout commodiùs eis viſum fuerit. In quo loco dicti Inquiſitores contra huiuſmodi Reos procedent, iuxta tenorem eorum commiſsionis ſummatim & de plano, ſine figura & ſtrepitu iudicij, & proceſſu inſtructo: aſſument ſecum aliquem vel aliquos de Conſilio Cæſaris, per eos eligendos, ad diffiniendum proceſſum, & condemnandum aut abſoluendum reum: qui ſic electi, tenebuntur ad requiſitionem Inquiſitoris proceſſum viſitare, & opinari ad condemnationem vel abſolutionem Rei.

Quemadmodum etiam Concilium ipſum Prouinciale ſuper huiuſmodi proceſſu deliberare & ſententiam dicere tenebitur, ſi ad hoc ab Inquiſitore rogetur & requiratur.

Si verò aliqui in præmiſſis ſe præbeant difficiles, aut onus ſubire recuſent, reſcribent Inquiſitores Reginæ, ſeu Concilio priuato, qui taliter proui-

debunt, quòd negotium Inquiſitionis per huiuſmodi ſubterfugia non protelletur aut differatur.

Quando præfati Inquiſitores, ſeu alter eorum, cum conſilio alicuius per eum ex Concilio Prouinciali, aut alio Concilio aſſumendi, declarauerint aliquem eſſe degradandum, & Curiæ ſæculari tradendum, degradatione iuxta tenorem Apoſtolicæ commiſſionis facta, Concilium Prouinciale, vel eodem præadmonito Iudex loci tenebitur ſtatim & abſque alia dilatione huiuſmodi ſententiam executioni demandare, prout de iure.

Si verò dicti Inquiſitores, ſeu aliquis eorum, per ſuas informationes inuenerit aliquos Laicos contrauenisse Ordinationibus Cæſareæ Maieſtatis, illas communicabit alicui ex Concilio Cæſaris in ſingulis Prouincijs per illum ad hoc aſſumendo, ex cuius relatione Concilium Prouinciale iubebit huiuſmodi Laicos apprehendi, & iuxta formam Edictorum puniri. Atque vt id citra aliquod irregularitatis periculum facere liberiùs queant, Sedis Apoſtolicæ permiſſio deſuper exſpectabitur. Interim verò vbi opus videbitur, loci Inquiſitores ad informationes huiuſmodi proceſſuri, Concilium Prouinciale pro aliquo ſibi adiungendo interpellare poterunt: cuius quidem adiuncti id erit officium, diligenter animaduertere, an quid contra Cæſareæ Maieſtatis Edicta

&

& Ordinationes commiſſum cõperiatur, vt ſi quid tale apparuerit Iudici loci, ſeu Cõcilio Prouinciali, ac Procuratori Generali, eas informationes cõmunicet, qui iuxta ipſorũ Edictorũ tenorem contra tranſgreſſores debitè procedere tenebuntur.

Vbi autem ex Informationibus Inquiſitoris communicatis (vt dictum eſt) conſtiterit aliquos Laicos ſuſpectos de hæreſi, & apertè non probetur illos Edictis Cæſareæ Maieſtatis contraueniſſe: tunc Inquiſitor contra eos procedet iuxta formam iuris, vſque ad ſententiam definitiuam. In qua ferenda vtetur cõſilio alicuius Conſiliarij Cæſareæ Maieſtatis, vel alterius periti & experti viri, per Concilium Prouinciale ad hoc deputãdi.

Similiter vbi Iudices ſeculares per proceſſum coram eis factum contra accuſatos de contrauẽtione Edictorum Cæſareæ Maieſtatis inuenerint accuſatos non ſufficienter conuictos ad ſubeundã pœnam in Edictis contentam, aliàs tamen ſuſpectos, aut de hæreſi vehemẽter diffamatos, vel aliqua pœna à iure communi ſtatuta puniendos, tũc proceſſum communicabunt Inquiſitori, vt conſideret, ſi contra illos erit vlterius procedendum, & eo caſu abſoluendo ab inſtantia iudicij Iudicis ſecularis, remittent ad Inquiſitorem.

Vetat etiam Cæſarea Maieſtas ac inhibet omnibus Concilijs Prouincialibus, ſub pœna ſuæ indignationis, ne ſuis mandatis & literis proceſſus

ceſſus aut informationes Inquiſitorum vel Inquiſitoris, aliquo modo impediant. Sed ſi quæ difficultas inter Concilium Prouinciale & Inquiſitores ſeu Inquiſitorem oriatur, Reginæ reſcribant, quæ pro qualitate negotij prouidebit.

Similiter non vult ſua Maieſtas, vt Inquiſitores aliquo modo impediantur in exercitio commiſsionum ſuarum per Ordinarios loci, ſeu eorum Officiales; contra quos, niſi eis obediant, per Cenſuras Eccleſiaſticas iuxta tenorem literarum Apoſtolicarum procedere poterunt, & ſi neceſſe fuerit, reſcribent Reginæ, quæ illis omnem præſtabit fauorem & auxilium, ne negotium tam pium ſub hoc prætextu differatur: viciſsim etiam Inquiſitores non debent aliquo modo impedire Ordinarios, ſeu eorum Officiales, in proceſsibus per eos incboatis, aut incboandis.

Si Inquiſitores vnius Prouinciæ ſeu alter eorum per ſuas informationes inuenerit aliquos deferri hæreticos alterius Prouinciæ, ſtatim hoc ſignificabit Inquiſitoribus ſeu Inquiſitori prouinciæ, in qua habitat taliter delatus, & tranſmittet copiam huiuſmodi informationis, manu Notarij ſignatam, vt dictus Inquiſitor contra delatum procedat modo & formâ præſcriptis.

Item præfati Inquiſitores & Commiſſarij in viſitatione Prouinciæ diligenter inquirent de Curatis, ſi boni, ſinceri & Catholici fuerint, & ſi inue-

ſi inueniant aliquos mercenarios ſeu Vicecuratos, qui aliquando Religioſi fuerint, & abiecto habitu Curas adminiſtrent, illos amoueri, & alios eorum loco ſurrogari curabunt, etiamſi ſuper his diſpenſationem aut licentiam à Iudice Eccleſiaſtico obtinuerint.

Si verò inueniant aliquos Curatos concubinarios notorios, aut ſcandaloſè viuentes, aut planè indoctos & inidoneos, illos deferent Epiſcopo, & ſuis Officialibus, illos admonendo ſuis literis, vt Curis de idoneis, doctis & probis Curatis prouideant, reſeruatâ nihilominus cuique ſuâ collatione & præſentatione, deſtituendo notorios concubinarios, aut ſcandaloſè viuentes, ſeu alios planè inidoneos. Et niſi Epiſcopi & ſui Officiales eorum monitis obediant, Reginæ ſignificabunt.

Similiter dicti Commiſſarij & Inquiſitores diligenter inquirent de Ludimagiſtris, deq; illorum fama & conuerſatione, & quæ prælegant Iuuenibus, & ſi aliquid in illis corrigendum inuenerint, illud corrigi per illos, qui auctoritatem ſubſtituendi habent, curabunt, ac etiam deſtitui, & alios in eorum loco ſurrogari, ſi neceſſe & expediens fuerit. Et ſi fortè aliqui in hoc ſe difficiles reddiderint, Reginæ etiam ſignificabunt.

Præfati Inquiſitores etiam inquirent de libris

libris

bus, qui venduntur per Bibliopolas, aut imprimuntur in locis Prouinciæ eis deſtinatæ, ſi aliquos habeant libros damnatos aut ſuſpectos. Et ſimiliter de vita, conuerſatione & fama Impreſſorum & Bibliopolarum. Et ſi quid in his corrigendum inuenerint, conſilio Magiſtratus loci, aut Concilij prouincialis corrigent. Et ſi aliquod illis fiat obſtaculum, Reginam certiorem reddent.

In hoc præcipuè laborabunt dicti Inquiſitores, ne hoc negotium tam pium, quod eſt difficile, reddant impoßibile, neque nimis emungant, ſed primò remedium adhibeant in his, quæ ſine periculo religionis & incommodo Reip. tolerari non poſſunt, tantamq́ adhibeant diligentiam, vt omnibus perſuadeant, ſe non quæ ſua ſunt, ſed quæ ſunt Chriſti quærere, hoc ſolum conantes, vt hæ ditiones Inferioris Germaniæ ab omni errore purgentur, immuneſq́ ab hæreſibus conſeruentur.

Vt autem negotium hoc Iuquiſitionis meliùs procedat, vult ſua Maieſtas Cæſarea, vt dictis Inquiſitoribus & ſuis Officialibus de competenti ſalario ſuis expenſis prouideatur.

Quantùm verò attinet ad expenſas apprehenſionis & captiuorum, illa ſoluentur per Iudices loci, qui Reos apprehendent: quæ illis reſtituentur in rationibus ſuis, quas ſingulis annis

reddere

reddere tenentur, & in hoc per literas Rationalium illis prouidebitur. Sic ſignatum: Charles. *Et ſubſcriptum: Sic ordinatum per ſuam Maieſtatem Bruxellæ, vltima die Maij,* 1550. *& ſignatum* Verreyken.

Hinc eſt, quòd Nos parentis noſtri obſeruantiſsimi veſtigijs inſiſtere, & Catholicam Religionem, ab eodem tanta ſollicitudine in his Prouincijs conſeruatam, in ſuo vigore conſeruare cupientes, omnia & ſingula in ſupraſcripta Inſtructione contenta, ratificauimus, approbauimus, & confirmauimus, prout tenore præſentium ratificamus, approbamus & confirmamus, & in quantum opus eſt de nouo ordinamus & ſtatuimus: Requirentes omnes & ſingulos Inquiſitores, eorumq́ſubdelegatos, vt omnia in dicta Inſtructione præſcripta diligenter obſeruent, debitéque executioni tradant: Mandantes itidem cunctis tam Magiſtratibus quàm priuatis, ſubditisq́ noſtris vniuerſis, vt præfatis Inquiſitoribus circa ea, quæ in dicta Inſtructione continentur, omnem præſtent aſsiſtentiam, Mandatisq́ ac Ordinationibus huiuſmodi, quantum ipſos concernit, diligenter pareant, quatenus gratiam noſtram charam habeant, indignationemq́ noſtram ac pœnam arbitrariæ correctionis euitare maluerint, harum noſtrarum teſtimonio literarum, manu

noſtrâ

noſtra ſubſcriptarum, & ſigilli noſtri appenſione munitarum. Datum *in oppido noſtro Bruxellenſi, die vigeſima octaua menſis* Nouembris, *Anno* Domini *milleſimo quingenteſimo quinquageſimo quinto, Regnorum noſtrorum anno ſecundo.*

CAPVT XIV.

Laborat aliunde inuidiâ Cardinalis Granuellani in Belgio auctoritas. Eiuſdem ac Procerum Belgij diſſidia. Orangij ingenium, opes & familiæ ſplendor.

HOc itaque erat alterum quod dicebamus publicum Reipub. negotium, quod Cardinali, eius inſtituti patrono, inuidioſum exiſteret; quæ vtique opportunè ambitioſis hominibus, in quos culpas referrent, argumenta ſunt oblata. Lubrica eſt enim omnis in Rempub. plurium par auctoritas, neque teneri æqualium ambitioſa ſtudia ſine maioris imperij metu in officio diu poſſunt: quòd

cùm palàm præ ſe ferre ſit indecorum, tum neceſſariò ad ea conſilia eſt veniendum, vt iure, vel bono publico, vel qua alia de cauſa commotos diſcedere à vetere ſe concordia profiteantur.

Quâ ratione accidere arbitramur, vt merces, quæ pecuniâ obueniunt, emptori ſint extra inuidiam, auctoritas verò, quæ ſeruitute comparatur, poſſidenti & inuidiæ & odio exiſtat: an quòd illi legitimi domini, hi fures ſunt, & alieni fundi inuaſores, vel alienorum cibariorùm præceptores? Sed non hæc ratio; veriùs calumnia: nam & bonis artibus inchoata, melioribuſque conſeruata auctoritas inuidiâ laborat, & bona auctoritas ſeruitutis obſequio & ipſa vt plurimùm inchoatur, & ſine continua ſeruitute non perſiſtit. Solo enim cælo vera eſt libertas, extra cælum omnes ſerui. Imperatores ac Reges quò occulti accúratiùs ſeruiunt, eo ſecuritate maiore, imperijque maieſtate auguſtiore dominantur: & qui hanc Reges Metaphyſicam vel imperitiâ non intelligunt, vel ſuperbiâ contemnunt, de imperio vitaque periclitari conſueuerunt. Cælitibus proximi ſunt ſapientes, qui in Deo & propter

Deum

Deum in ſeruitutem redigunt corpus ſuum, & interius exteriuſque ſpiritibus ſtudio mortificationis obluctantur, qui perpetuam & ipſi vivunt ſeruitutem. Omnis adeò auctoritatis pretium eſt ſeruitus. Et quemadmodum pecuniarum amiſſionem emptis mercibus compenſant nummorum & ſordidi amatores; ſic ſuperbi, quam vel vni, vel pluribus præſtant grauem ſeruitutem, ſuâ in alios vel legitimâ auctoritate, vel ſtolidâ mentis arrogantiâ, & ipſi compenſant, Cancellarijs, Præſidibus, Secretarijs, cæteriſque ijs etiam maioribus, Regum gratiam; & illam, quam habent, publicam vel munerum adminiſtrationem, vel rerum agendarum auctoritatem, ij oderunt, qui pretium ſeruitutis, quo illis vênit auctoritas, præſtare vel nolunt vel ingenij tarditate non poſſunt.

Cardinalis, tunc Epiſcopus Atrebatenſis, Carolo Cæſari è podagra decumbenti Legatos, Francicos, Anglicanos, alios maximarum rerum procuratores, de negotiorum ſuorum morâ indies acerbè conquerentes, commemorabat. Addebatque huius rei culpam ſibi ab illis aſſignari. Reſpondet ſubiratus Cæſar: Cur vos ſic magnos

facimus, ſi non ea eſt ratio, vt malam hominum gratiam à nobis in vos transferatis? Prudens & acerbum hoc Cæſaris dictum Cardinalis omni reliquo tempore memoriâ conſeruauit; & hoc ego ex eius fratre Frederico Perrenoto, Domino de Champaigney, ſæpiùs audiui. Reges velut dij quidam ſunt terreſtres: & quo modo Oratione Dominicâ dicimus Domino, *Sanctificetur nomen tuum*; &, ne hanc Dei gloriam verborum anguſtijs deſcribamus, ſubijcimus, *Adveniat regnum tuum*, *Fiat voluntas tua*: hoc exemplo qui ſic optant Regum gloriam, vt ſubiungant, *Adveniat Regnum meum*, *Fiat voluntas mea*, illis apud Reges tota oratio fit in peccatum. Cardinalis ſuam omnem, fratrumque ſuorum dignitatem Cæſari ac Regi acceptam ferebat. Voluntatem Regis ſuam faciebat, illum omnibus & conſilijs & actionibus regnare cupiebat. Cæteri, non ſic omni ex parte formati, & ſibi plus æquo tribuere exiſtimabantur, & à Regijs conſilijs ſæpè grauiſſimis in negotijs diſſidebant. Orangius apud fidos de Rege, quàm cæteri, acutiùs iudicabat: ſuo illum non etiam alieno iudicio rem gerere; alti, ſecreti, pertinaciſque Regem eſſe conſilij affirmabat. Cautè itaque & in ſpeciem offi-

cio-

ciosiſſimè cum Rege tractabat; illud tamen obtinere non poterat, vt Regis genio ſatisfacère crederetur.

Procerum familiæ tres ijs temporibus de dignitate, & virorum occultis ſtudijs, & mulierum publicis & factis & ſermonibus, de dignitate contendebant, Naſſouia, Egmondana, Croia. Croiæ gentis caput erat Philippus, Dux Areſchoti in Brabantia; Egmondanæ Admorallus, Comes Egmondæ in Hollandia; Naſſouiæ Guilielmus, Princeps Orangius ſiue Arauſiacus, ad Rhodanum fluuium ac limites Delphinatus & Papalis ditionis, Comitatus ſcilicet Venuſini vrbiſque Auenionenſis. Hæ ſolæ familiæ, inſtituto Aulæ Hiſpanicæ, inter Grandes (quod vocant) cenſebantur, eâ huius vocis prærogatiuâ, vt, Principe monente, tecto illum capite alloquerentur, eo habitu in publicis priuatiſque conuentibus ei adſtarent. Rationes harum contentionum variæ proferebantur, quæ neque profeſſionis, neque noſtri ſunt iudicij. Areſchotanus à publico abſtinebat. Orangius Egmondanuſque priuatis ſimultatibus diſſidebant. Reliquerat Rex in Belgio ad belli conſilia Lazarum Zwendium, Germanum, qui in Cæſareo Regioque exercitu

 hone-

honeſtiſſimos Germanicæ militiæ ordines diu duxerat. Is gratiâ apud Orangium & Egmondanum, cæteroſque eius ordinis, auctoritate verò & conſilio apud Orangium plurimùm valebat. Hic iſte per vnum ſtare Cardinalem exiſtimabat, quòd non etiam in Senatum Concilij Status adlegeretur: quòd minores tardioreſque, quàm optaret, honorum atque opum facultates à Rege impetraret. Oſtendit vtrique Zwendius, quàm ſint illorum nullius momenti controuerſiæ; ijs creſcere Cardinalem, qui ad vtriuſque iniuriam ſolus omnia auderet, poſſet omnia: huic laruam eſſe Parmenſem, hunc ſolum Cifris cum Rege, cum Regijs per Galliam, Germaniam, Angliam Legatis Imperij arcana tractare; hunc Viglio, Concilij Priuati Præſide, Barlaymontioque, Finantiarum ſupremo Præfecto, in ſuas partes tranſductis, ad ipſorum contumeliam rerum potiri; Simonem Regnardum, vetere odio à Cardinale auerſum, & ſententijs in Senatu ab eo diſſidentem, in gratiam Cardinalis à Rege in Hiſpaniam euocatum. Concordiâ itaque à Zwendio procuratâ, odia in Cardinalem transferuntur, eâ Egmondani publicâ ſui iudicij profeſſione, vt vulgi ſermonibus diu fama valuerit

Lazarus Zwendius.

luerit, quæ Cardinalem ab Egmondano alapâ percuſſum mentiretur. Egmondanus quippe, homo militaris, qui omnem in laude ac gloria cogitationem collocabat, facilè eò perducebatur, vt quam alienam dignitatem ſuæ exiſtimationi indecoram arbitraretur, eam ingenuè ſeſe odiſſe palàm profiteretur. At Orangio tacitæ mentis erant cogitationes. Iampridem enim eos animos conceperat, vt ferre iam non Cardinalis, ſed nullius, ne Regis quidem, imperium poſſet. Quod celare aut diſſimulare nec ipſe potuit eo libro, quo Regi ſe proſcribenti reſpondet. Orangij ſcilicet Principatum, ab omni alieni imperij dominatu liberum, parem ſibi Regibus dignitatem tribuere: gentem Naſſouiam Auguſtorum Cæſarum maieſtatem tenuiſſe; Auſtriacos Belgij imperium Naſſouijs debere; Maximilianum quidem Imp. Engelberto, patruo ſuo magno, nuptias Mariæ Burgundicæ, victoriam Guinegaſti, ditiones Tranſmoſanas & Flandrorum coërctionem; Carolum Cæſarem Henrico patruo ſuo Imperij Germanici dignitatem, Rhenato Chalonio Geldriam reſtitutam; ſibi poſtremò Regem debere pacem Cameraceſiam. Quindecies centena florenorum millia Cæ-

ſari atque Regi expenſa ſe ferre, ac damna in ſolutionem accepiſſe: eo ſe frui patrimonio, quod alienis beneficijs ſuſtineri non equidem ſit neceſſe: quæ à Rege accepiſſet, non ijs ſumptibus ſufficere, quos figendis & refigendis in exercitu militaribus ſuis tabernaculis, impedimentiſque tranſvehendis impendiſſet. Quod de ſumptibus adferebat, is crediderit, qui, quod ego, forſan audiuerit: rem domeſticam ſic ſplendidè habuiſſe, vt ad ordinarium domus miniſterium haberet viginti quatuor Nobiles, pueros verò Nobiles (Pagios nominamus) decem & octo; culinam ſic calentem, vt ad minuendam familiæ impenſam vno fuerint ab eo die dimiſſi viginti & octo Magiſtri coci. Quam rem miranti hoc mihi dicere memini virum honeſtum nomine Coels, Bruxellenſem, qui domum Orangij Bruxellis ad cuſtodiam procurabat; vixque vllum fuiſſe totâ Germaniâ Principem, qui non ibi ſuos haberet Cocos, quibus ex ea ſchola domi vteretur. Tanta quoq; ibi erat ientaculorum à ſummo mane vſque in meridiem omnibus angulis frequentia, vini ciborumque largitas, ea prandiorum & cœnarum liberalitas, ferculorum abundantia & lautitiæ, hoſpitiſque humanitas, vt ijs

menſis

menſis è fœderatis Prouincijs Regis Catholici imperium profligatum eſſe multi profiteantur.

CAPVT XV.

Proſapia gentis Naſſouiæ quà attinet Germaniam Inferiorem. Guilielmus Naſſouius Princeps Orangius gratioſus apud Carolum V. Imperatorem Egmondani ingenium.

VErùm operæ pretium fuerit deſcribere hic paucis gentis Naſſouiæ in Belgium aduentum. Ea ad Rhenum ſupra Moguntiam anno milleſimo habuit ijs locis Walramum, Comitem Naſſouiæ, filium Ottonis, nepotem Ioannis, pronepotem Euerardi, abnepotem Philippi. Huic Walramo duo fuerunt filij, Walramus & Otto. A Walramo omnes eæ ſtirpes Naſſouicæ, quæ in Germania remanſerunt. Otto frater matrimonio Adelheidæ, filiæ Wichardi Aduocati Geldriæ, in ea loca anno

milleſimo ſexageſimo primo tranſgreſſus, ab Henrico Imp. anno milleſimo ſeptuageſimo nono Francofurti ad Menum ex Aduocato factus eſt Comes Geldriæ. Hinc, Adelheidâ mortuâ, vxore ductâ Sophia, Wichmanni Comitis Zutphanienſis filiâ, vtramque ditionem, Geldriam ac Zutphaniam, ad poſteros longâ progenie tranſmiſit. Obijt Otto anno cIↃ. c. VII. XV. Kal. Aprilis. Succeſſit filius Gerardus, huic Henricus, Henrico alter Gerardus, Gerardo Otto tertius, huic Reinaldus, huic filius Reinaldus, vulgò *de Zwerte*, id eſt niger appellatus, qui ex Comite factus eſt Dux Geldriæ Francofurti à Ludouico Imperatore anno cIↃ. CCC. XXXIX. Reinaldo Duci Geldriæ ſucceſſit alter Reinaldus, eius nominis tertiùs, vulgò Pinguis nuncupatus; illi Eduardus, qui obijt anno cIↃ. CCC. LXXI. nullis relictis liberis. Succeſſit deinde Guilielmus Dux Iuliacenſis, filius Mariæ, nepos Reinaldi, primi Ducis Geldriæ; cui ſine liberis mortuo ſuffectus eſt in Ducatu Iuliacenſi & Geldriæ frater eius Reinaldus anno cIↃ. CCCC. II. Atque huic Reinaldo, ſine liberis quoque mortuo, ſucceſſit Arnoldus Egmondanus, filius Ioannis Egmondani &

Mariæ ab Arckel, quæ erat filia Ioannæ, ſororis Guilielmi & Reinaldi, Ducum Iuliacenſium & Geldriæ; Arnoldo Egmondano ſucceſſit impius in patrem filius Adolphus, & huic Carolus Egmondanus. Quo ſine liberis mortuo de Geldriæ Ducatu bello diſceptatum eſt inter Carolum V. Cæſarem & Guilielmum II. Cliuiæ & Iuliaci Ducem, eo euentu, vt in Cæſaris poteſtatem Ducatus Geldriæ & Comitatus Zutphaniæ tranſierint.

Stirps altera Naſſouia, quæ à Walramo per filium Walramum & nepotem Robertum in Germania eſt propagata, in multos ſtipites & varias familias diſceſſit. A Roberto in nono gradu fuit Engelbertus, qui anno ſupra milleſimum quadringenteſimo quarto, ductâ in vxorem Ioanna, filia & hærede Philippi Polani, reliquit poſteris ſuis Bredam & Leccam. Mortua hæc Ioanna eſt an. cIↃ. CCCC. XLV. Engelberto ſucceſſit filius Ioannes, qui contracto matrimonio cum Maria filia Ioannis Comitis Loſſenſis, accepit in dotem Herſtallum, Ganglam, Vuchtam, Millam, Ruttam, Steinfurtum, cum iure in Comitatū Heinsbergenſem, qui æſtimatur tertia pars Ducatus Iuliacenſis. Ioanni ſucceſſit Engelbertus,

qui

qui titulo permutationis ceſſit Guilielmo, Duci Iuliæ, Millam, Ganglam, Vuchtam, & pro ijs accepit oppida ac territoria Dieſtemienſe, Sichemienſe, Zelemenſe, & Vicecomitatum Antverpienſem. Fuit hic Engelbertus ſupremus Belgij Præfectus, nomine Philippi Regis Caſtellæ, vir maximæ æſtimationis. Engelberto ex fratre Ioanne, eiuſque vxore Elizabetha Lantgrauia fuerunt nepotes Henricus & Guilielmus. Henricus natu maior, iure quo vtimur in bona ſucceſſit Belgica; & tres habuit vxores, primam Franciſcam, filiam Iacobi Sabaudi, Comitis Romandij ac Wanſij; alteram Claudiam, filiam Ioannis Chalonij, Principis Orangij, ſororem Philiberti, ex qua ſuſcepit Renatum; tertiam Menciam Mendozam, Marchionem de Genette, Hiſpanam. Renatus, Philiberto avunculo ſine liberis extincto, adoptione tranſijt in bona & familiam maternam, relictoque nomine gentilitio vocatus fuit Renatus de Chalon, qui ex vxore Lotharingica nullas reliquit proles. Frater Henrici Guilielmus in Germania morabatur, multaſque iſtic ex vxore Solmenſi ſuſcepit proles, maſculas & fæminas, atque in his maiorem natu hunc noſtrum Guilielmum. Renatus in obſidione

Sancti

Sancti Deſiderij ad annum M. D. XLIV. globo traiectus ſine liberis moritur. De Renati bonis paternis, quin ad proximos agnatos eius hæreditas pertineret, nulla erat controuerſia; de maternis ambigebatur. Cæſar Naſſouijs ſtudebat; atque eius auctoritate hunc noſtrum Guilielmum hæredem teſtamento Renatus ſcribit. Guilielmus, Henrici frater, ad Lutheranos diſceſſerat: abducit itaque à patre impuberem hæredem Cæſar, ſororique Reginæ in id tempus relinquit, quo ætate maior in cubiculi miniſteria à Cæſare eſt adſcitus. Verſatur in eo munere ſummâ Cæſaris gratiâ annos nouem Guilielmus; indeque vniuerſo grauis armaturæ equitatui præfectus, annos natus XXI. ſupremus eius exercitus Dux conſtituitur, quem inſtructum ſub pellibus tamdiu Cæſar habebat, quoad nouæ arces Philippopolis & Carolomontium conſtruerentur. Hinc Cæſare Belgio ſeſe abdicante, magnâ (vti credebatur) ſuâ laude vtrumque conſequitur, vt & inſpectante tantâ ampliſſimorum hominum coronâ huius potiſſimùm humeris Cæſar inniteretur, & ad fratrem Ferdinandum per hunc Imperij coronam tranſmitteret. Cæſarem nonnulli monuerant, vt iſtos Guilielmi ad animi mo-

rationem compoſitos mores non tam virtuti quàm calliditati tribueret, ſciretque eam ſe vulpem educare, quæ ſuas eſſet gallinas comeſtura: contempſeratque rem Cęſar, quòd dici eiuſcemodi in gratioſos homines ſolerent, diſcedenſque accuratè Regi filio Orangium commendârat. Acceſſerat, vt quam Cæſaris in ſe ſtudio commendationem eſſet Orangius conſecutus, eam multis per ſe rationibus auctiorem ornatioremque in vulgus efficeret; rem domeſticam ditiſſimorum Principum exemplo ſplendidè haberet; peregrinos Legatos, nobilitatemque comiter liberaliterque exciperet; de rebus publicis accommodatè ad dominantium voluntatem palàm ſemper loqueretur; deque alijs rebus, quæ proponerentur, prudenter in Senatu ſententiam diceret. Quibus rationibus id fuerat adeptus, vt hunc ſibi generum moriens Maximilianus ab Egmonda, Comes Buræ (cui vnica hæres filia ſupererat) potiſſimùm deligeret, in eumdemque cæteræ nobilitatis populique ſeſe ſtudia conuerterent.

Egmondani ingenium. Opportunè itaque Orangio ita animato acciderat, vt Cardinalis dominatum ad ſuam pertinere contumeliam Egmondanus exiſtimaret: plurimùm enim in omnem

partem

partem momenti in Egmondano exiſtebat, De quo vt maximè id plurimorum eſſet iudicium, vt meliorem eum militem quàm Senatorem profiterentur, ingenti nihilominus hominum ſtudio gratiaque colebatur. Multæ enim atque eæ permaguæ illius viri laudes exiſtebant: nobiliſſimarum duarum victoriarum triumphi, Laurentianę & Grauelinganę, huic vni conſtante hominum iudicio delati; procurandis Anglicanis ac Gallicis Regis nuptijs in vtrumque regnum legatio; affinium, maiorumque, ſumma nobilitas; digna imperio forma; familiæ atque impenſarum ingens ſplendor; Regis poſtremò ingenua atque ea magna gratia. Moribus verò ita Orangio diſſimilis, vt verax, iracundus, omnium minimè ſuſpicax, Religionis Catholicæ ac Regis perquàm ſtudioſus Egmondanus exiſteret; fictus contrà atq; ad omnium penè hominum voluntates compoſitus Orangius, neque facilè iraſceretur, animoque eſſet adeò infido & meticuloſo, vt tutam rem nullam facilè arbitraretur; Religionem Regemque ita coleret, vt nec diſſidentes à Religione Catholica ſermones ac mores abominaretur, neque, dum ſibi auguſtiorem imperandi poteſtatem efficeret, de Regis amplitudine mul-
tù

tùm laboraret. Quibus rebus fiebat, vt, ſi quando queri apud ſe de Cardinalis dominatu Egmondanum contingeret, tum eo genere ſermonis Orangius vteretur; vt inuitum abduci ſeſe Reip. cauſâ in eas contentiones affirmaret, dareque ſe rem eam Egmondani amicitię oſtenderet: clàm contrà id ageret, vt per quos poſſet homines in Cardinalis odium grauiore indies irâ Egmondanum concitaret; idque eò faciliùs, quòd neque deterreri ab inſtituto Cardinalis poſſet, totamque ſuorum hoſtium multitudinem præ vna Regis gratia palàm contemneret,

CAPVT XVI.

De nouis Epiſcopis, nouaque Academia Duacena querimoniæ, potiſſimùm Brabantinorum.

VT itaq; vnde diſceſſit reuertatur narratio, ita diſſidentibus animis, duo illa quę dicebamus, nouorum Epiſcoporum atq; Inquiſitionis conſilia proponuntur. De nouorum Epiſcoporum inſtituto ad Senatum rariſſimè Parmenſis referebat: ſiue quòd de re ſemel à Rege conſtituta deliberari iam

non oporteret: ſiue quòd ſacrorum curam relinqui eorum iudicio oporteret, quibus eam Pontifex demandâſſet. Brabantini ijs temporibus ob procurationẽ vectigalis nouennalis frequentes ſuorum Ordinum conuentus Bruxellę habebant. Multæ iſtic indies de nouis Epiſcopis Abbatum querimoniæ: Maiorum inſtituta, ſacros Canones valere debuiſſe, proindeque eos Monachis Præfectos dari non debere, qui Monachorum diſciplinam nullam tenerent: contra omnem vetuſtatis memoriam confundi vniuerſa, violari contra ius gentium ſupremas teſtatorum voluntates: Abbatum induſtriâ in eam, quæ cerneretur, amplitudinem ædes ſacras perueniſſe, remque ita curaſſe Abbates, vt neque liberalitate hoſpitibus, neque pietate pauperibus deeſſent: pro Abbatibus habituros ſeſe Epiſcopos, quibus Monaſteriorum non niſi opes curæ ſint futuræ, quique operas ita partiantur, vt moleſtiam atque curam Priori, res cæteras ſibi ſint habituri: adhiberi nunc in ſpeciem Theologos, propediem Palatinis ea munera prædę futura: iniuriam fieri Brabantinorum priuilegijs, & minui Abbatum auctoritatem, Ordinumque mutari veterem morem non debuiſſe. Placent eæ querimoniæ Nobilitati, Vrbibusque. Addunt Cardinalem, quâ

eſt ambitione, ſupremum ſibi munus Archiepiſcopatum Mechlinienſem arrogâſſe; eâ dignitate id imperium ſibi ſuique ordinis hominibus ſpectâſſe, quod per Hiſpanias atque Italiam Clerus obtineret: Abbatias propterea Epiſcopatibus vniri, vt Ordinum Comitijs præeſſent: Epiſcopos eâ iuriſiurandi religione Romanis Pontificibus obſtringi, quam ferre Regum imperium non oportet: imperitè eos homines à Regibus ad Remp. adhiberi, qui nullam niſi Romani Pontificis auctoritatem ſequerentur: ſubditis hoc vnum ſupereſſe libertatis teſtimonium, quòd Ordinum Comitijs conferre in commune conſilia permitteretur, magnamque eam eſſe prærogatiuam, quam tenere Epiſcopis nō liceat. Adjiciebatur poſtremò, hoc nouorum Epiſcoporum inſtitutum eo conſilio eſſe ſuſceptum, vt ijs quæſitoribus, Hiſpaniarum exemplo, de ſingulorum Religione cognoſceretur: ferre ingenuos homines talem ſeruitutem non debere. Contrà Cardinalis, Iniuriam non ſibi, ſed Pontifici, Cæſari ac Regi eos homines facere, qui hoc ab illis iampridem ſuſceptum Religionis reſtituendæ conſiliū reprehenderent. Recordari Marchionē Bergenſem, cùm ſecum in Anglia hac de re Rex loqueretur, multaq; de Georgio

Auſtriaco

Auſtriaco Epiſcopo Leodienſi cauſaretur, in eam ſe ſententiam Regi tum reſpondiſſe: Rogare ſe, fratrem Auſtriaco Coadiutorem daret: id ſi Rex faceret, curaturum ſe, vt, bonâ fratris gratiâ, de nouis Epiſcopis quæ vellet Rex conſtitueret: numquam Cęſarem, nec niſi diſcedentem ſecum ea de re Regem egiſſe: vtriuſque eam fuiſſe opinionem, vt veteris ſedis Atrebatenſis Epiſcopum recuſaturum nouos Epiſcopos arbitrarentur: imputari itaque ſibi rem illam non debere, quæ neque culpam contineret, & ſeſe inconſulto ab ijs fuiſſet procurata, quorum auctoritati cedere ſit neceſſe. Magnis itaque altercationibus res excipitur. Peregrini nonnulli Epiſcopi initio apud Parmenſem querimoniam, pòſt Romæ apud Pontificem actionem inſtituunt. Brabantini multa proponunt, cur vniri Abbatias per Brabantina priuilegia non liceret: Mechliniæ nihilominus, Buſciducis, Brugis, Ipris, Middelburgi, Harlemi, ij quos dicebamus Epiſcopi conſtituuntur. Ferre id indignè complures. Legatos itaque in Hiſpanias menſe Februario anno M. D. LXII. ad Regem Brabantini mittunt: hos ſequuntur menſe Maio vrbis Antverpienſis delegati; inde à Parmenſi menſe Auguſto Montig- 1562.

neus, qui de ærarij Belgici rationibus, de Galliarum motibus, ſubſidiiſque à Rege & Regina matre è Belgio poſtulatis, de iſto poſtremo nouorum Epiſcoporum inſtituto ad Regem referret. Omnium iſtarum legationum is fuit exitus: Epiſcopum Antverpia nondum haberet: per vnita Epiſcopatibus Brabantinorum Monaſteria de more Abbates legerentur. Compoſita itaque in præſens ea controuerſia nihilo æquiores hominum animos faciebat. Affligemij & Tongerloæ viri boni Abbates leguntur; ad S. Bernardum eiuſcemodi, qui tum Catholicus, pauló pòſt Lutheranus, inde Caluiniſta ductâ vxore Miniſter exiſteret. His Monachorum lectionibus accedit quæ conſuéſſet Regis auctoritas: lecti (quod iure Tranſmontanis permittitur) Monaſterium procurant, Ordinum Brabantinorum Comitia frequentant. Quod erat poſtremum, vt iſta Monachorum electio à Pontifice confirmaretur, id impetrari Romæ non poterat.

Acciderat & illud Brabantinis perquàm moleſtum, quòd Academiam (quæ vna toto Belgio Lovanij, primariâ Brabantiæ ciuitate, céleberrima exiſtebat) nouâ Duacenate Academiâ imminuere Cardinalis

atque

atque Viglius cogitarent. Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo Duacenates, quòd hoc Cæſari honeſtum, Belgio neceſſarium, ſibi vtile futurum affirmarent, diu multumque à Cæſare contenderant, vt nouam omnium diſciplinarum Academiam in ea vrbe collocaret, quæ Gallicè loquerètur, oppidi laxitate, ciuiumque ingenijs peropportuna exiſteret. Reſtiterant hiſce poſtulatis Louanienſes, quorum ſumma ijs temporibus penes Cæſarem gratia, apud omnes erat auctoritas: neque obtinere quod poſtulârant Duacenates tum equidem potuerunt. Pòſt cùm ſe imperio Cæſar abdicaſſet, multaque eſſent à Rege de conſeruanda Religione ſuſcepta conſilia, tum Duacenatibus ignaris ea Regi ratio eſt probata, vt nouam iſtic Academiam aperiret, quâ adoleſcentes à Galliarum Academijs, à Geneuenſi profectióne domi retineret. Auctoritate itaque à Paulo IV. Pontifice impetratâ, Rege profecto, Hieronymo Franco, vrbis Duacenæ Penſionario, rem Viglius exponit, reſcriptum Pontificium, Regis auctoritatem oſtendit. Reſpondet officioſè Hieronymus, ad Magiſtratum refert, magno totius vrbis conſenſu res flagitatur. Auget hominum ſtudia Richardotus, ad

Noua Academia Duaci. 1530.

cuius Epiſcopatum ea vrbs pertinebat: frequentes Duacenſium Legati, & in his Hieronymus, Bruxellam proficiſcuntur. Re cum Cardinale, Viglio atque Nigro ſæpiùs deliberatâ, de Profeſſorum ſtipendijs, Academiæ immunitate, cæteriſque ad eam rem pertinentibus, conſtituunt. Ferre id ægrè Brabantini; omnium verò ægerrimè Orangius, quòd & ſeſe inconſulto res tanta ſuſciperetur, & hoc novum Papatus ſeminarium conſtitui in vrbe limitanea non oportere arbitraretur. Louanienſes, quod facere ſe oportebat, apud Ordines ita rem inſtituunt, vt quibus videretur commodiſſimis rationibus, ornatiorem cultioremque efficere ſuam Academiam conarentur: Profeſſores Theologiæ, Iuris, Medicinæ, Matheſeos, Hiſtoriarum, Linguarum, Græcæ, Latinæ, Gallicæ nouos conſtituerent; ſtipendia cæteris augerent, Scholaſque magnis impenſis exornarent. Succedit nihilominus Duacenatibus negotium, Academiam ijſdem cum Louanio legibus atque
1562. inſtitutis ad annum M. D. LXII. aperiunt, magna cùm cæterorum hominum, tum duorum in primis Abbatum Benedictinorum inſigni pietate, Ioannis Lentailleur Aquicinctenſis, & Arnoldi de le Cambe Gan-

Gantoiſij Marchianenſis, qui magnis impenſis, graui rerum priuatarum incommodo, bina è fundamentis ampliſſima Collegia inſtituerent.

CAPVT XVII.

Hæreticorum in Anglia, Scotia, Gallia, Belgio factiones ac querimoniæ variæ. Ieſuitarum origo ac progreſſus deſcribitur.

AD has animorum offenſiones accedebat illa, quam oſtendimus, Inquiſitio. In Anglia, regni Comitijs (Parlamenta appellant) Regina Elizabetha veteri Religioni eam ſubſtituerat, quæ doctrinâ vt plurimùm Caluino aſſentiretur, moribus ritibuſque eam haberet formam, quæ à Caluini inſtituto longiſſimè diſcederet, & auctoritatem non niſi Regni legibus acciperet. Scotiam ad nouarum Religionum ſtudia inclinatam ſuſtinere Regina mater conabatur; ſocrui ſubſidia è Gallijs Rex Franciſcus tranſmiſerat. Elizabetha inueteraſcere per Scotiam Gallorum imperium nolebat, Guiſianos (ad quam gentem Re- *Anglia.* *Scotia.*

gina vidua pertinebat, quorumque penes Reginam ſumma erat eo in regno auctoritas, ſiue amiſſi Caleti memoriâ, ſiue qua alia de cauſa) infensè oderat. Religionem itaque totâ Scotiâ Elizabetha conſilio atque ope profligat, Gallos niſi perpaucos manere in Scotia non permittit. Gallia, Rege Franciſco ſublato, in impuberis Caroli Noni fratris imperium tranſierat: Regis ac regni procurationem Regina mater Catharina Medicea regni Comitijs acceperat. Caluiniſtis ſeu Hugenottis Ambaxiana coniuratio, quàm in Regis Franciſci caput, totiuſque adeò regni direptionem ſusceperant, peſſimè ſucceſſerat; Rege nihilominus Franciſco mortuo in graues rerum motus ſeditioneſque tota Gallia diſceſſerat. Hugenotti Regis morte magnos ſibi animos ſumpſerant; Regina mater ijs conſilijs vt plurimùm vtebatur, quibus tueri ſe ſibi peregrinæ mulieri imperium poſſe arbitrabatur. Pernitioſo itaque ac iam inde à primis Eccleſiæ temporibus damnato inſtituto, colloquium cum Hugenottis Poſſiaci ſuſcipitur: paſſim totâ Gallia vi ac ferro novus Chriſtus, ſublimi equo inuectus, ingenti ſceleratiſſimorum militum, perditorumq; hominum corona circumſeptus,

Gallia.

ptis, tubis, tympanis, tormentis circumfrementibus per optimorum ſubditorum cædes, vrbium direptiones, agrorum vaſtitates, noui regni poſſeſſionem ingreditur, imperium nouis Edictis quo iure quâ iniuriâ confirmat. Neoburgi in Germania Lutherani Principes Legatos Pij IV. Pontificis de Concilio Tridentino perhumaniter acturos contumeliosè à ſe reiecerant. Fecerat idem Elizabetha, quæ venire ad ſe in Angliam Legatos Pontificios non permiſerat. Exultare ad eam, vti loquebantur, Euangelij lucem noſtri hæretici, fauere ſuis ſtudijs Deum profitentes, qui binos infenſos ſibi Galliarum Reges Henricum & Franciſcum è medio ſuſtuliſſet; Regna Angliæ ac Scotiæ Euangelio reſtituiſſet; Cæſarem Carolum emotâ mente decedere de imperio coëgiſſet; Cardinali Granuellano, Papiſtarum per Belgium Principi, fortiſſimos hoſtes opponeret. Deeſſe itaque ſeſe rebus tantis, tam præclaris non debere: indignum, locis cæteris creſcere Euangelium, ſolo Belgio impunè Cardinalem dominari; nouos Epiſcopos ad Euangelij perniciem conſtitui; Academiam Papiſtis Duaci nouam procurari; Ieſuitas nouæ ſuperſtitionis inuiſum hominum genus in Bel-

Germania.

gium venire; Tridentum, ad rem Papiſticam ſtabiliendam, conuentum Rege procurante à Pontifice indici. Illud poſtremò quod ferre diutiùs non oporteret, crudeliſſimis ſupplicijs in fideles animaduerti. Paſſim itaque toto Belgio propenſæ in nouas Religiones multorum ſeſe hominum voluntates oſtendunt.

Et quidem quod de Ieſuitis dicebatur, id erat eiuſmodi. Regnum Nauarræ Rex Galliarum, in gratiam Albrettij, eo regno à Ferdinando Rege Catholico deiecti ad annum, ni fallor, M. D. XXII. cogitabat. Dux Naiaræ, qui ſummo imperio Regnum illud procurabat, re intellectâ ad auxilia contrahenda in vlteriorem Hiſpaniam proficiſcitur, Ignatium Loïolam Cantabrum atque vnà aliquot Hiſpanos præſidio vrbi arcique Pompeiopolitanæ reliquens. Dum abeſt Naiarus, vrbe à ciuibus deditâ, atque arce diu oppugnata, in hoſtium poteſtatem graui ad pedem accepto vulnere venit Ignatius, vir militaris, quippe qui omnem in fidei conſtantiæque laudibus virtutem collocaret, diuinarum rerum ſtudia non niſi vulgi more ſequeretur. Huic itaque Ignatio ex vulnere ægrotanti ea in ſolitudine ſubit cogitatio, quâ longiſſimè à ſæculi

profanis

profanis ſtudijs abduceretur, omnem in rerum humanarum contemptu, diuinarum ſanctarumque ſtudio ſalutem collocaret, Valetudine reſtitutâ manet eadem voluntas, & ſeorſim cum viris religioſis eiuſcemodi ſibi conſilia capit, quibus indies magis ad pietatem accenderetur. Rident hominis importunam pietatem agnati; non mouet ea res Ignatium, Hieroſolymam proficiſcitur, reuerſus iam grandęvus literis in Hiſpanijs Compluti, inde Pariſijs Philoſophiæ operam impendit. Hinc in Hiſpanias atque Italiam regreſſus, pietatis quæ haberet exercitia ita pluribus probat, vt eorumdem ſeſe ſtudiorum ſocij nonnulli oſtenderent. Multis ea Societas Epiſcopis non placet: tot eſſe Monachorum Collegia, tot priuata pietatis inſtituta affirmant, quot ferendis Eccleſia difficulter ſufficeret: faciles & à legitimo vulgarique hominum vſu non diſcedentes Clericorum mores eſſe oportere; Ignatium auſterum quid, atque horridum (quod pati hominum vita minùs poſſet) præ ſe ferre. Quod vt maximè ita ſummi ordinis homines affirmarent; in ceterorum quoque variam reprehenſionem res incideret: tamen, quòd hoc Deus labenti Eccleſiæ inſperatum à paruis initijs atque

ab

ab imperito milite, nullum ordinem cogitante, ſubſidium meditaretur, factum eſt, vt re conſilijs diu agitatâ, ad annum M. D. XL. eam à Paulo Tertio Pontifice auctoritatem acciperet, vt Collegium ſexaginta Sociorum habere Ignatio permitteretur: inde quattuor pòſt annis, cùm latè extra Italiam, per Gallias, Germaniam, atque Hiſpanias Sociorum pietas ac ſtudium probaretur; in extremas Aſiæ ditiones, vltra Gangem porrectas Inſulas, Franciſcus Xaverius, eius inſtituti Socius, Regis Portugalliæ rogatu, tranſijſſet; multaque ijs vaſtiſſimis regnis hominum millia ad Religionem Chriſtianam doctrinâ, vitæ integritate, miraculiſque conuertiſſet: tum equidem facilè à Pontifice eſt impetratum, vt certo numero ſublato liberrima in Collegia cooptandi auctoritas tribueretur, fieretque, vt, ſicuti cæteræ Monachorum ſodalitates, ſic hoc ad animos rectè informandos, ad Chriſtianæ charitatis officia prudenter adminiſtranda, optimis præclariſſimiſque legibus, grauiſſimo teſtimonio, nouum Collegium probaretur. Sociorum itaque lectione Ignatius ſummæ rei præficitur: Societati, ſiue, quod fertur, ex euentu, ſiue eâ ratione Nominis Ieſu compellatio

tio imponitur, quòd ſequi eam rationem religioſæ hominum ſocietates conſueuerunt, vt vnum aliquod certum Religionis myſterium aſſumerent, cuius ſe potiſſimùm cogitatione ad pietatem informarent; cuiuſmodi ſunt illa noſtris moribus frequentata, SS. Trinitatis, Sancti Spiritus, Venerabilis Sacramenti, B. Mariæ Virginis ſacra Sodalitia. Rebus itaque iſto modo conſtitutis, latiſſimè ita res progreditur, vt Catholici oblatos ſibi eos homines gratularentur, qui pietati ita cætera coniungerent, vt ijdem & religiosè vitam haberent, & in commune conſilium atque operas conferrent, & eruditione poſtremò prudentiaque valerent, fauentiumque poſtremò id hominum ſtudium ſequeretur, vt difficillimis Eccleſiæ temporibus, hoc ipſo, quo hęc ſcribimus, anno, nimirũ annis, poſtquam mortuus eſt Ignatius, triginta, per totum, quà latè patet, orbem Chriſtianum, per extrema Aſiæ, nouique orbis litora, Inſulasque, Prouincias in vniuerſum viginti & vnam, Domus Profeſſas decem, Collegia centum quadraginta quinque, Domus Probationis ſeparatas duodecim, Reſidentias XXXIX. Sociorum denique quinque millia, centum octoginta quique, Societas obtineat.

CAP.

CAPVT XIII.

Hæreticorum conuentiones ſeditioneſque Tornaci ac Valencenis.

CVm itaque hæc illa ſtudia ac vota occultis exulum litteris, multis Miniſtrorum Gallicorum atque Anglicorum cohortationibus ſunt incitata, tum per vrbes Valencenas, Tornacum, agrum Inſulenſem nonnulla nouarum Religionum illicita collegia conuentuſque haberi cœperunt. Fiebat idem, at minore occultioreque hominum ſtudio, nonnullis earum ditionum prouincijs, quæ Teutonicè loquerentur, ad quas ex Embda vrbe Friſiæ, vt è Geneua in Gallias, ea lues vt plurimùm manabat. Tornacum, dum rerum eâ vrbe potirentur, perhumaniter comiterque Galli habuerunt; ſic enim exiſtimabant, longiùs à cæteris regni vrbibus ſemotam vrbem non niſi ciuium præclarâ voluntate tueri ſe inter tot hoſtes diu poſſe. Magna itaque Gallorum gratia Tornaci, Carolo Cæſare imperante, diu permanſerat, Galliſque ita Tornacenſes libenter vtebantur, vt nulla cum gente commercia æquè frequentarent. Cùm itaque in Gallijs feruere nouis ſtudijs cuncta

cœpe-

cœperunt, tum id equidem Tornaci euenit, vt menſibus Auguſto & Septembri anno M. D. LXI. conciones habere ad ſyluas vrbi vicinas, frequente hominum multitudine, Caluiniſtæ inciperent; pervulgatâ eâ fraude ad homines corrumpendos mercatores vterentur, vt niſi hæreticorum hominum operas non conducerent, Catholicorum merces vel minoris quàm cęterorum, vel nullas emerent; intra vrbem graues motus concitarent; ſub noctem in forum progreſſi Pſalmos ad numeros Geneuenſes decantarent; Præpoſito rerum capitalium, ciuiliumque ſupremo intra vrbem Quæſtori litteris minarentur.

Valencenis maiore etiam motu res geritur. Magiſtratui in illicitos conuentus diu quærenti ædes in ſuburbio denuntiantur, quibus puellam dæmoniacã nouarum Religionum Antiſtites curandam ſuſcepiſſent. Conuicti inquilini Philippum Maillard, & Simonem Faueau, ex infima hominum plebe obſcuros atque imperitos homines, eiuſmodi conuentuum Principes accuſant, ac duci in vincula vtrumque iubet Magiſtratus. Ferre id eorumdem ſtudiorum homines indignè; ſub noctem per plateas modò plures, modò pauciores, Tornacenſium exemplo,

emplo Pſalmos decantare, captiuosq; de no-
ᴀe clarâ voce hortari, Viros fortes ſe præ-
ſtarent, auxilio ſe futuros, ſi duci ad ſuppli-
cium contingeret; libellos publicè de ſuo in
eam religionem ſtudio proponere; Præpoſi-
to Scabiniſque (ſi grauiùs quid in capti-
uos decernerent) litteris comminari. Magi-
ſtratus per Michaelem Houium, Præpoſiti
Vicarium, & Antonium Coruillau Penſi-
onarium ad Parmenſem de ea re refert: reſ-
pondet Parmenſis inanem iſtiuſmodi me-
tum exiſtere, turpeque Magiſtratui futurum
ſi timere paucorum hominum temeritatem
ſit neceſſe. Reſponſo accepto, quòd Sabbato
ad veſperam homines manu prompti ſedi-
tioſique, qui lanam pecterent, vrbe diſcede-
re reuertique ex agris vbi habitarent, non
niſi die Lunæ vt plurimum conſueſſent, ita
rem Magiſtratus conſtituit. Quinto Kal.
Maij, qui erat dies Lunæ, ſummo mane
ſentẽtiam ex edicto in reos pronuntiat: nec
mora, tria eius vrbis Sagittariorum colle-
gia armata in Curiam ad ſe vocat, atque ho-
neſtiſſimos quoſq; ciues inermes eo conſilio
accerſit, quòd neque armatos incedere per
plateas conueniret, & armis Curia abunda-
ret. Antonium de Goignies atque eius fra-
trem Hannoniæ nobiles (qui tum fortè cum
grauis

grauis armaturæ aliquot equitibus in vrbem aduenerant) rogat idem Magiſtratus, cùm ſigno dato duci ad rogum reos intelligerent, conſcenſis equis in forum venirent. Rebus itaque hunc in modum curatis, vixdum productis damnatis, magno hominum impulſu crepat ſeptum, quo ſupplicij locus cingebatur. Pergit Magiſtratus, exclamat Faueanus, *Pater æterne*. Ad eam vocem incerti toto foro hominum clamores, calcei ſediliaque in paratam lignorum ſtruem iniecta. Conturbari ad hunc tumultum Magiſtratus, damnatos in carcerem reducere, populum edicto commonefacere. Goigneus, quòd ſignum è turri non daretur, ſeriùs in forum venire; cùm aduenit, fruſtrà de re componenda laborare. Semel enim auctoritate contemptâ, teneri in officio diutiùs homines non poterant: ſepto refracto ligna rapiuntur, arma toto foro incondítis vocibus oſtentantur; vno aliquo præeunte in genua ſublatis in cœlum oculis multi procumbunt. Goigneus auctor Magiſtratui exiſtebat, vti ſecta damnatorum capita è carcere in forum proijcerentur: non placet anceps conſilium. Dum itaque anxius Magiſtratus deliberat, in carceres effractis foribus multi irrumpunt,

O ſubla-

ſublatoſque humeris damnatos in forum boarium, ſacra fercula acclamante atque accinente magnâ hominum turbâ, deportant. Magiſtratui conſilio rem agi placet, Edictum proponit: In ſuam quiſque ſtationem diſcedat; qui ab excubijs ſtationeque abfuiſſet, is commotæ plebis reus exiſteret. Paretur Edicto, deſertiſque reis ita res componitur, vt ſub veſperam adducto in vrbem equitatu, inde diebus aliquot pòſt peditatu, damnatis dilapſis, in auctores ſeditionis ſeuerè vindicaretur; alter è damnatis annis aliquot pòſt laqueo periret.

CAPVT XIX.

Ager Inſulenſis infectus hæreticorum concionibus. Exemplum memorabile de duobus, qui ſe dæmoniacos fingebant, Miniſtrorum operâ curandis.

DE agro Inſulenſi quod dicebamus, eius rei memoriam vnde potiùs repetemus, atque è Matthæi Launoij eo libro, quo Caluiniſtis reſpondet? Matthæus iſte homo Gallus, totum ſeſe Caluino adoleſcens

tens ita tradiderat, vt quas haberet ab ingenio & doctrina animi dotes, eas in huiuſce factionis defenſionem ita palàm atque ingenuè collocaret, vti inter Galliæ Miniſtros locum cùm primis celebrem concionando inueniret; inde è Gallia profectus initiò per vrbes atque agros Valencenarum, Tornaci, Inſularum, hinc per Hollandiam, Zelandiamque Miniſter exiſteret. Pòſt nihilominus, miſerante Deo eam hominis calamitatem, in quam imperitiâ atque errore, non etiam odio atque ambitione deuenerat, id accidit, vt Caluino deſerto ad Eccleſiam Catholicam reuerteretur, culpæque, quam admiſerat, ita ſatisfaceret, vt, qui publicè erroris magiſter extitiſſet, is cõtrà publicè & errorem fateretur, & cauſas libris doctiſſimè deſcriberet, quibus adductus à parte Caluini ad eam ſeſe Eccleſiam contuliſſet, quæ Catholica toto orbe diffuſa nullum vnum ſuæ religionis auctorem, niſi Chriſtum atque eius Apoſtolos reperiret. Reſpondent huic libro Caluiniſtæ: inde altero libro iterum Caluiniſtis Matthæus. Eo itaque libro hanc, quam ſumus deſcripturi, hiſtoriam commemorat, ita verè, vt qui loca cognôrit, homines, tempus, rem animaduertat, cum equidem fateri id ſit

neceſſe, mentiri ita appoſitè hominem peregrinum nulla ratione potuiſſe. Anno itaque M. D. LXII. Haiæ ad Marnam in Gallijs concionantem Matthæum mercatores nonnulli Belgæ audierant. Cùm itaque, Principe Portiano relicto, apud quem morabatur, Angliam ſtudiorum cauſâ Matthæus cogitaret, iterque ſibi in Angliam per Belgium conſtituiſſet, factum eſt, vt Valencenis ab ijs mercatoribus, qui Haiæ fuiſſent, retineretur; probarentque hominis ſtudium vrbis illius Seniores & Diaconi, eiuſdemque operâ Valencenarum, Tornacenſiumque Miniſtri ita vterentur, vt varia per loca, intra horas quattuor & viginti ſexies ſæpenumerò Matthæus concionaretur. Placebat Senioribus iſta hominis induſtria, plurimumque ad nouæ Religionis dignitatem valere eam peregrini hominis auctoritatem exiſtimabant. Tornacum itaque Matthęum accerſunt, multaque cum eodem contra Magiſtratum ſeſe oppugnantem conſilia ſuſcipiunt. Dum eſt Tornaci Matthæus, acciderat, vt Inſulis Eccleſiæ Catholicæ miniſterio, dæmon, è quodam honorato homine exorciſmis pelleretur; multi quoque Rotnaci, vrbe Flandriæ, Sanctorum precibus curari à Deo dæmoniaci dicerentur.

Ægerrimè

Ægerrimè id ferunt eius ditionis Seniores, multúmque ſuæ apud homines exiſtimationi deceſſurum exiſtimant, ſi quod eſſet ab Apoſtolis factitatum, & in Eccleſia Papiſtarum fieri homines coràm intuerentur, id præſtare ſuæ religionis Antiſtites minùs poſſent. Cum quodam itaque Ludouico, in pago Queſnoy, ad Duplam fluvium, & vxore cuiuſdam Diaconi, in Parency, eiuſdem ditionis pago, commorantibus paciſcuntur: numeratam pecuniam atque in annos ſingulos certum reditum vtriſque conſtituunt, ſi dæmoniacos ſeſe profiterentur, curarique ſe à ſuæ religionis Antiſtitibus paterentur. Pauci rem iſtam curandam ſuſcipiunt, neque antè eæ technæ à Mattheo ſunt intellectæ, quàm pecunijs non præſtitis litem mouere debitoribus dæmoniaci cœperunt. Totaque hæc fabula in Hollandia ad annum M.D.LXXIV. Matthæo à duobus, Ghriſtiano de la Quenoillerie textore lini, & Ioanne Wallio, qui chordis nectendis vitam ducere conſuêſſet, Walonicarum iſtic ditionum Pontificibus, eſt commemorata. Pactis itaque ſuſceptis Queſnoij Ludouicus, Parenceæ vxor Diaconi, quibus didicerant indecoris motibus, ſermonibuſque ingreſſum in corpora malum dæmo-

nem mentiuntur. Latè ea ſe fama per nocturnos fratrum conuentus diffundit; laborantes multi inuiſunt: terrent homines indecora facies, proſtrata humi corpora, inconditi ſermones. Dæmon Ludouici non niſi ruſtico idiomate, nec niſi in aurem Ludouico loquebatur; Dæmon Parenceius mulierem hortabatur, vt in vicinam domui lacum ſe ſubmergeret, Miſſam audiret, B. Virginem Hallis inuiſeret, peccata confiteretur, tres Miſſas Cominij dici curaret, ter hauſtâ manu aquâ è vicina palude biberet. Refertur ea, vti ferebatur, miſerorum hominum calamitas Tornacum ad Matthæum: rogant Seniores, proficiſceretur, curandis ijs hominibus opem diuinæ gratiæ non negaret. Recuſat Matthæus, quòd nec miracula didiciſſet, neque tantum ſibi tribueret, vt ſufficere ſe dæmonibus arbitraretur. Vrgent nihilominus Seniores, clamantque interea dæmones, venturum breui peregrè quendam virum Dei, qui ſe abſcedere ab hoſpitio ſit coacturus, antè nihilominus ſeſe mulierem exenteraturos, Ludouico naſum avulſuros. Spectatoribus quoque, quæ nôſſent obſeſſi, ſingulorum dedecora dæmones commemorant. Matthæus itaque expugnatus litteris atque nuntijs

Armenteriam proficiſcitur, totoſque iſtic dies ſeptem, vti conuenerat, commoratur: & hinc deductus à fratribus ex itinere Parencæam ad vxorem Diaconi diuertit. Mulier admonita, vbi hominem eſt conſpicata, è veſtigio è manibus elapſa fugiens clamat; *Quid nobis & tibi, vir Dei? Veniſti huc ante tempus torquere nos?* Mouet ignarum doli ea res Matthæum: accedit, mulierem manu prehendit, ad ignem proſtratam in genua orare vnà ſecum iubet. Symbolum fidei ipſe pronuntiat: mulier ægrè præeuntem ſubſequitur, linguam inflâſſe ſibi dæmonem commemorat, verba nonnulla trunca, nonnulla titubans tota pronuntiat, multa quæ ad rem non pertinerent fabuloſa atque incondita commemorat: minari ſibi dæmonem affirmat, futurum, vt malè à ſe excipiatur, quòd hunc accerſiri virum Dei curâſſet. Inſtat Matthæus, oraret, fabulas omitteret: non reſpondet mulier, contorto atque hiante ore vultum deformis vetula indecorè facilè componit. Matthæus ex ſponda interiore lecti, aſſidente ſibi dæmoniacâ, concionatur: concione peractâ obdormit, atque expergefactus à fratribus, mulierem ſedi incubantem, proiectisq; brachijs toto corpore indecorè ſeſe motitan-

tem intuetur, proſternit ſeſe in genua, pauca orat. Nec mora, omni cruciatu libera mulier, magno equidem miraculo quieſcit; neque enim ſine miraculo è muliebri cerebro dæmon profligatur. Pauci (ne ille quidem ter magnus vxorius Pontifex Beza) huiuſmodi frequente eo ſuarum mulierum morbo obtinere id Miniſtri vel vitæ ſanctitate, vel exorciſmis potuerunt. Muliere itaque reſtitutâ diſcedit Matthæus, diſcipuloque Ioanni Waleo, pagorum illorum tum ſupremo Diacono, pòſt Miniſtro, mulierem commendat: ſic enim inter ſe operas Matthæus Waleuſque erant partiti, vt Matthæus ſe Paulum diceret, Timotheum Waleus, Matthæumque in quæ vellet loca, vnis Inſulis exceptis, quas metuebat, deduceret. Nihilo interea quietior dæmon Ludouici. Multi nocturnis conuentibus deprecaturi pro Ludouico homines coëunt; frequentes ad Matthæum nuntij id affirmant, curari niſi à Matthæo Ludouicum non poſſe. Impeditus Inſulis & Tornaci Matthæus diſcipulum Waleum pro ſe mittit. Waleo adiurante ita multa facetè dæmon proloquitur, vt auditorum pietas in riſum ſolueretur; hanc garrulam, quæ fratrum conuentum eſſet proditura, hanc in

inferno lotricem, illam cacabi purgatricem futuram affirmaret. Dæmon ſubmiſsè in aurem Ludouico loquebatur, inde accepta à dæmone verba Ludouicus palàm efferebat. Walei itaque imperio ad paucos dies hoſpitio dæmon abſcedit; inde reuerſus modò immani formâ, quæ domum altitudine excederet, modò anatinâ, modò caninâ ſpecie Ludouicum ingreditur. Reuerſus autem alios ſibi mores dæmon ſumpſerat, & ex faceto melancholicus, vlulator, furibundus deuenerat. Si concionari Miniſtros, precari Fratres contingeret, è cœtu ſe abripiens Ludouicus parieti innixus, extenſis in altum brachijs horrendum in modum vlulabat. Seniores & Diaconi, qui diabolum cognôſſent, audenter accedunt: Nihil tibi, inquiunt, Satan iuris in hunc hominem: per Deum viuentem te adiuramus, effare quæ te cauſa & ratio in iſtam miſerit poſſeſſionem. Refert ſuo more Ludouicus, dicere ſibi dæmonem, contremiſcere quidem ſe ad eam Seniorum adiurationem, antè nihilominus non eſſe digreſſurum, quàm vir Dei aduenisset, cuius ſeſe auctoritati cedere oporteret, cuiusque imperio maiores in inferno vnâ eſſet die pœnas daturus, quàm totis retrò annis triginta, qui-

bus Ludouici progeniem diuexâſſet, fuiſſet perpeſſus. Multum ſeſe laborâſſe, vti flammis hic vir Dei exureretur; verùm hunc eſſe Dei ſervum, in quem nullæ ſuæ artes valerent. Matthæus multis quidem iſta litteris ac nuntijs intelligit, diſcedere nihilominus Valencianâ & Tornaco non licebat. Quod cùm per negotia illi eſt permiſſum, atque Inſulis Matthæus dies octo commoratur, accidit, vt Turconium tribus ab vrbe Inſulana miliaribus diſtantem pagum ad baptizandos tergeminos ex ſententia Conſiſtorij proficiſceretur, atque inde re Turconij confectâ Queſnoij Ludouicum inuiſeret. Noctu itaque longiſſimè à continentibus ædificijs Matthæus concionatur: intererat concioni Ludouicus, qui multis atque ijs inconditis clamoribus terribilem auditoribus eam concionem efficeret. Quæ res vt maiorem etiam ſpectaculi metum concitaret, quatuor ſe viris intra aridam foſſam, quæ alvo ſepiretur, teneri difficulter Ludouicus patitur, aluetumque corporis iactatione homo robuſtus annos natus triginta facilè confringit. Proſternit itaque ſeſe in genua Matthæus; complures doli ignari lacrymantur. Non fert eam vim precum Ludouicus; multò quàm antè maiore

motu

motu corpus atque vocem concutere, & dicere poſtremò: Fratres, Diabolus iam eſt ligatus, corda ad Dominum pro me leuate; diſceſſurum in perpetuum dæmonem dicere, ſi Ludouicus confiteretur, tres Miſſas dici curaret, ter hauſtâ manu aquâ è palude biberet, ceraſum è ſuo horto, pilum è barba, alterùm è vaccæ ſuæ cauda dæmoni donaret. Non placent conditiones Senioribus, diu litigatur. Verùm quòd iam dies inſtaret, quo vel abſcedere à Ludouico, vel domum cum Ludouico reuerti dæmonem erat neceſſe, ingenti edito eiulatu ſecus Matthæum in terram corruit Ludouicus: accurruntSeniores,aceto hominem refocillant; diſceſſiſſe, non rediturum dæmonem clamâſſe idcirco ſe affirmat, quòd diſcedens naſum auellere ſibi dæmon conaretur, dixiſſeque diſcedentem, poſtulaturum ſe fuiſſe à Matthæo, vt in arborem in annos centum ſecedere ſibi permitteretur; verùm id fuiſſe Matthæi imperium, vt ſubitò fugere ſibi in infernum fuerit neceſſe. Reſtitutum itaque hunc in modum Ludouicum officiosè vanno impoſitum, humeriſque ſublatum in ædibus Ludouici Becquij lecto fratres componunt,eo felici rerum ſucceſſu, vt horis aliquot pòſt menſæ adhibitus egre-

giè pranderet. Quæ res cùm in vulgus eſt elata, tum equidem ingenti veneratione atque obſeruantiâ colere Matthæum homines incipiunt, noctu in pratis vel ſiluis concionantem tria, plura etiam hominum millia comitantur: vterque & Ludouicus & vxor Diaconi omnibus conuentibus huic (vti aiebant) viro Dei acclamant, tanto fauentium hominum ſtudio, vt qui manu minùs poſſent, ij vel pileo vel protenſâ veſte Matthæum contingerent, veſtemque exoſcularentur. Quin paſſim in plurimarum puellarum capita ac ventres ita complures irruunt dæmones, vt curandis ijs ventriloquis obſtetrices adhiberi eſſet neceſſe.

CAP.

CAPVT XX.

Inquiri in hæreticos iubet Parmenſis Gubernatrix. Regis de Inquiſitione ſententia; deque hac variorum, etiam Catholicorum, querelæ. Orangij Egmondanique in Card. Granuellanum odia in vulgus erumpunt.

HVnc itaque in modum per ea tempora proferre ſua ſtudia in publicum Caluiniſtæ incipiunt. Indignè tantam ſui imperij contumeliam fert Parmenſis, iudices extra ordinem Tornacum & Valentianam mittit, reos ſupplicijs coërcet, Inquiſitores de munere commonefacit, Magiſtratibus, Prouinciarumque ſupremis tribunalibus Regis voluntatem oſtendit. Contrà Caluiniſtæ libellos famoſos, Religionis ſuæ profeſſionem Regi inſcriptam, Inquiſitionis Hiſpanicæ barbariem, aliaque eius generis multa proponunt. Montignæus in Hiſpanias (vti oſtendimus) profectus hoc item mandatum acceperat, vt Regem de

nulli naſcerentur, id marito perſuadet, vt quæ res iure ad Montmorantios eſſet reditura, eam ſua voluntate iudicioque Philippo priuigno daret. Vitrico itaque ſine liberis ſublato ſuccedit Philippus, qui & maris Belgici ſupremum imperium (Admiralatum dicimus) & honeſtiſſimam Palatij dignitatem, Regiorum excubitorum Præfecturam, & Senatoriam à Rege dignitatem pòſt acciperet. Huic Hornano vxor erat Waldeburgis, ſoror Hermanni Comitis à Noua Aquila, atque eâ affinitate transfierat in Hornani familiam quoddam (vti ferebatur) reformandæ Religionis, ſeu confeſſionis Auguſtanæ deſiderium. Quin Hornanus, cui loquentiæ tribuere homines plus conſuêrant, quàm dignitati conueniret, multa omni ſermone de componendis Religionis controuerſijs ex fratris Hermanni & Georgij Caſſandri eruditorum hominum ſententia loquebatur. Sed & Henricus Bredenrodius, Florentius Pallantius Comes Culenburgenſis, Guilielmus Comes Herenbergius, vxoribus è Germania in matrimonium adſcitis, multò etiam longiùs à Catholicæ Religionis obſeruantia diſceſſerant. Accedebant horum ſtudijs multorum Catholicorum de pœnarum ſe-

ueritate

veritate querimoniæ. Multis itaque rationibus fiebat, vt ijs ſermonibus iudicijſque res exagitata & ſuſpectam Regi noſtrorum hominum in ſe fidem redderet; & noſtris eam animo cupiditatem adferret, vt, à quo inſtituto rationibus minùs poſſet, ab eo vel ſummis rerum difficultatibus, vel grauiſſimorum periculorum metu, abduci Regem poſtularent. Atque hæc publicarum quidem rerum diſſidia exiſtebant; quibus priuata multà accedebant. Orangius (quod facere ſe Poëta Martialis nolle dicebat) Lipſiæ in Germania Annam, filiam Mauritij Ducis & Electoris Saxonię, mulierem Lutheranam, ritu Lutherano ducere conſtituerat. Cum Cardinale itaque hac de re deliberat; reſpondet perhumaniter Cardinalis, multaque cauſatur, cur damnoſas ſumptuoſaſque eas nuptias non probaret. Contrà, Orangius eò rem progreſſam affirmat, vt diſcedere ab ijs nuptijs, de quibus cum Auguſto patruo conueniſſet, minùs poſſet. Iraſcitur Cardinalis, grauemque ſibi fieri iniuriam coram Orangio ſæpiùs magno ſtomacho commemorat, eâ vtriuſque offensâ, vt poſt illum diem manifeſta ſeſe odia in vulgus proferrent. Quin & Egmondano iſtiuſmodi cum Cardinale

Orangius Annam Saxoniæ nubit.

P ſimultatis

ſimultatis ratio inciderat. Heſdinum in Arteſia vrbs noua, vetere exciſo Heſdino, à Rege Philippo conſtructa, omnium eius Prouinciæ longè honeſtiſſimam, ditiſſimamque Præfecturam habebat: eam, Domino Noiellio mortuo, multi ſummi ordinis viri ambiebant. Antonius Helſautius vir nobilis (ſed qui cæteris candidatis nec dignitate, nec gratiâ par vulgò exiſteret) eamdẽ & ipſe præfecturam petit. Antonio, cui optimè volebat, id conſilij dat Cardinalis, eſſe illam de more Arteſiæ Præfectorum prærogatiuam, vt, quarum per eam Prouinciam vrbium arciumque Præfecturæ vacarent, ad eas vrbes atque arces quos vellent tres Regi nominarent; ex quo numero deinde quem vellet vnum Rex aſſumeret. Curaret itaque Helſautius, vt ſe quoque Egmondanus Regi nominaret; id ſi impetraret, curæ ſibi rem cæteram futuram. Aggreditur itaque Egmondanum Helſautius, intelligere ſe affirmat, quàm contendere cum ijs, quos haberet, competitoribus non poſſet; nominationem eo itaque ſeſe ſtudio flagitare, vt dignum iſto ſe loco Rex intelligeret, ſibique ea repulſa maiorem inpoſterum petendi apud Regem auctoritatem efficeret. Perſuadet Helſau-

tius,

tius, Regiſque, præter tres à ſe delectos, dicis causâ quartum Helfautium nominat. Fallit ea res Egmondanum, Præfecturamque, Cardinale, quod ferebatur, patrocinante, ſummâ Egmondani offenſâ Helfautius à Rege accipit.

CAPVT XXI.

Occaſione Comitiorum Imperialium libertas Religionis in Belgio poſtulatur. Procerum Belgij de Card. potentia totaque Repub. querelæ; & ad eas Cardinalis reſponſio.

CÆterùm Francofurti per ea tempora Imperij Comitia creando Regi Romanorum Maximiliano filio Cæſar Ferdinandus habebat. Frequentes ad ea Comitia cùm Germaniæ, cæterorumque Regnorum Principes Legatique, tum & à Turca ſplendidiſſima Legatio aduenerat. Brabantini à Carolo Quarto Imp. certa maximarum rerum priuilegia olim acceperant, Bullam auream appellant. Oſtendunt itaque Parmenſi, multas ſibi cum Colonienſibus, Aquiſgranenſibus, alijſque Imperij ſubditis

eſſe controuerſias, neceſſarioque ea de cauſſa ſe diplomatis illius confirmationem poſtulare à Cæſare debere. Aſſentitur Parmenſis, Legatique à Brabantinis Antonius Stralen & Guilielmus Martini, Antuerpienſes, ad Comitia proficiſcuntur. Proficiſcitur quoque eodem Legatus Regius Dux Areſchotanus, priuatoque officio Orangius & Egmondanus. Habebat in ijſdem Comitijs ſuos Legatos Ludouicus Borbonius, Princeps Condeus, & pro Belgis eiuſmodi Cæſari Ferdinando libelli proponuntur, quibus ſocietas religioniſque, quam haberet Imperium, libertas flagitaretur. Quæ res vt maximè à paucis atque ijs ignotis proponeretur, ſuſpecta nihilominus noſtrorum hominum ſtudia Regi faciebat. Creſcere interea domi ſimultates, multa homines de Conſultæ inſtituto cauſari: coniurâſſe Cardinalem, Barlaimontium, Vigliumque; per eos homines dignitatem ſeſe tenere nec in Senatu nec in Repub. poſſe. Si quæ res grauior in Senatu proponeretur, ſi cuius honorati hominis de dignitate præmijsque ageretur; tum Parmenſem, quæ Cardinali inuita ſeruiret, in incertum Conſultæ diem eius rei deliberationem differre, nec niſi Orangio cæteriſque abſentibus,

habere eum diem ſolere. Inuiſam nouo homini Cardinali veterem ſuæ gentis dignitatem exiſtere: ſolum ſeſe rerum Belgicarum ſupremum arbitrum Cardinalem poſtulâſſe, intellexiſſeque, quàm hoc ſuum imperium ferre homines non poſſent: dolo malo curâſſe, vt quidem verbo, ad homines deludendos, nonnulli ſummi ordinis viri in Senatum adlegerentur, re verò auctoritatem eo in Senatu nullam haberent. Inualeſcere, vicinorum Regnorum exemplis, nouarum Religionum ſtudia: tot damnis acceptis quieſcere Valencenas nondum poſſe, miſſoſque in eam vrbem cognitores, Marchionem Prouinciæ Præſidem, Auxſtruſium, Indeueldium, Ratallerum, Meſdachium, ſupremorum tribunalium Iudices, conſiliorum ſuorum exitum in tanta peccantium multitudine inuenire nullum potuiſſe. Magno atque incredibili Reip. malo accidere, vt Regis legumque auctoritatem contemnere homines incipiant: prudentes legiſlatores eas ferre leges debere, quibus parêre homines ſine iniuria poſſint; futurum alioquin, vt de tota auctoritate Reſp. laboret. Non eſſe eam ſuam ſententiam, vt liberrimè pro ingenio ac libidine profiteri homines quam vellent Reli-

gionem poſtularent; vnum deſiderare, vti Prouinciarum coactis Ordinibus de re longè grauiſſima deliberationes ſuſciperentur: omninò eam eſſe penes Ordines Religionis Catholicæ auctoritatem, eám in Regem fidem, id concordiæ ac patriæ ſtudium, vt & Religioni conſeruandæ, & dignitati ſuæ retinendæ peropportuna remedia iis ſit Rex conſiliis inuenturus: magnam quoque eas leges auctoritatem eſſe habituras, quas his auctoribus Rex eſſet laturus, qui & ſingulorum hominum ingenia cognôſſent, & omnium intra ſe hominum compellationem continerent. Quod ſunt corporibus morbi, id eſſe Rebuſpublicis diſſenſiones; quod corporibus medicina, id Rebuſp. leges. Religionem, longè optimam atque eam præclariſſimam Reip. partem, diſſenſiones inuaſiſſe: medicinam ei morbo, acres ſcilicet leges, in Belgio Cæſarem, in Galliis Franciſcum & Henricum, in Anglia Henricum & Mariam adhibuiſſe; rerumque euentum docuiſſe, ferre eam medicinæ acrimoniam morbum iſtum minùs potuiſſe: imperitè itaque eâ nunc rurſum vti Regem medicinâ, quæ ægrotam ſit Remp. funditus euerſura. Bonos Principes ſubditorum iudicia metuere non ſolere; ſo-

lam eſſe Cardinalis ambitionem, quæ ingenuos hominum ſermones, Ordinumque legitimos conuentus vereretur. Multas eſſe ærarij difficultates, vectigalis nouennalis finem inſtare, multas eſſe veterum ſtipendiorum querimonias, multas limitanearum vrbium atque arcium neceſſitates: ſi pecunias ex Hiſpanijs Rex non tranſmitteret, ſi Regium Belgij patrimonium ad res eas non ſufficeret, omninò vel deſeri Remp. oportere, vel indictis comitijs pecuniam eſſe ab Ordinibus poſtulandam. Addebat in Senatu (vt accepimus) hanc ſuam ſententiam Orangius: Ordinum comitijs vnum aliquem dari Præſidem debere, qui diſſidentes variorum hominum ſententias auctoritate ſua prudenter moderaretur; eam Regi operam qui præſtare præclarè poſſet Marchionem exiſtere Bergenſem.

Cardinalis contrà, nouam Remp. meditari hoſce homines ijs quæ proponerent comitijs affirmabat: futuros ibi Abbates, qui ex nouorum Epiſcoporum inſtituto graues animo iras concepiſſent; futuram Nobilitatem, quæ Orangio, cæteriſque eius ſtudij ambitioſis hominibus totam ſe dediſſet; futuros Vrbium delegatos, qui vel proceribus adulari didiciſſent, vel rerum imperitia

grauiſſimarum rerum curâ neglectâ, minutarum concertationibus totum. eſſent conuentum turbaturi; futuros fortaſſis etiam nonnullos, qui damnata nouarum Religionum conſilia in publicum eſſent prolaturi: inde ſi ſententiæ ea de re non rogarentur, ſi à prudentioribus proponi rem non debuiſſe diceretur, tum vti ereptâ comitiorũ libertate, ſic in grauem Regis tyrannidem totis comitijs clamaretur. Non probari Regi, vt ſe abſente, exarcerbatis nullâ ſuâ culpâ hominum animis, iſta extra ordinem comitia haberentur: nullos, neque Regem neque Cęſarem, ſuorũ ſubditorum vel ſermones vel iudicia vmquã timuiſſe. Quod ſingulis ſunt hominibus voluptates, id eſſe populis atque vrbibus libertatis mentionem: futurum, vt poteſtatis memoriam ſuſtinere difficulter queant, qui ementitâ libertate grauiſſimam animorum corporumq́ue ſeruitutem populis procurarent: omninò facturos officium ſuum homines fuiſſe, ſi rerum nouarum ſeſe duces nulli oſtendiſſent. Non eſſe tam ſe bardum, quin illud, quod de vno Comitiorum Præſide diceretur, non etiam per ſe intelligeret, futurum, ſi ea ſemel ſententia recipiatur, vt non ad Marchionem, ſed ad Orangium hominum ſeſe vota ac ſtudia

conferrent:

conferrent : neque Marchioni tribui eam nouam atque ignotam priore ſæculo dignitatem oportere, ne quod Conſulibus Romę Tribuni, id Regi in imperio Marchio ſit futurus. Grauiſſimis itaq; huiuſcemodi altercationibus non in Palatio modò, ſed totâ paſſim ditione litigabatur. Et quidem quod de Marchione proponebatur, gratioſum eâ ratione exiſtebat, quòd magna eius apud vulgus laus exiſteret, grauitas in moribus, prudentia in conſilijs, Religionis Catholicæ verum ſtudium, Regis obſeruantia, patriæ poſtremò libertatiſque (quod ferebatur) ſummus amor. *De Marchione Bergenſi hominum iudicia.*

Capvt XXII.

Galliæ ac Belgij quoad præſentem Reipubl. Statum comparatio & par fortuna.

ANnus dum iſtis motibus aula Belgica iactatur, erat ſecundus & ſexageſimus ſupra milleſimum quingenteſimum, quo tota Gallia crudeliſſimis ſeditionibus belliſque flagrabat, eâ noſtrorum motuum ſimilitudine, vt non tam ouum ouo ſimile, atque ij tumultuis exiſterent, qui initiò 1562.

Franciam, inde noſtras haſce Prouincias ſubuerterunt. Vtrobique abſentes Reges, corpore Philippus, ætate Carolus: vtrobique abſentium Regum procuratrices Principes mulieres, Catharina Medicea in Gallijs, Margareta Auſtria in Belgio: vtrobique rerum Duces, Cardinales, Lotharingus & Granuellanus; Principes, Condeus & Orangius; Admirallij vtrique affines; cauſæ vtrobique eædem. In Gallia Hugenotti prætexebant, Guiſium, hominem (vti aiebant) peregrinum, maiorem regno iſto auctoritatem tenere, quàm ſuam ferre exiſtimationem Condeus profiteretur; Ordinum conuentus, iudiciaque, metu peculatus, recuſare Guiſium, Connetablium, & Mariſchalcum S. Andreæ: Æs alienum Regni diſſolui niſi Ordinum indictis comitijs non poſſe; Regem Reginamque Guiſiorum dolis Lutetiæ captiuos detineri; Edictum Ianuarij, quo ſecuritas ſuæ eſſet Religioni, totius regni auctoritate, conſtituta, indignè violari. Contrà Catholici, Vniuerſi Regni comitijs ſummam rerum Rege impubere Reginæ matri eſſe delatam, liberrimâ voluntate ſuâ Guiſiorum ſtudia Reginam comprobare; accedere Antonij Borbonij, Regis Nauarræ, cui proxima eſ-

ſet à Regina dignitas, omniumque quæ toto regno exiſterent ſupremorum tribunalium auctoritatem. Nulla ſeſe Ordinum comitia recuſare; vnam eſſe ambitionem, malámque ſeditioſorum hominum mentem, quæ pati veterem Regni morem atque ordinem non poſſet: Edictum Ianuarij ab ijs nunc commemorari, qui tum, cùm illud promulgaretur, magnam ſeſe iniùriam accepiſſe eo Edictó cauſabantur; quòd neque intra vrbes, neque, deiectis toto regno Catholicis, graſſari ſibi Caluiniſtis pro imperio permitteretur, quique tot tantiſque rationibus, Edicto violato, grauiſſimas Religioni Catholicæ iniurias dediſſent: Fieri id peruulgato iſtorum hominum more, vt iniuriam ſe accepiſſe, ſi daro impunè non poſſent, profiteantur. Atque hæc in Gallijs: quibus ea erant ſimillima, quæ iiſdem tum temporibus, omnibus & conſilijs & ſermonibus in Belgio ferebantur. Totus itaque is annus ſecundus & ſexageſimus infamis funeſtúſque ita Regno euenit, vt ad varias vrbes tranſlato bello, Regno direpto, Nauarræo, Rothomagum obſidente, globo ex vrbe emiſſo interfecto, auxilijs ex Hiſpanijs, Germania, Angliaque comparatis ad XIIII. Kalend. Ianuar. iuſtis
exerci-

exercitibus ad Dreuſium vrbem Normanniæ eo euentu pugnaretur, vt, Duce Hugenottorum capto, cruentam Rex Carolus, amiſſo Mariſchalco & capto Conneſtablio, victoriam duce Guiſio obtineret.

Capvt XXIII.

Procerum Belgij in Card. Granuellanum coniuratio. Orangij Egmondani & Hornani iteratæ ad Regem literæ, Regiſque ad eas reſponſio.

HIſce itaque cladibus Galliæ, at nouâ nobis in Cardinalem coniuratione annus claudebatur. Frequentes ad feſtum S. Andreæ aurati Velleris Equites conuenerant. Octauius Dux Parmæ (qui ex Italia tum fortè aduenerat) gratioſus noſtris hominibus ad animos componendos ſermonibus, conuiuijs, conſilijſque vnà cum vxore nequicquam laborat. Coniurant in Cardinalem complures; recuſant cùm alij nonnulli, tum omnium acerrimè Philippus Croïus Dux Areſchotanus, Guilielmus Marchio Rentiacus, Barlaimontius. Quibus

bus verò ea coniuratio rationibus ſit ſuſcepta, verbisne ritè conceptis, nominibusque deſcriptis, an (quod magis credo) nullo ſcripto, verbis modò manuque comprehenſa, difficulter dixerim. Certè in vnum atque eum ſolum fuiſſe Cardinalem coniuratum, quem odiſſe ſeſe homines nullâ Regis iniuriâ poſſe profitebantur, id equidem infitiari, Albano imperante, nec fiſci Procuratores potuerunt. Ratio verò, cur minùs ſolemniter id feciſſe noſtros homines exiſtimem, èa mihi exiſtit, quòd neque eius fœderis exemplar vllo ſit iudicio ab accuſatoribus productum, neque qui in Egmondanum atque Hornanum teſtimonia dixerunt id affirmaſſe animaduertam. Vtcumque res ſit, non ſine graui Regis offenſa ſuſcipi eæ inimicitiæ idcirco potuerunt, quòd non tam Cardinalem quàm ſua in Cardinale conſilia reprehendi magna cum contumelia Rex arbitraretur. Coniuratione itaque ſuſceptâ, ex ſociorum ſententia Regi Orangius, Egmondanus, & Hornanus ad v. Idus Martij anno M. D. LXIII. ita ſcribunt: Si hoc vel officij in te noſtri ratio, vel rerum publicarum pati diutiùs ſalus potuiſſet, libenter equidem quod diu fecimus, id tuis grauiſſimis curis negotijſque etiamnum daremus,

Orāgij, Egmondani & Hornani de Cardinale ad Regem ſcripta querimonia.

remus, neque de re longè grauiſſima ad te ſcriberemus: verùm cùm ea ſeſe rerum magnitudo his Prouincijs oſtendat, quæ & obſeruantiæ in te noſtræ rationem, Prouinciarumque intra ſe ſalutem vnà contineat, neceſſariò nobis fuit faciendum, vt ingenuè grauiſſimorum ad te periculorum cauſas ſcriberemus. Complures ſummi ordinis viri (qui dominari publicis Belgicarum rerum negotijs Cardinalem animaduertunt) id credere, id videre ſeſe aſſeuerant, vnum eſſe Cardinalem, ad quem rerum publicarum ſumma ſit tranſlata. Ita altè huius rei cogitatio in illorum, & (quod palàm profitemur) in noſtros quoque animos deſcendit, vt, Cardinale in Belgio remanente, euelli ea opinio nullâ ratione poſſit. Per illam itaque noſtram in te fidem, quam tot retrò argumentis cognôſti, id te oramus, vt quanti ea ſit res momenti, quantique interſit, eam ex hominum mentibus deleri offenſam, cogitare etiam atque etiam velis. Id enim certò te ſtatuere tecum oportet, quamdiu eſt in Rep. Cardinalis verſaturus, quem tantâ indignatione homines oderunt, neque te, quem deſideras, neque nos, quem optamus, felicem rerum ſucceſſum eſſe habitu-

ros. Quamobrem, ſi Prouinciarum vlla tibi eſt cura, ſi res tuas rectè adminiſtrari, ſi publicos rerum motus caueri poſtulas, id equidem quod flagitamus, vti facias, obnixè oramus. Si tam non eſſent in vicino pericula, ſi tam moram páti res iſta non poſſet, numquam equidem id nobis ſumpſiſſemus, vti hoc vehementi ſcribendi genere vteremur. Verùm, eſt ita ſanè, vt nec diſſimulari, nec differri ea res diutiùs poſſit. Quamobrem ſi vllo antè tempore fidem apud te noſtri ſermones inuenerunt, hoc certè illud eſt tempus, hæc illa eſt ratio; cùm maximam certiſſimamque inuenire nos oportet: quod ſi es facturus, certè maximorum inſtantium periculorum damna cauebis. Atque hæc fuit equidem cauſa, cur viri Principes complures, qui Prouincias imperio procurarent, alij quoque honeſtiſſimi ordinis nonnulli referre haſce ad te res voluerunt, quòd intelligerent, re iſtâ à te neglectâ, certam eſſe Remp. perniciem habituram: contrà, ſi, quod ſperamus, plus apud te tot optimorum ſubditorum merita, tot pro publica ſalute & tranquillitate poſtulata valebunt, quàm vt in vnius gratiam tot velis optimos miniſtros auerſari, id certè futurum exiſtimamus, vt, eâ re impetratâ,

petratâ, felicem breui Remp. ſis habiturus, eo rerum ſucceſſu, vt & conſilij tui præclarum fructum, & obſequij in te noſtri maxima certiſſimaque teſtimonia ſis adepturus: idque eo faciliùs, quòd prudenter ita rem Parmenſis gerat, vt magnas ei habere nos gratias ſit neceſſe. Futuri ſunt fortaſſis, qui ambitiosè aut auarè proponi iſta à nobis affirmabunt; id ne de optimè ſentientibus inducere in animum poſſis, accuratè, quod per te liceat, oramus, vt Senatu motos abeſſe nos ab eo Concilio patiare, in quo Cardinali meritò infenſi, neque tuæ Maieſtati, neque noſtræ exiſtimationi ſatisfacimus. Quod ad Religionem attinet, quæ res maximi momenti nunc exiſtit, id recipimus, quanta à nobis & Catholicis ſubditis flagitari poſſit, tantam nos operam Religioni conſeruandæ impenſuros. Sanè ſi non, quam conſuéſſent, eam Religioni aſſiduam viri Principes, nobileſque operam impendiſſent, iampridem, quo nunc exiſtit, tolerabili tranquilloque Religionem ſtatu non haberemus: iam enim latè per vulgi animos lues graſſatur, neque mederi graui malo Cardinalis vel auctoritas vel vita poteſt.

Quin præter haſce ad Regem literas, libellum in hãc ſententiam Parmenſi proponunt:

nunt: Re deliberatâ cum Prouinciarum Præfectis, cæteriſque viris Principibus, qui Bruxellam ijs, quas nôſſet Parmenſis, de cauſis veniſſent, multa ſeſe inuenire in Republ. quæ neque Regis amplitudo ac dignitas, neque pati Prouinciarum ſalus diutiùs poſſit. Initiò, nouarum damnatarumque Religionum prætextu, alijsque de cauſis (quæ commemorari omnes difficulter poſſunt) accidiſſe, vt Magiſtratuum legumq; magnus vulgò contemptus ſit exortus: neceſſariò itaque eam ſuſcipi curam oportere, vt, cùm vetera edicta huic malo minùs ſufficiant, quàm citiſſimè nouis legibus rationibusque tanti periculi ac mali damna caueantur. Deinde, cataphractos ordinarios equites de veterum bellorum atque annorum ſtipendio iampridem ſeriò, idque ſæpiſſimè, ſecum egiſſe. Feciſſe ſe hactenus, vt, quibus poſſent, optimè meritos milites verbis ac ſpe cohortarentur; agere nunc iſtos equites ſecum multò quàm antè ſeueriùs; exprobrare tot in annos dilata promiſſa; oſtendere veterem fidem atque operam; commemorare æs alienum, patrimonium diuenditum, eoque rem progreſſam affirmare, vt ob æs militiâ contractum experiri ſecum iudicio creditores incipiant;

Libellus Procerũ Parmẽſi propoſitus.

iniquum eſſe, vt pro ſtipendijs verba ſibi exſoluantur. Querimoniam eſſe eamdem peditum ordinariorũ, quibus quadriennij ſtipendium deberetur: accedere eorum poſtremò militum ſermones, qui ſtipendio non annumerato militiâ eſſent dimiſſi. Et quidem hos ordinarios equites ac pedites eò iuſtiorem ſuam profiteri querimoniam, quòd proximo Octobri menſe nouennalis ſit ceſſatura penſio, quam in equites peditesque Ordines ſubminiſtrarent, neque nouorum comitiorum ſpes vlla etiamnum oſtendatur: quâ ratione id futurum, milites dicere, vt vel ſe Rex ſit exauctoraturus, vel malè ſolutis ſtipendijs inuitos in militiam coacturus. Prætereà magnas eſſe ærarij difficultates; ijs accidere, vt neque Regi Parmenſique ſua conſtaret auctoritas, neque curari, quæ oporteret, ritè poſſent: limitanearum vrbium munitiones eam ruinam minari, cui ſarciendæ neque vllæ ſint opes ſuffecturæ, & hoſtibus ſint futuræ percommodæ: perexiguam ſpem Regem facere, futurum aliquando, vt aliunde ſubminiſtratis pecunijs harum Prouinciarũ neceſſitatibus ſatis fiat. Grauem itaque eam cauſam exiſtere, cur metuere ſe, quæ dicerent, oporteret. Accedere alterum quoque, ſcilicet vereri ſe, vt

peregrini

peregrini mercatores (quibus de pecunia Regi credita Quæſtores Regij tabulis cauiſſent) iure arreſti in Belgas mercatores uti incipiant: id ſi faciant, intelligere Parmenſem, quàm ea res mercimoniorum, cæteriſque Belgarum negotijs damnoſa ſit futura. Tantas eſſe res iſtas, quas proponerent, vt ijs omnem Reip. ſalutem contineri arbitrarentur. Multùm itaque atque diu in res eas cogitantibus, id ſibi, atque illis, quos dixiſſent, conſilij placuiſſe, quod vnum ac ſolum ſupereſſe arbitrarentur, vti indictis Ordinum Generalium Comitijs de rebus tantis Parmenſis videret. Probari quidem ſibi eam deComitijs ſententiam; inſtare ſe nihilominus apud Parmenſem minùs ſtudioſè, vt hoc, quod ſibi cæteriſq; probaretur, conſilium, ipſa quoque ſequeretur; idque ideo, quòd imperâſſe ſibi Regem Parmenſis affirmaret, vt Ordinum Comitia nulla haberet. Non fuiſſe id equidem Regem imperaturum, ſi non etiam Regis patriæque iurati hoſtes, malis artibus calumnijſque malè ſuſpicari Regem de Ordinibus, eorumque collegijs, coëgiſſent ij homines, qui nec alios mederi publicis malis paterentur, neque remedium per ſe ipſi vllum adferrent; non poſſe non ſe eâ contumeliâ atque hominum

iniquitate commoueri: rogare itaque, vt, quoad meliore conſilio vti Regem contingat, abeſſe ſibi, bonâ Parmenſis gratiâ, ab ea Curia & Concilio liceat, in quo annos iam quatuor numerus atque vmbræ extitiſſent. Id ſi impetrarent, & magnas ſeſe Parmenſi eſſe gratias habituros, & cætera negotia, quæ vel ad Regis tuendam dignitatem, vel ad cæterorum ſuorum munerum procurationem pertinent, ſumma ſeſe fide ac ſtudio curaturos.

Et quidem literis hiſce Aranjua menſe Iunio in hanc ſententiam reſpondet Rex: Multa extare eorum, qui ſcriberent, in ſe præclara fidei atque obſequij teſtimonia. Non dubitare itaque, quin optimè in ſe animati ea ſcriberent, quæ literis continerentur: verùm cùm id pati ſua conſuetudo minimè poſſit, vt miniſtris indictâ cauſâ moleſtiam faciat, pergratum ſibi futurum, ſi è tribus vnus ad ſe ſit venturus, cauſaſque coràm explicaturus, cur facere ſe, quod poſtularetur, oporteret: nullas enim in literis cauſas recitari, neque curari per abſentes rem tantam facilè poſſe.

Alteræ Procerũ ad Regẽ li-
Reſpondent denuò Kal. Aug. Orangius, Egmondanus, Hornanus: Quartum iam menſem exſpectantibus redditas ſibi eſſe

literas,

literas, quas menſe Iunio Rex dediſſet: legiſſe eas Proceres illos, quibus auctoribus priores ſcripſerant; pergratum ſibi cæteriſque extitiſſe, quòd præclarè de ſe Rex ſentiret, ſcriberetque. Omninò plenius ſe reſponſum à Rege exſpectâſſe; ijs enim de rebus ſe retuliſſe, quarum curam procraſtinari non oportebat. Quod de vnius profectione ſcriberet, optâſſe, vt non vni, ſed in vniuerſum omnibus ea ad Regem veniendi facultas tribueretur, eo quòd ab abſentibus neque publicæ rerum neceſſitates, neque ſua in Regem ſtudia explicari facilè poſſint. Verùm eos nunc eſſe in Belgio rerum metus, ea vicinorum Regnorum exempla, vt domo abeſſe ſine graui Reipubl. periculo non poſſint: nec tanti eſſe Cardinalem, vt in eius gratiam deeſſe officio ſuo oporteat. Nolle ſe vt iudicio, ſic in delati Cardinalis nomen ſubſcribere; certè id ſeſe exiſtimâſſe futurum, vt iuſtiſſimis ſubditorum querelis honeſtâ commodaque quâ ratione Rex ſubueniret. Præclaram quidem eſſe Regis ſententiam, de miniſtris indictâ cauſâ non violandis, verùm non id agi, vt damnum Cardinalis accipiat, quin contrà id ſe poſtulare, vt ſubleuatum eo onere, cui par non exiſteret, quouis digno

eum alio loco Rex collocaret. Quod de cauſis exprimendis monerentur, eſſe ita ſanè, vt niſi certi criminis rei fieri nulli poſſint: verum neq; Cardinalis ſeſe accuſatores exiſtere, neq; rationes defuturas ſibi fuiſſe, ſi accuſatoris perſonam ſuſcipere voluiſſent. Vnum ſe ſpectâſſe hactenus, vt ſibi, quorum fidem Rex laudaret, de animorum offenſis verè monentibus idem Rex aſſentiretur: totum iam biennium multis ſæpè de rebus ſe Regem monuiſſe: Parmenſi libellum, cuius exemplar tranſmitterent, porrexiſſe: videre tamen, quàm tot ſuis ſtudiis nil proficerent. In Senatum itaque non eſſe ſe poſthac redituros; quòd neque ſententiæ dicendæ dignitatem tenere eo in Senatu poſſent, neque vel Regi, vel Reip. vtiles ſuas illic eum Cardinale ſimultates exiſterent. Libenter itaque ſeſe Cardinali eam, quæ ſibi deberétur, quamque Rege inuito Cardinalis aſſumeret, auctoritatem eſſe relicturos, cæteris in rebus officio ſe ſuo nullatenus defuturos. Scribere ſe iſto modo impolitè, non eſſe ſe magnos Oratores, quippe facere quàm dicere doctiores.

Reſpondet iterum Barcelonâ XI. Kal. Martij an. M. D. LXIIII. in hanc ſententiam Rex: De Cardinale ſeſe deliberaturum

velle in Senatum reuertantur, plurisque ſuam auctoritatem, atque iſtas priuatas, quas ſuſcepiſſent, ſimultates facerent.

CAPVT XXIIII.

Galliæ exemplo aduerſus Card. Granuellanum animos ſumunt & noua moliuntur Belgæ. Agitata in eam rem conuiuia: Procerum ſymbola teſſeræque.

ATque annus iſtis literarũ concertationibus ita tranſierat, vt domi grauioribus indies odijs in aperta diſſidia factionesq; res erumperet. Gallia (vt oſtendimus) Duce Guiſio in illam ſeſe ſpem erexerat, vt hoſtibus deletis ad veterem regni gloriam reditura crederetur; at ferre eam rerum felicitatem ſæculi calamitas non poterat. Lutetiâ profectus Guiſius, Aurelias, hoſtilis imperij ſedem, non dubiâ expugnandæ vrbis ſpe tentabat. Admirallus; ad quem Condeo capto res redierat, per Ioannem Poltrotum, qui ſe transfugiſſe fide optimâ Guiſio mentiretur, inermem, vno atque altero comitatum; à tergo tribus vno ictu globis Guiſium confodit; eo rerum euentu, vt ſicarius Pol-

trotus concitatiſſimo equi curſu ita totam noctem furijs agitatus diſcurreret, vt manè eodem, quo diſceſſerat, loco comprehenderetur, turpiſſimiq; parricidij, diſtracto equis in diuerſa agitatis corpore, pœnas exſolueret: contrà Guiſius, animo ad pietatem religioſè compoſito, liberis de officio commonitis, optimis præclariſſimisque patriæ ſtudijs, ſummâ animi tranquillitate, ſexto die, poſtquàm vulnus acceperat, immoreretur; ſequereturque eam non Galliæ modò, ſed toti orbi funeſtam mortem, id nouum Galliæ edictũ, quod menſe Martio an. M. D. LXIII, bello compoſito, certis legibus atque locis conſiſtere Caluiniſtas eo in Regno, ſine Religionis Catholicæ iniuria, pateretur.

Quæ res magis etiam noſtros homines in ea ſua, quam tuerentur, ſententia confirmabat, vt vi atque armis malè defendi Religionem Catholicam profiterentur, multaque, & hoc Galliæ exemplo, & hac ſuâ ſocietate, & illis, quas oſtendimus, ad Regem literis adducti, facere dicereque in Cardinalem acerbè aggrederentur; idque eo ſtudioſiùs, quòd ingenio vehemens atque iracundus Cardinalis, obdurato animo omnes eos ſuos hoſtes palàm contemneret. Plurima itaque omnibus locis conuiuia, inter

inter pocula varij publicarum grauiſſimarumque rerum ſermones, multæ imperitorum hominum iræ, multæ comminationes, complures per ſpeciem vel nuptiarum, vel quâ aliâ priuati officij ratione, nunc in hanc nunc in illam vrbem conuentus. Longum fuerit ſingulorum conuentuum, conuiuiorumque recordari, nec tam eſt facilis ea res, vt explicari paucis poſſit. Neque enim vnius alicuius publici ſtudij ſocietas coiërat, ſed ſingulorum animi Cardinali eam, quam haberet in Republica, dignitatem ita inuidebant, vt non illam vni alicui ſociorum, ſed vel ſibi, vel nulli, certo aliquo iudicio exoptarent. Nullius quippe rei tam vel fucata, vel lubrica, vel ijs ipſis, qui ea animo tenerent, incerta, atque ambitionis conſilia exiſtunt. Fit enim neceſſariò, vt, quos vel honorum vel exiſtimationis vel dignitatis paulò ambitioſior cogitatio ſemel inuaſerit, ijs omnium etiam occultiſſimorum competitorum ſuſpecta conſilia exiſtant, vt veras amicitias vel nullas, vel niſi cum diſſimillimorum ſtudiorum hominibus ſuſcipiant; & vt in tenebris, ſic ad omnem rumorem palpantes oberrent, hoſtibus blandiantur, amicis calumniam faciant, numquam ſecum ac domi, verùm alienis ædibus

Ambitionis mala.

atque linguâ ſalutem perpetuò metiatur. Intricata adeò res eſt ambitio, quam proinde diſcernere à magno & generoſo animo perquàm difficile exiſtat. Ambitionis reos faciebat Orangium ac ſocios Cardinalis: Cardinali contrà Barlaimontioque id crimen referebat Orangius. Ardua quæſtio. Certè ſi quis me Romæ eius controuerſiæ iudicem Prætor dediſſet, næ ego iuratus eam ſententiam dixiſſem, Tolerabilis, & (vt ſunt hominum mores) honeſtæ ambitionis rationem Orangium, ſociosque nullam tenuiſſe. Erant itaque plena intempeſtiuis ſermonibus rebuſque Procerum noſtrorum conuiuia; è quibus illud in primis commemorari à nobis oportet, quod certiſſimum ſuſceptæ coniurationis teſtimonium continere fuit exiſtimatum.

Cœnabant apud Caſparum Schetum, ſupremum ærarij Regij, ſeu, vt loquimur, Finantiarum Quæſtorem, Egmondanus, Bergenſis, Montigneus, atque eius ordinis homines nonnulli. Inter pocula exoritur is ſermo, vt ſublatâ ex veſtium ſignorumque diuerſitate, quâ ſingulorum miniſtri de more diſtinguebantur, vnum aliquod veſtis genus, veſtiſque vnum aliquod ſignum ſumendum diceretur, quo omnium in vni-

neſſum miniſtri vterentur. Multa adferuntur, cur hoc, quod proponeretur, placere conſilium oporteret. Vnum quærebatur, cuinam potiſſimùm id tribui deberet, vt veſtem, ſignumque præſcriberet; ac ſortitò eam controuerſiam placet definiri. Tribus itaque iactis aleis Egmondanus huiuſmodi prouinciam ſortitur: veſtes nigras è panno laneo, ſignum ad manicas cucullos moriclnum ex imperio deſignat. Paſſim itaque per ſartorum officinas plena hiſce veſtibus vniuerſa, vulgo ita rem interpretante, vt ſocietatem profiteri hoſce Proceres in Cardinalem affirmaret, qui appenſum humeris cucullum geſtaret, atque vt deliram, ſic contemnere præ ſe Belgij Nobilitatem conſueſſet. Non placet Parmenſi inſtitutum, indecorè ab ijs ſtultitiæ notas aſſumi, quos prudentiâ modeſtiaque commendari in publicum oportebat. Futurum quoque affirmat, vt peſſimo exemplo ſuſceptam coniurationem homines arbitrentur. Reſpondet Egmondanus, vnam ſe ſuoſque collegas ſocietatem ſpectare, quæ aurati Ordinis inſtituto, agnationum neceſſitudine, Regiſque ac publicarum rerum ſtudio contineretur. ſumptus, qui impendi miniſtrorum veſtibus permagni conſueſſent, nigris ſeſe laneis
veſtibus

veſtibus deſignandis vitauiſſe; ſi nota hæc minùs probaretur, aliam ſeſe, quæ reprehendi non poſſet, eſſe deſignaturum. Cucullis itaque relictis, colligatum ſagittarum faſcem proponit, ſiue eâ (vt videri volebat) ratione, quòd hoc vti ſymbolo Reges Catholici in numiſmatibus ſolerent; ſiue (quod vulgò credebatur) vt inuictos futuros collegas, neque Cardinali ceſſuros profiteretur. Suſcipiunt itaque hanc (vti ferebatur) coniurationis teſſeram complures, eo bonorum virorum metu, vt erupturam iſtam animorum indignationem in grauiorem aliquem motum arbitrarentur; eò iam re progreſſa, vt cum quodam Villetta Burgundo de Cardinale trucidando ſuſcepta conſilia incertis hominum ſermonibus dicerentur;
1563. menſe item Decembri an. M. D. LXIII. quo Prouinciarum Comitia de pecunijs conferendis Bruxellam erant indicta, adfuturos ſe Parmenſi, ad Ordines rem referenti, ſi adeſſe ijs Comitijs Cardinalem contingeret, palàm Orangius ſocijque eius nonnulli negarent; indeque id ſequeretur, vt & Mechliniæ, qua tum fortè in vrbe Cardinalis exiſtebat, Comitiorum diebus idem Orangius permaneret, Comitiaque nullo cum fructu citiſſimè dimitterentur.

CAP.

Capvt XXV.

Card. Granuellanus è Belgio diſcedit. Memorabilia anni CIↃ.IↃ.LXIII. *Varia eo anno de Religione ſuſcepta conſilia, vocato eam ob cauſam in Belgium Franc. Balduino, Atrebatio, I. C.*

CVm itaque diuturniorem iam moram ferre huiuſmodi diſſidia non poſſent, neque Rex ijs literis, quas oſtendimus, ſententiam ſuam explicare diceretur, Armenterium, hominem Hiſpanum (quo in rebus priuatis Secretario vtebatur) in Hiſpanias Parmenſis tranſmittit. Quam legationem id eſt ſecutum, vt, Armenterio reuerſo, Cardinalis, fratribus Chantonetto, Gallicâ legatione defuncto, & Champaigneo comitatus, ſpecie priuati officij, in Burgundiam menſe Martio anno M. D. LXIIII. proficiſceretur.

Et quidem annus tertius & ſexageſimus ſupra milleſimum quingenteſimum, libellis famoſis, atque iſtis, quas memoraui-

morauimus, literarum rerumque concertationibus hunc in modum tranſierat: in primis memorabilis Galliæ illâ, quam dicebamus, cæde Guiſij; pace Aurelianâ, vrbisque maritimæ Hauræ-Gratiæ deditione. Tulerat ſuppetias Hugenottis Angliæ Regina, vrbemque iſtam ab Hugenottis fiduciaria poſſeſſione acceperat. Bello itaque Aurelijs compoſito, cùm præſidium deducere ea ex vrbe Regina recuſaret, iunctis copijs, conſilijsque redire in ſuam inſulam, Duce Conneſtablio, Comitem Warnici Catholici atque Hugenotti coëgerunt. Memorabilis item toti orbi Chriſtiano iſte annus ſacroſancto atque œcumenico Concilio Tridentino, quod à Paulo III. Iulio III. Pontificibus inchoatum, à Pio IV. menſe Ianuario an. M. D. LXII. reſtitutum, rebus controuerſis ſanctiſſimè definitis, veteréque Eccleſiæ diſciplina reſtitutâ, anno M. D. LXIII. menſe Decembri eſt dimiſſum. Memorabilis poſtremò Belgio, & his, quæ oſtendimus, ſummorum in Republ. virorum diſſidijs, & elephante immani bellua, à Rege per Belgium ad Maximilianum Regem Romanorum in Germaniam tranſmiſſo.

1563.

Concilium Tridentinum.

Acciderat illud quoque eo anno, vt cum

viris

vitis eruditis, peregrinis domeſticiſque, varia de Religione, de Republica conſilia noſtri homines ſuſciperent; quo in genere, vnus quocum ſæpè multúmque deliberarent, eminebat Franciſcus Balduinus, Atrebas, I. C. cuius ijs temporibus erat celebris per Gallias fama. Hic adoleſcens de hæreſi poſtulatus in Gallias conceſſerat: hinc Caluino, nouæ factionis principi, familiaris effectus, totum ſe huic vni tradiderat, atque ingenium (quod præclarum à natura acceperat, cultiúſque doctrinâ ſtudioque effecerat) ad eius ſectæ defenſionem ita contulerat, vt illo perquàm familiariter Caluinus vteretur, cum eoque poſtremò (quod facere ob Catholicos ſeſe oppugnantes erat neceſſe) legendos ſibi veteres Eccleſiæ Scriptores ſumeret. Hoc illorum ſtudio id euenerat, quod ego ex Balduini nepote (qui ſe illud porrò ex Balduino auunculo, cùm id Sainctio, Epiſcopo Ebroicenſi, & Claudio Eſpencæo Theologo narraret, audîſſe commemorabat) ſæpiùs intellexi, vt Caluinus (qui nouam nouæ Religionis formam, ſiue, vt volebat, Euangelium reſtituere antè ſeſe aggreſſum fatebatur, quàm veteres illos, B. Auguſtinum, cæteroſque inſpexiſſet) veterum iſtorum

Franciſcus Balduinus Iuriſconſultus.

Balduini & Caluini ſimultates.

Scripto-

Scriptorum lectione ſæpenumerò turbare-tur, neque qua ſe ratione è tanta auctoritate explicaret, cogitando inueniret; diſcedere nihilominus à re ſemel ſuſcepta, tot hominum applaudentium ſtudijs comprobata, ideo nollet, quòd iſtos eſſe næuos illorum ſanctiſſimorum hominum profiteretur, quibus eluendis operam præſtare ſeſe oporteret: vt contrà Balduinus illorum auctoritatem cum Caluini auctoritate comparando, multa animo meditaretur, cur grauiſſimarum ſummarumque rerum, non vnius, ſed omnium omninò Catholicorum hominum, non corruptis, ſed præclariſſimis Eccleſiæ temporibus, non dubia, at certa iudicia inter næuos deputari nullatenus poſſent; plurisque tot retrò annorum Eccleſiam arbitraretur, atque illius hominis eſſent inuenta, qui, nemine præeunte, à ſe vno tantarum fuiſſet rerum initia auſpicatus. Inculpatâ quoque illorum hominum vitâ miraculiſque ita moueretur, vt qui toti orbi deleti Euangelij præclariſſimam & cælitùs demiſſam nouam eſſet facem prælaturus, alijs eum atque Caluinum moribus vitaque futurum fuiſſe profiteretur. Subortæ itaque ſunt inter Caluinum & Balduinum nonnullæ, initiò animorum, pòſt etiam verbo-

rum

rum literarumque ſimultates, ita vtriuſque diſſidentibus ſtudijs, vt Caluinus in inſtituto permaneret, Religionemque Catholicam totam, quanta eſt, doctrinam eſſe dæmoniorum profiteretur: contrà Balduinus eâ moderatione vteretur, vt reſtitui, ex veteris Eccleſiæ ſententia, nonnulla poſtularet; hanc illam noſtram nihilominus, quam Caluinus grauiſſimorum criminum ream faceret, ita Dei Eccleſiam eſſe profiteretur, vt, ſi ea non exiſteret, per tot retrò ſæcula nullam toto orbe fuiſſe veram Dei Eccleſiam fateri ſit neceſſe. Atque hęc vt maximè hunc in modum Balduinus affirmaret, eorum quoque ſæpè recordaretur, quæ beatus Auguſtinus in Donatiſtas hac ipſa de re præclarè dixiſſet, eum ſe nihilominus gerebat, vt & varia in Religionis Catholicæ vſu publico deſideraret, & Catholicos ita ſequeretur, vt nec à conuictu, nec à libris Lutheranorum ac Caluiniſtarum abſtineret.

Flagrabat, vt diximus, ijs temporibus grauiſſimis bellis Gallia, multique ex gehenna, Geneuam aiebam (facilè hic erratur) in Galliam dimiſſi homines omnia iſtic inſanis motibus complebant. Reuerſus itaq; è Germania, vbi annos quatuor fuerat commoratus, eo Galliæ ſtatu Balduinus, cùm

in Cardinalis Lotharingi amicitiam tranſiſſet, ac Principem Bearnenſem ab Hugenottis auertiſſe diceretur, librumque Georgij Caſſandri, de officio pij & publicæ tranquillitatis verè amantis viri in hoc Religionis diſſidio, in Gallias attuliſſet, omnium in ſe Hugenottorum odia facilè concitauit. Ludouicus Naſſouius, Orangij frater, profitentem Balduinum Heydelbergæ audierat: multa itaque fratri Orangio, cæteriſque commemorare de Balduino ſolebat, tantumque eius ſtudium noſtris faciebat, vt hunc ſibi dari conſultorem ſummopere exoptarent. Philippus à S. Aldegonda, Dominus Noircarmius, Egmondano cæteriſque perquam familiaris exiſtebat, multumque eius conſilio atque operâ Egmondanus & Bergenſis Marchio vtebantur, adeò vt niſi eo conſulto rem grauiorem nullam conſtituerent. Per hunc itaque perſuadent Duacenatibus, vt Balduinum è Gallijs Duacum accerſiri curent. Archiepiſcopus Cameracenſis cognatione ad Marchionem attinebat; oſtendit is eam rem Cardinali Lotharingo. Venit itaque in Belgium Balduinus, ſententiaque reſciſſâ, quæ in abſentem à ſupremo Atrebatiæ tribunali fuerat pronunciata, Bruxellam proficiſcitur. Orangius clam in

ſilua

ſilua Sonia remotis arbitris cum Balduino deliberat: arridet Orangio, cæteriſque eius ingenium; res vna moratur, quòd vti ſuſpecti hominis conſilio palàm non permitteretur. Placet itaque, vt vel Louanij, vel Duaci Balduinus Ius profiteatur, quoad in Senatum ſe procurante à Rege adlegi contingeret, atque vt vltra Academiæ ſtipendium in annos ſingulos pecuniam à ſe acciperet. Donatus igitur ab Orangio, Egmondano, Hornano & Marchione torque aureo ſexcentorum florenorum in Gallias breui rediturus Balduinus diſcedit. Balduinus autem in ea erat ſententia, vti veterem Edictorum ſeueritatē leniendam profiteretur, auctorque noſtris hominibus exiſteret, vt hoc ipſum Regi libello ſupplice oſtenderent: adeò vt & Viglio & Ioachimo Hoppero probaturum ſeſe affirmaret, retinere eâ ratione Eccleſiæ auctoritatem neque veteres conſueuiſſe, neque iis, quæ nunc eſſent temporibus diu poſſe, plurimaque omni ſermone adferret, quibus ſatisfieri diuerſis hominum ſtudijs poſſe crederetur. Quæ res eò noſtris Proceribus gratior exiſtebat, quòd neque Inquiſitorum, Theologorumque acrimoniam, neque Caluiniſtarum nimium (vti aiebant) vehementes animos pati

ſeſe poſſe profiterentur; Orangius in primis, qui vxorem ſororesq; Lutheranas Miſſæ adhibebat, Lutheranas nihilominus ſermone & vitâ reliquâ eſſe pateretur. Venerat quoque in Belgium is, quem oſtendimus, Caſſander, & eiuſdem ſtudij alij nonnulli, ſed qui ab ambitioſis aulæ ſtudijs longè abeſſent, citòque, vnde venerant, domum reverterentur; contrà atque Balduinus, qui eruditione ſtudijsque ita vteretur, vt lubrica atque infida maximarum rerum negotia, ſummâ ingenij ac morum dexteritate libenter verſaret.

CAPVT XXVI.

A Cardinalis diſceſſu novæ Procerum de regimine Reipublicæ querimoniæ; deque immutandis tribunalibus conſilia.

ANno itaque, vt diximus, M.D.LXIIII. menſe Martio in Burgundiam Cardinalis diſcedit, ſupremamque Eccleſiaſtici muneris, priuatarumque rerum curam Maximiliano Morillono, Præpoſito Arienſi, relinquit, qui iam pridem, vnà cum fratre

Antonio (cuius, dum viueret, magna atque ea percelebris eruditio extiterat) in Cardinalis amicitiam familiamque tranſierat, magnamque eâ ratione auctoritatem apud Cardinalem inuenerat, quòd prudentiæ atque eruditioni ſingularem atque indefeſſum in rebus agendis laborem coniunxiſſet. Quæ res eam Morillono inuidiam concitauit, vt quos Cardinalis, eoſdem & ipſe libellis ſermonibuſque hoſtes haberet; ab officio nihilominus tam non diſcederet, vt contrà difficillimis Reipub. temporibus dignitatem atq; exiſtimationem ſuam egregiè fortitérque tueretur: indéque virtutis conſtantiæque merito, Petro Pintaflourio defuncto, Epiſcopatum Tornacenſem acciperet. Et quidem, Cardinale profecto, nihilo res quietiores. Licet enim iam in Senatum venirent; Parmenſem multò quàm antè maiore ſtudio officióque obſeruarent; liberatos hoc ſe ſuæ dignitatis æmulo gratularentur, ac Parmenſem ſeſe in libertatem aſſeruiſſe gloriarentur, Armenterióque perquàm familiariter vterentur: manebat ea nihilominus animorum offenſa, vt Rempublicam Cardinalitijs adminiſtrari conſilijs quererentur; dicis cauſâ Ordinum comitia de pecunijs rogari; de ceteris rebus grauiſſimis, quibus

Reipub. ſalus contineretur, ad comitia non referri; de ſeueritate Regiorum Edictorum tam nihil remitti, vt contrà ad animos exacerbandos Concilium Tridentinum multis Regis literis atque Edictis proponeretur, miſeri ad ſupplicia raperentur, Inquiſitioque ſæpius repeteretur; Viglium, Barlaimontiumque pro arbitrio rem gerere, leges in Concilio Priuato quotidie nouas cudi; in Finantijs, quæ vellet, Barlaimontium conſtituere; in ſumma inanem dignitatis ſpeciem magno ſeſe opprobrio difficulter tueri.

Viglij querimonia.

Contrà Viglius Parmenſem occultis ſermonibus reprehendere: plus eam ambitioſis hominibus, quàm oporteret, tribuere; quibus de rebus referret, eas vniuerſas Concilio Status, periculoſo in poſterū exemplo, agitandas proponere. Inde id accidere, vt ambitione atq; odio efferati homines, & cæterarū rerum omnium pertinere ad ſe cognitionem profiterentur, & de rebus propoſitis nō tam iudicio quàm libidine ſententias dicerent: ſcilicet Armenterij venalem eſſe auaritiam, multaq; permitti, quæ rectè conſtitutā Republ. non oporteret; hominem peregrinum, qui auctoritatem in Repub. à Rege nullam accepiſſet, adhiberi publicarum rerum negotijs non debuiſſe. Cauiſſe id pru-

denter Reginam Hungariæ, minùs verò accuratè Ducem Sabaudiæ, qui Abbati Filiano, & Comiti Stropiano plus æquo tribuiſſe diceretur: optâſſe Armenterium, vt à Belgio Cardinalis abeſſet, quòd maiorem eo abſente quiduis agendi habiturum ſeſe libertatem intelligeret.

Noua itaque non tam perſonarum quàm tribunalium ea ſunt diſſidia exorta, vt Orangius cæteríque tollendam à Repub. trium iſtorum tribunalium, Status, Priuati, & Finantiarum diſtinctam iuriſdictionem profiterentur, vnumque aliquem ſupremum Senatum conſtitui oportere affirmarent, qui vniuerſam, non vnam aliquam Reipubl. partem procuraret. Omninò, ſi ſeditiones exoriuntur, ſi de ſtatione præſidijsque milites decedunt; ſi munitiones atque arces ruinam faciunt, vnis ſibi eam culpam tribui; quam præſtare eos minùs oporteret, qui neque legibus ferendis intereſſent, neque de Religione curanda rogarentur, neque ærarij rationes tenerent. Neceſſariò itaque inſtitui eum ordinem oportere, vt viris excellente prudentiâ in Senatum adlectis, de rebus tam inter ſe connexis, non diuerſis, ſed vnius Senatus ac Curiæ ſententijs videretur; negotia, quæ iuſtitiæ dicerentur, vel

ad Mechlinienſe vel ad Prouincialia remitterentur; de cæteris, quæ gratiæ exiſterent, quæque minorem ſupremi imperij curam flagitarent, quàm vt tractari in hoc ſupremo Senatu oporteret, cum vno atque altero Aſſeſſore Præſes Concilij Priuati videret; de ærario autem Regio, deque tota Finantiarum ratione idem ſupremus Senatus cognoſceret, resque minutiores, quæ non tam Senatus auctoritatem quàm vnius aut alterius operam flagitarent, pro arbitrio duobus aut ſummùm tribus ordinarijs delegatis examinandas relinqueret. Contrà Viglius ambitiosè atque eo ſtudio rem iſtam proponi affirmabat, vt ſuo iudicio, quos vellent homines, in eum à ſe inuentum Senatum cooptarent, omnemque hac ratione ad ſe Rempubl. conuerterent. Si Parmenſem ab vno aliquo iſtorum tribunalium arceri contingeret, ſi non illi vnus hic exiſteret Senatus, quicum modò ſeorſim, modò coniunctim pro arbitrio deliberaret, omninò legitimam Parmenſem querelam habituram fuiſſe, ſi præſtare aliena conſilia ac culpam cogeretur; non pertinere ad iſtos homines ſupremam rerum Belgicarum curam; ſuam, quam accepiſſent, ſi præſtarent, extra culpam futuros.

Cap.

Capvt XXVII.

Alia rerum nouandarum conſilia agitantur. Ludouicus, Orangij frater, fruſtrà conatur in Belgium reuocare Franc. Balduinum, obſiſtente etiam ipſo Orangio; cuius rei rationes proponuntur.

CVm itaq; iſtis modis confundi tribunaliũ deliberationes, tum & plura indies nouarum rerum conſilia proponi cœperunt. Concilium Tridentinum ſine Regis, ſine certa priuilegiorum iniuria, ſine Reipub. magno periculo promulgari non poſſe: Præpoſito S. Donatiani Brugis, cæteriſque in vniuerſum Clericis, profanam omnem iuriſdictionem auferri debere; confiſcationes Regias vel tolli vel minui oportere. Ludouicus Naſſouius Bruxellæ iis temporibus exiſtebat. Is, quâ erat ætate, quo ingenij feruore, quo in peregrino imperio obſeruantiæ minùs ſtudioſus, de rebus nouandis multa quotidie cum Lutheranis & Caluiniſtis conſilia verſabat: tamen, quòd (vti ſcribere atque dicere ſole-

bat) tòt eſſent toto Belgio Nicodemi, quâ ſe ratione explicaret, difficulter inueniebat. Franciſcus Balduinus in Gallias redierat, neque vt in Belgium ad diem conſtitutum reuerteretur adduci ideò poterat, quòd, vt dicere ſolebat, ita noſtri homines rem gererent, vt tumultuariè priuata odia, non etiam Rempublicam certo aliquo ordine adminiſtrarent. Vrget nihilominus Ludouicus, multisque vltrò citroque per internuntium Warluſeum, arcis Cameracenſis Præfectum, tranſmiſſis literis, cum Balduino & de Repub. & de Religione ita agere inſtituit, vt, ſi donari hominibus vſum calicis, matrimonium Sacerdotum, & doctrinam de Iuſtificatione contingeret, omnes quieturas controuerſias profiteretur. Quod vt maximè ita Ludouicus faceret, multisque ſæpè literis de reditu [illegible]lduinum commonefaceret, varijs nihilominus de cauſis fiebat, vt Orangio cæterisque minùs, quàm conſuêſſet, Balduinus iam probaretur. Cujus equidem mutatæ voluntatis duæ rationes exiſtebant: prior, quòd grauiſſimis odijs ita à Caluino ac Beza diſſentiret, vt iſtorum concertationibus atque libris Europa, omnibus in Academijs, doctorumque hominum ſermonibus perſonaret

naret: Altera, quòd multis vltro citroque à Condeo ad Cardinalem profectionibus ſuſpectam ſuam Orangio fidem efficeret. Quod quidem poſterius erat huiuſcemodi. Balduinus à Cardinale, atque eius fratre Guiſio, Antonio Borbonio Nauarræo, ita fuerat commendatus, vti dedicatum ſibi à Balduino librum, qui vniuerſæ Hiſtoriæ inſtitutionem contineret, perhumaniter Nauarræus acciperet, filium ſuum nothum Balduino traderet, Tridentum ad Concilium eum pro ſe legatum mitteret. Inde, mortuo breui poſt ad Rotomagum Nauarræo, reuerſus Tridento Balduinus, Cardinali Borbonio, & Principi Condeo, cùm fratris Nauarræi in ſe ſtudio, tum ſuis ſeſe moribus facilè probat. Cùm itaque iis temporibus Caſparis Collignei Admiralli neptem Condæus vxorem amiſiſſet; tum id cogitare ſecum Balduinus incœpit, præclaram ſeſe Regno Galliæ operam eſſe præſtiturum, ſi eo matrimonio diſſoluto, quod traxiſſe Condeum in ſtudia diceretur, certam aliquam nouo matrimonio rationem inueniret, quâ coaleſcere affinitate in nouam amicitiam Condæus ac Guiſij poſſent. Condeo ſorores erant duæ, Abbatiſſæ ambæ, vna Renata Borbonia Chellis, haud

De Guiſys & Condeo in gratiam reducendis conſilia.

longè

longè à Lutetia, quæ fratri Condéo; altera Sueſſione, quæ Cardinali Borbonio charior exiſtebat. Ad iſtam itaque Chellenſem Balduinus proficiſcitur; oſtendit, quanti interſit, vt frater Condeus, cum Guiſijs in gratiam reuertatur: opportunè fratrem non habere vxorem; eſſe Cardinali Lotharingo neptem, Reginam ſcilicet Scotiæ, Regis Franciſci viduam, atque honeſtiſſimas eas, ſi impetrarentur, Condeo futuras nuptias. Probat conſilium Renata, fratrique rem proponit. Condéus, ſiue regni cupiditate, ſiue quo erat facili ingenio, conditionem accipit, Balduinum ad amitam Antoniam Borboniam, Cardinalis matrem, Iouvillæ commorantem, mittit; inde rurſus Antonia ad Cardinalem filium. Reſpondet Cardinalis, gratiſſimam ſibi Principis amicitiam futuram, neque vllam tam ſe rem votis optare, quàm vt iſtâ ratione concordia ſuſcipiatur. Quòd de nepte Regina proponeretur, vereri ſe, vt illa cognatorum iudicio nubere abſque Regni comitijs ſententiaque vlli poſſit; ſi quam aliam tota è gente Lotharingica Princeps poſtularet, libentiſſimè ijs ſeſe nuptijs procurandis operam eſſe impenſurum. Accipit excuſationem atque officium Condéus; Cardinali diem

Sueſſione

Sueſſione apud ſororem conſtituit; adeſt ad diem præſtitutum, vnà cum Duce Guiſio nepote, Cardinalis. Condeus, per filium Contij Marchionem, Senarpontium & Ienliſium, morbo impeditum venire ſeſe non potuiſſe oſtendit: dilato itaque colloquio totâ Galliâ rumor nouæ amicitiæ concordiæque increbeſcit. Ferre id ægerrimè Admirallus, Galliæque Mariſchalcus Montmorantius, qui Pariſios imperio regebat, & à Guiſijs grauiſſimis ſimultatibus diſſidebat. Cardinalis venturum ſe Chellam ad Renatam conſtituerat: opportunè itaque eam nactus occaſionem Mariſchalcus, paulò antè quàm venturum Lutetiam Cardinalem intelligeret, qui quinque & viginti armatis equitibus comitatus obequitare conſuêrat, lege Pariſijs cæteriſque imperij ſui locis promulgatâ, armatos incedere per ſuam Præfecturam homines vetat. Cardinalis, quòd Regis auctoritate eo ſuo præſidio, infidis Galliæ temporibus, vteretur, ad ſe pertinere hoc Montmorantij edictum non arbitratur; rectà itaque, quo conſueſſet comitatu, vnà cum nepote Guiſio, Sanctum Dionyſium contendit. Mariſchalcus re intellectâ, vnà cum Principe Portiano, collectâ lixarum calonumque magnâ manu,

Cardinalem Lotharingum Pariſijs Montmorantius inuadit.

quòd

quod inuenturum ſe in itinere Cardinalem arbitraretur, domo diſcedit: verùm quia ſolito maturiùs Sancto Dionyſio diſceſſerat Cardinalis, factum eſt, vt intra vrbem in vico Dionyſiano ſeſe Cardinali offerret, atq; eo loci vi armatâ, eoque euentu Cardinalem aggrederetur, vt Cardinalis ac Guiſius (qui pedites ob glaciem in vrbem fuerant ingreſſi) in obuiam ſeſe mercatoris domum, indeque ædibus aliquot perforatis in ædes ſuas Pariſinas Cluniacenſes conferrent; manus ita cæ[illegible] turba conſereret, vt aliquot cæſis, in ampliſſimæ vrbis conſpectu grauem vim pati, etiam Presbyterum atque puerum fuerit neceſſe. Turbata itaque hunc in modum profectione, cùm ægrè ſe domi totam eam diem ac noctem fuiſſet tutatus, è portâ Sancti Germani clàm Mendonium Cardinalis diſcedit; vnde cùm niſi tranſmiſſo Sequana Chellam venire non poſſet, Monceium, Balduini nepotem, ad Renatam Abbatiſſam pro ſe mittit. Quæ cùm iſto modo accidiſſent, neque vllus totâ Galliâ exiſteret, qui non etiam rem eam grauiſſimam, maximique eſſe momenti arbitraretur, multaque eſſent de eiuſmodi armatâ vi libris à Guiſiorum Montmorantiorumque ſtudioſis in vulgus prolata, tum id eſt ſecutum, vt

concordiæ

concordiæ ſpe ſublatâ, nouis nuptijs ſororem Ducis Longouallij Condeus vxorem duceret. Iſtis itaque duabus rationibus multùm Balduino de ſua apud Orangium, apud Hornanum, & Montigneum ac Monmorantios, gratia deceſſerat.

CAPVT XXVIII.

Procerum Belgij inter ſe diſſidia hæreticis factioſiſque hominibus opportuna.

IGitur Cardinale profecto, cùm multa hunc in modum, ab his malitiosè, ab illis arroganter, ab iſtis imperitè committerentur; Concilium Tridentinum non ſpecie religionis, ſed alijs quibuſdam de cauſis initiò recuſaretur, inde certis conditionibus promulgaretur; ſuprema Regis tribunalia tentarentur; hæretici audaciores indies in vulgus ſermones proferrent; cùm item Antuerpiæ ob quendam Chriſtophorum Smetium, quia de hæreſi ſententiam accepiſſet, ita fuiſſet tumultuatum, vt carnifex, qui elligato ad palum Chriſtophoro ignem, ob irruentem populum, ſubijcere non potuerat, fugiens accepto pugione damnatum

confoderet;

confoderet; Magiſtratus lapidibus è foro pelleretur; Pſalmi toto foro atque vrbe palàm cantarentur, totumque eum diem ac noctem inſequentem occultis tabernis totâ vrbe grauiſſimo metu trepidaretur: tum id quoque fuit ſecutum, vt ex iis, quos anno ſecundo & ſexageſimo in Cardinalem amouendum conſenſiſſe dicebamus, à cæterorum ſocietate nonnulli diſcederent. Quæ res vt maximè noſtros illos homines commouiſſet, ægerrimeque id tuliſſent, quòd Marchione Bergenſi neglecto, Rex Ducem Areſchotanum in Senatum Concilij Status cooptâſſet: tamen quòd perexiguam penes Nobilitatem, Croiorum, Barlaimontij, eorumque, quos à ſe Barlaimontius, vel quæ aliæ cauſæ abduxiſſent, auctoritatem exiſtere profiterentur, pluriſque officij ſibi rationem, quàm Cardinalitiorum hominum ambitionem, eſſe affirmarent, abduci à ſuſceptis ſemel ſtudijs conſilijſque minùs poterant. Et quidem de Croijs ad ſocietatem pertrahendis difficile inprimis negotium exiſtimabatur, ſiue (vti homines ferebant) quòd inter Croios atque Naſſouios perpetuæ de familiæ dignitate contentiones exiſterent; ſiue (quod magis credo) quòd infida conſilia, neque Duci, neque fratri Mar-

Criorũ & Naſſouiorũ ſimultates.

chioni probarentur. Quâ ratione fiebat, vt qui Nobiles Orangium, cæteroſq́; eius ſtudij homines obſeruarent, nouiſque eos Dominij, Excellentiæ, vel quâ aliâ ignotâ Romanis auribus compellatione ſalutarent, ijdem neque Croijs eos titulos, neque parem quàm cæteris obſeruantiam vulgò tribuerent. Quæ res exulceratis animis moleſtiſſima accidebat, eo rerum periculo, vt (nî Parmenſis cauiſſet) in ſubitos grauiſſimosque fuerit motus eruptura: cuius equidem rei vnum libet exemplum commemorare. Quieuraingij, haud longè à Valentianis in Hannonia, cœnabant apud Ducem Areſchotanum Epiſcopus Tornacenſis, Comes Boſſutenſis, Dominus de Simmery, atque vnà quidam Carolus Reuelius Dominus Audrigneus: ibi Dux, cùm in eum ſermonem incidiſſet, habere ſe in Brabantia vicinos ſuis ſiluis aliquot Leodienſes, duos item nobiles, Iſquium & Dionium, qui feras ſibi interciperent, commemorat; reſpondet Audrigneus, non facere id Dionium, cui tam eſſet opportuna venatio, atque eſſet illa Heurienſis, quam turbari ſibi à Dionio Dux quereretur; repetitque idem ſæpius Audrigneus. Quin tu tua, inquit Dux, cura, Audrignee; aliena nec æſtimari, nec comparari à

te bona eſt neceſſe. Offendit ea res Audrigneum: Dux diſcedere de menſa iratum Audrigneum nolebat; vnde oculis in eum coniectis, cyathum poſtulat. Audrigneus ſuſpicatus, quòd res erat, futurum, vt ſibi Dux propinaret, eùm nudo antè capite menſæ aſſediſſet, galerum poſtulat, tectoque inde capite, compoſito ad iracundiam ſermone vultuque, conuiuium conturbat. Menſis itaque ſublatis, quæ tandem, inquit Dux, iſtius tibi vultus ac ſermonis cauſa? Reſpondet cùm cætera arroganter, tum iſtud acerbè Audrigneus, Neſcire ſe, quanam in poſterum ratione atque voce compellare iſtos Proceres conueniat, Dominijne, an Excellentiæ, an Altitudinis, an veteri voce, Vos. Vbi tum Dux commotior, Neque tu, inquit, neque tui gentiles tam ſunt honorati, vt non ijs honeſtum ſit futurum, ſi familiæ noſtræ miniſtrare ſe contingat. Non fert eam, vti aiebat, contumeliam Audrigneus, multa queritur, multa cauſatur, plura Quieuraingio profectus de tanta rei indignitate omnibus paſſim locis proclamat; ferre eam iniuriam neque ſe poſſe, neque ſuos agnatos debere, vt Areſchotanus tam de ſe abiectè atque indignè loquatur impunè. Re itaque cum Guidone à Fiennes

Domino

Domino de Lumbry deliberatâ, literas in omnem partem ad agnatos, affines atque amicos tranſmittit; oſtendit quàm nullo ſit in poſterum loco Nobilitas futura, ſi hanc in ſe contumeliam ſemel admitteret: rogare proinde ſe atque obteſtari, vt de re tanta deliberaturi ad IX. Kal. Nouembris an. M. D.LXIIII. Bethuniam, vrbem Arteſiæ, conueniant. Legatos quoque hunc iſtum Lumbrium atque alios Bethuniam mittit, qui habendo frequenti celeberrimoque conuentui Curiam à Magiſtratu poſtularent, neceſſariaque excipiendis tot hoſpitibus curarent. Marchio Rentiacus, quòd calculo laboraret, adeſſe fratri non poterat; attamen quòd rem eam ad magnam ſuæ gentis contumeliam pertinere animaduerteret, intelligeretque Audrigneum cæteroſque tale quid ſine maiorum veterumque ſuorum hoſtium auctoritate non fuiſſe ſuſcepturos, quibus poterat rationibus, literis, conſilioque rem curabat. Accedunt itaque ad Areſchotanum complures, magniſque ita motibus res agitatur, vt iam tum eſſet incertum, quo initio, quo euentu, vel re vel verbis pugnaturæ fuerint factiones, ſi non etiam, Parmenſe imperante, Egmondanoq; intercedente, tota ea controuerſia mox com-

Omina futurorum motuum.

poſita fuiſſet. Quin quæ res imminentem Rebuſp. ſummam vaſtitatem multis ſæpè imperijs atque regnis præceſſerunt, vti latrocinijs, rapinis, cœdibus infeſtæ vrbes atque agri exiſterent, id equidem ijs temporibus frequentiſſimum exiſtebat. Complures inuentæ ſicariorum peſſimorumque hominum ſocietates, expilata vi armatâ multa Monaſteria, direptæ ditiſſimorum hominum ædes, de tentanda vrbe Aloſto ſuſcepta conſilia, ita Brabantiam, Flandriamque eo metu peruagante, vt potentium obæratorum hominum coniuratæ factiones vulgò crederentur, neque antè de iſtiuſmodi opinione complures diſcederent, quàm re deprehensâ, de profligatis hominibus ea ſunt ſumpta ſupplicia, vt viuis in nudum corpus ardens ex alto pix, inde ſemiuſtulatis ignis ſubijceretur.

CAPVT XXIX.

Egmondani in Hiſpanias Legatio, & de ea Orangij ſententia. Memorabilia anni CIↃ. IↃ. LXIV.

CVm itaque in haſce graues querimonias atque rixas, abſente Cardinale,

res

res tranſijſſet, nec teneri iam diutiùs rerum quies poſſe diceretur, proponit Senatui Parmenſis: Videre Senatores quanta eſſet hæreticorum hominum multitudo, quantus Magiſtratuum legumq́; contemptus, quàm acciſæ ærarij rationes. Vnam ſeſe cogitando rationem reperire, vt, cùm per ſe minùs poſſet, per Regem reſtitui rem procuraret; ac difficulter rem tantam literis explicari: probari propterea ſibi, vti Egmondanus in Hiſpanias ad Regem proficiſcatur. Rogati Senatores in eamdem omnes ſententiam diſcedunt. Parmenſe itaque imperante, literas, mandataque, quæ Egmondano traderentur, concipit Viglius, eo genere ſermonis, vt leuiter nonnulla attingeret, pleraque Egmondano explicanda relinqueret. Relectis in Senatu mandatis, ſententias eas dicunt plerique, vti ſufficere eam formulam affirmarent. Rogatus Orangius in hanc ſententiam proloquitur: Fallimus, fallimurque, dum iſtis in ſpeciem obſequioſis ſermonibus æquè morbum ac medicinam diſſimulamus; planè atque ingenuè id, quod res eſt, explicare Regi nos oportet, ferre enim moram res diutiùs non poteſt: Initio quaſſatam vicinis Regnis Prouincijsque Religionem, eam in Belgio accepiſſe iniuriam,

vt vetere Edictorum quæſtionumque ſeueritate, nouorumque Epiſcoporum inſtituto, ac profligatâ Clericorum vitâ, tenere, quam conſuêſſet, dignitatem diutiùs non poſſit; rem iſtam ſimpliciter, nullâ verborum ambage, explicari Regi debere. Deinde non ferre ſubditos profanorum iudicum intemperiem: eſſe enim pleroſque ita corruptos, ita diſſidijs atque odijs infames, vt tenere in officio homines diutiùs non poſſint, cuiuſcemodi eſſent illæ turpiſſimæ Cancellarij Brabantini & Conſiliarij Maſij ſimultates. Accedere, quòd Regia negotia procurari niſi vno in Senatu non oporteret: fieri enim iſtâ Curiarum diuiſione, vt ad ſe ſingulæ rem raperent, totamque iſtis contentionibus Remp. turbarent. Prætereà, legi in Senatum plures prudentes, atque eos viros debere, quorum penes populum probata auctoritas exiſteret. Poſtremò oſtendi Regi oportere, quàm nullâ ratione decreta Concilij Tridentini obſeruari conueniat. Vicinas eſſe haſce Prouincias Germaniæ, quæ non Proteſtantium modò, ſed & Catholicorum Principum auctoritate hoc illud Concilium grauiſſimis de cauſis recuſaret: perſuaderi Regi debere, vti conniuere Parmenſem ad huius Concilij executionem

cutionem patiatur. Faciendum id quoque, vt de quæſtionis in hæreſin ſeueritate Rex decedat: Catholicum ſe Orangium exiſtere, neque ab ea ſeſe Religione abduci vllatenus poſſe; probari ſibi nihilominus eam Regum conſuetudinem non poſſe, vt ſuo arbitrio ac iuſſu fidem Religionemque intra quos vellent terminos coërcerent. Atque iſta Orangius graui oratione, eaque verborum prolixitate, vt extracto in horam ſeptimam veſpertinam Senatu, re infectâ diſcederetur. Viglius dimiſſo Senatu domum reuerſus, quòd eò rem perductam animaduerteret, vt Regij Senatores de ſumma rerum, de Religione, de vetere Reip. forma, noua profiteri conſilia non auderent, deiectus animo atque anxius totam ita noctem inſequentem inſomnis varijs ſecum conſilijs volutat, vt ſiue eâ ratione, ſiue quâ occultâ vi morbi manè de lecto conſurgens, inter manus miniſtrorum apoplexiâ corriperetur, & venire in Senatum niſi menſibus aliquot pòſt reſtitutâ valetudine non poſſet. Abſente itaq; Vigilio, auctore Orangio in eam ſententiam mandata Hopperus deſcribit, vt à Viglio conceptæ formulæ nonnulla adijcerentur.

Atque iſte erat annus quartus & ſexageſimus

Anni 1564. finis.

ſimus ſupra milleſimum quingenteſimum, memorabilis ea ſæuiſſimæ hyemis inclementia, vt per ſex continuas ſeptimanas gelu perduraret; eâ glaciei firmitudine, vt ab altero à Natali Domini die vſque ad diem Epiphaniæ Schaldis ad Antuerpiam curribus tranſiretur, atque officinas mercatorum, tabernaſque, confluente incredibili hominum multitudine, glacies ſuſtineret: vt aqua ad magni pedis, terra ad duorum & ſemis pedum altitudinem frigore ſtringeretur; minore equidem, atque illud fuerat frigus, quod an. M. D. XI. à XVIII. Kal. Decemb. vſque in XII. Kal. Martij perdurârat, cùm curribus Antuerpiâ in Zuytbeuelandiam, cæteraſque Zelandiæ Inſulas merces tranſueherentur. Memorabilis præterea annus iſte morte Ferdinandi Imp. cui non Germania modò, quæ eum Principem, in Hiſpanijs natum, incredibili ſtudio coluerat, ſed totus quàm latè patet orbis Chriſtianus religioſiſſimi præſtantiſſimique Principis laudem tribuerat. Gallia quoque eo anno Edicto Aurelianenſi acquieſcebat, finitaque pubertate Caroli Regis tutela, Regéque vnà cùm Regina matre toto Regno circumductis, ſuſpecta Hugenottis ea profectio ſuſcipitur, quâ Baionam ſub initium

Hiemis inclementia.

anni

anni inſequentis, Duce Albano comitata, ad matrem ac fratrem Regina Hiſpaniarum Elizabetha veniret.

CAPVT XXX.

Egmondanus in itinere ad Præfectum arcis Cameracenſis diuertit. Eorum, quæ ibi indigna à comitibus eiuſdem Egmondani admiſſa ſunt, breuis nraratio.

MAndatis in quem dixi modum conceptis, ipſis ni fallor, Kal. Ianuarij anni M.D.LXV. Bruxellâ Egmondanus diſcedit. Multi omnibus è locis (ſiue ea erat Egmondani gratia, ſiue quòd in celeberrimi hominis iſta accurata Legatione omnem priuatarum publicarúmque rerum cogitationem collocarent) Bruxellam maiorum minorúmq; gentium Nobiles cónuenerant, eâ ira atque animorum offenſâ, vt, ſi imbutum Cardinalitijs artibus Regis animum à perniciosſis (vti aiebant) conſilijs iſta Legatio non abduceret, quiduis ſe facturos clàm minarentur. Celeribus itaque equis proficiſcentem nonnulli in Hiſpanias, plures Ca-

meracum vſque officij causâ comitantur. Erat, vti oſtendimus, Cameraci arci Præfe-ctus Warluſeus, Egmondano, Bergenſi, cæteriſque eius ordinis ac ſectæ hominibus, multis officijs comprobatus. Ad hunc diuertit Egmondanus, atque ea in vrbe, dum de tranſitu per Gallias, cæteriſque de rebus conſtituiſſet, vnum atque alterum diem ſubſiſtit: quod dum facit, multa iſtic indecora turpiſſimaque hi illi comites admittunt; quarum rerum memoriam equidem iſto ſcripto non repeterem, ſi non etiam & ad publicarum rerum negotia, & ad hominum in poſterum prudentiā eam rem pertinere exiſtimaſſem. Cœnabāt apud Warluſeum Archiepiſcopus eius loci Princeps, Egmondanus, cæteriq́ue honeſtiſſimi ordinis homines complures. Egmondanus Archiepiſcopum officioſè obſeruabat; cæterorum omnium non par ſtudium. Nonnulli, ſiue quo vetere priuato odio, ſiue (qui eſt peſſimorum hominum mos) vt indecorè ſeſe Archiepiſcopus haberet, multis atque immanibus cyathis eum obruere conantur; inde incaleſcente cœnâ galerum cum Archiepiſcopi pileo commutant, atque vnà cum cyatho per conuiuas ex ordine tranſmittunt. Non fert eam indignitatem Maxi-

milianus

miſſianus à Meloduno, Vicecomes Gandauenſis, Atrebati Præfectus, ſurgénsque de menſa delatum ad ſe ex ordine pileum Archiepiſcopo reſtituit. Hinc cibis ſublatis, poſtulat vaſtum aliquod poculum certus quidam conuiua, Archiepiſcopoque id propinat. Reſpondet Archiepiſcopus, paruiſſe ſe conuiuarum voluntati, dum cœnaretur, cœnâ peractâ non eſſe ſeſe bibiturum. Vrget alter, at negat conſtantiùs Archiepiſcopus; tumque excandeſcens recuſatus, Sat te, inquit, nouimus, non eſt, cur id te mihi recuſare oporteat. Omninò, reſpondet Archiepiſcopus, is ego ſum, qui cognoſci me cupiam, vir honeſtus, frementibus licet indignantibusque ijs, qui hoc ſunt mihi negaturi. Ibi tum offenſus conuiua, arreptam argenteam pelvim (quæ manibus abluendis menſæ fuerat impoſita) inijcere Archiepiſcopo in caput conatur. Retinet pelvim Egmondanus: quod dum facit, en alter conuiua, pugno in frontem Archiepiſcopi eliſo, pileum de capite deturbat. Archiepiſcopus tueri armis ſe non poterat: & Egmondanus, compellatus ab Archiepiſcopo, ingentem vultu mœrorem præ ſe ferebat, verùm quid facere oporteat, inuenire ſe negat. Diſcedit itaque, Vicecomite Noircarmioque

mioq; deducentibus, Archiepiſcopus, ſcripturumque ſe iſta Regi palàm profitetur. Inde alio conuiuio, cùm apud quendam nobilem Blondeum (qui in exercitu legionẽ Walonicam duxerat) cœnaretur, id acciderat, vt quidam Blondeo hoſpiti ita propinaret, vti, iniecto in vinum multo ſale, deteſtari ſe probroſo conuitio Cardinalem profiteretur, rogaretque, vt quibus præiſſet, verbis, eiſdem, cui vellet, Blondeus propinaret. Reſpondet Blondeus: Cyathis vinoque benè ominari ſeſe conſuêſſe; Cardinalis nullum eſſe in ſe neque maleficium, neque beneficium; nolle itaque ſeſe eâ conditione bibere. Vrget alter, negat conſtanter Blondeus, reprehenditque intempeſtiuos atque indecoros hominum mores Egmondanus, atque agitari iſta ratione hoſpitem non oportere affirmat. Inſtant cæteri, tantum ſibi tribuere Blondeum non debere, vt pluris ſuum, quàm tot nobilium, tot optimè in Regem ac patriam animatorum hominum, iudicium eum facere oporteat. Non mouet id Blondeum, tantiſque ea res verborum concertationibus exagitatur, vt non iam conuiuium, ſed conuitium cœna illa exiſteret: vt etiam digreſſi modò Blondeum per internuntios obſecrarent, eamdem ſecum
conſiliorum

conſiliorum ſtudiorumque ſocietatem amplecteretur, modò metu iniecto, pericula, ſi negaret, permagna oſtenderent; per arcem apud milites Archiepiſcopo, Blondeoque Cardinalitijs hominibus conuitiarentur; noctes totas perpotarent, ac vinum recuſantibus in lectum infunderent; duo poſtremò ex eo numero ſeſe ſublatos humeris nudos, cyathos manibus tenentes, ad militares deferri excubias paterentur. Tantâ adeò modeſtiſſimorum hominum prudentiâ, maxima grauiſſimaque reſtituendæ Reip. conſilia iniri erat neceſſe.

CAPVT XXXI.

Egmondanus de facto comitum ſuorum dolet; reuerſuſque ex Hiſpania vnà cùm Alexandro Farneſio Legationis ſuæ rationem euentumque exponit. Idem Parmenſis habito Senatu reſcribit ea de re ad Regem, Regiſque reſponſum.

EGmondanus fieri quidem iſta dolebat, coërcere nihilominus, deuinctus eorum

rum in ſe hominum ſtudijs, minùs poterat. Digreſſus itaque Cameraco, ſequi ſe, in intimam vſque Galliam, niſi vnum atque alterum non permittit. Inde mandatis in Hiſpania procuratis, vnà cum Alexandro Farneſio, Octauij Ducis Parmæ filio, menſe Maio Bruxellam reuerſus, cùm multa de præclara Regis in Belgas voluntate commemoraſſet, tum Parmenſi, Senatuíque Legationis ſuæ rationem atque euentum exponit: Velle Regem, vt de iuuentute inſtituenda, Clericorum vita, populi doctrina, hæreticorum poſtremò pœnis, conſilia, quibus cum videretur, Parmenſis ſuſciperet; cæteris de rebus eam eſſe Regis ſententiam, vti leges, priuilegiaque, quæ haberent, Belgis relinqueret; præter Religionem Catholicam, legitimum quod ſibi officium deberent, rem aliam à ſubditis nullam poſtularet. Priuatim quoque nonnullis de Regis aduentu, de propenſo illius in hunc atque illum ſtudio, ita multa oſtendit, vt recuperatas eâ legatione hominum voluntates multi arbitrarentur. Contrà Orangius, cæteríque deluſum Egmondanum priuatis in ſe officijs profitentur: tum quòd ſtabiliendo, non etiam mitigando, Papatui conſilia ex Hiſpanijs attuliſſet, tum quòd

ijs,

ijs, quas tradidiſſet, obſignatis literis, contrà, quàm ſibi coràm Rex explicâſſet, non referri ad Senatum de pœnis, ſed animaduerti in captiuos hæreticos vetere iudicio imperaretur: curâſſe Egmondanum, vt donatiui quinquaginta millium florenorum ſolutionem acciperet; res priuatas ſuo commodo curaret, publica nec vidiſſe, nec ad animum reuocâſſe.

Senatu itaque coacto, accerſitis à ſupremis Prouinciarum tribunalibus Præſidibus Flandriæ & Vltraiecti, Senatore Mechlinienſi Antonio Meulenare, abhibitis tribus, qui Concilio Tridentino interfuerant, Epiſcopis, Atrebatenſi, Iprenſi, & Namurcenſi, Theologis Rauenſtenio & Ianſenio, I. C. item Wlmaro Bernaerts, Kal. Iunij rem vniuerſam Parmenſis proponit. Reſpondet Senatus, quatuor capitibus rem totam poſſe explicari: Si rationes ſuſcipiantur, quâ populus Catholicè doceatur; ſi Seminarijs atque ſcholis poſteritati caueatur; ſi in Clericorum mores ſtudioſè inquiratur; ſi poſtremò in pœnis hæreticorum certa quædam moderatio atque æquitas teneatur; quæ res quibus ſit ab eo Senatu rationibus definita, prolixiùs eſt, quàm vt inſtituto conueniat. Addit Eytzingerus, qui horum

temporum

temporum memoriam accuratè deſcripſit, rogatos Orangium, Egmondanum atque Hornanum, ſententias dicere idcirco noluiſſe, quòd, vt id facerent, mandatum à Rege nullum accepiſſent. Re itaque hunc in modum deliberatâ, VI. Kal. Iulij Regi rem vniuerſam Parmenſis reſcribit. Reſpondet Rex XVI. Kal. Nouemb. Intelligere ſe, quo ſtatu res exiſterent: non probari, quòd de immutanda vetere in hæreſin quæſtione proponeretur; vnam eſſe iudicum ignauiam, quæ graſſari impunè hæreſes pateretur; ſi pericula metuerentur, quæ & à quibus ea metui oporteret, reſcribi ſibi debere: vtrumque ſibi curæ futurum, vt &, ſubmotis ignauis iudicibus, viri fortes, Religionisque Catholicæ ſtudioſi ſufficiantur, atque ea, quæ oſtenderentur, pericula cauerentur. De Inquiſitoribus, quod erat proximum, velle, vt hoc vtiliſſimum ac ſummè neceſſarium Reip. munus accuratè teneatur; quæſitores, quibus conſuêſſent, quibusque oporteret iuris ſcripti legibus, de hæreſi cognoſcant: perexigua quæ dicerentur pericula exiſtere, præ ijs, quæ ſublatis quæſtionibus oriri ſit neceſſe. Iubere itaque ſe, vti rem eam ſummo ſtudio diligentiaque Parmenſis procuret, quòd neque Reip. vtiliorem, neque ſibi gratiorem

Regis ad Senatus ſententias reſponſum.

gratiorem vllam poſſit. Quoad tertium, Concilium Tridentinum Edictis Regijs iam eſſe Belgis imperatum; ſupereſſe, vt ſacroſancti Concilij legibus pareatur; Epiſcopis conſilium, operam Clericis cæteriſque corrigendis Parmenſis præſtaret. Atque hæ ſunt illæ literæ, quibus omnes in poſterum calamitates, Nobilitatis coniurationem, populique effrenem intemperiem, acceptam ferre Orangius, cæterique eius ſtudij homines conſueuerunt.

De literis itaque menſe Nouembri allatis refert ad Senatum Parmenſis. Viglius conſtitui ex ijs literis, niſi Rege denuò conſulto, rem nullam oportere affirmabat: ſic enim intelligebat, efferatis hominum animis nullo oblato metu, in officio ita homines non futuros, vt contrà, quæ incerta ac dubia animo conſilia verſarent, ea certâ Reip. pernicie maturaturos exiſtimaret. Contrà Orangius, cæterique ita loquebantur: Feciſſe ſeſe hactenus, quod officij à ſe ratio flagitâſſet; tot literis, tot legationibus dimoueri à ſententia Regem non potuiſſe: reſtare itaque, vt Regi Parmenſis obſequutus, ſententijs non id quærat, num fieri rem iſtam oporteat, ſed quibuſnam rationibus, quod facere eſſet neceſſe, efficere oporteret.

T Vnde

Vnde in eam ſententiam diſceditur, vt Idib. Decemb. per literas Regis voluntatem ſupremis Prouinciarum Præfectis tribunalibuſque Parmenſis denuntiaret, rationemque rei curandæ eam præſcriberet, vt quolibet trimeſtri, delectos iſti negotio certos eius Prouinciæ homines referre de ſtatu Religionis, Concilijque Tridentini obſeruantia ad Concilium Priuatum imperaret. Qua de re ſic Viglius narrare ſolebat, fuiſſe, cùm hac de re ſententiæ rogarentur, qui aſſidenti ſibi ſocio futurum gratularetur, vti magnam atque inſignem breui fabulam Reſp. eſſet habitura.

Alexander Farneſius, Parmæ Princeps, cum Egmondano, vt oſtendimus, in Belgium aduenerat: inde menſe Iulio profectus in Portugalliam Comes Mansfeldanius, vnà cum vxore Maria Montmorantia, & filio Carolo (quem priore matrimonio ex filia Regnardi Bredenrodij ſuſceperat) per ſumma rerum pericula, ſæuiſſimaſque tempeſtates menſe Nouembri Mariam, Emanuelis Regis Portugalliæ ex filio Eduardo neptem, Farneſio ſponſam Bruxellam adduxerat. Erat itaque Bruxellæ cùm ob haſce nuptias (quibus ex Italia pater Octauius intererat) tùm ob ſolemnem

beati

beati Andreæ diem ingens noſtrorum Procerum Nobiliumque multitudo.

Atque hic erat annus quintus & ſexageſimus ſupra milleſimum quingenteſimum, quo quieſcere cætera orbis imperia atque regna à belli motibus hac ratione erat neceſſe, quòd eas in annum inſequentem ſeditiones toti Belgio mali dæmones meditarentur, vt ſufficere cæteris Regnis commouendis minùs poſſe crederentur. Erit itaque hîc nobis noſtri inſtituti primus liber, qui felici quondam Belgarum genti tamdiu poſtremos ad quietem ac gloriam annos eſt habiturus, quoad tibi, quod ſperamus, Sereniſſime Dux, cæleſte numen id eſt daturum, vt quibus auſpicijs Religioni cultum, Regi obſeruantiam, populiſque quietem tot per vrbes Prouinciaſque procurâſti, ijſdem, recuperatis hominum animis, veterem Belgij gloriam omnibus omninò Prouincijs te duce reſtitutam intueamur.

Finis libri primi.

[illegible]

[illegible]

DE INITIIS TVMVLTVVM BELGICORVM LIBER SECVNDVS.

AD SERENISS. PARMÆ DVCEM,

PROOEMIVM.

MVltos ſæpenumerò audiui, Sereniſſime Dvx, qui grauiſſimorum noſtrorum motuum eam cauſam affirmarent, quòd neque à Rege abſente conſtitui ſatis commodè res poſſet, neque tot retrò

Prouinciarum. Præfecti benè imperandi artem tenuiſſent. Qu in plures etiam audire me memini, qui contrà omnem in ſubditorum arrogantia inſolentiaq; culpam collocarent: nonnullos poſtremò, qui illud tritum è Poëta accinerent:

Iliacos intra muros peccatur & extra.

Adeo eſt id hominibus veluti innatum, atque vnà cum primi parentis labe, hæreditate acceptum, vt malorum cauſas non in nobis ipſis, ſed in alijs, ſemper quæramus; neque dum ſuppliciorum ſummam conſideramus, quibus ſit nominibus id à nobis debitum contractum, nobiſcum ipſi ſupputemus; ſed vel

fideiuſ-

fideiuſſorio, vel quo alio nomine alieno magnâ id noſtrâ cum iniuriâ conſtitutum profiteamur. Quod vt maximè ita exiſtat, optimaque ea ſit ratio, vt publicis malis commonefieri homines de ſuis ſeſe culpis arbitrentur, eſt ita tamen, vt in omni publicárum rerum adminiſtratione ſit quædam ſiue in Principe, ſiue in populo, ſiue in vtroque, occulta ciuilis ratio, quæ manere æternas Reſp. non patitur: quæ res explicari vno verbo difficulter poteſt. Eſt enim, cùm Principibus iniuriam ſubditi faciunt: eſt contrà, cùm Principes officij ſui rationem non aſſequuntur, atque

omnem voluntati repugnantem rerum euentum, pœnis imperijq; ſeueritate vindicandum ſibi conſtituunt: eſt cùm ignauiâ ad quamuis grauiorem ſubditorum querimoniam, de vetere instituto, de more maiorum dignitateque decedunt: eſt poſtremò, cùm ſeriùs, quàm oportet, ſubditis Principes obſequuntur, omnemque beneficij gratiam tarditate, petentiumque improbitate amittunt. Quamobrem neutros, neque peregrinos homines Belgis, neque meos mihi ciues iraſci oportet, ſi noſtrorum temporum hoc iſto libro ea dedecora explicabimus, quibus Religione violatâ,

latâ, ſummi imperij auctoritate contemptâ, grauiſſimis periculis, perditorum hominum ſtudijs, annum Reſpub. laborauit. Eſt enim nimis quàm crudele, ob vitioſos putridosq́; humores corporibus iraſci. Quin poſteris hæc iſta noſtris documento ſunt futura, quàm Catholicâ Religione neglectâ, legitimi Principis obſeruantiâ ſublatâ, teneri rerum publicarum ſalus minùs poſſit; quàm illa denique, quæ vulgò admiramur, ampliſſimarum vrbium faſtum, cultiſſimorum agrorum fructum, ditiſſimorum mercatorum opes, ingentem populorum multitudinem, nul-

lo momento in extremas re-
rum humanarum calamitates,
in vaſtitatem ſolitudinemque
Deus conuertat.

CAPVT I.

Variorum de Edicto Regio ſuper ſtatu Religionis Inquiſitioneq; querelæ, & Nobilium paucorum confœderatio. Eius fœderis formula.

POSTREMO itaque Edicto, Idib. Decemb. promulgato, miſcere omnia, vaniſſimisque ſermonibus turbare hominum animos hæretici incipiunt: eſſe quandam in Hiſpanijs crudeliſſimam quærendi rationem, quâ turpiorem tot retrò ſæculis nulla hominum barbaries inueniſſet; eam illorum, qui quæſtionem exercerent, arrogantiam, vt cedere ijs Regem oporteret: accidiſſe enim, cùm fortè verbo quem eorum Rex læſiſſet, vt incidi Regi venam, ſanguinemque expiando crimini igne cremari fuerit neceſſe: Cæſari quoque morienti ægrè idcirco eos peperciſſe, quòd in Germania cum Lutheranis diu conuerſatus, labem contraxiſſe diceretur; atque iſtorum hominum imperio adductum Regem hanc illam Hiſpanicam Inqui-

Inquiſitionem Belgis imponere. Nullius tam eſſe inculpatam fidem, quæ non etiam iſtorum libidini hæreſis ſit futura; nulli arcanam familiam, nulli ſecuram domum futuram: quendam eſſe hominem Hiſpanum Alonſo del Canto, qui Bruxellam nouis carceribus impléſſet, domi foſſas, compedes, vincula, comparâſſet. Augent metum libelli; priuilegia commemorantur, calamitatesque oſtenduntur. Ludouicus Naſſouius, Bredenrodius, Nobiles item alij nonnulli cum Orangio, Egmondano, Hornano, cæterisque, qui vel Senatoriam dignitatem, vel Prouinciarum Præfecturam tenerent, modò Montignéi nuptijs (quæ in ea tempora cum Helena Melodunia inciderant) modò hoc, modò illo conuentu deliberationes ſuſcipiunt. Proceres conſilio deſtituebantur, nec præter animi indignationem rem vllam in communé adferebant: literis, legationibusque iam eſſe præcluſam viam; paucos ſeſe exiſtere, neque iſtorum paucorum vnum atque eundem eſſe ſenſum oſtendunt. Et quidem Orangius menſe Ianuario huic ad ſe miſſo Edicto in eam ſententiam Parmenſi literis reſpondet, vt ferre Remp. atque hominum mores Concilium Tridentinum ſub certis,

Orangij de Edicto ſententia.

quæ

quæ eſſent adiectæ, conditionibus poſſe fateretur, cætera verò Edicti capita nequaquam: rogaretque, vt, cùm ſuſtinere ſe imminentes motus minùs poſſe intelligeret, decedere de Hollandiæ, Zelandiæ, atque Vltraiecti Præfectura Parmenſis pàteretur. Veniunt quoque Bruxellam quatuor ſupremarum Brabanticarum Vrbium delegati, atque vnà cum Brabantinæ Cancellariæ delegatis, Inquiſitorum iuriſdictionem pati ſe ob certa, quæ haberent, priuilegia non poſſe oſtendunt; multiſque ita altercationibus rem exagitant, vt Inquiſitorum iuriſdictioni Brabantia eximeretur.

Atque hæc contra Inquiſitionem. E diuerſo multa Inquiſitores adferebant, cur ſatisfacere ſuo ſe muneri minùs poſſe affirmarent: literis de officio ſeſe commonefieri, ac Regis voluntatem oſtendi, eorum verò, ſine quibus exerceri iuriſdictio nequiret, nihil præſtari; admonitam de eo Parmenſem, in eam ſententiam reſcribere, vt, quidnam ſe ſequi oporteat, ex eiuſdem Parmenſis literis difficulter aſſequerentur. Poſtulante Helena de Vergy, Hannoniæ Seneſchalcâ, in certos ſeſe delatos homines quæſiſſe; tam ſibi eâ quæſtione omnia defuiſſe, vt neque ad teſtimonium dicendum cogere citatos

teſtes.

teſtes, neque de reis ſtatuere quicquam potuerint. Erat itaque temporibus illis lubrica omnis de rebus publicis deliberatio, nec facilè, quibus rationibus imperij dignitatem tueretur, Parmenſis inueniebat. Inter Nobiles erant adoleſcentes, qui vel Geneuæ, vel quâ aliâ vrbe Germaniæ peregrinas religiones didicerant, deſeriq́ue, Galliarum exemplo, quam ſequerentur Religionem, non debere affirmarent: ab his paucis coniuratio ſuſcipitur, ita incerta, vt quibus initijs, quid, quâ ratione aggredi oporteret, conſtituere ſecum difficulter poſſent. Verùm cùm ea verbis concepta coniuratio inanis futura diceretur, Philippo Marnixio, Domino Sanctæ Aldegondæ, dictante, ſex vnà ſecum Nobiles fœdus in hanc ſententiam conſcribunt: Eò rempublicam eſſe prolapſam, vt paucorum impietas, inexhauſta auaritia, incredibilis arrogantia, ſtudium Religionis Catholicæ, populiq́ue ſalutem ementita; maiorem apud Regem fidē inuenerit, quàm vel æquiſſima optimorum ſubditorum poſtulata, vel prudentiſſimorum hominum monita potuiſſent; factum ijs peſſimorum hominum conſilijs, vti, contrà quàm Deo, quàm bonis ſubditis Rex cauiſſet, ſceleratam atque impiam

piam illam Inquiſitionẽ imperaret, quæ diuinis humanisq; legibus repugnaret, quam recta ratio hominúmque per ſe ſenſus abominaretur; quæ omnium retrò tyrannorum, omnium Paganorum atque infidelium barbariem ſuperaret; quæ eam contineret rerum indignitatem, vti diuino nomini ignominioſa, hominibus æquè calamitioſa res nulla exiſteret. Ita enim interpretabantur, Inquiſitione in æternam turpiſſimamque ſeruitutem innocentiſſimorum hominum fortunas vitamque addici, vt, ſi quem Presbyterum, vel Hiſpanum, vel quem alium ſcurram, accuſatorem inueniri contingat, vna ea ſit ad ſummam calamitatem res ſuffectura. Eâ itaque indignitate commotos feciſſe ſe Nobiles, ad quos cura illa nobilitatis priuilegio pertineret, vt præclariſſimæ rei ſocietate ſuſceptâ, eorum ſeſe impietati opponerent, qui proſcriptionibus cædibusque optimorum ciuium fortunas ſpectarent. Verbis itaque ritè conceptis iurare: Inquiſitionem ſe, non publicam, non priuatam, non eam, quæ nominibus Viſitationis, Edictorum, mandatorúmve contineretur, vllâ eſſe ratione admiſſuros; quin contrà huic illorum inſtituto tam diu ſe repugnaturos, quoad radicitùs extirpatæ

nulla

nulla eius ſit in poſterum memoria ſuperfu-tura. Iratum ſibi Deum atque homines precari, ſi vel à fœdere diſcederent, vel ſocijs laborantibus ope, conſilio deeſſent: Deum hominesque teſtari, ſummi Dei honorem, Regis amplitudinem, patriæ ſe ſalutem ſpectare, ſeditiones motusque populares abominari. Addunt poſtremò homines religioſi: Dei viuentis, creatoris cæli & terræ, omniumque, quæ cælo terraque continentur, ter ſanctum nomen inuocamus: hunc Iudicem, hunc mentium noſtrarum cognitorem, hunc illum appellamus, qui, quam profitemur, eam eſſe noſtram conſcientiam intelligit, humiliter eum deprecantes, vt gratiam S. Spiritus nobis largiatur, vt quas ſuſcepimus res, ad honorem ſanctiſſimi ſui nominis, publicam rerum quietem, animarum noſtrarum ſalutem perducat. Amen. Atque hæc eſt illa memorabilis Nobilitatis coniuratio, quæ à mutuis promiſſionibus Compromiſſum eſt appellata, & pòſt à Regis Quæſitoribus, publicis iudicijs ad legem Iuliam Maieſtatis eſt relata; ſuſcepta, vti oſtendimus, ab ijs Nobilibus, qui neque dignitatem vllam in Republ. tenerent, & pati ſe ſummorum Procerum fluctuantia dubiaque diutius conſilia non poſſe profi-

terentur.

terentur. Fœdere itaque in eam ſententiam deſcripto, Prouincias atque vrbes, in quas proficiſcerentur coniurati, partiuntur; hinc in ſua quiſque Prouincia apud amicos, apud notos multa dicere, cur neceſſariò, cur tutò, cur magna cum laude, ingenti patriæ commodo, eam ſuſcipi ſocietatem oporteret. Tentantur, nullo diſcrimine, Catholici, Lutherani, Caluiniſtæ; ſigna multorum Nobilium conficta oſtenduntur; rumores, literæque ex Hiſpaniis, Germania, Gallia, Anglia, multæ commemorantur; occulti auctores fœderis Orangius, Egmondanus, Hornanus, Bergenſis, Montigneus, Hoochſtratanus laudantur. Antuerpiæ, Amſterodami, Buſciducis, atque aliarum potentium vrbium, ditiſſimorumq; mercatorum conſenſus prædicatur; Inquiſitionis pericula, nobiliſſimarum familiarum iniuriæ, vrbium vaſtitates, mercatorum plebiſque pauperies oſtenduntur; affinitates, cognationes, amicitiæ, nobilitatis officia proponuntur; poſtremò poculis conuiuiiſque res tentatur. Paſſim itaque magnâ voluntatum ſtudiorúmque diſſenſione multi Nobiles coniurant, tabuláſque conſignant, eâ animi leuitate, vt nonnulli ne lectis quidem tabulis ſubſcriberent, cæterorúmque, qui diceren-

tur, iudicio ſtare ſe profiterentur. Qua in re fuit nihilominus ea quorundam dexteritas, vt, cùm, cœnantibus potantibúſque ſecum coniuratis conſenſiſſent, tabulaſque ſignaſſent, die poſtero exhiberi ſibi eas tabulas, atque induci nomen ſuum armis curarent. Hunc itaque in modum turbulentam atque intempeſtam illis temporibus Remp. Parmenſis habebat, ijs rerum motibus, vt veluti Panico timore ad incertos rerum euentus, conſternatis animis, omnibus locis trepidaretur; vt venturus breui magnâ militum manu auxilio Inquiſitoribus Ericus Dux Bruſuicenſis nuntiaretur, libelli ſeditioſi per vrbes varij proponeretur; vt nouis Edictis homines de officio Parmenſis commonefaceret; inſuetas vrbibus ciuium diurnas nocturnaſque vigilias imperaret, ac poſtremò conſilia mitigandis Regijs in hæreſin Edictis continua haberet.

CAPVT II.

Procerum Belgij conuentus Bredæ & Hoochſtrati. Henr. Bredenrodius nomine fœderatæ Nobilitatis ad Parmenſem Gubernatricem verba facit, & eidem libellum tradit.

ERant tum per menſem Martium anno M. D. LXVI. Bredæ apud Orangium frater eius Ludouicus, ſororis maritus Comes Zwartzenburgius, Georg. Hollius & Weſterholtius Germani, euocatus è Viana Bredenrodius, priuato item officio, quod ferebatur, Hornanus, Megemus, & qui recens à nuptijs Ducis Holſatiæ Regius redierat Legatus Hoochſtratanus, vnáque fœderati nobiles, Dandelotius, Vilerius, Boxtelius, Tholouſij, Dolhaignius, Louvervallius, Warouſius, numero ad duodecim: multa ibi conſilia. Aberant ab iſto conuentu Egmondanus & Marchio Bergenſis. In diem itaq; inſequentem Hoochſtratano cœnam Hoochſtrati Orangius cæteriq; indicunt, Egmondanum Bruxellâ, Marchionē Bergâ, ijs inuitant

tant literis, quibus diſcedere, in Germaniam ZWartzenburgium niſi illiſ ſalutatis nolle affirmarent. Hoochſtrati nouis conſilijs de re tota deliberatur. Oſtendit Orangius, vt & ſuo illo in Regem libro commemorat, periculoſos imminere ciuiles motus, coniuraſſe Nobilitatem, ac vereri ſe, vt morbo grauior ſit medicina: pertinere ad ſuam, collegarúmque ſuorum curam, vt neque Cardinalitijs hominibus Remp. prodant, neque iſtiuſmodi periculoſis Nobilitatis conſilijs iactari rem patiantur; conſilia itaque atque operas in commune collegę conferrent, Rempublicam per ſe capeſſerent. Adferunt in eamdem ſententiam nonnulla etiam ZWartzenburgius atque Hollius. Reſpondet Megemus: Itáne, vt pauci nebulones rem tantam audeant? Deum teſtor, ſi ducenta mihi florenorum millia Rex annumeret, næ hiſce ego omnibus caput comminuerô. Quin tu, inquit Orangius, parciùs Megeme; neque enim tibi tam eſt facilis ea res futura, multóſque tu eo numero viros honoratos es reperturus. Egmondano quoque Bergenſique hoc, quod Orangius proponeret, conſilium minùs placet. Diſceditur itaque re infectâ Hoochſtrato, eo euentu, vt reuerſi Bruxellam Egmondanus &

Megemus

Megemus rem totam Parmenſi denuntiaret, omnibusque in poſterum Orangij conſilijs ſermonibusq; Megemus abſtineret, ac totum ſe Parmenſi daret; Egmondanus verò eum ſe gereret, qui nec Parmenſi, nec Orangio ſatisfaceret. Fœderati contrà multo etiam maiore ſtudio rem agere, ſocijs in Kal. Apr. Bruxellę diem dicere, de tota conſilij ratione multa verſare; libellum, quem Parmenſi traderent, modò in hanc, modò in illam ſententiam deſcribere; de adducendis vnà ſecū Bruxellam grauis armaturę cohortibus diu cogitare; chartas in vulgus eas ſpargere, quibus vrbium Magiſtratus, collegia, ſingulos adeò homines viritim ad præclariſſimi facinoris ſocietatem cohortarentur. Non deeſſe ſuo quoq; officio Parmenſis, commonefacere Magiſtratus, laudare viros fortes, de Regis aduentu ipſius Regis literas, allatos ex Hiſpanijs conſtantes rumores, grauiſſimaque nouorum motuum pericula oſtendere: priuatim continuis frequentiſſimi Senatus conuentibus de re tota deliberare; nouam mitigandis edictis formulā concipere; id poſtremò Senatui proponere, admittine in vrbem tantam, quæ diceretur, fœderatorū multitudinem oporteret. Barlaimontius negabat; ſi admitterentur, clàm extra Sena-

Fœderatorum ſtudia

tum, ita loquebatur, vt compleri occulto milite Palatium, ingreſſoſque trucidari ad vnum omnes fœderatos debere profiteretur; nouos quoque militum delectus quadringentis florenorum millibus, quæ paucis antè diebus Parmenſis accepiſſet, haberi debere affirmaret. Contrà Orangius, cæteríque grauem eiuſmodi barbariem, maioremque, quàm ſuſtinere Parmenſis poſſet, futuram iniuriam affirmant, ſi Nobilibus, è quibus nonnulli ad ſe ſanguine atque affinitate, plures amicitiâ pertinerent, ſupplicare, quod miſerrimo cuiq; pateret, non permitteretur. In eam itaq; ſententiam diſceditur, vt ſine milite venientes audituram ſe fœderatos Parmenſis pronuntiaret.

Primus itaque IIII. Non. April. an. M. D. LXVI. Bruxellam Henricus Bredenrodius, frequente nobilitàte comitatus, ingreditur; erat enim ea Bredenrodio à fœderatis delata prouincia, vt pro toto conuentu verba faceret, libellúmque Parmenſi porrigeret; ſiue quòd ſumma gentis Bredenrodiæ nobilitas exiſteret, ſiue quòd iis eſſet Henricus moribus, vt ingenti verborum factorumque audaciâ, omnem obſeruantiæ metuſque cogitationem quouis negotio facillimè deponeret. Die poſtero III. Non. Aprilis ingreditur

greditur Bruxellam Ludouicus Naſſouius, eâ fœderatorum multitudine, vt iam numero ad centum quinquaginta Bruxellæ exiſterent. Inde exſpectatis nequicquam in diem inſequentem Culenburgenſi & s'Herenbergæ Comitibus, libello ab Orangio cæteriſque in lenius verborum genus commutato, ipſis Non. Aprilis, cùm ampliſſimum eo die Equitum togatorúmq; Senatum Parmēſis haberet, bini compoſito ita ordine fœderati in Curiam viâ publicâ procedunt, vt alter, qui agmen duceret, malo omine claudus exiſteret, poſtremi, Bredenrodius & Naſſouius, omnium in ſe hominum oculos conuerterent.

Ingreſſus itaque ad Parmenſem Bredenrodius in hanc ſententiam proloquitur: Nobiles, qui Bruxellam veniſſent, atque alios eius ordinis complures, qui certis de cauſis adeſſe minùs potuiſſent, commotos officij cogitatione, quâ ſe Regi patriæque obligatos intelligerent, hoc illo, quem exhiberet, libello de rebus grauiſſimis officiosè referre; inuentos, qui apud Parmenſem, Senatoresque eam Nobilitati calumniam facerent, vt ad homines commouendos, quódque eſt omnium longè grauiſſimum, ad Regem ab imperio amouendum ſuſcepta eum Gallis

Bredenrody ad Parmenſem oratio.

Germaníſq; conſilia profiterentur; cognituram per ſe Parmenſem, iſtius libelli lectione, quàm hoc ad ſe crimen non pertineret; intelligere ſe, quàm id pati Parmenſis non poſſit, ſi honeſtiſſimæ nobiliſſimæque ſocietati ea inferatur contumelia: rogare proinde vniuerſos, vt accuſatorum reorúmque edi nomina Parmenſis procuret. Quæ cùm dixiſſet, libellum in hanc ſententiam Parmenſi tradit: Eſſe ita ſanè, vt cauſas non improbabiles Rex haberet, quibus cùm antè ſępè, tum poſtremis literis, patris Cæſaris exemplo, retinendam veterum de Religione Edictorum ſeueritatem imperaret; verùm cùm non vnis neque iiſdem conſilijs adminiſtrari Remp. perpetuò oporteat, fuerintque edicta iſtiuſmodi iam olim (cùm ferre ea poſſe homines crederentur, cumque minùs exactè ex eorum præſcripto ius diceretur) maximorum malorum, grauiſſimorumque motuum cauſa, vereri ſe modò non tam veteres animorum offenſiones, quàm eos rerum motus ſeditioneſque, quibus concuſſa grauiſſimâ ruinâ Reſp. collabatur. Iampridem ſe ſperâſſe futurum, vt vel Proceres, vel Prouinciarum Ordines hanc in ſe curam ſuſciperent; verùm cùm certis, quas ignorarent, de cauſis illi hoc Reip. officium

Foederatorũ libellus

non

non præſtiterint, facere ſe neceſſariò, pro ea, quâ Regi patriæq́; neceſſitudine tenerentur, vt de rebus tantis Parmenſem commonefacerent, cæteriſque hoc ſuo officio idcirco præirent, tum quòd agros habitarent, in quorum vaſtitatem commotorum ſeſe hominum rabies vt plurimùm converteret; tum quòd ſibi cæteriſque per Belgium hominibus nullam contra calumniam ſuffecturam innocentiam intelligerent. Poſtulare itaque ſe, vt & Legatione Regi Parmenſis exponat, retineri (niſi veteribus edictis abrogatis, nouiſque ex ſententia Ordinum Generalium promulgatis) Remp. diutiùs non poſſe, & quoad de hac eſſet Legatione ſententiam ſuam Rex reſcripturus, differri omnem Inquiſitionis, edictorumque executionem Parmenſis patiatur. Hæc eſſe illa æquiſſima poſtulata, quę magno ſuo merito ac fide probata iampridem Regi Nobilitas humillimè flagitaret; eam extra omnē ſeditionum, motuum, cædiumque deinceps culpam futuram, ſi (quòd Deum, quòd Regem, Parmenſem, Senatores, omnes omninò homines, ac ſuam poſtremò conſciētiam teſtarentur) fide optimâ, prę clariſſimoq́; in Remp. ſtudio monentibus non pareri contingeret.

Libello perlecto, dimiſſoque ſub meri-

diem Senatu, die poſtero ingreſſis in vrbem Culenburgenſi & s'Herenbergæ Comitibus, ex ædibus Culenburgicis quaterni ex ordine Nobiles in Curiam progrediuntur. Reſponſum flagitantibus Parmenſis ſcripto in hanc ſententiam reſpondet: Facturam ſe, quod de legatione Hiſpanica proponeretur; neq; cùm Equitibus aurei Velleris, Prouinciarum Præfectis, Senatoribusq; deliberata iam antè nouam Edicti formulam concepiſſe, quam Regi ſubditisque probaturam ſeſe exiſtimaret. Ferre imperij ſui rationem minùs poſſe, vt, ſublato legum metu, Religio malorum hominum iniurijs exponatur; quod poſſet, id ſe curaturam. Iuriſdictionem comiter leniterque Inquiſitores Iudicesque interim habituros, Regique perſuadendo eam ſe operam impenſuram, vt, quod Brabantiæ ciuitates impetraſſent, ne Inquiſitorum iuriſdictioni parere ſit neceſſe, id cæteras quoque vrbes Prouinciasque impetraturas arbitraretur: daturámque ſe huic rei ſeriò idcirco hanc ſuam operam, quòd certò ſibi polliceretur, longiſſimè à nouarum Religionum ſtudio ita Nobilitatem abeſſe, vt contrà veteris Catholicæ Religionis (quæ in Belgio hactenus extitiſſet) ſtudioſiſſimam eam arbitraretur.

Reſpon-

Reſpondent denuò fœderati, Magnas ſe Parmenſi habere gratias, quòd de Nobilitate honorificè ſentiret, quòd ad poſtulata tam citò atque humaniter reſpondiſſet; dilucidius nihilominus clariusque ſe reſponſum exſpectaſſe. Quod de mitigando Inquiſitorum Iudicumque imperio promitteretur, ita ſe accipere, vt, quoad Rex eſſet reſponſurus, nullam eos ſiue ex Edictis, ſiue ex præſcripto Inquiſitionis habituros quæſtionem arbitrarentur. Omninò ita ſe officium facturos, vt iis ſeſe legibus parituros reciperent, quas ad veteris Religionis tutelam, ex Ordinum Generalium ſententia, Rex eſſet laturus; pœnam, ſi contrà quis feciſſet, aut ſeditionem, turbamve concitâſſet, non deprecari; teſtari denuò, extra culpam ſe futuros, ſi tempeſtiuè de periculo monentibus minùs pareretur; ſicque poſtremò in Parmenſis ſeſe poteſtate exiſtere, vt, cùm id eſſet imperatura, mori in eius conſpectu, ipſius ante pedes nullatenus recuſarent.

CAP.

Capvt III.

Fœderatorum compotationes, & Geuſici nominis origo ac notatio.

Atque hæc tum non eâ quidem modeſtia poſtulabant, quin imperiti homines indigna committerent. Quo in genere fuit illud cumprimis celebre conuiuium, quo in ædibus Culenburgicis tercentum fœderati intempeſtiuis compotationibus, initiò ſolis ſibi, inde toti Caluiniſtarum factioni omninoſam *Geuſiorum* compellationem procurârunt. Prandebant vnà tercentum fœderati: pro magnitudine multitudineque poculorum, creſcebant quoque publicarum rerum curæ, conſiliaque; quorum tam non meminiſſe ſit facilè, quàm non explicari ſomniantium viſa facilè poſſunt. Inter cætera multorum ſermonibus illud identidem iactitatum, Barlaimontium totam eam optimorum nobiliſſimorumq; hominum multitudinē voce Gallicâ *Geuſios* compellâſſe; libenter in Regis patriæq; gratiam *Geuſios* ſe futuros. Magnis itaque conuiuantium vocibus, ſumptisq; ingentibus cyathis, totis ædibus de Geuſiorū

ſalute

ſalute fauſtis acclamationibus decertatur, *Viuat Rex, viuant Geuſij*. Dum pocula votaq; repetuntur, Hoochſtratanus (accurritur antè, quàm explicare, quibus de rebus à Parmenſe veniſſet, poſſet) intrò abripitur: exilire præ gaudio conuiuæ; aduentum noui hoſpitis fauſtis acclamationibus excipere, *Viuat Rex, Viuant Geuſij*; in ſedes ſubſilire; ex alto ad Regis Geuſiorumque ſalutem immanibus ſeſe poculis profundere: Bredenrodius vas ligneum poſtulare; manticam è trabe ſuſpendere; ſub trabe fauſtam Regi, Geuſijsque potationem conuiuis indicere; Iuriſiurandi formulam potanti eam præſcribere, vti *Per panem, ſalem, atque manticam* non diſceſſurum ſeſe ab inſtituto profiteretur. Creſcit bacchantum furor, galeri permutantur, inuerſi capitibus imponuntur, ad ſingula quæque momenta, *Viuat Rex, Viuant Geuſij* acclamatur. Orangius, Egmondanus, Hornanus è Mansfeldij Comitis conuiuio eo fortè itinere Palatium conſcendebant; tranſeuntibus de Hoochſtratani ingreſſu, conuiuarumque potatione oſtenditur. Siue itaque (quod ferebant) vt Hoochſtratanum è temulento conuiuio in Curiam ſecum abducerent, ſiue qua alia de cauſa in aream procedunt; conſpectos conuiuæ circumſtant,

Par le pain, par le ſel, par la beſache, les Geus ne changeront quoy qu'on face.

poculis,

poculis, vocibusque *Viuat Rex, Viuant Geu-*
ſij identidem ſalutant. Repetita inde ea res
per dies aliquot inſequentes: veſtes è pan-
no cinericio fœderati aſſumunt; minutas è
ligno ſcutellas, poculáque è galero ſuſpen-
dunt; numiſmata cudi in eam formam pro-
curant, vt ab vno latere Regis effigiem,
his verbis circumſcriptam, *Fideles Regi*, al-
tera, duabus fœderatis manibus implica-
tam manticam, hiſce adiectis verbis, *Vſque*
ad manticam, haberent: radi ſibi poſtremò
præter labrum ſuperius barbam reliquam
iubent. Atque hæc eſt illa, non vt Antio-
chiæ Chriſtianorum, ſed peregrinâ neſcio
quâ ratione exorta *Geuſiorum* compellatio:
de qua equidem ſic accepimus, vſurpari ita
variè eam vocem olim conſueuiſſe, vt mo-
dò ſcurram, modò mendicum, modò quem
facetum nepotem ſignificaret. Certè Cor-
nelius Valerius (apud quem ijs tempori-
bus in Collegio Trilingui Buſlidiano Lo-
uanij educabar) vir cum primis eruditus,
quique optimus exiſtere, quàm credi vul-
gari famâ magis laborabat, ſic nobis tum
aiebat, eamdem eſſe vocem Gallicam, quæ
eſſet Teutonum, *Geuſen*, quam maiores vel
Gothis, genti barbaræ, tribuiſſent, vel odio
Gothici nominis conuitium, feciſſent: ſi-
milemque

milemq́ue notationem vocis *Drees*, quâ Germani inferiores vel malè precari vel mirari conſueſſent. Tranſijſſe enim in hominum vſum vocem illam à Druſo, Cæſaris Augusti nepote, qui multis grauiſſimisq́ue cladibus omnem eam oram latè vaſtâſſet.

CAPVT IV.

Marchio Bergenſis & Montigneus in Hiſpanias proficiſcuntur. Nouum veterum Edictorum aduerſus hæreticos temperamentum proponit Parmenſis: de eo varia Ordinum iudicia.

DVo itaque à Parmenſe fœderati Geuſij flagitârant, vt nouâ inſtitutâ Legatione Regi ſua poſtulata exponeret, tolliqúe interim om..iem, dum Rex reſponderet, Inquiſitionis Edictorumq́ue executionem pateretur. De priore ita rem conſtituit, vt Marchioni Bergenſi & Montigneo profectionem in Hiſpanias perſuaderet; ſiue quòd prudentiæ magnam vterque laudem

obtine-

obtineret, ſiue vt digreſſis in poſterum fœderati ijs vti non poſſent. Probant conſilium fœderati, oſtendunt profecturis, quoad in Hiſpanijs ſunt futuri, tranquilliſſimè ſeſe domi Rempubl. habituros. Prior itaque Montigneus, quòd pedem Marchio offendiſſet, Pariſios proficiſcitur: qua in vrbe cùm apud Franciſcum Alaua, Regis Catholici Legatum, vnà cum Balduino prendiſſet, multaque ita loquentem Legatum audîſſet, vti ſecari capita auctoribus nouorum per Belgium motuum oportere affirmaret, progredine oporteret, cum Balduino deliberat. Balduinus manendum, morbumque ſimulandum affirmat; Montigneus contrà, nec diu ſimulare, nec niſi grauiſſimis de cauſis redire non poſſe ſe oſtendit. Pergit itaque in Hiſpanias, ſequiturque Marchio, numquam redituri. Alteri verò fœderatorum petitioni ita Parmenſis ſatisfacit, vt, dimiſſis in Prouincias ſingulas Præfectis, habere ſingulos ſuarum Prouinciarum conuentus menſe Maio imperaret, nouumque earum Ordinibus in hæc capita Edictum proponeret: Religionem, præter veterem Catholicam, nullum totis illis Prouincijs vel publicè vel priuatim profiteri poſſe: qui aliam à Catholica publicè

blicè, priuatímve doceret, munus aliquod gereret, libros ſcriberet, domum ſuam ſciens ac dolo malo præberet, turbam concitaret, Catholicos offenderet, in eum, pœnitentem gladio, non pœnitentem laqueo animaduerteretur; bona ita demùm fiſco cederent, ſi non ijs in Prouincijs atque vrbibus exiſterent, quibus ob crimen bona damnatorum cedere in commiſſum non conſueuerunt. Qui crimen hæreſis animo quidem contraxiſſet, verùm facto quid tale non admiſiſſet, huic pœnitenti & coram Epiſcopo hæreſi renuntianti pœnæ iſtius terror non exiſteret. Qui de hæreſi delatus ei non renuntiaret, is proſcriptus bonis quidem vteretur, at alienandi, teſtandíque de ijs poteſtatem non haberet; mortuo hæredes Catholici ab inteſtato ſuccederent; bonaque ita demùm amitteret, ſi contra Religionem, quietemque Prouinciarum abſens moliri quid conuinceretur. Anabaptiſtæ pœnitentes, nullius grauioris facti rei, extra ordinem arbitrio iudicis coërcerentur, pœnâ mortis non tenerentur; non pœnitentes exilio bonisq; mulctarentur. Hæretici relapſi, ac denuò pœnitentes, exilio bonisque; non pœnitentes morte punirentur: Anabaptiſtæ autem relapſi nullo

 diſcri-

diſcrimine vitam laqueo finirent. Qui libros vel hæreticos, vel ſeditioſos, ſciens doloue malo ſæpiùs excudiſſet, diſtraxiſſet, is pœnâ Miniſtrorum doctorumque teneretur; qui rariùs id feciſſet, is proſcriptus arbitrio iudicis pœnas ære vel corpore daret. Qui lucro, non hæreſi adductus, iſtud feciſſet, extra ordinem arbitrio quoque iudicis coërceretur. Qui quo quis ſeduceretur, frequenter diſputaret, pœnâ mortis; qui rarò, nec ſeducendi animo, ſed curioſitate id faceret, in eum eiuſdem iudicis arbitrio animaduerteretur. Qui libros improbatæ lectionis legeret, legendos alteri exhiberet; imagines, ſigna, ſtatuas Religioni contumelioſas pingeret, ſculperet; pictaſve aut ſculptas haberet, vel illicitis nouarum Religionum collegijs interfuiſſet, in eum pro criminis, perſonæ, ac rei diuerſitate, etiam arbitrio iudicis ſtatueretur. Qui hæreticorum illicita collegia denuntiâſſet, huic, ſi collega extitiſſet, pœna condonaretur; ſin collega non extitiſſet, is vel dimidium, ſi ſexcentos florenos non excederent, vel quartam, ſi excederent, è bonis damnatorum acciperet. Peregrini intra vrbes ac pagos ita demùm pro futuris inquilinis admitterentur, ſi idoneas ab eo, cui poſtremò paruiſſent, Paro-

cho

cho, iudiceſque literas adferrent: ad peregrinos autem mercatores ea cautio non pertineret, dummodò aliàs modeſti abſque Catholicorum offenſa permanerent: Regij Iudices, Vaſalli, aut à Vaſallis delegati, qui ex hoc edicto in reos non animaduerterent, ij, Iudices delegatique Magiſtratu, Vaſalli feudo ſummouerentur. Si Iudices Regij in ſubditos Regiorum Vaſallorum ex edicto cognoſcerent, auocare à Regijs Iudicibus eius cauſæ cognitionem Vaſallis non permitteretur. Quibus reis ob pœnitentiam fuiſſet condonatum, ij Magiſtratum in poſterum nullum gererent: quos ſententiâ ſuſpectos de hæreſi Iudices pronuntiâſſent, ij re cognitâ atque impetratâ in integrum reſtitutione à Magiſtratu non prohiberentur. Vt maximè exilium ad ea ſolùm loca pertineret, quibus ius dicentis auctoritas contineretur, placere nihilominus, vti proſcripto omnibus omninò Prouincijs exulare ſit neceſſe. Ad hæc Edicti capita accedebant de Typographis & Ludimagiſtris alia quoque nonnulla.

Reſpondent variè Ordines. Arteſij, ſi calumniatoribus pœna ſtatueretur, placituram ſibi rem vniuerſam oſtendunt. Flandri Edicto ita aſſentiuntur, vt multa nihilomi-

nus de certis ſuis Priuilegijs, de Iudicum præuentione, de Vaſallorum iuriſdictione, de Iudicum Eccleſiaſticorum nimia auctoritate cauſarentur: vt Edicto promulgato, Inquiſitionem tolli poſtularent; Ius dicere in Laicos de hæreſi Clericis non permitteretur; pœnitentes coram Parocho ac iudice profano pœnitentiam profiterentur; in calumniatores ſeuerè vindicaretur; de libris non ſoli Theologi, ſed cæterarum quoque diſciplinarum Profeſſores cognoſcerent, librique non auctoribus, ſed argumento ſcriptoque notarentur. Si generale hoc Edictum non eſſet futurum, ſi mutationem vel Regis voluntas, vel temporum neceſſitas, vel ſubditorum poſtulata flagitarent, futuram eamdem Flandriæ, quæ cæterarum Prouinciarum, conditionem. Longum eſſet cæterorum Ordinum ſententias perſcribere, quod nec fructum ex eo Edicto Reſp. vllum fuerit conſecuta, nec mihi niſi trium Prouinciarum deſcriptæ ſententiæ ſint perlectæ. Certè nouarum rerum, Religionumque ſtudioſis hominibus ſatisfacere ea res ita non poterat, quin multæ quotidie Miniſtrorum atque exulum literæ animos ac zelum Domus Dei aſſumerent: tot annos Eccleſiam in nobiliſſimis Prouincijs iacere,

Hæreticorum de nouo Edicto ſermones

 tantam

tantam rei benè gerendæ occaſionem elabi de manibus non paterentur. Galliam intuerentur, quæ Rege repugnante Euangelium præclarè tueretur; Germaniam cogitarent, quæ Cæſarem, tantum Principem, contempſiſſet; apud commotum ſemel Hiſpanum pari culpâ fortes atque ignauos, minore etiam periculo viros fortes futuros. Nouam hanc Edicti moderationem non eſſe niſi dolum ac fraudem; eo ſtabiliri Antichriſti dominatum: pro flammis, laqueos atque enſes, pro Inquiſitoribus, Epiſcopos & auaros eſſe iudices ſuffectos. Iuſtis vniuerſarum Prouinciarum in vnum coactis Comitijs, proponi rem iſtam debuiſſe; præter morem maiorum nonnullis in Prouincijs eos ſententiam rogatos dixiſſe, quibus ius veniendi in comitia non competeret; ad fœderatæ Nobilitatis leuiſſima poſtulata, conſternatam Parmenſem, trepidantem Aulam, profligatam Inquiſitorum audaciam, conſilium rebus dubijs nullum inuenire. Omninò, ſi in publicum Euangelium ſit proceſſurum, futurum eſſe, vt tantam ferre lucem cæcutientes Papiſtarum oculi non poſſint. Libelli quoque ſeditioſi in eam ſententiam proponuntur; Iniuriâ hiſce Prouincijs Confeſſionem denegari

 Augu-

Auguſtanam, quòd Comitijs ea Imperialibus eſſet comprobata, & ad Imperium complures Prouinciæ pertinerent; æquiſſimis poſtulatis Edictorum atque Inquiſitionis crudelitatem fœderatos deprecari: Brabantinorum priuilegia neque veterem, quem Edicta imperarent, iuris ordinem pati diutiùs poſſe, cæteraque in eam ſententiam infinita.

CAPVT V.

Concionum hæreticarum per Belgium initia. Aduerſus eas noua Edicta proponit Parmenſis. Eiuſdem ac Procerum Belgij variæ concertationes.

VNde in lubrico ita re conſtitutâ, vt, ſi perſuaderi hoc, quod proponeretur, Edictum contingeret, nulla in poſterum ſtabiliendæ nouæ Religionis ſpes exiſteret, præclarè ſe facturos nonnulli exiſtimârunt, ſi, dum res nutaret, dum fœderati nullis cum Parmenſi certis conſilijs rem conſtituiſſent, ex inſidijs in apertos campos ad non dubiam pugnæ voluntatem ſe conferrent: probantque conſilium aliqui fœde-

rati eâ ratione, quòd metu grauiſſimorum motuum adducturos ſeſe Regem, ad quæ vellent, conſilia arbitrarentur. Paucis itaque ante Kal. Maij diebus, circum maiores vicos Flandriæ paſſim per agros diurnos habere conuentus Caluiniſtæ incipiunt; inde IV. Nonas Maij circa Antuerpiam, hinc vt graſſante ſcabie, ſic varijs è locis attractæ pruritu Caluiniſtarum, Lutheranorum, atque Anabaptiſtarum ſeſe Conciones oſtendunt: nullæ per Lutzenburgum, Arteſiam, Hannoniam, Namurcum, nullæ quoque (niſi in agris ad Flandriæ limitem) per Inſulas, Duacum, atque Orchiacum; at frequentes per Flandriam, ditionem Tornacenſem, Valencenenſem, territorium Antuerpienſe, & Buſcoducenſe in Brabantia, per Hollandiam, Zelandiam, Geldriam, Friſiam. Procedit in aciem quicquid vſquam eſt Belgicorum Miniſtrorum, Diaconorum, Seniorum, Superintendentium, quicquid poſtremò vel vetere vel recente memoriâ proſcriptorum hominum: telum pro ſe ſinguli ad conuentus deferre, plebem carmine ad arma concitare, nullo momento leuiſſimos hominum animos ad ſe tranſducere. Nihil enim tam eſt facile, atque iſtis hominum moribus ingenijsque nouam Re-

 ligionem

ligionem perſuadere; ſiue quòd Catholicæ Religioni non niſi in ſpeciem dicis causâ homines iam diu parerent; ſiue quòd, ſublatâ omni Religioſarum mentium pietate, nihil æquè adlubeſceret, atque pauca credere, pauca facere; ſiue quòd veteris Catholicæ Religionis rationem pauci aſſequerentur, totamq; eam niſi quandam ſuperſtitioſarum ceremoniarum farraginem arbitrarentur; ſiue quòd ea eſſent poſtremò hominum vitia, vt coërceri niſi grauiſſimis hiſce pœnis non poſſent. Eſt enim nimis quàm graue diuinæ vindictæ genus, cùm peccaueris, Eccleſiam non inuenire, ad quam pertineat, *Cuicumq; remiſeritis peccata, remittuntur eis*; non inuenire perenne ſacrificium ſecundùm ordinem Melchiſedech; non illa denique tot, tantaque, quæ animis ritè procurandis firmamentum veritatis Eccleſia retineret: nullam enim exiſtere Chriſti Eccleſiam, ex iſtis nouis Religionibus ſequi eſt neceſſe. Si namque eſt iſta, quam profitentur, vera atq; ea ſola Religio, quam ſequi oporteat, nullumque toto terrarum orbe, ne vnum quidem hominem vel cogitando poſſunt inuenire, qui ante ſe nuper exortos non etiam res eas crediderit, quas credi ſine impietate, atque adeò Dei contumelia, non poſſe ia-

ctant, fit, vt tot retrò annis nulla extiterit,
toto, quà latè patet, orbe terrarum, contrà
quàm lex, quàm Prophetæ, quàm Chriſtus,
quàm Apoſtoli futurum affirmarint, Dei
Eccleſia. Quam rem ſi cogitare hominum
mentes refugiunt, fit neceſſariò, vt vel iſto-
rum conuentus non ſint Dei Eccleſia, vel, ſi
eos Dei Eccleſiam eſſe concedamus, tot re-
trò ſæculis ea nulla extiterit; quod vt cre-
dere Symbolo vetamur, ſic illud neceſſariò
conficitur, non eſſe eos in Eccleſia, qui à ſe
orti, tot poſt Chriſtum natum annis, non
niſi Caluinum, Lutherum, ac Mennonem
laudare auctores poſſunt. Quòd ſi fuiſſe
maiores noſtros in Eccleſia, neque ſe, vt
nouam conſtituerent, ſed vt veterem reſti-
tuerent, veniſſe affirmabunt, certè id dare
eos eſt neceſſe, non fuiſſe, cur tantum operæ
in re noua collocarent, ſi peruenire poſt
mortem ad ſummum bonum, quod vnum
quæreretur, per illam veterem maiores no-
ſtri potuerunt. Omninò duo ſunt hominum
genera, quæ leuiare hominum corpora mor-
bis conſueuerunt, qui arte id facerent, Medi-
ci, & qui gladio laqueóue extinctum dolere
corpus non patiuntur, carnifices: quos certè
ſi Medicos quis dixerit, facilè equidem
id Catholici ſunt daturi, vt Eccleſiæ reſtitu-

 tionem

tionem petendam ab iis hominibus profi-tcantur, qui ſublato corpore atque formâ, nouam ex ingenio noui corporis formam conſtituerunt. Sed iam longius à narratione diſceſſimus. Concionabantur itaque ingenti hominum concurſu multis locis Caluiniſtæ; minore frequentiâ, nec niſi in Brabantia, Lutherani; locis ac numero quàm Lutherani maiore Anabaptiſtæ, ſed neque eâ luce, neque diſcipulorum pari cum Lutheranis auctoritate. Sic enim viri honorati de Lutheranis nonnulli loquebantur, & celeberrimam eam Principibus Religionem probari, & minùs eſſe hanc iſtam, quàm eſſet Caluiniana, ſeditioſam; multa eam pati in Rep. quæ diuturnus hominum vſus comprobâſſet, quæque tolli ſine publicarum rerum motibus difficulter poſſent.

Parmenſis in concio- Edicta Non fert Parmenſis tantam Religionis, tantam Regis ſuique contumeliam. Relictâ itaque omni de mitigandis Edictis cogitatione, ad coërcendam hominum temeritatem ſe conuertit: pœnas in illicitos conuentus graues conſtituit; mortem Miniſtris receptatoribusque indicit; ſexcentos florenos, ſi Miniſtrum quis comprehendiſſet, pollicetur: auditoribus, ſi cum telo deprehenderentur, exilium; ſi inermes, pœnam

arbitra-

arbitrariam comminatur. De culpa filiorum, familiæ, diſcipulorum, miniſtrorum ita conſtituit futurum, vt parentes, patresfamilias, magiſtri, heri, de ea tenerentur. Edicti huius ſui eum fructum Parmenſis conſequitur, vt, quibus locis Conciones nondum haberentur, iis vti ne ſuſciperentur, Magiſtratus cauerent; quibus contrà locis haberentur, iis maiore etiam hominum concurſu, armatorumque multitudine, ad loca vrbibus viciniora conuentus Miniſtri transferrent; Pſalmos ad numeros Marotanos, Bezanosque, vt Sirenum cantus, ingenti populi voluptate decantarent, conciones in Antichriſtum, in Idola, in Phariſæos, exemplo, vti aiebant, Ducis Ioſuæ, Machabæorum, Chriſtique acerbas haberent; Legatos in Gallias, Angliam, Germaniam dimitterent, conſiliaque, quibuſcum videretur, turbandæ Reip. infinita ſuſciperent.

Frequentiſſimis quoque Senatus delibe- *Parmenſis Procerumq́ concertationes.* rationibus multa queri Parmenſis: dicere modò Barlaimontio, Vigliòque atque Aſſonvillio (cuius conſilio atque operâ plurimùm vtebatur) eorum ſeſe dolis iactari, à quibus cauere ob imperij, quam teneret, auctoritatem, minùs poſſet: modò Orangio, cæterisque ita loqui, vt deſiderare ſeſe

multa in eorum erga ſe officio, muneréque oſtenderet. Non ferre id neque Orangius, neque cæteri; multáque cauſari, cur eorum ad ſe motuum culpa non pertineret. Hoochſtratanus Orangio quàm familiariter vtebatur; in eius itaque gratiam multa Hoochſtratanus in Senatu liberiùs dicere, quàm ferre Parmenſis facilè poſſet; laudare eam hominis fortitudinem Orangius; multis cum officijs ſermonibúſque tantùm non in cælum extollere; creſcere inde Hoochſtratano pro patria, pro amicis decertandi cupiditas; Parmenſi ſæpè refragari, ſimultates nullo in ſe metu libenter ſuſcipere. Quòd certè eò triſtius viris bonis accidebat, quòd Religionis Catholicæ perquàm ſtudioſus, Orangij conſilia non tam iudicio, quàm amicitiâ ſequi diceretur. De præſidijs quoque in vrbes adducendis Parmenſis deliberat; Megemus Antuerpiæ perſuadere Magiſtratui populóque rem eam conatur; at non ſuccedit negotium.

Rex interim Orangium, cæteróſque literis perhumaniter laudatos, de vetere officio retinendo commonefacit; ac Prouincijs vrbibuſque iam pridem venturum ſe fuiſſe in Belgium declarat, ſi non etiam vltimum clades Maſalquiuirij, Pignonij ac

Maltæ, irrupturumque in quam Chriſtiani orbis partem Turcam putaſſet! Conſcribere nunc eum terreſtres copias, haecque ratione fieri, vt eâ curâ depoſitâ ad iter ſe in Belgium componeret. Officij itaque in ſe, quam conſueſſent, rationem tenerent; ſeditioſis hominibus non aſſentirentur; coram ſe de ſubditorum poſtulatis æquiſſimâ ratione cogniturum, cæteraque in eam ſententiam nonnulla. Optimè tunc Regi Catholico cum ſocru Regina matre, & coniugis fratre Rege Carolo conueniebat. Fuerat enim anno antè ſolemnis ſuſcepta à Regina Hiſpaniarum ad matrem fratremque Baionam profectio: grauiſſimis itaque pœnis, ne quis è Gallia in Belgiū ſubſidio factioſis hominibus proficiſceretur, Rex Carolus edicit.

Scribit quoque fœderatorum Principibus Parmenſis, Eſſe eam multorum ſententiam, vt fœderatæ Nobilitatis auſpicijs tumultuari iſtum in modum plebem arbitrarentur; adduci ſe minùs poſſe, vt huic hominum ſuſpicioni aſſentiretur. Extare enim Nobilitatis præclariſſima in Regem atq; ſe officia; ſibiq; recentem nam eſſe à Nobilitate datam fidem, quâ ſe Regi ac ſibi ſacroſanctè deuinxiſſet. Rogare itaque ſe, ſuam illam de tota ſocietate præclaram opinio-

nem

nem factis comprobarent, illicitos conuentus ac periculoſa nouarum Religionum conſilia ope conſilioque diſturbarent.

CAPVT VI.

Fœderatorum ad S. Trudonem conuentus. Eorum Delegati cum Orangio atque Egmondano Duſflæ conueniunt, & grauamina ſua proponunt.

GEuſij verò quia Hiſpanicis Legationibus non reſponderetur, deliberare in commune cupiebant. Peropportunè itaque, vt de ijs Parmenſis literis videretur, ad XVIII. Kalen. Auguſti, Trudonopoli, vrbe ditionis Leodienſis, conuentum ſocietati indicunt. Non placet ea coitio Parmenſi: oſtendit habere à ſe mandata Orangium atque Egmondanum; certos, quos vellent, homines Duſflam mitterent, venturos eò Orangium Egmondanumque, atque expoſituros ea ſua mandata, quæ probaturam ſocietatem arbitraretur. Perpauca itaque conuentu illo Trudonopolitanò proponuntur, quòd eam diſceptationem futuram inutilem

lem multi profiterentur, quam, nouis mandatis non intellectis, eſſent ſuſcepturi, Legatosque, qui Duffliam proficiſcerentur, numero XIII. hoſce nominant, Ludouicum Comitem Naſſouium; Euſtachium de Fiennes, Dominum Eſquerdium; Carolum Reuelium, Dominum Audrigneum; Bernardum Merodium, Dominum Rumeum; Carolum vander Noot, Dominum Riſoirium; Georgium Montigneum, Dominum Noyellium, Martinum Serclaſium, Dominum Tillij; Philippum Marbaiſium, Dominum Louvervallium; Ioannem Montigneum, Dominum Vilerij; Carolum Lieuinium, Dominum Famarſium; Franciſcum Haeſtium; Ioannem Sauvaigium, Dominum Eſcaubecquium. Rixę nihilominus fœderatos grauiſſimę eo conuentu excipiunt. Multi, vt oſtendimus, Catholici, veteris obſeruantiæ atque moris perquàm ſtudioſi homines, vel imperitiâ, vel amicitiâ, vel quâ alia de cauſa in ſocietatem conſenſerant. Cùm itaque ibidem libellus eſſet propoſitus, quo mercatores ac plebs nouarum Religionum patrocinium à fœderatis eâ ratione poſtularent, quòd illorum auctoritate atque in ſe ſtudio rem iſtam ſeſe aggreſſos profiterentur; cùm de milite conſcribendo, pecunijs

pecuniis conferendis, ſocietatibus ſuſcipiendis, aliqui ex eadem ſocietate referrent, tum multis verborum contumelijs ita res ea à nonnullis eſt Catholicis reiecta, vt ſocietate deſertâ Bruxellam ad Parmenſem proficiſcerentur, parituroſque ſe, quo vellet officio, Parmenſi pollicerentur.

Veniunt itaque Dufflam, Antuerpiâ Orangius, Bruxellâ Egmondanus, ſancto Trudone fœderatorum Delegati; oſtendunt Orangius & Egmondanus, Feciſſe Parmenſem, quod à ſe Nobilitas flagitâſſet; Legatos in Hiſpanias, Marchionem & Montigneum miſiſſe; Inquiſitionis, Edictorumque, quam reprehenderent, ſeueritatem leniſſimis mandatis temperâſſe; hoc ipſo mane tabellarium in Hiſpanias ablegaſſe, rogâſſeque ad illicitos ſeditioſorum hominum conuentus æquabili quâ ratione tollendos, indici vniuerſarum Prouinciarum Comitia Rex pateretur; eas eſſe Regis præclaras virtutes, vt & hoc impetrari à ſe ſit paſſurus, atque æterna obliuione omnes retrò offenſas, ſummâ animi moderatione clementiâque deleturus. Parmenſem, quoad Rex ſit reſcripturus, neque militem, niſi ad vrbium limitanearum præſidia, eſſe conſcripturam, neque Conciones, ſi ab armis,

atq; vi abſtinerentur, milite turbaturam. Periculoſos eſſe hos populares tumultus, tum quòd ſemel officij ſui obliti homines modum tenere difficulter poſſint; tum quòd peregrini atque ij veteres, Belgij hoſtes horum grauiſſimorum motuum duces auctoresque exiſterent. Præclaram itaque & ſe dignam facturos rem fœderatos, ſi, quod officij fideiq; à ſe ratio flagitaret, ſedulam in continendis hominibus operam collocarent: facere id fœderatos ſtudio eo maiore debere, quòd ipſi auctores iſtiuſmodi concionum conuentumque vulgò dicerentur.

Reſpondent Geuſici Delegati; Nouem capitibus contineri totam, quam audîſſent legiſſentque Legationem: atque in primis immenſas habere ſe Parmenſi gratias, quòd Legatos in Hiſpanias, atque hos ad ſe ſummi ordinis viros aplegâſſet. Quoad alterum, vt de ſuo in Regem ac Parmenſem officio laudarentur, monerenturque, eſſe ita ſanè, vt ab officio abduci ſe nulla equidem ratione paterentur. Quòd diceretur, Parmenſem Nobilitatis poſtulatis accuratè ſatisfeciſſe, Inquiſitionis Edictorumque ſeueritatem temperâſſe, ius ex ijs legibus iam pulſum dici omninò, præſtare id, quod diceretur, Parmenſem; contrà iudices vrbium

Fœderatorum reſponſum.

Magiſtratus, contemptâ Parmenſis auctoritate, vetere iudiciorum formâ quæſtiones ex iiſdem legibus habere. Quòd de coërcendis hominum conuentibus concionibuſque proponeretur, eam ſe fidem huic negotio præſtitiſſe, quâ grauior atque arctior nulla poſſit: plus dediſſe, quàm promiſſis conuenerat, fuiſſeque eam rem curæ cùm vniuerſæ ſocietati, tum multis priuatim: impetrare ſe, quòd poſtularent, à commota plebe ea ratione non potuiſſe, quòd deludi ſeſe plebs profiteretur. Reſponſum ad æquiſſima libelli poſtulata intra bimeſtre iuxta condictum nullum adferri: Ordinum Comitia, præter comitiorum libertatem, præter morem maiorum habita fuiſſe; multas omnibus è locis exaudiri Clericorum iudicumque graues minas; commotos iis rationibus, neceſſariò contra iniuriam innocentiæ ſe ſuæ tuendæ conſilia cogitare. Non eſſe, cur Parmenſis libellum à ſe exhibitum cauſam nouis motibus dediſſe arbitretur: vnam adferri cauſam ab iis, qui res eas ſuſcepiſſent, conſcientiam ac zelum, quæ tantùm abeſt cohiberi vt potuerint, vt etiã, ſi libellus à Nobilitate exhibitus non fuiſſet, maiore rerum motu fuerint rem iſtam homines aggreſſuri. Nullam itaque adferri

causam,

cauſam, cur in ciues, Regis ſubditos, cur in eos homines, qui parituros ſeſe Ordinum Generalium ſententiæ profiterentur, aliquid grauius conſtituere ſe oporteat. Si, quod diceretur, peregrini ſeſe hoſtes oſtenderent, primos ſe conſcenſis equis in eos impetum facturos. Quòd fauere concionibus fœderati dicerentur, eſſe in ſocietate nonnullos, qui quam Religionem conciones profiterentur, eam ipſi fide vitaque ſequerentur; facere tamen eoſdem ſuos ſocios, vt neque concionum auctores exiſterent, neque de fide, quam Regi deberent, vlla ratione diſcederent. Quòd de Regis clementia commemoraſſent, eſſe ita ſanè, vt neque meliorem neque clementiorem eo Principem vllum arbitrarentur; optare ſe, vt coràm, quibus de rebus videretur, agere cum Rege liceret, nec dubitare, quin eo iudice cauſam ſint obtenturi. Quòd poſtremò de præteritarum rerum obliuione promitteretur, iſtud aſſequi ſe minùs poſſe; nullam enim eſſe à ſe culpam commiſſam, quam obliterari æterna obliuione ſit neceſſe; imò contrà magno ſe beneficio ideo Regem ſibi deuinxiſſe, quòd multò antè ipſi de grauiſſimis periculis prudenter monuiſſent. Quæ cùm prolixè hunc in modum Geuſij reſ-

 pondiſſe

pondiſſent, tum in eum ſermonē ſunt dilapſi: Ingenuè viros ingenuos nobileſq; loqui debere; nonnullos (quorum in Rep. magna eſſet auctoritas) ita de ſe, totaq; adeò ſocietate loqui conſueuiſſe, vt grauiſſimorum eam criminum, perduellionis ſcilicet Maieſtatiſque ream facerent, atque acerbis à ſe odijs diſſiderent, minaſque eas iactarent, quas ferre optimè de Rege meritos, viros vtique nobiles, non oporteat. Omninò non fuiſſe id eos homines facturos, ſi non etiam ſuſpectam Parmenſi ſocietatem arbitrarentur: diſſimulare proinde ſe diutiùs dolorem inſtitutum non potuiſſe; neceſſarioque feciſſe, vt contra iniuriam ac vim ſibi peregrè amicos atq; auxilia compararent: ea demum æquiſſima eſſe arma, quæ maximè neceſſaria; numquam huiuſmodi lubrica ſe conſilia fuiſſe ſuſcepturos, ſi quod aliud ſaluti ſecuritatique peropportunum occurriſſet. Quæ res ſi Parmenſi non probaretur, vnum in ſeſe cogitando conſilium etiamnum reperire, quo ſatisfieri Nobilitati poſſe arbitrarentur, ſi nimirum idoneè ſibi Parmenſis atque aurati velleris Equites caverent, nulli libellum fœduſque hoc, ſuumue culpæ damnóve in poſterum futura. Multos ſibi cum Orangio, Egmondano, atque Hornano

iam

Iam inde à libello exhibitq ſermones de to-ta conſilij ſui ratione ſæpè extitiſſe; multa quoque ſibi in poſterum negotia futura, quæ curari niſi prudentiſſimorum hominum conſilijs non poſſint: rogare itaque ſe, imperaret hiſce tribus Parmenſis, vt ſecum, quibus de rebus oporteret, deliberarent; omnem in ſe belli, publicæque quietis curam ſuſciperent; ſocietati patronos ſeſe præſtarent maiora quippe poſtulari, quàm præſtare per imperium Parmenſis poſſit. Legatos itaque hac de re quæſituros in Hiſpanias deſtinaret, atque interim, quoad illi reuerterentur, hoc quod poſtularent, ſecuritati ſuæ donaret. Finem poſtremò ſermonis iſtum faciebant: Ingentem populi multitudinem in conuentu Trudonopolitano ſocietati declaraſſe, futuram eâ ſe lege in Ordinum Generalium poteſtate, legibusque parituram, quas ferre de Religione Ordinũ comitijs Regẽ contingeret, ſi, quoad comitia haberentur, patrocinari ſibi palàm Nobilitatem Parmenſis pateretur: ab armis ita quoq; libenter ſeſe diſceſſuram, ſi in quas vrbes flagitaretur, è ſocietate delecti homines rebus curandis mitterentur; quæ ſua, vt dicerent, æqua poſtulata ſi Parmenſis recuſaret; facturos ſe neceſſariò, vt aliũde quæſito ſub-

ſidio rebus dubijs atq; afflictis opitularentur.

Atque hæc Bruxellæ fœderati; redierant enim eodem, quo Duſſlam venerant, die Antuerpiam Orangius, Bruxellam Egmondanus. Multa de reſponſi huiuſmodi indignitate Parmenſis conqueritur: poſtulante itaque Egmondano ambiguos eiuſdem reſponſi ſui ſermones in hanc ſententiam fœderati interpretantur. Quòd de Magiſtratibus quererentur, qui vetere iudiciorum forma ius dicerent, ad Tornacenſes, Inſulanos, Montenſes, Liranos, Athenſes, Bruxellenſes, Gandauenſes pertinere: Quod poſtularetur, vti fidem facerent, quando, quibúſve rationibus continendis in officio hominibus ſtuduiſſent, id equidem ex Miniſtris, Conſiſtorijq́ue intelligere non difficulter Parmenſem poſſe. Quod de neglecto vetere iure comitiorum affirmâſſent, id eſſe eiuſcemodi, antè rem eam Arteſijs quàm Flandris propoſitam fuiſſe; certis è Prouincijs citatos in comitia veniſſe, quibus veniendi ius non competeret; nonnullos, quos venire oportebat, non citatos abfuiſſe; vrbium denique Delegatis legitimum deliberandi diem fuiſſe denegatum. Metus, quem iuſtiſſimum prætenderent, has ſibi cauſas exiſtere; nonnullos primæ

Fœderati poſtulata ſua nouo ſcripto interpretantur.

Nobili-

Nobilitatis atque ordinis fœderatos velut reos Maieſtatis abominari; ab eorum ſocietate abducere, pericula, venturamque Regis iram oſtendere, veniam deſertoribus polliceri: non poſſe non metuere, iſtorum de ſe iudicia fœderatos, quòd hi ſummis rerum publicarum negotijs præeſſent. ... toties venire ex Hiſpanijs tabellarios, nullum verò Regis adferri reſponſum; imperari tabellarijs, ne quas diſcedentes niſi à Rege perferendas in Belgium literas acciperent. Tranſitum per Gallias ſibi atque Hiſpaniæ Regem copijs flagitâſſe, auxilia à Regina matre poſtulâſſe, Ducem Sabaudiæ ad Imperij Comitia in Germaniam profectum, perniciosa Belgis conſilia ſuſcepiſſe, atque in belli ſumptus quingenta florenorum millia Clerum promittere: cauere ſibi, nec Parmenſem, nec quem alium, de Regis in ſe ſtudio hactenus voluiſſe; proindeque graues ſocietati cauſas extitiſſe, vt non in Gallijs, quod diceretur, ſed in Germania de auxilijs contrahendis conſilia ſuſcepiſſent. Quòd de Orangio, Egmondano, Hornanoque poſtulâſſent, ita ſe accipere, vt non niſi belli forís domique adminiſtrandi ſupremam ijs tribui poteſtatem deſiderarent; Parmenſi de ſumma imperij nihil detraherent. Si hac ſibi ratione

Parmenſis caueret, ſe poſt caueri ea ratione non debuiſſe mandaret Rex, poſtulare, vti poſt denunciatam eam Regis voluntatem, ſuper totos menſes tres iſta ſibi cautio rata exiſtat. His ceſſi rationibus paciſci fœderum Parmenſis vellet, nulla in poſterum, niſi cum hiſce tribus conſilia ſeſe inituros, militem in Belgium nullum adducturos, Regi poſtremò ex Ordinum Generalium ſententia exactè parituros.

CAPVT VII.

Hæreticorum ac Miniſtrorum per Flandriam Brabantiamque inſolentiæ, Templorum direptiones Sacrilegiaq; obiter deſcribuntur.

ISTIS itaque altercationibus eò res erat deducta, vt, ſi idoneè fœderatis de periculo caueretur, neque, quæ metuerentur, ſuſcepturi conſilia dicerentur, & operam ad homines in officio retinendos præſtituros ſe reciperent. Verùm quòd ea, quæ poſtularetur, cautio maiorem, quàm haberet Parmenſis, imperij auctoritatẽ flagitaret, re deliberatâ tota iſtius cautionis conſtituendæ ratio in XIII. Kal. Septembris à Parmenſe

eſt

eſt dilata. Inualeſcere interea factiones, tot retrò annorum exules domum reuerti, ſuas ſinguli calamitates iactare, quidquid ſibi minari; qui proſcripſiſſent, accuſatores, qui [illegible], quo detuliſſent, Clericos deteſtari, quorum gratiam exulaſſent; veteres pœnas ac flammas recordari, quibus (vt aiebant) tot innocentes, tot miſeri periiſſent; inſanire è ſuggeſtu nouarum Religionum Miniſtri, vt quiſque vel in Reges idololatras contemptiùs, vel in Clerum Antichriſtianum turpiùs, vel in impium Magiſtratum maiore cum ſupercilio ac declamatione debacchatus, ita ad Eleazari, ac veterum Prophetarum exemplum præclariùs dicere exiſtimatus, deſumpta è vetere Teſtamento, quæ ad animos concitandos argumenta atque exempla valerent: vt furiæ, ſic emiſſi in publicum rumores; modò inſidiæ à Magiſtratibus, modò cædes à Papiſtis, modò plena armatorum Monaſteria, atque ædes Clericorum, modò coniurati in necem fidelium Sacerdotes, modò conſcriptus in ſuam perniciem nouus miles denuntiatus: non cuiquam quies, vbique concionatores, vbique Pſalmi, vbique *Viuant Gheuſij*. Diſcurrere per agros ingens armatorum hominum multitudo; concionatorem ſe quiſque pro

arbitrio, ſutor an ſartor, profiteri; concionantem, vel è congeſto aggere, vel è ſede ſublimem auſcultare; conſilia in commune conferre, ſcribere nunc his nunc illis vrbibus ac pagis, contumeliâ fideles ne afficerent, Euangelium ſequi homines paterentur; inſaniæ hunc poſtremò finem facere, vt in Flandria per obſcuros ditionis Caſſetanæ aliquot pagos, templis violatis, in vicinum Baliolum furor tranſiret.

Baioli in Flandria vetere iure Monaſterium habuerant quidam è Gallijs Beati Antonij (ſiue milites, ſiue Clerici, non ſat ſcio;) tradiderat id, Pontifice comprobante, Abbati ac Monachis S. Ioannis in Monte, bello Morinenſi de vetere domicilio deiectis, Cæſar Carolus. Siue itaque hoc nouorum inquilinorum odio, ſiue quòd imminutam veteris hoſpitij pietatem homines quererentur, ſiue quòd vota nuncupari peregréque ad eum locum venire multi conſueſſent, magna erat huius Monaſterij per ea loca inuidia. Cùm itaque hæc illa, quæ oſtendimus, à Miniſtris proponerentur, in idola continuè clamaretur, feciſſeque id circa Caſſetum nonnulli nuntiarentur, tum equidem è viliſſimorum peſſimorumque hominum colluuie inuenti ſunt, qui menſe

Auguſto

Auguſto Monaſterium inuaderent; imaginibus ſtatuisque grauiſſimorum verborum contumelijs inſultarent; huic enſem in latus infigerent, huic ſecuri caput truncarent; pendentem è cruce Chriſtum funibus è ſublimi detraherent, non ſequentem mori metiſus Ieſum Deum nolle exclamarent; altaria ſubuerterent; pollutis ſacrilegisque manibus in ſacroſanctum Domini corpus inuolarent, damnatisq; proiectum pedibus conculcarent; ſacros calices vino implerent, ac ſocijs laborantibus propinarent; libros veſtesque vel conſcinderent, vel auferrent; culinam, apothecas, cubicula occuparent; cibum, quem abſumere minus poſſent, per ſummam libidinem profunderent.

Exultare ad eam hominum fortitudinem Miniſtri, zelum domus Dei, grauem in Idola Dei iram prædicare: imitari Baliolanos vicini vndique pagi: hinc, ducibus Iuliano & Iacobo Miniſtris, Stegrium venire (eſt is Flandriæ ad Liſam peramplus vicus in dominio Annæ Palantiæ, viduæ Glaionij) concionari ibi ſub dio hic Flandricè, ille Gallicè: vixdum inchoatâ concione in vicinas Eccleſias parem edituri ſtragem homines irrumpere. Erat is Aſſumptioni Beatæ Mariæ Virginis ſacer dies, feriataque ingens

prædo-

prædonum ac furum multitudo coierat. Re itaque, vt ferebant, præclarè geſtâ, in Abbatiam Meſſinenſem, inde in ditionē Lalæuanam tota ea ſe colluuies effudit, hinc Liſam transgreſſa, per agrum Inſulenſem, Seclinium vſque; celeberrimū honeſtiſſimo Canonicorum Collegio eius ditionis vicū, excurrit. Non ferunt eam iniuriam Seclinienſes, Goudecuriani, Waurimiani, cæterique eius oræ nouis Religionibus perquàm infenſi ruſticani homines. Nullo certo imperio rapere arma, quæ fors obtuliſſet; vno omnes agmine diuerſis è locis Seclinium properare, obuios in paludes concitare, atque iſthic vel flumine præcipites ſubmergere, vel ferro enecare; pauci abiectis armis retrò domum reuerti. Repreſſa itaque hunc in modum ſacrilegij impietas, vltrà per eá loca non progreditur: nihilo tamen cæteris locis Flandriæ quietiores Miniſtrorū operæ.

Sacrilegorum cædes

Erat tum Ipris Egmondanus, comitatus Maximiliano Vilano Domino Raſſengemio, qui Domino Courirrio defuncto Præfecturam Inſularum, Duaci, atque Orchiaci fiduciariá à Rege acceperat, Maldegemio, Mouſcronio, Hollebecquio, Dixmudano, alijs item Flandriæ Nobilibus nonnullis. Multa de vrbe illa in officio retinenda

Ipra & occidua Flandria.

deliberata

deliberat, Idibus Aug. populo in forum ac-
cerſito, leges ex Magiſtratus ſententia non-
nullas promulgat: rogatus num ſi hæreti-
cos templis vim facere contingeret, eos vi
armata coërcere oporteret, contractis ſca-
pulis, de vi inferenda mandâſſe ſibi quic-
quam Parmenſem negat. Digreſſo itaq; Eg-
mondano, magnarum vrbium primi Ipren-
ſes hanc illam, quam Baliolani, turpiſſimam
ſacrilegij in ſe iniuriam recipiunt: ſequuntur
exemplum Gandauenſes, & per occiduam
Flandriæ regionem vrbes ac pagi plerique;
ita rem excuſante Egmondano, vt neceſſa-
riò proficiſci ſe Bruxellam ad diem XIII.
Kalend. Septemb. debuiſſe affirmaret, ne-
que à ſe vno eôque inerme coërceri tantam
inſanorum hominum multitudinem ijs in-
fidis Reip. temporibus potuiſſe oſtenderet,
multaque prudenter à ſe curata, Brugas,
Curtracum, Aloſtum, Gerardimontiumque
conſeruatas à ſe vrbes commemoraret. Qua
quidem de re quid ſentias, difficile; quid
dicas, difficillimum exiſtit. Eſt enim nimis
quàm intricatus Reip. ſemel conturbatæ
labyrinthus, quem qui imperitè ſemel ſit
ingreſſus, excedere niſi perforatis muris per
graues ruinas periculoſéque difficulter poſſit.
Eſt quidem hoc illud, in rerum vniuerſitate

Egmondanus conſequebatur, vt Catholici deſertos ſeſe clamitarent; Caluiniſtæ contrà detracta diplomatibus Egmondani ſigna nouis tabulis appenderent, iis imaginum deturbationem imperarent, vexilla militaria Egmondani circumferrent, Principemque ſuorum conſiliorum Egmondanum affirmarent: rurſum ſi ſeuerius Egmondani imperio in ſeditioſos quid conſtitueretur, perduellem ac proditorem eumdem Egmondanum profiterentur. Atque hæc in Flandria.

Antuerpia Antuerpia quoque iam à menſe Maio vterum geſtare cœperat, inde menſe Iulio ſex agrarijs concionibus intumuerat, acceſſerant Lutheranorum & Caluiniſtarum inter ſe vtrorum concertationes: neceſſario itaque prodire, Flandriæ exemplo, in lucem infauſtum partum oportebat. Solemnes feſto Aſſumptionis B. Mariæ Virginis urbicæ ſupplicationes de more peragebantur, ſacram pompam comitantibus Magiſtratu, opificum, ſagittariorum, gladiatorumque collegijs. Id habebat caput pompæ, vt imago Deiparæ Virginis humeris ſublata per vicos geſtaretur: inde in ſacram ædem relata, extra chorum medio in templo collocaretur, magnaque hominum veneratione

neratione in ſacri diuiniq́ue partus memoriam per imaginem ea coleretur, quam beatam dicunt omnes generationes, quæq́ue ampliſſimum auguſtiſſimumq́ue id eſt nomen ſortita, vt, natura atque orbe admirante, Dei Mater nominaretur. Ferre eum typicum honorem longiſſimè à veterum Græciæ Impp. pietate diſſidentes homines difficulter poſſunt; ſic enim triumphare deuictis hoſtibus ſolitos Impp. Nicetas commemorat, vt ſublimem aurato curru Dei Matris imaginem collocarent, eam pone religioſo & ad pietatem compoſito vultu in vrbem inuecti ſequerentur. Multis itaque verborum contumelijs ſacram pompam non obſcuris vocibus, ſpectatores complures proſcindunt: Beatam Virginem (vt vxores ex maritorum opificio conſuêrunt) Mariolam fabri ſalutant: accendunt animos Miniſtri, fugienda non animo modò, ſed & corpore idola; eradicari, extirpari tantam ſummi Dei contumeliam oportere affirmant.

Quinto itaque die pòſt, Orangio biduo antè Bruxellam ad illum, quem dicebamus, XIII. Kal. Septemb. vrbe digreſſo, poſt preces veſpertinas nebulones nonnulli ſacram ædem B. Virginis ingreſſi inſanis cla-

moribus

moribus, vocibuſque toto templo concentant, imaginem B. Mariæ compellant, ſi *Viuant Geuſij* clamaret, parcituros ſe miſeræ affirmant; æditiuis inſultant, cum Catholicis rixantur. Excitus ad eam rumorem Magiſtratus, initiò apparitores, pòſt è ſuo collegio certos in templum nullo fructu ablegat. Sub veſperam itaque horâ ſextâ, occluſis templi foribus, præeunte quodam Centurione, qui tutandarum concionum munus tenebat, ſublatâ voce ad numeros Geneuenſes Pſalmum auſpicantur, eo ſigno, vt quemadmodum carminibus emotâ mente, ſic illi in imaginem B. Mariæ, ceteraſque furibundi inſilirent. Chriſtum, vnà cum Cruce, funibus detractum in fruſta comminuunt; Latrones (ſuos equidem Deos) relinquunt; ſacroſanctum Chriſti corpus horrendis contumelijs Album Ioannem, cauponem ad dimidiam lunam (horret animus) compellant; optimorum præſtantiſſimorumque pictorum monumenta confringunt; religioſe iure gentium mortuorum ſepulchra deijciunt; Regis deiectis, ſolis ijs parcunt tabulis, quibus Equites aurati Velleris notarentur. Nihilo inde res quietiores, pauci nebulones, nemine repugnante, direptis totius vrbis Tem-

plis, Monaſterijs, Sacellis, quiduis pro arbitrio totos dies tres committunt; cibos, quos abſumere non poſſunt, profundunt; in vinum & cereuiſiam immingunt; libros Bibliothecarum nullo diſcrimine conſcindunt; pecuniam, veſtem ſupellectilem ſacram, profanamque furantur; nihil poſtremò præter cædes ad ſummam ſibi iniuriam reliquum faciunt. Conciones eodem, quo Orangius diſceſſerat, die in vrbem migrârant, inde, templis hunc in modum direptis, B. Mariæ quidam Hermannus Stuycker, Zwollanus, omnium peſſimorum longè peſſimus, ac ſummè ſeditioſus Miniſter Caluiniſta, vti per hoſtium cadauera, ſic ouans inuadit. Faciunt idem in templo S. Georgij Lutherani.

Antuerpienſium (vt ferebatur) præclarum facinus ſequuntur Buſcoducenſes, Lirani, Gandauenſes, Tornacenſes, Valencenenſes, vrbes Geldriæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Friſiæque complures; eâ celeritate, vt intra decem aut ſummùm duodecim dies tot locis res iſta conficeretur; eâ morbi ſimilitudine, vt, quibus locis lues ea graſſaretur, Magiſtratus conſilij incertus, palàm ſeſe tanti ſacrilegij hoſtem profiteretur, remque aliam ad homines coërcendos idoneam

nullam adferret: vt ſacrilegium atque crimen palàm totâ inſpectante vrbe perpauci, atque facinoroſi vel obſcuriſſimi viliſſimiq; nebulones vt plurimùm perpetrarent: hîc pſittaco ſacroſanctum Domini corpus porrigerent; hîc ex ordine collocatis imaginibus ignem ſubijcerent, cadentibus inſultarent; hîc ſtatuis arma induerent, in armatos depugnarent, deiectoſque *Viuant Geuſij* clamare imperarent; vt ad ſcopum ſic ad Chriſti imaginem iaculaturi collimarent; libros Bibliothecarum butiro inunctos in ignem conijcerent; ſacris veſtibus ſummo ludibrio per vicos palàm vterentur,

CAPVT VIII.

Fœderati Bruxellis conueniunt, de cautione ſibi conſtituenda cùm Parmenſe deliberaturi. Paciſcitur cùm iiſdem Parmenſis, & de conſeruanda Religione Catholica variè cùm Proceribus deliberat.

FOederatis, vt oſtendimus, XIII. Kal. Septembris Parmenſis conſtituerat. Cùm itaque res iſtas facere vulgus hominum

num Parmenſis animaduertit, tùm verò de fœderatis id exiſtimauit feciſſe eos homines, vt, cùm libello ex ſententia minùs ſatisfieret, clàm agrarias ſibi ad terrorem conciones procurarent; pòſt cùm illa, quæ oſtendimus, poſtrema flagitâſſent, & hæ eſſent XIII. Kal. Septemb. conſtitutæ, procurâſſe denuò, vt in hos grauiſſimos tumultus res erumperent: contrà fœderati ſeſe iſtud procurâſſe conſtanter negabant, cauſamque cur continendis in officio hominibus minorem, quàm poſtularetur, operam impenderent, eam adferebant, quòd vererentur, ne oppreſſis mercatoribus atque plebe, è vinculis coram Inquiſitoribus iudicibusque cauſam ſibi ipſis dicere de hæreſi, deque maieſtate ſit neceſſe; facereque neceſſariò Parmenſem antè debuiſſe, vt, quibus de rebus monuiſſent, idoneè ſibi caueret. Veniunt itaque Bruxellam, præter Areſchotanum, qui morbum Montibus ſimulabat, Arenbergium & Megemum, qui Geuſiorum ſeſe hoſtes gerebant, nec diſcedere, quibus præeſſent, Prouincijs volebant cæteri aurati Velleris Equites. Veniunt item hi duodecim, quos commemorauimus, vnà cum Ludouico Naſſouio, qui vulgari ſcommate duodecim Apoſtoli di-

cebantur. Itaque XII. Kal. ab hora ſeptima matutina in horam vſque duodecimam frequenti Senatu de re tota Parmenſis deliberat. Geuſij maiora indies grauioráque proponunt, atque ad ſingulas horas noui vrbium tumultus denuntiantur: multa palàm de milite à ſe conſcripto, de ſocietatibus ſuſceptis Geuſij comminantur: circa Bruxellam per agros ita paſſim homines tumultuantur, vt & vrbi, ipſiſque adeò Palatij Eccleſijs timeretur. Parmenſi quoque incerti quidam rumores ita comminantur, vti Viluordiam abductæ appoſituri cuſtodes ijdem Geuſij dicerentur.

Bruxella metu fugere Parmenſis cogitat.

Cùm itaque tertium iam diem fruſtrà ſe laborare Parmenſis animaduertit, non parum conſternata, conſilium ipſa ſibi ſola capit, ſupellectilem componit Montes in Hannoniam cogitat, ac IX. Kal. Septemb. ſummo manè Orangium, Viglium, Aſſonvillium accerſit, proficiſci ſe velle oſtendit. Non placet ea profectio Senatoribus; fugæ ſimillimam profectionem inſtitui ijs lubricis temporibus non oportere, oſtendunt: ſi diſcederet, auctoritatem Senatui nullam ſuperfuturam: ſi verò & Senatus ſequeretur, grauiſſima rem eam incommoda allaturam affirmant. Non eſſe quod metueret;

iurare

iurare ſe, Orangium, cæterosque antè ſibi vitam erepturos, quàm inferri vllam vel leuiſſimam Parmenſi contumeliam paterentur. Quin & ſupplex vrbis Magiſtratus, ne ſe Parmenſis deſerat, orat atque obteſtatur; vrbem in officio ita futuram oſtendit, vt cui velit militari imperio parituram eam duci, militem admiſſuram, ciuium delectus eius arbitratu habituram affirmaret.

Diſcedit itaque à ſententia Parmenſis, Comitem Mansfeldium vrbi præponit, de militibus rem conſtituit; totumque eum diem ita cœptæ Geuſicarum rerum deliberationi impendit, vt modò recuſans, modò diſcedens, modò precibus in Senatum reducta, ægrè adduceretur, vt, extracto in horam primam nocturnam Senatu, cum fœderatis hiſce legibus paciſceretur: Inprimis placere, vt ceſſet Inquiſitio, de qua fœderati quererentur: deinde probari, vt pro ijs legibus atque Edictis (de quorum item ſeueritate quererentur) nouæ leges Edictaque ſcriberentur. Verùm num id ex Ordinum Generalium ſententia, vel quâ aliâ auctoritate ſit futurum, affirmare ſe idcirco nondum poſſe, quòd ſententiam hac de re ſuam Rex necdum perſcripſiſſet.

Quòd de ſecuritatis cautione poſtularent, eiuſmodi ſe à Rege mandata accepiſſe, quibus ampliſſima cauendi ſibi auctoritas, eſſet atributa: ex eorum proinde mandatorum auctoritate promittere ſe fœderatis, nulli neque fœdus, neque libellum, neque quæ fœdus libellúmve in hunc eſſent diem conſecuta, culpæ damnóve in poſterum futura; idque ea ſe conditione promittere, ſi in officio fœderati eſſent futuri, fidem Regi præſtaturi, & quantam poſſent, tantam in coërcenda ſeditioſorum hominum temeritate operam collocarent: ſacrilegia, cæteramque Religionis, Clericorumque contumeliam bonâ fide propulſarent; arma deponere commotam plebem bonâ ſimiliter fide procurarent; Conciones, quibus eæ locis nullæ haberentur, haberi in poſterum nullás eſſent paſſuri: Quibus contrà locis (vtar iiſdem verbis) de facto conciones haberentur, arma, ſcandala, atque omnem omninò publicam contumeliam cauerent: peregrinos, omneſque omninò hoſtes arcerent, quâ poſtremò apud homines nouæ Religionis ſtudioſos valerent auctoritate, eosdem Regi, ex Ordinum Generalium ſententia, de Religione, deque Repub. decernenti, parituros in ſe reciperent. Res
iſtas

iſtas ſi fœderatorum delegati ſuo mandatorumque nomine iureiurando caverent, ratam eam Parmenſis cautionem futuram.

Octauo itaque Kal. Septembris ſacramenta in eam ſententiam fœderatorum Legati apud ſtipulantes Orangium, Egmondanum, Hornanum, Hachicourtium & Chriſtophorum Aſſonuillium, dicunt, vti facturos ſe ſuoſque mandatores res eas reciperent; fœderi, libelloque tam diu renunciarent, quamdiu cautio à Parmenſe promiſſa eſſet valitura. Atque hic eſt ille memorabilis contractus, qui contrà quàm hæretici futurum exiſtimârant omnes omninò ſeditioſorum hominum conatus eliſit. Etquidem cur ægrè impetrari iſtiusmodi à ſe formulam Parmenſis pateretur, hac ratione fiebat, quòd ſiniſtrè ita interpretaturos eam rem homines affirmaret, quaſi publicâ auctoritate haberi Conciones tum demùm iudicarent, ſi vis, ſeditioque à conuentibus eſſet abfutura; contrà quàm ſua eſſet ſententia, qua non rem definiret, ſed fœderatis, quid præſtare eos oporteret, præſcriberet. Quod vt maximè ita exiſteret, multaque eſſent à Parmenſe contra hæreticorum Conciones prouiſa prudenter, conſtituta fortiter, fuit ea nihilominus tum vulgò fa-

ma, Parmenſem in conciones conſenſiſſe, populoque culpam omnem condonaſſe: cuius equidem calumniæ fama hinc eſt exorta.

Decimo Kal. Septemb. frequente Senatu de Repub. Parmenſis deliberabat, deque propoſita re in hanc formulam ſententia perſcribitur: Parmenſis animo ſecum reputans ineuitabilem rerum neceſſitatem, quam Proceres exiſtere talem aſſeuerarent, vt nulla ratione in præſens vel ſedari plebs, vel ab armis abduci idcircò poſſit, quòd, armis depoſitis, pœnas coërctionemque metueret, Proceribus permittit, vti populo denuntient, quoad Rex ſententiam hac de re ſuam perſcripſerit, neque vi armata, neque via facti, (ſic enim loquebatur) Conciones, quæ de facto nunc haberentur (ſi inermes & ſine vllis motibus ſcandaloque haberentur) ſeſe diſturbaturam. Quæ ſententia quàm id non contineret, quod de permiſſis Concionibus diceretur, facilè per ſe intelligere homines poterant: neque illi, qui turbarum principes exiſtebant, tam erant rerum imperiti, vt non etiam id aſſequerentur; ſed errare populum tum quidem vtrique boni atque mali cupiebant: Mali, ne plebs, metu pœnarum, ab incœpto

deſiſteret; Boni, ne peiora auſa, contempto ſemel omni imperio, fræna de manibus ſibi excuteret, recuperarique inde in poſterum auctoritas difficulter poſſet.

Rebus itaque hunc in modum procuratis, Edicto hanc ſuam cum fœderatis concordiam Parmenſis promulgat, de officio homines commonefacit, adfuturum breui Regem oſtendit: ſeueris item grauiſſimiſque legibus pœnas ſacrilegis templorum direptoribus conſtituit; Magiſtratibus vrbibuſque in ſcelus conſentientibus priuilegiorum ademptionem comminatur; verſari cum telo niſi eos homines non permittit, quibus iure id liceret. *Parmenſis Edicta.*

Bruxella ijs temporibus, vti oſtendimus, incerto metu motuque variè trepidabat, nouarumque Religionum ſtudioſi homines, præ Catholicorum ingenti multitudine, perpauci tanta vrbe exiſtebant: attamen quia vnius aut alterius inſolentia plus habere admirationis, quàm infinitorum modeſtorum hominum vita, conſueuit, fiebat, vt per iſtos paucos quies concordiaque laboraret. Decimo Kalen. Septemb. ita (vt loquuntur) vrbis Membra, quibus vniuerſa ciuitas deſcribitur, in ædes publicas, quæ ſunt ad forum, cum quinque aurei Velleris *Bruxellæ motus.*

Equitibus, nonnullis Cancellariæ Brabantinæ Senatoribus, ac frequente honeſtiſſimorum ciuium multitudine de vetere Catholica Religione retinenda, deque hæreticis coërcendis, præclaras fortiſſimasque ſententias dixerant, ad VIII. nihilominus diem Kalen. cùm circa Viluordiam apud primas nouæ foſſæ catharactas conciones futuræ dicerentur, neq; portis occluſis egredi eo die ciues permitterentur, inuenti ſunt nonnulli, qui iniuria arceri ſeſe à concionibus cauſarentur, quas publica auctoritate Parmenſis confirmaſſet.

Refert rem ad Parmenſem Magiſtratus: reſpondet Parmenſis, Velle, vti pactis fœderati, cæteriquè fruerentur. Quod reſponſum in hanc ſententiam hæretici accipiunt, vt probatas eo reſponſo conciones affirmarent. Denuò itaque coacto Magiſtratu, de re tanta deliberatur. Catholici, quòd futurum vererentur, vt hæreticorum inſolentiæ cederet Magiſtratus, ingenti hominum multitudine in Curiam conſcendunt: trium Membrorum auctoritatem, Dei atque vrbis iniuriam, ſuam poſtremò contumeliam libellis ſermonibusque oſtendunt. Repetitis itaque trium Membrorum comitijs, tota vrbe atque agro Bruxellenſi conciones deturbantur,

turbantur, ciuibus omni peregrinæ Religionis vſu interdicitur. Probat comitiorum ſententiam Parmenſis, Magiſtratum populumque collaudat; Mansfeldio vrbis militare imperium confirmat, delectis mille-octingentis peditibus, è quibus trecenti Regijs, mille vrbis, quingenti Clericorum ſtipendijs militarent; Præfectos Philippum Lannoium Dominum de Beauvoir, Balduinum Gaurium Dom. d'Inchy, & quendam Hannoniæ nobilem Hameddium conſtituit; Equites item centum fratri Comitis Lignij Domino Eſtambrugio attribuit. Inde diebus aliquot pòſt, cùm x. Kal. Septemb. digreſſus Madrito ex Hiſpanijs tabellarius, IV. Nonas Bruxellam veniſſet, literasque de nata Regi filia attuliſſet, ſolemni pompâ ad ædem Diuæ Gudulæ, auctiore apparitorum numero, ſtipataque ingenti armatorum militum coronâ, temploque milite completo, gratijs Deo peractis, Hymno decantato, myſterijsque Chriſtianæ Religionis ritè procuratis, concionantem Fratrem Ioannem Gherium, celebrem ijs temporibus Franciſcanum, Parmenſis audiebat.

Atque iſta quidem ratione fœderatis Parmenſis ſatisfaciebat: de Proceribus (quorum

(quorum auctoritas omnem in partem plurimùm valebat) haud ita expedita res erat, antè quàm tumultuari palàm homines inciperent; ſiue vt ſingulorum animos exploraret, ſiue vt plebem eò faciliùs in officio contineret. His iuriſiurandi eam formulam Parmenſis propoſuerat, quâ verbis ritè conceptis, denuò Regi fidem confirmari poſtularet. Orangius alijque nonnulli indecorè à ſe rem eam poſtulari aſſeruerant; iuraſſe ſe, cùm in Velleris Ordinem eſſent cooptati, cùm Prouinciarum adminiſtrationem adepti, cùm in Senatum allecti; nullam exiſtere ne leuem quidem cauſam, cur toties iuratis non crederetur, neque ſi denuò iuraſſent, maiorem futuram eius noui ſacramenti religionem, quàm priorum extitiſſet. Cæteri nihilominus, & in his Egmondanus, aliquamdiu initiò tergiuerſatus, nouis ſeſe ſacramentis obſtrinxerant.

Inde cùm in eos, quos oſtendimus, rerum motus res erupiſſent, agere cum Proceribus Parmenſis ita inſtituit, vt dubijs atque incertis conſilijs perire Remp. profiteretur: magnique intereſſe oſtenderet, antè quàm Rex adueniat, vt bonorum ſubditorum operâ reſtitutam Religionem, publicarumque rerum quietem inueniat. Palàm itaque

atque

atque ingenuè ad Regis ſeſe voluntatem componerent, Religionem procurarent, ſeditiones vi atque armis coërcerent. Accipiunt conditionem nullis verborum ambagibus Areſchotanus, Mansfeldius, Arenbergius, Megemus, Hachicourtius, Barlaimontius, alij nonnulli, nullaque ſeſe exceptione in Regis ditione poteſtateq; futuros oſtendunt. Contrà Orangius, cæterique de ſua in Religionem obſeruantia, in Regem ac Parmenſem obſequio multa prolocuti, cauſas complures commemorant, cur imperij moderatione, atque Ordinum Generalium decreto, non etiam armis tentari rem oporteret, multaque de bellorum ciuilium calamitatibus & Galliarum exemplo & vetere memoria recordantur. Noircarmius, Audomaropoli in Arteſia Præfectus, & abſente Marchione Hannoniæ Procurator, magnam ijs temporibus penes Egmondanum auctoritatem tenebat, multumque eo Egmondanus vtebatur. Cùm itaque hoc, quod dicebamus, à Parmenſe eſſet propoſitum, tum vti Parmenſi pareret, atque in eas partes ſecederet, ſtudiosè Egmondanum Noircarmius eſt cohortatus. Reſpondent, qui tum fortè Egmondanum comitabantur: Quin tu hoc age, Noircarmi,

Noircarmius Parmenſi totum ſe tradit

ni, ex hoc, ſi liceat, bellum ciuile auſpicaturos. Ita tum Noircarmius: Omnino, ſi hoc eſt mihi vel Rex vel Parmenſis imperatum, ne ego in iſtos ſeditioſos homines pro Religionis Regiſque auctoritate [illegible] arma ſum ſumpturus. [illegible] Egmondanum, Noircarmiumque, quæ [illegible], ſequi conſilia, bona ſua cum venia, permittit, ea in poſterum rerum commutatione, vt Noircarmius, vir ingenio acer iudicio exactus, incredibili felicitate, ad illuſtres Belgicarum rerum dignitates eueheretur, Egmondanus contrà, è ſublimi, quo conſiſtebat, dignitatum faſtigio deiectus, ſupremæ rerum humanarum calamitati caput ſubmitteret.

Hunc itaque in modum è ſummis rerum periculis in quietiorem ſeſe nauigationem Parmenſis coniecit; Bruxellam contra vim atque inſidias communuit; fœderatos, mutuis diſſidijs diſtractos, ad ſe à tumultuante plebe pleroſque abduxit; fœdus in vniuerſum eneruauit, Proceresque vel ad ſe tranſduxit, vel metu rerum futurarum incertos conſilij, multis aulæ officijs multaque ſpe, à rerum nouarum apertis ſtudijs reuocauit. Inde, viribus reſumptis, ita agere per ſe rem præclarè. eſt aggreſſa: Egmondanum in

Flandriam; Antuerpiam Orangium; Mechliniam Hoochſtratanum ; Tornacum Hornanum ; Valencenas Noircarmium , ad res curandas tranſmittit. Quin & fœderati Geuſij, quòd operam ſeſe daturos rei reſtituendæ promiſiſſent, ita, nulla Parmenſis auctoritate, operas inter ſe partiuntur, vt in ſingulas commotas vrbes nonnullos è collegis vel ablegarent, vel vltrò, ſe ſolis auctoribus, futuri rerum arbitri proficiſcerentur. Quam illorum rationem quid ſit conſecutum, tum equidem explicabimus, cùm nonnulla de earum Prouinciarum atque vrbium fortuna erunt à nobis commemorata, quæ officium ijs calamitoſis temporibus egregiè præſtiterunt. Neque enim in ſolis patriæ opprobrijs verſari narrationem oportet, cùm maximarum virtutum fortitudiniſque cum primis illuſtria ijs temporibus exempla multa extiterint.

CAP.

CAPVT IX.

Prouinciarum Vrbiumque Catholicarum, ingraueſcentibus hiſce motibus, varia fortuna, pactaque cum hæreticis Antuerpiæ, Gandaui, Amſterodami atque alibi proponuntur.

ET quidem Prouinciæ Lutzenburgum, Arteſia Hannonia; vrbes, Inſulæ, Duacum, Orchiacum, Namurcum, nullam huiuſcemodi in ſe contumeliam admiſerunt: Brabantia item multò maiorem Ducatus portionem, quæ Louanio & Bruxella deſcribitur, magna cum laude immunem habuit: in Flandria, Brugæ, Curtracum, Grauelinga, Dunckerca, Aloſtum, Teneramonda, Gerardimontium officium præſtiterunt. Caſembrotius, vnus è fœderatis, Egmondano à conſilijs, cùm Iconomachos circa Gerardimontium nonnullos offendiſſet, collecta (vt re ſubita poterat) perexigua ruſticorum manu, cæſis duodecim, viginti vulneratis, è captiuis quinquaginta, vno & viginti ſuſpenſis, reliquis virgis cæſis, ingen-

tem factioſis hominibus metum incuſſit. Mechlinia iis temporibus Religionis Catholicæ perquam ſtudioſos ciues habebat, verùm quòd vnum haberet atque alterum malè ſanum, Penſionarium (ſic enim Magiſtratuum ordinarij perpetuique Aſſeſſores Iuriſconſulti, à ſtipendio penſioneque nominantur) Aduocatum item percelebrem malæ fidei, effugere eam tempeſtatem ita non potuit, quin pauci nebulones ſint inuenti, qui Carmelitis & Franciſcanis palàm vim facerent, eorum templa diriperent; indeque vrbe digreſſi, in vicina vrbi Monaſteria pro arbitrio graſſarentur.

In Geldria, quæ quâ ratione ſeſe vrbes ſint tutatæ, difficulter dixerim, neque mihi ea res ſtudio fuit. Nouiomagi quidem cumprimis illuſtris iis temporibus ea laus fuit, vt Magiſtratui præclarè imperanti fortiter ciues parerent, Concionatores vrbe profligarent, Societate ſancti Nicolai ſuſpectos homines mouerent, Comitem Megemum in vrbem adducerent, conſiliaque Religioni officioque retinendo peropportuna ſuſciperent. Culenburgenſi Comiti, nouam Religionem meditanti, fortiſſimè honorati quique ciues reſtiterunt, Comitique erudito libello pericula, quæ pòſt acciderunt,

tanto antè demonſtrarunt. Vltraiectum, celeberrima eo tractu ac perilluſtris ciuitas, antequàm è ſubito atque inopino metu colligere ſeſe poſſet, quatuor Eccleſiarum Baptiſmalium, duorum Monaſteriorum, Dominicanorum ac Franciſcanorum, contumeliam ita eſt perpeſſa, vt loca cætera prudente Canonicorum ciuiumq́ue fortitudine ab iniuria conſeruarentur. In Hollandia, magna quoque iiſdem temporibus fuit Dordraci, Harlemi, Goudæ & Gorcomij gloria. Per Zelandiam, Friſiamq́ue inter Lutheranos, Caluiniſtas, atque Anabaptiſtas variè res iactabatur, Catholicorumq́ue per ea loca multorum hominum conſtantia virtusq́ue prædicabatur. Quas quidem ſingularum vrbium atque hominum virtutes commemorare & prolixius eſt, quàm vt inſtituto conueniat, & ad motuum noſtrorum cauſas intelligendas (quam rem nobis explicandam præſcripſimus) minùs pertinet: ad cætera itaque reuertamur.

Hæretici, vt oſtendimus, ab agrarijs concionibus inſtante hyeme in vrbes tranſierãt; inde templis Catholicorum occupatis, Catholicos de Religionis vſu deiecerant. Cùm itaque & hanc Catholicis iniuriam feciſſent, neque tenere ſe, quam hominibus co-

actis per turbam ſeditionemque vi armatâ alienam eſſent poſſeſſionem adepti, diu poſſe animaduerterent, neceſſariò à Prouinciarum Præfectis, vrbiumque Magiſtratibus leges acceperunt. Quo in genere quinque modò ampliſſimarum vrbium, Antuerpiæ, Gandaui, Amſterodami, Tornaci, Valentianæ, exempla libet recenſere: ſunt enim, vti marium, magnorumque fluminum, ita maiorum vrbium maiores motus, cæterique eorum comparatione æſtimari non difficulter poſſunt.

Antuerpia cæterarum vrbium oculos cogitationesque vna in ſe conuerterat. Caluiniani, qui in Walonicos ac Flandricos conuentus diſtinguebantur, præter S. Georgij, quod Lutheranis ceſſerat, pleraque vrbis templa tenebant. Tertio itaque die, pòſt quàm religioſi iſti homines, qui idola abominari conſuéſſent, ſacrilegia, quæ oſtendimus, feciſſent, nouarum Religionum Miniſtri ſcripto apud Magiſtratum de vi, de furtis, de cæteris criminibus purgare ſe inſtituunt; futuros ſe in Magiſtratus poteſtate, templisque deceſſuros oſtendunt, ſi contra Dei verbum rem nullam Magiſtratus imperaret, ſi à contumelijs Catholici abſtinerent, ſi ex omni templorum numero,

quantus ſufficeret, ſibi tribueretur. Non reſpondet Magiſtratus; blandâ nihilominus oratione per Iacobum Weſembecium Penſionarium reſtitutionem templorum B. Mariæ & S. Georgij, inde ſub veſperam aliorum item duorum Michaelis & Iacobi à Miniſtris impetrat. Aberat tum Antuerpia Orangius eius vrbis Vicecomes, Regiusque extra ordinem Præfectus: conſtituere proinde eo abſente rem nullam Magiſtratus volebat.

Primum itaque, quod reuerſo Antuerpiam Orangio negotium ſeſe offerret, erat libellus, quo Miniſtri iniuriâ ſe grauiſſimorum criminum reos fieri quererentur: eſſe eum multorum ſermonem, vt Concionibus concitatos à ſe homines ad idola ſubuertenda profiterentur (ita enim hi præclari nomenclatores ſacras eorum, qui vixiſſent, depictas imagines inuidioſè compellabant:) monuiſſe ſeſe quidem, cùm non ita pridem ſolemni pompa per vrbem procederetur, vt homines non modò animo, ſed & corpore ab idolorum miniſterio abſtinerent, domique ſe, dum procederetur, continerent, verùm rem eam ad idola ſubuertenda non pertinere. Accuſari ſe præterea, quòd Magiſtratui auctoritatem minuerent,

minuerent, vectigalium onera culparent, de Curia inuadenda, Magiſtratuque mouendo cogitaſſent: adferri illud poſtremò ad grauem ſuam contumeliam, vt in poſterum nullum Romanæ Religionis miniſterium paſſuri dicerentur. Deum ſeſe hominesque teſtari, earum rerum ad ſe culpam nullam pertinere; Orangij, Magiſtratusque id eſſe officium, vti innocentiſſimorum hominum famam ad certam præclariſſimæ vrbis contumeliam violari non patiantur: auditores ad ſuas, quas haberent, conciones tranſmitterent; futurum, vti Miniſtros ea imperantes ſint audituri, quæ æquis ſint iudicibus ſatisfactura: repetitis quoque ſacramentis fidem eſſe ciues Regali Maieſtati Regis Hiſpaniarum, vt Duci Brabantiæ (libet enim iiſdem vti verbis, quibus illi tam in ſpeciem Regis obſeruantes homines tum loquebantur) ſuæ Excellentiæ vt Vicecomiti (Orangium volebant) Magiſtratuique obſtricturos: quas equidem res cùm facerent, tum id committi non debere, vt templis cœmeterijsque, quæ iure ad ciues pertinerent, boni ciues arcerentur.

Reſpondent libello Orangius & Magiſtratus: Placere, vt in publica cœmeteria mortuos inferrent, de templis, cæterisque

rebus cum nouæ Religionis delegatis videretur. Inde Prid. Kal. Septemb. Orangij Magiſtratuſque imperio, Inquiſitionem Edictorumque ſanctiones Regem abrogâſſe, nouaſque ex Ordinum Generalium ſententia leges eſſe conſcripturum, populo denuntiatur. Poſt III. Non. Septemb. Catholicos atque hæreticos in ſuam tutelam ac fidem Orangius Magiſtratuſque accipiunt, leges de ciuibus in officio retinendis, Religionumque libertate promulgant: ac poſtremò ipſis Nonis rem cum Caluinianæ factionis Delegatis, (erant autem iſti, Teutonum, Marcus Pereſius, Carolus Bombergius, Hermannus Vermerius, & Cornelius Bombergius; Walonum, Franciſcus Godinus, Ioannes Carlierius, Nicolaus du Viuier & Nicolaus Sellinus) in hanc ſententiam conſtituunt: Veterem Catholicam Religionem nemo turbaret; omnibus omninò Catholicorum Eccleſijs, omnibus veteri Religioni dicatis ſacratiſque locis excederent; noua in vrbe, quibus iam locis conſuêſſent, agro ſcilicet Pauli Gemertij ad forum equinum, ad Wapperam in agro Domini Likerckij, pratiſque Xenodochij ad hortum Sodalium Sclopetariorum, Religione ſuâ vterentur. Per ea loca diebus

Pacta Antuerpienſiũ.

Dominicis

Dominicis feſtisque, die item Mercurij (ſi feſtus eâ hebdomadâ dies non exiſteret) concionari vnâ eademq; horâ permitterentur. Ad ſingularum concionum functionem habere niſi binos Miniſtros non liceret, eoſque vel quâ Regis ditione natos, vel potentioris alicuius vrbis ciues. Quoad Antuerpiæ ſint futuri, parituros ſe in negotijs ciuilibus Orangio, Magiſtratuique ijdem Miniſtri iurarent: Cum telo illicito ad conciones homines non venturos; telique illiciti compellatione neque pugionem, neque gladium contineri: ſeditioſas conciones ſe nullas habituros; ſi quæ vel ſtabiliendis Religionis ſuæ dogmatibus, vel in corruptos hominum mores dicerentur, ad ſeditionem eos ſermones non trahendos. Nouis Miniſtrorum, Seniorum, Diaconorumque lectionibus, cæteriſque grauioribus Conſiſtorij deliberationibus, quem vellet Orangius, è Magiſtratu vnus ſit interfuturus. Ab opprobrijs atque iniurijs diuerſarum Religionum homines abſtinerent: ſi cui iniuriam fieri cõtingeret, eam propulſare etiam diuerſæ Religionis ciues tenerentur. Si iure legitimo in templorum direptores Magiſtratus ſit animaduerſurus, quo minùs eo iure cognoſcat, nemo prohiberet: Pſalmos

cæteraque extra ea loca, quibus Conciones haberentur, nemo cantaret. Nullo Religionis diſcrimine vniuerſos tamdiu ciues in tutela ac fide Orangij Magiſtratusque futuros, quamdiu pacatè rem gererent: Præſidiarios milites (quos ad vrbis cuſtodiam è ciuibus Orangius eſſet lecturus) in ea verba ſacramenta dicturos; neque aliâ militaturos conditione, quàm quæ ſcripto Delegatis exhibito contineretur. Hæc pacta tamdiu valitura, quoad Regi ex Ordinum Generalium ſententia aliud probaretur: ſin leges ex eorumdem Ordinum ſententia Regem ferre eas contingeret, quas pati vel Religionis obſeruantia, vel conſcientiæ ratio minùs poſſet, diſcedendi, bonaque auferendi liberrimam fore facultatem. Atque hæc ſunt pacta Antuerpienſium.

Pacta Gandauenſiũ. Gandauenſes paulò accuratiùs ita paciſcuntur, vt neque intra vrbem, nec niſi concionandi facultatem Caluiniſtis tribuerent, contrà atque Antuerpienſes, qui omnem omninò nouæ Religionis vſum intra vrbem admiſerant.

Pacta Amſte- Amſterodami in Hollandia (cuius vrbis eâ tempeſtate magnæ atque ingentes erant opes, quæque fortiſſimos præclariſſimosque

in

in Magiſtratu ciues habebat) re cum ſex & triginta Senatoribus diu agitatâ, præſentibus Curiæ Hollandicæ Delegatis, pridie Kal. Octob. hiſce conditionibus res tranſigitur: Religionem Catholicam qui turbaſſet, huic mortem pœnæ futuram: Conciones, cæteraque nouæ Religionis miniſteria in templo Franciſcanorum exercerent, cæteris Monaſterij locis abſtinerent; Monachi eo in Monaſterio nulli morarentur. Illicitoue cum telo ad Conciones nemo veniret. Diebus Dominicis feſtiſque, vel ſi dies eâ ſeptimanâ feſtus nullus occurreret, die Mercurij concionari permitteretur. Miniſtri Belgæ niſi bini non exiſterent; peregrinus ſi quis ſe Miniſter offerret, cum antè fieri ciuem oporteret, quàm exercere id ei munus permitteretur. Ab iniurijs, libellis famoſis, cæteriſque contumelijs abſtinerent. Cadauera quo vellent ritu in Minoritarum cœmeterium inferrent; ſin alio quàm Minoritarum cœmeterio inhumari poſtularent, tum funus vel ritu Catholico, vel nullis omninò ceremonijs procurarent: Catholicis autem vetere ritu inferre cùm in cætera, tum in Minoritarum cœmeterium cadauera permitteretur. Si ea pacta Regi non probarentur, diſcedendi, bonáque

 au

auferendi facultatem futuram.

Hiſce itaque rationibus præclariſſimæ tres vrbes præſenti ſeſe metui ſubduxerant, Catholicisque eam quietem procurârant, vt templis reſtitutis nouas ſibi ædes magnis impenſis quærere hæretici cogerentur. Sequuntur exemplum vrbes reliquæ, pactáque in eamdem penè ſententiam, præter Tornacum & Valentianam, omnes ſuſcipiunt; Parmenſe ita non probante eiuſmodi pacta, vt iniuriâ, præter Conciones, permitti reliqua nouæ Religionis miniſteria, neque omnibus omninò Catholicorum excedi templis, nouiſque Religionibus loca publicè deſignari, quereretur, palàm nihilominus ijs tum pactis non refragaretur.

Et quidem Orangius, cæterique eorum pactorum laudatores, cur probari id ſuum conſilium oporteret, rationem hanc adferebant, quòd commotâ ſeditionibus Republica, non iam populo de officio dimoto relinqui publicarum rerum adminiſtrationem conueniat, at eam tenere viros prudentes cautionem oporteat, vt nonnulla commotis hominibus concedendo, conuulſam ſummi imperij auctoritatem in integrum quibuſdam veluti gradibus paulatim reſtituant.

De

De quo quidem axiomate cùm veterum tum noſtræ Reipub. exemplis dici non incommodè multa poſſunt. Sunt enim ſeditionum publicorumque motuum duo genera: Vnum ſubitum, nullis diu antè conſilijs agitatum; alterum lentum, multis voluntatum offenſionibus priuatiſque odiorum diſſidijs diu occultatum, atque inde quâ publicâ occaſione in hominum lucem prolatum. Et quidem prioris generis ſeditiones magnos imperantium terrores, vrbiumque graues metus adferre celeritate atque impetu plerumque conſueuerunt; eiuſcemodi nihilominus exiſtunt, vt à viris prudentibus & in Repub. diu exercitatis facilè contemnantur, quòd neque ducem, conſiliaque, quæ ſequantur, certa vlla habeant, neque tam imperij contemptu atque odio, quàm ſubita quadam animi indignatione commiſeratione que vt plurimùm oriantur, facileque vel metus errore deprehenſo, vel paucorum ſupplicio, vel nouis rumoribus, vel quâ aliâ ſubita ratione compeſcantur: contrà atque in lentis ſolet accidere, quorum initia neque terrorem adferre hominibus conſueuerunt, & quadam grata boni ſpecie vt plurimùm arrident; grauiſſimas nihilominus ſupremaſque in poſter-

Seditionum generadua

poſterum rerum calamitates adferre Rebuſp. ſolent. In illo itaque priore ſeditionum genere facilè aſſentiar, vti tumultuanti populo multa idcirco tribuantur, vt quàm citiſſimè armis depoſitis ad officium homines reuertantur. At in illo poſteriore genere non eſt, vt ego quidem exiſtimo, tam res iſta expedita, vt definiri niſi difficulter non poſſit: ſunt enim graues, in quam velis partem, rationes, exemplaq́ue in hoc noſtro Belgio tam varia, vt explicari niſi longiſſima oratione non poſſiat.

CAPVT X.

Catholici Epiſcopi & Doctores ſeſe nouarum Religionum ac ſectarum Antiſtitibus ſcribendo opponunt. Eduardi Riſthoni, Angli, eam in rem Tabula exhibetur.

HVnc itaque in modum, inter templorum rudera, hæreticorumq́ue magna gaudia, ægrè ſeſe Catholici tuebantur: nobiliſſimi quique nouarum Religionum Antiſtites magno atque ingenti cum faſtu rem agere; acceerſiti è Germania confeſſio-

nis

nis Auguſtanæ Apoſtoli, Matthæus Flaccus Illiricus, Spangebergius, alijque nonnulli, nouam & ipſi Eccleſiam ordiri: plena omnia nouis nouæ Religionis ſermonibus ac libris; Religionis ſuæ formulam ſinguli deſcribere; grauiſſimis ſeſe odijs Lutherani & Caluiniſtæ Antuerpiæ proſcindere; templa ſibi factiones noua conſtruere; nomina, cui vellent, factioni ciues dare; ea poſtremò tempora redire, quibus B. Hilarius dicebat: *Tot nunc ſunt fides, quot voluntates: tot doctrinæ, quot mores: tot cauſæ blaſphemiarum pullulant, quot vitia ſunt, dum aut ita fides ſcribuntur vt volumus, aut ita intelliguntur. Et cum ſecundùm vnum Deum, & vnum Dominum & vnum baptiſma, fides etiam vna ſit, excedimus ab ea fide, quæ ſola eſt, & dum plures ſiunt, ad id cœperunt eſſe, ne vlla ſit.*

Non deeſſe ſuo item officio Catholici ac ſingulorum libris eruditè multi reſpondere, Fredericus Schenckius Archiepiſcopus Vltraiectinus, Franc. Richardotus Epiſc. Atrebatenſis, Franc. Sonnius Epiſc. Buſcoducenſis, Guil. Lindanus Epiſc. Ruræmondenſis, Cunerus Petri Epiſc. Leovardienſis: Ioannes Heſſelius, & Iudocus Rauenſtenius Tiletanus, Theologi Louanienſes; Nicolaus Sanderus, Anglus, & quidam *Catholici Epiſcopi & Doctores.*

Gall

Gallus F. Ioannes Porthæſius, qui magna ſua cum laude ijs difficillimis Eccleſiæ temporibus Antuerpiæ concionabatur. Quorum quidem doctiſſimorum hominum pro Catholica vnione contra vel Lutheri vel Caluini partem eruditas concertationes explicare hoc certè libro non oportet; attamen quia id facere aduerſarios in hiſtoria ſcribenda animaduerto, vt prolixas ac malè ſanas nouæ Religionis formulas ſæpiùs commemorent, licebit & nobis doctiſſimæ cuiuſdam Tabulæ recordari, qua paucis annis poſt Edmardus Riſthonus, Anglus, grauiſſimis vt plurimùm hiſtoriæ argumentis veram Dei Eccleſiam à ſchiſmaticorum ſeceſſionibus, iam inde à Chriſto reſurgente in hæc vſque tempora, eleganter diſcreuit; idque eo libentiùs facimus, quòd iuſtis voluminibus inſertam diuturniorem eam futuram Tabulam arbitremur. Accuratâ itaque temporum ſupputatione in certos titulos ita plures columnas Tabula deſcribit, vt prima Imperatores, altera Epiſcopos Romanos, reliquæ Conſtantinopolitanos, Alexandrinos, Antiochenos, Hieroſolymitanos, ſingulorum temporum hæreſes, Concilia, Patres atque Hiſtoriographos, per tot annos continuâ ſibi ſerie ſuccedentes,

Eduardi Riſthoni Angli vera Dei Eccleſia demonſtratio.

cedentes, contineat; indeque ex earum rerum collatione, hæc quæ ſequuntur hiſce verbis conficiat.

Primò, *Pontifex hodie Romanus eſt Gregorius* XIII. *Is eandem docet nos fidem, quam anteceſſor eius* Pius *V. & his eandem, quam Pius IV. & ſic aſcendendo per ſingulos vſque ad Leonem X. ſub quo Lutherus incepit: imò vſque ad Gregorium primum, adeoq́ vſque ad ipſum Petrum, quem tota antiquitas, & ipſi etiam Hæretici Chronographi noſtri temporis ponunt primum Epiſcopum Romanum, contra paucos quoſdam abſurdiſsimos, qui impudenter & imperitè negant. Verùm ad hoc, quod nos hîc agimus, nihil refert: nam* D. *Paulum ſaltem Romæ fuiſſe concedent; id enim Apoſtolorum Acta cap.* 28. *teſtantur, eundemq́ ad Romanos ſcribentem capite primo dicere:* Per eam quæ inuicem eſt fidem veſtram atque meam. *Hanc igitur tunc Romanorum & Pauli fidem dico eſſe & nunc Romanorum & Gregorij* XIII. *fidem, nullo hæretico valente nominare nobis Pontificem vllum, qui vllam eius fidei partem primus mutauerit, cùm tamen ex columnis Doctorum & Hiſtoriographorum pateat, extare memoriam omnium temporum, ita vt probè feratur inter Imperatores (ſicut & inter Reges ſingularum gentium) & inter Patriarchas*

Conſtan-

Conſtantinopolitanos, Alexandrinos, Antiochenos, Hieroſolymitanos, quinam in fide à ſuis antecesſoribus receſſerunt. Nequeunt *autem Proteſtantes notare nobis inter* Romanos *ſimilem aliquem, qui, inquam, aliter in re vlla fidei docuerit, quàm anteceſſor ſuus. Scio quidem quos errores vni vel alteri* Pontifici *imponant, ſed* Catholici *viri ſatis clarè eorum calumnias diſsiparunt: & aliud eſt priuatim errare, aliud errorem docere.* Et *(quod maximè notandum eſt) non pertinent errores illi ad quæſtiones has, propter quas hæretici hodie diſſentiunt à* Gregorio XIII.

Secundò, *Non poſſunt Hæretici deſignare tempus aliquod, quando* Romani *cum adhærentibus exierunt de Eccleſia, ſicut nos in columna Hæreticorum & Schiſmaticorum notauimus, quando ſinguli, ipſiq́ue huius temporis inter alios Sectarij exierunt, ſed contrà quandocunque alij exierunt,* Romani *cum adhærentibus fuerunt ſemper, qui intus manſerunt, & propterea ij à quibus omnes alij exierunt.*

Tertiò, *Deſignent nobis Hæretici tempus aliquod, quando poſt Eccleſiæ initium* Romani *cum adhærentibus ſurrexerunt, ſicut nos in eadem columna notauimus tempora, quibus ſinguli Hæretici & Schiſmatici, ipſiq́ue inter alios Sectarij huius temporis orti ſunt.*

Quartò

Quartò, *Oſtendant, quando Chriſtiani mirati ſint Romanos cum adhærentibus, quaſi aliquid innouantes, & quæ inde Concilia, & qui Patres ijs contradixerint, ſicut nos in ſuis columnis Concilia & Patres, qui reſtiterunt ſingulis Hæreſibus & Schiſmatis, ipſisq́, inter alios, Sectarijs huius temporis, annotauimus.*

Quintò, Ex *his animaduertunt omnes, quòd Lutherus neceſſariò vocauit nos* Papiſtas *à Papa, non autem* Leonianos *à Leone, qui ſuo tempore erat, vel* Gregorianos *à Gregorio, vel ab vno quouis alio, quia ſcilicet non vnum aliquem Papam, quaſi primum auctorem noſtrum ſequimur, ſed Papas ſimpliciter. Fuerunt autem Papæ, vt vides, iam inde à Diuo Petro: vnde per hanc appellationem, etſi malitioſè à ſe confictam, tamen refert non obſcurè originem noſtram vſque ad Apoſtolos. Quemadmodum etiamſi, quia ſequimur Eccleſiam, & Eccleſiæ Concilia, Paſtores, & Doctores (quos Chriſtus aſcendens dedit inde vſque ad conſummationem ſæculi,* (Epheſ. 4.) *vocâſſet nos Eccleſiiſtas, Conciliiſtas, Paſtoriſtas, vel Doctoriſtas.* Papiſtæ nomen

Sextò, *Non ſunt autem talia nomina* Lutheranorum, Caluiniſtarum, Proteſtantium, Puritanorum; *ſed deſignant hæc vel certum auctorem, vel certam occaſionem, vnde illi cum manifeſta & pertinaci ab alijs Chri-*

ſtianis in fide ac communione, ſeparatione, certo tempore orti ſunt: qualia habet eadem Hæreticorum & Schiſmaticorum columna plurima alia nomina antiquiora. Oſtendant igitur nobis iſti ex omni Chriſtianorum memoria multitudinem quamlibet ſub tali nomine aliquãdo ortam, quæ non fuerit Hæretica vel Schiſmatica. Quod autẽ ſolent hîc imperitè regerere nomina Franciſcanorum, Dominicanorum, Ieſuitarum, *facilè perſpiciet in hoc vanitatem conatus eorum, qui conſiderat, quòd Religioſi illi & nos cæteri Catholici (qui Religioſi ſeu Monachi non ſumus) nihil inter nos vel in fide vel in communione differimus.*

Septimò, *Præter hæc particularia etiam generale nomen Hæreticorum certiſsimè indicat, qui ſint verè tales: alioqui proferant iſti nobis ex omni antiquitate inter Chriſtianos multitudinem hominum, qui communiter in libris & ſermone (ſicut ipſi hodie) Hæretici dicti ſunt ab omnibus, qui tamen veri Hæretici non fuerint. Exempla plurima habent hîc in columna Hæreticorum, exceptionem verò nullam vſquam.*

Octauò, *Contrà autem nos hodie in libris & ſermone cùm* Catholici *vocamur, nemo audiens hæret quaſi in ambiguo. Proferant igitur etiam ex omni antiquitate aliquos ſimiliter*

vſurpatos

vſurpatos iſto nomine, qui tamen verè Catholici fuerint.

Nonò, *Nos hodie communicamus cum ſede Apoſtolica Romana. Oſtendant iam nobis Hæretici, quòd Catholici vmquam facere detrectauerint, vel alij vlli niſi ipſorum ſimiles, id eſt, Hæretici & Schiſmatici.*

Decimò, Vndecimò, Duodecimò, *Nos hodie amplectimur Eccleſiæ traditiones, Concilia & Patres. Oſtendant autem, quòd illi vmquam ſic ab iiſdem defecerint, ſicut ipſi hodie, niſi tantummodò Hæretici & Schiſmatici.*

Decimotertiò, *Varia dogmata quaſi varia depoſita mandata ſunt Eccleſiæ, cùm ſcilicet contra varios Hæreticos definita eſſent in antiquis Concilijs: vt conſubſtantialitas contra Arianos in Nicæno; Deitas Spiritus ſancti contra Macedonianos in Conſtantinopolitano; Vnica perſona Chriſti contra Neſtorianos in Epheſino; Duæ naturæ in Chriſto contrà Eutychianos, in Chalcedonenſi, &c. Indicent iam Proteſtantes vel vnum iſtorum depoſitorum, quod Eccleſia noſtra hactenus & hodie fideliter non cuſtodit.*

Decimoquartò, *Contrà autem ipſi hodie (vltra proprias innumeras) plurimas etiam antiquorum hæreſes renouarunt, vt Aërij, qui negans orationem ac oblationem pro defunctis, &*

ſtata ieiuniorum tempora, damnatus eſt pro hæretico à tota antiqua Græca & Latina Eccleſia, vt apud Epiphanium & Auguſtinum in Catalogis Hæreticorum videre licet, ad quos & alios ſimiles de hæreſibus Scriptores, vel breuiùs ad D. Sanderi Monarchiam libro octauo cap.57. lectorem remitto.

Decimoquintò, *Sumat iam qui volet quemlibet articulum Catholicæ noſtræ fidei, vt (verbi gratia) inuocationem Sanctorum, & cultum reliquiarum: non poteſt autem vllus Hæreticus deſignare primam huius articuli originem, niſi tantùm ab Apoſtolis ipſis. Si enim audeant nominare tempus, nos facillimè ad antiquiora referemus teſtimonijs Scriptorum Eccleſiaſticorum, qui hîc in ſua columna omni ætate oſtenduntur, maximéque hac generali obſeruatione, quòd Vigilantius reprehendens cultum Sanctorum, acceptus fuiſſet pacificè, & Chriſtianos non perturbâſſet. Nam & Ariana ſimiliter & Neſtoriana, & quælibet alia hæreſis, hoc ipſo, quod turbationem adduxit, declarauit apertiſſimè, pacem fidei, in qua eatenus Chriſtiani fuerant, ab Apoſtolis extitiſſe: idem per omnia contigit Luthero & cæteris Hæreticis huius temporis.*

Decimoſextò, *Conſiderent hic omnes, in quali terra ſemper antehac ſeminata fuerit*

doctrina

doctrina Proteſtantium. Nam Aërius ille erat etiam Arianus; & ſic de pleriſque alijs. Dicant igitur Proteſtantes, qui factum ſit, vt in Ariano potius quàm in Epiphanio, Auguſtino & cæteris Catholicis impugnatoribus Arianorum radices egerit hæc eorum doctrina.

Decimoſeptimò, *Sequitur hinc, quòd Proteſtantes numquam fuerint ante hoc tempus, neque ſcilicet in illo Aërio, neque in ipſis VVicleffiſtis, vel Hußitis, vel alijs Hæreticis quibuſcunque; quia licet illis in aliqua cauſa alligati ſint, vt oſtendi, tamen in alijs pleriſque ab iis diſſentiunt, niſi etiam non ſolùm Aëriani, verum etiam Ariani, &c. haberi velint.*

Decimooctauò, *Scio quidem, quòd gloriari ſolent ſe fuiſſe in ijs Chriſtianis, quos olim perſecuti ſunt Gentiles. Ecce igitur in columna Imperatorum Romanorum notauimus perſecutiones illas antiquas. Dicant porrò Proteſtantes, vtrum velint illam hodie valere Religionem, quæ tum illorum Chriſtianorum Martyrum fuit; verbi gratia, Irenæi, Cypriani & cæterorum, quorum ipſorum ſcriptis, & aliorum de illis temporibus certè vident ſe facillimè redarguendos, ſi conſentire huic poſtulationi audeant.*

Decimononò, *An eam valere velint Religionem, quam demùm ipſi Romani Imperatores, & alij perſecutores humiliter ſuſceperunt (ſecundùm Prophetas) à Chriſtianis, quos priùs perſecuti fuerant: ſi conſentient, legemus eis ex hiſtorijs Religionem Conſtantini Magni, primi Imperatoris Chriſtiani, Theodoſij, & aliorum Catholicorum, eandemq́; facilè oſtendemus fuiſſe, quæ nunc noſtra eſt.*

Vigeſimò, *Dicant deinde, quæ fuerint tum Chriſtianorum pro ſe & pro Chriſto contra Gentiles Apologetica argumenta: an non, inter alia, petita ſint (quod ex libris pro Deitate Chriſti tum ſcriptis videre eſt) ab inſigni honore & virtute per Chriſtum donatis Cruci ſuæ & Martyribus ſuis: adeò vt iam ipſas ſupremas ſæculi poteſtates feciſſet adorare, vel ſignum Crucis ſuæ, & ad ſepulchrum piſcatoris humiliter ſupplicare. Ex quibus argumentis intelligunt Proteſtantes, ſe non ſolùm cum veteribus Hæreticis, & non cum veteribus Chriſtianis, perſecutiones illas paſſis, ſed etiam contra illos Chriſtianos, & contra Deitatem Chriſti cum ipſis Gentilibus ſtare.*

Vigeſimoprimò, *An non vnum maximum (inter cætera) pro Chriſto contra Gentiles illos argumentum fecerint Chriſtiani, quia tot & talibus perſecutionibus (quas etiam ex parte*

in columna Imperatorum notauimus) Eccleſia eius ſubuerti non potuiſſet, ſed ſecundùm ipſius prædictionem (Matth. 16.) *inuicta manſiſſet, imò & magis claruiſſet, vtpote ipſis quoque perſecutoribus iam conuerſis, & pro Eccleſia Chriſti contra idola pugnantibus. Cùm Proteſtantes iterum cogantur abſurdiſſimè dicere, quòd Eccleſia tunc vel periſſet, vel certè diſparuiſſet, idq́ adeò vſque ad Lutherum vel Caluinum.*

Vigeſimoſecundò, *An velint in Religione conſentire illis, qui per illa tempora (ſicut & deinceps) conuerterunt gentes (quas ex parte in columna Pontificum Romanorum notauimus) ab Idolis ſuis ad Chriſtum, & Idola ipſa toto orbe (ſecundùm Prophetas) deſtruxerunt, idq́ plerumque per reliquias Sanctorum, ſignum Crucis, & alias imagines ſacras, quas ſtultè Hæretici idololatriæ inſimulant. Et an ipſi non contrà faciant, nihil ſcilicet niſi (Hæreticorum omnium more) auertentes à Chriſto homines Chriſtianos, & non de Paganis conuertentes in Chriſtianos, quod nunc (ſicut ſemper) Eccleſia noſtra glorioſiſſimè facit in India, & in nouo orbe.*

Vigeſimotertiò, *An Sanctus Auguſtinus & alij Catholici Afri in Collatione Carthaginenſi* (tomo 7. Operum Auguſtini) *à*

Scripturis non demonſtrauerint Donatiſtis Hæreticis Eccleſiam ad ſua tempora viſibilem permanſiſſe, & ſemper ſimiliter permanſuram: & num velint ipſi aut poßint aliquid ibi pro Donatiſtis reſpondere.

Vigeſimoquartò, *Denique contra omnem iſtam ſpontaneam damnabilem cæcitatem, vident omnes in hac Tabula clariſſimè Eccleſiam viſibilem inde vſque ab Apoſtolis hactenus perdurare, hæreſibus tam multis, ſicut certis temporibus orta ſunt, ita rurſus tandem dilabentibus, imò & Patriarchatus illos olim celeberrimos, Alexandrinum, Antiochenum, Hieroſolymitanum iam dudum ad nihilum recidiſſe. Conſtantinopolitanum autem diu poſt Apoſtolos ſurrexiſſe, ſolùm autem Epiſcoporum Romanorum (quorum triginta & plures in principio Martyres fuere, præter alios multos Sanctos) ſucceßionem integram & continuam eſſe, & ſine dubio ſemper fore: ita vt hæreſibus huius temporis (ſicut omnes priores) aliquando dilapſuris, & alijs fortaſſe paulò poſtea ſurrecturis, ipſa tamen Eccleſia & Sedes Apoſtolica in æternum ſit ſuperſtes. Cui propterea conſultum foret omnibus humiliter obedire, vt in fide eius deinceps radicati ſtudeant de cætero expiationi peccatorum ſuorum ac bonis operibus, alioqui ſine*

dubio

dubio pœnas æternas rebellionis & perfidiæ ſuæ citò apud inferos luituri Atque hæc cæteraque in eam ſententiam ea Tabula multa eruditè atque eleganter. Ad inſtitutum itaque reuertatur narratio.

CAPVT XI.

Parmenſis variè laborat pro defendenda ac ſtabilienda Religione Catholica in Belgio. Hæreticorum ſeditiones per Hollandiam ac Flandriam: item Antuerpiæ, Cameraci ac Valencenis.

REbus hunc in modum procuratis, quòd ad propulſandam hæreticorum iniuriam neceſſariò præſidijs communiri multas vrbes oporteret, quòd ſine metu difficulter manſuros in officio hæreticos affirmaret, fœderatis rem eam minimè reprehendentibus, deductis è præſidijs nonnullis veteranorum militum copijs, nouiſq; habitis delectibus, imperium auctoritatemque ſibi Parmenſis confirmat. Gandaui *Parmenſis præclara officia.*

menſe Septemb. octo ſacrilegij damnatos, & in his quendam Curiæ Flandricæ Procuratorem, qui ad imagines deijciendas Egmondani literas atque ſigna confinxerat. Miniſtros item alijs locis nonnullos, quòd alio, quàm conuenerat, eſſent loco concionati, laqueo ſuſpendit. Inſuper Edicta illis temporibus vtiliſſima ea proponit, quibus militum delectus niſi ſuo imperio haberi, grauiſſimis conſtitutis pœnis, non pateretur; illicitum armorum vſum prohiberet; equis velocibus, cornuque niſi Regijs miniſtris, Præfectique (vt loquimur) Poſtarum, auctoritate vti non permitteret; Miniſtros Concionatoréſque peregrinos in vniuerſum omnes proſcriberet; Catholicis atque in officio manentibus vrbibus ſubſidia tranſmitteret; vim in Conciones, quæ poſt pacta cum fœderatis ſuſcepta haberentur, imperaret; Regis literas ex Hiſpanijs allatas, quibus collaudarentur, venturúſque breui Rex ſcriberetur, tranſmitteret; accuratè poſtremò ſummáque diligentiâ ac fide rem omnem curaret.

Hæreticorum ſeditiones. Quod vt maximè ita faceret, quieſcere nihilominus homines nouarum rerum ſtudioſi non poterant, multæque quotidie omnibus è locis nouarum Religionum res

geſtæ

geſtæ nuntiabantur. Delfis in Hollandia ciues pauci, muliebri veſte induti, Franciſcanos; Amſterodami Carthuſianos Monaſterio profligant. Furnas in Flandriam ad VIII. Id. Octob. ſub horam quintam matutinam, ſpe potiundæ vrbis, duce Procuratore quodam, bis mille nebulones cogitabant. In deprehenſos è muris vigiles tormentis, iaculantur: viginti è toto numero in terram proſtrati, cæteri in fugam ſe conijciunt, ac fugientes nonnulli portis apertis milites conſectantur. Captiui in vrbem reducti eo ſtudio ad vrbem veniſſe eam hominum multitudinem affirmant, vt fidelibus è carcere eductis omnem iſtic Clerum iugularent.

Antuerpiam (quam vrbem, Orangio in Hollandiam profecto, Hoochſtratanus imperio regebat) noui tumultus excipiunt. Peſſimorum quorundam hominum operas ad templa denuò violanda quidam conduxerat, veſpereque ad operas præſtandas in templum B. Mariæ conducti eiuſcemodi homines conuenerant. Intelligit rem Hoochſtratanus, templumque ingreſſus operas comprehendit, ac noctu è lecto abductum conductorem vnà cum operis ſummo manè in foro ſuſpendit. *Antuerpia.*

Camera-
caci-

In ditione Archiepiſcopi Cameracenſis (quæ ſumma Regis Catholici fide, præſtanteque in eam Regionem ſtudio liberrimè ſuis legibus atque Imperij Germanici vetuſto iure fruebatur) nonnulli in vrbe Cameraceſia, pauci in Cameracenſi nouarum Religionum ſtudioſi reperiebantur. Inuentus eſt nihilominus quidam Ioannes Clericus, honeſti ordinis ciuis, qui Germaniæ exemplo concedi ab Archiepiſcopo Magiſtratuque Confeſſionem Auguſtanam ciuibus poſtularet: ad poſtulata id reſponſi acciperet, vt intra Curiam retentus, acceptâ capitis ſententiâ, horis tribus pòſt caput palàm in foro amitteret, tranquilliſſimamque in poſterum eo ſuo malo Remp. efficeret. Quæ tam locis atque re varia, vti commemorari difficulter omnia poſſunt, ſic duarum nos vrbium, Tornaci & Valentianæ, caſum explicare idcircò oportet, quòd ſolæ illæ è tota Walonicarum vrbium multitudine ita nouas fuerint factiones amplexæ, vt harum duarum maiores quàm cæterarum in vniuerſum Teutonicarum vrbium motus extiterint, earumque reſtitutionem cæteræ vno veluti ictu ſint conſecutæ.

Valen-
tiana
ibi

Valentiana, vt antè oſtendimus, iampri-

dem inteſtino nouarum Religionum morbo laborabat. Cùm itaque ea, quæ memorauimus, paſſim toto Belgio nouarum rerum ſtudia ſunt exorta, facilè id eſt effectum, vt veterum damnorum calamitatumque immemores Valentianenſes ad metu diſſimulatas animi cupiditates reuerterentur. Parmenſis cùm cætera Rerumpub. mala, tum nouis hiſce hominum ſtudijs id vnum præcipuè metuebat, vt ne Galli, veteres Burgundionum hoſtes, nouæ Religionis ſpecie in Belgium adducerentur: quod ſi fieret, tum cui vrbi magis metueret atque Valentianę non equidem inueniebat; ſiue quòd peropportuna ſitu atque opere exiſteret, ſiue quòd cum Gallis magna habere mercimonia iampridem conſueſſet. Multis itaque literis Magiſtratum quotidie commonefaciebat; atque inde Magiſtratus modò minore, modò maiore coacto vrbis concilio varia retinendis in officio ciuibus conſilia ſuſcipere; tercentum è toto ciuium numero ad militiam adlegere; ordinarijs vrbis collegijs ſtationes vigiliaſque imperare; in peregrè aduenientes homines ſtudioſè inquirere; per Franciſcum d'Oultremannum, vrbis Penſionarium, Parmenſi iſtam Magiſtratus diligentiam expli-

car

care, rogareque, ſi, quod futurum metueretur, Tornaci cæterarumque vrbium exemplo, Conciones haberentur, quid facere Magiſtratum oporteret. Reſpondent Parmenſis Barlaimontiusque, in quos iure legitimo minùs poſſent, in eos vi armatâ animaduerterent. Refert Penſionarius, ſi rem eam tentanti Magiſtratui minùs ſuccederet, num extra culpam futurum Magiſtratum profiteretur? Non reſpondet Parmenſis. Re itaque cum Viglio Bruſſelióque ſæpiùs à d'Oultremanno deliberatâ, Magiſtratu literis collaudato, nullo certo conſilio Penſionarium in vrbem Parmenſis remittit. Creſcit itaque ſerpitque indies agrariarum Concionum ingens libido, in tantum, vt, ſi portas Magiſtratus occluderet, intra vrbem concionaturos ſeſe homines comminarentur. Menſeque Iulio, inſpectantibus Magiſtratuum delegatis, qui ad portas exiſtebant, extra portam Tornacenſem in pratis concionem ciues complures auſcultant, Miniſtrumque vnà ſecum in vrbem adducunt.

Marchio Bergenſis (vti oſtendimus) in Hiſpanias diſceſſerat, eoque abſente, Hannoniam, Valencenáſque Noircarmius operâ vicariâ procurabat. Venit itaque Valencenas

nas Noircarmius: oſtendit quantà à Gallicis Hugenottis metui pericula ſit neceſſe, quæque ea de re Parmenſi Regina mater ſcripſiſſet, quàm ferre Regem iſtarum ſeditionum indignitatem non oporteret. Reſpondet Magiſtratus, probari, vti trecentis delectis ciuibus alij trecenti adderentur, exploratores in Gallias mitterentur, ſecum Noircarmius maneret, vrbemque quâ vellet ratione procuraret. Qua de re dum iſto modo in Curia deliberatur, en ingens hominum multitudo, in forum omnibus è locis cateruatim progreſsa, referre ad Magiſtratum de rebus grauiſſimis ſeſe velle oſtendit: Intelligere ſe, de adducendo in vrbem milite Curiam deliberare; nullam eſſe cauſam, cur tranquilliſſimo vrbis ſtatu de præſidijs cogitari oporteat: tot incommoda, tot damna à præſidiario milite ciues accepiſſe, quot ferendis in poſterum non ſufficerent. Regi Catholico Philippo, Domino ſuo, obſequentes ſeſe exiſtere, nulla conſilia cum peregrinis ſuſcepiſſe, nullaque vllâ ratione ſuſcepturos, ac libentiſſimè vigilias imperanti Magiſtratui ſeſe parituros. Refert ad totam eam multitudinem Oultremannus: Tam rem eam in Curia non agi, vti contrà, Noircarmio rogante, ſen-

tentiæ

tentiæ dicerentur, quánam potiſſimùm ratione ſine præſidijs retinere vrbis per ſe quietem Magiſtratus poſſet. Hinc diebus aliquot pòſt ad Magiſtratum minúſque Concilium refert Noircarmius: Futurum, vti fœderati Nobiles Concionum inducias in dies XXV. Parmenſi promitterent; rogare proinde ſe, vt & Valencenis eas Concionum inducias Magiſtratus Conciliumque procuraret: militem, ſine graui rerum neceſſitate, non eſſe ſe in vrbem adducturum; ſi tamen vel à Gallis, vel quo alio grauiore periculo timeretur, futurum ſeſe arbitrari, vti Regium militem in vrbem ſint admiſſuri. Reſpondent, neque de Concionum inducijs (ſi id fœderatæ Nobilitati probaretur) neque de præſidijs quod proponeretur ſeſe recuſare: rogaréque, quod grauioribus quoque in negotijs conſueſſet, maiori vti Concilio res proponeretur. De more itaque pulſatâ campanâ, nullis neque tribubus, neque collegijs diſtincta plebs, non in Curiam (quod conſueſſet) ſed in ampliſſimas Curiæ vicinas ædes, panni tabernas, ob multitudinem concedit. Proponit rem Oultremannus, de concordiæ laudibus, officijque in Magiſtratum neceſſitate nonnulla prolocutus, Magiſtratus minoriſque

riſque Concilij ſententiam exponit. Maius iſtud Concilium nullo certo ordine diſtinguitur, verùm vt quiſque vel auctoritate, vel gratiâ, vel rebus turbatis audaciâ plurimùm poteſt, ita eo in Concilio plùs cæteris valet. Vt primùm itaque ea Magiſtratus minoriſque Concilij ſententia eſt expoſita, exilire nunc hic, nunc ille; loqui tumultuariè ſimul multi; varia nullo ordine, iudicioque proponi. Animaduertit rem Magiſtratus, ſufficere in præſens affirmat, quòd ad Concilium res eſſet relata: ſententias, vel plebe, vt vigilijs conſuéſſet, in centurias decadesq; diſtributâ, vel quâ alia ratione eſſe ſe rogaturos. Dimiſſo itaque Concilio, re infecta diſceditur, ſententiaſque Magiſtratus minuſque Concilium eas in poſterum, Noircarmio rogante, pronuntiant, vti rationem coërcendis concionibus idoneam reperire ſeſe denegarent, conuentum Ordinum Generalium rebus ſedandis poſtularent, Regique rebus in cæteris obſequentem futuram vrbem oſtenderent. Creſcebant interea Valencenis vrbibuſque cæteris ſeditiones. Antonius Collardus, alter vrbis Penſionarius, Bruxellæ cum Parmenſe Noircarmioque opportuna vrbi conſilia quærebat. Ne in vrbem Conciones

tranſferrent, à Catholicorum Eccleſijs abſtinerent, & literis Noircarmius & coràm Magiſtratus cohortatur: at fruſtrà imperabant, quos impunè toties vulgus contempſerat. Itaque Kal. Septemb. nebulonum viliſſimorumque hominum caterua initiò templum B. Mariæ foribus effractis, inde cætera vrbis templa ſacrilegio turpiſſimè contaminat, tranſlatisque in vrbem concionibus, prima in templo Beginagij, inde ei aperto templo B. Gaugerici, cæterisque, quas liberet, occupatis vrbis Eccleſijs, nouæ Religionis myſteria palàm auſpicantur. Atque hæc Valencenis.

CAPVT XII.

Motus Tornacenſes ac Miniſtrorum hæreticorum per agrum Tornacenſem deſcribuntur: item vrbium Inſulanæ ac Duacenæ aduerſus eoſdem præclara ſtudia.

TOrnaci III. Kal. Iulij noctu ad pontem Arnouvillium in territorio Tornaceſij frequenti auditorio quidam Miniſter fuerat concionatus: inde pridie Kal. ad

pontem

pontem Rieum in territorio Tornacenſi concionibus ciues complures interfuerant, crebrioresque indies de agrarijs Concionibus Magiſtratus nuntios accipiebat. Ioannes Chaſteletus, Dominus Moilbaiſij (qui Montigneo in Hiſpanias profecto ſupremum arcis imperium tenebat) quòd in cuſtodia illius plurimùm momenti ineſſet, militem ex vrbe in arcem vniuerſum tranſduxerat. Nullo itaque præſidio munitus Magiſtratus, inter lubricas ciuium voluntates dignitatem auctoritatemque ægrè tuebatur. Pecuniæ ad militum delectus perexiguæ eidem Magiſtratui ſuppetebant a Clerici (quorum ibidem magna & auctoritas atque opes vulgò dicebantur) cur pecuniam conferre ſeſe non oporteret, cauſam eam adferebant, quòd totos iam annos tres, contra atque Eccleſiæ priuilegia dignitasque paterentur, groſſum in ſingulas vini menſuras, quatuor item groſſos in ſingula vaſa cereuiſiæ ad coërcendas eas, quas commemorauimus, Pſalmorum nocturnas cantilenas contuliſſent, pertinereque ad ſe vrbis vigilias, cuſtodiamq; negarent. Creſcebat itaque, nemine niſi verbis tantùm repugnante, hæreticorum indies audacia. Parmenſis, vti oſtendimus, menſe Iu-

omnes hæreticorum Conciones Edicto damnauerat, Miniſtriſque igni atque aqua interdixerat. Moilbaiſius re cum Magiſtratu deliberatâ, contrà quàm pluribus probaretur, Edictum promulgat. Paucis itaque diebus pòſt ad Folaiſium in ſilua Breuſia haud longè ab vrbe quidam Ambroſius Wllius, centum quinquaginta equitibus ingenteque armatorum hominum multitudine comitatus, numero viri fœminæque ad VII. millia ab hora ſeptima matutina in horam nonam acerbè concionatur. Mediâ concione literas Magiſtratui deferendas è ſuggeſtu eas proijcit, quibus de verborum contumelijs, quas fideles à quodam milite ac fabro paterentur, multa quereretur, diceretque, ni ius fidelibus diceretur, Magiſtratuſque eos homines coërceret, ab edictis promulgatis diſcederet, Miniſtris comminari deſineret, captiuos fideles dimitteret, futurum neceſſariò, vti fideles ab ijs innocentiæ ſuæ auxilium poſtularent, quos Magiſtratu maiores potentioreſque patronos fideles Miniſtrique haberent. Per Penſionarium itaque Iacobum Clericum rem iſtam Parmenſi Magiſtratus oſtendit, Fratrias ſeu Collegia Sanctorum Michaëlis, Chriſtianæ, Mauricij, Georgij & Antonij

de

de officio commonefacit. Reſpondent Collegia, ſi de hoſtibus ageretur, ſi qua vis peregrina immineret, facturos ſe, quòd Magiſtratus poſtularet; in ciues, qui Conciones audirent, arma idcirco non eſſe ſe ſumpturos, quòd eas Conciones multi agnatione atque affinitate coniuncti ſibi ciues accederent: dicerentque quoque è collegis Sancti Antonij nonnulli, neque vrbicis neque agrarijs ſeſe Concionibus idcirco moleſtos futuros, quòd earum Concionum, eiusque ſe doctrinæ ſectatores profiterentur. Concilio itaque coacto, quod duorum Magiſtratuum cis & trans Scaldim conuentibus conſtituitur, in eam ſententiam diſceditur: Quòd in Concionibus amouendis operam ſeſe Magiſtratui præſtitura Collegia denegâſſent; quòd ſubſidio vrbi ex arce milites Moilbaiſius tam non poſſet ſubmittere, vt contrà, quos ſuis vrbs ſtipendijs haberet, in arcem aduocâſſet: rogandam Parmenſem, vti pedites ſubſidiarios Magiſtratui in vrbem tranſmittat, Equitemque aurei Velleris aliquem vrbi imperaturum ad ſe mittat; de captiuis, quos vi carceribus erepturi homines dicerentur, rogare, vt bonâ Parmenſis gratiâ eos ſibi ſub iuratoriâ cautione è carceribus dimittere liceat. Reſpondet per

Eraſmum Changium Parmenſis: Equitem aurei Velleris atque equitatum præſidiarium propediem ſe miſſuram: de captiuis, quòd tutò abduci in arcem minùs poſſent, placere, vt illi proſcripti vniuerſis Regis Prouincijs exulent. Nicolaus Taſſiaus magnam inter Caluiniſtas auctoritatem tenebat: eo itaque auctore Magiſtratui mercatores cùm præclara ſua in patriam ſtudia commemorant, tum grauiſſimas pijſſimasque (vti aiebant) rationes habere ſe affirmant, cur pietate adductos ferre ſe præſidiarios nec vllos intra vrbem, neque plures quàm conſuêſſet intra arcem milites oporteret. Addunt, laudare hæc ſua poſtulata Decanos Decanorumque vicarios, (ſic ſingulorum iſtic opificiorum annui Magiſtri compellantur:) rogati Decani plura etiam de plebis pauperie præſidiorumque graui onere cauſantur. Refertur res ad Parmenſem. Reſpondet, ſi idoneè ſibi caueretur, tutam fore vrbem à peregrinis hoſtibus, à ſeditioſis motibus, Concionibusque, pati ſe poſſe, vt abſque milite per ſe vrbem ciues tueantur. Refert hanc Parmenſis ſententiam ad mercatores Changius, multaque prolixè commemorat, cur æquiſſimas is leges recuſari nulla ratione oporteret.

Reſpondet pro mercatoribus Taſſinus, atque hinc in eandem ſententiam Decani, prioribus duobus ſe capitibus aſſentiri: quod eſſet poſtremum de Concionibus, ſi in vicino vrbi loco domum habendis concionibus idoneam extruere ſibi permitteretur, & huic ſe conditioni parituros. Recuſat quod de extruendis nouis ædibus proponeretur; quoad cætera, Magiſtratui, vti populo obſequatur, Parmenſis permittit.

Nihilo interea quietiores Miniſtri: per Caſtellaniam Inſulanam inſtar bacchantum inſanos homines circumducere; minari Inſulenſibus, quòd fideles contumelijs afficerent; concionari in pratis, in ipſo vrbis Tornacenſis conſpectu quidam Carolus Mellius. Magiſtratus de vrbis cuſtodia deliberare, cum Centurionibus ciuibusque de formula ſacramenti diu multumque ſermonibus contendere, atque ita poſtremò rem conſtituere, vti de Concionibus per æſtatem vrbe arcendis, ſeditionibusque coërcendis, verbis ritè conceptis iuraretur. Quod vt maximè ita ciues facerent, magna nihilominus cum contumelia euenit, vt XI. Kal. Sept. in templo B. Petri tumultuari nonnulli inciperent: indeque, eo tum

ſedato, IX. Kal. Sept. ſummo manè acciti ex agris infimaque vrbis ferè obſcuri homines, initiò cæteris vrbis Eccleſijs, hinc auguſtiſſimæ Dei matris Cathedrali Eccleſiæ, ſacrilegam turpiſſimamque vim facerent. Neque adduci ad coërcendam eam hominum colluuiem ſtationarij eius diei milites ab vrbis Præpoſito idcirco poterant, quòd contineri ſacramento de ſeditionibus vrbiſque direptione, non etiam de templorum conſeruatione, cauſarentur.

Erant tum Tornaci ſectæ Caluinianæ Miniſtri, Ambroſius Willius, Mellius, & quidam Burgundus: qui (quod locis cæteris Miniſtri conſuêſſent) ad ſe pertinere eius ſacrilegij crimen verbis negarent: contrà Ambroſius (quo die templa fuerant direpta) per vrbis cauponas eorum ſumptuum rationes iniret ſolueretque, quos eo die Eccleſiarum direptores in cauponis feciſſent. Qua de re cùm à Penſionario Clerico reprehenderetur, ſic in Curia Ambroſius reſponderat, vti reprehendi ſe à Penſionario non debere affirmaret, diceretque veniſſe ad ſe ſub veſperam illas pauperes operas, quæ toto eo die laboráſſent, queſtaſque, quòd cibum nondum ſumpſiſſent: pietate itaque adductum feciſſe ſe, vt cauponibus

de

de ſingulorum cœna caueret, ſumptúſque quos feciſſent, exſolueret.

Accedebat ad hanc templorum iniuriam, vt in iſto, quod dicebamus, iam inde à B. Eleutherio earum prouinciarum Apoſtolo, auguſto templo, tot Epiſcoporum Regumque Galliæ pietate, atque honorato Canonicorum collegio illuſtri, cuniculis ſcrutari in ima eius templi viſcera paulò pòſt aggrederentur; religioſa iure gentium ſepulchra violarent, adeoque religioſa eâ forſitan ratione minùs arbitrarentur, quòd Caij Iuriſconſulti auctoritatem ſequerentur, qui hoſtium ſepulchra religioſa non eſſe affirmat, neque infami de ſepulchro violato teneri actione eum aſſeuerat, qui detracta ex hoſtium ſepulchris ſibi ſumpſiſſet.

Adolphus Dux Geldriæ, Carolo Duce Burgundiæ imperante, ſceleratas damnatasque parenti Arnoldo manus intulerat, captumque nudis pedibus per quinque milliaria ſtillantem ſanguinem in carcerem deduxerat, neque inde niſi anno quinto pòſt, metu Romani Pontificis atque Imperatoris, eduxerat: cauſamque parricidij eam attulerat, quòd annos quatuor & quadraginta imperantem cedere ſibi de imperio patrem oporteret. Hunc, cùm moreretur, hæredi-

tate à patre abdicatum, in vinculis Dux Carolus habebat. Cùm itaque Gandauenſes, Carolo mortuo, Ducem ſeditioni quærerent, acciderat, vt vinculis exemptus Adolphus in aciem Gandauenſes educeret; cæſusque ad Tornacum, in vrbem relatus, in Cathedrali Eccleſia à Gallis condîtus aromatibus, humaretur. Hunc Adolphum, eiuſdem ſectum ſtudij hominem, quieſcere tot poſt annos ita hæretici non ſunt paſſi, vt proiectum toto templo cadauer indignè, inſpectante totâ vrbe, haberetur. Diu itaque cuniculis quæſitas argenteas atque inauratas imagines, multaque Eccleſiæ munimenta (quæ terrâ Canonici abdiderant) tandem inueniunt; inuentasque vnà cum aurea argenteaq; nonnulla templi ſupellectile, tres illi, quos dicebamus, Miniſtri, in Curiam ad Magiſtratũ ita demùm ſeſe delaturos oſtendunt, ſi populo Magiſtratus caueret, futurũ, vti ea ſupellectile ex arbitrio Orangij, Egmondani, Hornaniq; vteretur. Reſpondet Magiſtratus, ſi permitteretur, vt ex ſententia Parmenſis ſupellectile vterentur, depoſitum ſeſe rècepturos: de Proceribus rogare, num ita ſe loqui hi, quos dicerent, tres Proceres imperâſſent. Reſpondent, non quidem id ſibi Proceres mandâſſe,

ſe, verùm in eorum ſe ditione tutelaque exiſtere. Cùm itaque de inuento theſauro conuenire Magiſtratui cum Miniſtris non poſſet, per aliquot dies in templo eumdem theſaurum ciues cuſtodiunt; indeque, Miniſtris aſſentientibus, in Curiam, pòſt in arcem clàm defertur.

Excurrere interea in agros Tornacenſes, iungere ſe ſocios Valencenates, cæterique, quos vel prædæ, vel ſceleris impietas tranſverſos ageret; obuia quæque Monaſteria, pagorumque Eccleſias, velut armatorum hoſtium caſtra, inuadere; quos ſors obtuliſſet duces aſſumere, atque iis Principibus, vti ex agro hoſtili, ſic è templis Monaſterijsque prædas agere. Præfectus Inſularum, Duaci, Orchiaci duobus tribunalibus iuriſdictionē exercet, Inſulano & Duaceno: ad Inſulanum pertinet Caſtellania Inſulana, ad Duacenum vrbes Duacum & Orchiacum, & earum Caſtellaniæ. In vrbe Inſulana momenti quàm plurimùm idcirco exiſtebat, quòd & iam inde à vetere Ducum Burgundiæ domicilio, caſtriſque Regis Angliæ ad Tornacum in non contemnendas opes mercatorum ciuiumq; res excreuiſſet, & Regij patrimonij per Flandriam, Arteſiam, Hannoniam, Inſulas, Duacum, Orchiacum, Namurcum, *Prouincia Inſulana præclara ſtudia*

Tornacum

Tornacum, Mechliniamque, procuratores ea in vrbe morarentur. Inſulis itaque Raſſengemius manebat, milites Duce Giſleno Hayninio Domino de Breucy, collatis ab eius vrbis Canonicis Magiſtratúque pecunijs, præſidio vrbi adduxerat, magnáque cùm ſuâ tum Magiſtratus præclara laude ac ſtudio Religionem dignitatémque tuebatur. Gilbertus d'Oigneus, Epiſcopus Tornacenſis, in eam vrbem ſeceſſerat: neque pati id Antuerpia, cæteræque mercatoribus inſignes vrbes, facilè poterant, vt vna iſta à cæterarum ſtudio diſſideret. Multa itaque intra vrbem in occulto iſtorum hominum conſilia, multæ modò ex agris, modò è Tornaco ad Magiſtratum ac ciues fidelium, vti loquebantur, literæ: queri de fratrum contumelijs, quorum ædes ſcrutarentur, quodque à Concionibus vrbem ingreſſi, pugnis viri cæderentur, mulieres indignè haberentur. Reſpondet ad vnas Tornacenſiũ literas Magiſtratus, Ignorare ſe, quas commemorarent ſuorum fratrum contumelias; tot contrà iſtorum fideliũ dedecora ſibi cognita exiſtere, Religionem Catholicam tot iniurijs proculcatam, priuatam multorum ſupellectilem direptã, tabulas atque inſtrumenta rerum priuatarum

rum lacerata; famulos, capite in cloacam dimiſſos, è pedibus ſuſpenſos; decrepitæ mulieri in ſedem cacatoriam impoſitæ ignem ſubiectum: horum antè recordari fideles debuiſſe, quàm de Inſulanis ciuibus quererentur.

Duacum minore periculo rem gerebat, quòd neque mercatorum eæ iſtic opes exiſterent, & ciues Religionis Catholicæ perquàm ſtudioſi: cæterùm per agrùm Duacenatem haud par ſecuritas. Orchiacum imbellem vrbem Tornacenſes Valencenatésque cogitabant. Ioannes Lattrius, Raſſengemij per eum tractum ſupremi imperij vicarius, & Antonius Roiſinius Dominus de Cordes, qui præſidiarijs vrbis Duacenæ militibus imperabat, Orchiacenſibus vicinorúmque pagorum Præfectis, iudicibusque rem oſtendunt. Vigilijs itaq; per pagos diſpoſitis ſignóque conſtituto, quo exciri è pagis homines oporteret, cùm illi, quos dicebamus, Valencenates & Tornacenſes Abbatias S. Amandi, Vicoignienſem & Haſnonienſem diripuiſſent, vrbémque Orchiacum nequicquam tentâſſent, VIII. Kal. Septemb. Marchianenſe celebre Benedictinorum Monaſterium ſub veſperam diripiunt. Robertus Longovallius Dominus

Sittardius,

Sittardius, & Ferricus Guyonius Monaſterij Aquicinctenſis Bailliuus, ingenti ruſticorum manu ad Thilloum & Brilloum totam eam Marchiano redeuntem prædonum manum ad internecionem trucidant: inde efferati animis ruſtici, cùm die inſequenti noua ſeſe hominum colluuies in eos agros effudiſſet, quæ Bouigneum, inde Monaſteria Aquicinctenſe & Flineum cogitare diceretur, multíque ex Hannonia ad Duacenates ruſticos alij ruſticani milites acceſſiſſent, nouâ clade totam eam ſacrilegam multitudinem concîdunt, eo rerum ſucceſſu, vt immunis in poſterum à contumelia totus is ager exiſteret, ruſticíque magnis animis & nonnullas ſuorum cædes fortiter contemnerent, & Religioni accuratè ſtuderent.

CAPVT XIII.

Varia agitantur conſilia à Nobilibus fœderatis Moilbaſio arcis Præfecto, Hornano Comite, circa motus Tornacenſes, Eccleſiarúmque reſtitutionem Catholicis faciendam.

FOederati Nobiles, quod demonſtrauimus, facturos ſe Parmenſi receperant, vt quibus poſſent rationibus in officio homines continerent. Huic conditioni vt ſatisfacerent; priuatâ auctoritate in quas commotas vrbes videretur, ſiue ſociorum, ſiue ſuo iudicio, vel ſinguli, vel plures fuerant profecti; rebúſque ijs locis procurandis arbitros ſe inter Magiſtratum nouarúmque Religionum homines conſtituerant. Veniunt itaque Tornacum tertio à ſacrilegio die Eſquerdius & Vilerius, legeſque adferre ſe eas oſtendunt, quibus æquiſſimâ ratione componi vrbis graues motus nullo momento facilè poſſent. Reſpondet Magiſtratus, neque eas, quas proponerent, leges à Parmenſe eſſe comprobatas, neque mandata à Parmenſe vlla oſtendi, cur

admittere

admittere ſeſe hoſce duos fœderatos Nobiles oporteret. Referunt fœderati, tam ſe proficiſcentibus impeditã Parmenſem extitiſſe, vt neque ſuis illis legibus ſubſcribere, neque mandata, quæ poſtularentur, concipi potuerint; omninò, ſi quem Bruxellam Magiſtratus deſtinaret, futurum, vt rata, quæ dicerent promitterentque, Parmenſis eſſet habitura. Veniunt itaque, dum Parmenſis conſulitur, ſæpiùs in Curiam fœderati: duo eſſe oſtendunt, quæ curari oporteat; primò, ſi quæ inter vbicos atque arcem diſſidia intercederent, commodâ quâ ratione tollerentur: deinde ſi plebi, quæ ſtationibus vigilijſque pauperiem contraxiſſet, merceſque vendere ob mercatorum incertos metus nullas poſſet, collatâ è communi pecuniâ ſubueniretur. Et quidem de priore ita fœderati cum Moilbaſio rem agere inſtituunt, vt de verborum contumelijs Moilbaiſius aſſentiretur; cætera de nouo milite in arcem non adducendo, de cautione vrbi ciuibuſque præſtanda, promittere ſe niſi Parmenſe auctore rem nullam poſſe oſtenderet. Quod erat proximum de plebis pauperie eleemoſyniſque ita fœderati loquerentur, vt templorum conflatam ſupellectilem, pecuniamque à Canonicis, Mo-

naſterijs,

naſterijs, Xenodochijs mutuò deſumptam erogari in plebem oportere affirmarent: Edictum poſtremò, quo in ſacrilegij reos animaduerti Parmenſis imperaret, ita interpretarentur, vt illud in futurum, non etiam in præteritum, conceptum affirmarēt. Moilbaiſius nihilo ſegniùs intra arcem rem curare, nouum militem, Duce Beauvoirio, in eam recipere, tormenta bellica in vrbem dirigere: ciues contrà, excubias circum arcem frequentes habere, deq; nocturna in vrbem irruptione grauiſſimo metu trepidare; Magiſtratus verò inter arcem, officium ſuum ſecurè præſtantem, commotam plebem, mendaces Miniſtros, vaniſſimóſque fœderatos conſilij rationem aliquam difficulter inuenire. Poſtulârat, vti oſtendimus, Magiſtratus (ſic enim totâ hac de Tornaco narratione ejus vrbis Conſalupos libet compellare) vt Equitem aurei Velleris aliquem Parmenſis ad ſe mitteret. Siue itaque ob hæc illa Tornacenſium poſtulata, ſiue quòd ad prouinciam fratris procurandam Parmenſis peropportunam rem eam arbitraretur, Hornæ Comitem vrbi atque arci imperaturum ablegat. Venit itaque Tornacum Hornanus, ingentique hominum applauſu effuſa in vicos totá vrbe, fauſtiſque,

vti volebant, vocibus ingrediunti, tota vrbe, *Viuant Geuſij*, acclamant. Hinc pridie Kal. Septemb. lecto mandato, de tribus ſe edoceri à Magiſtratu poſtulat: primò, quænam ſimultatum diſſidiorumque inter arcem atque vrbem cauſæ exiſterent, quibusque eas rationibus tolli poſſe arbitraretur: deinde, quam curam atque operam Magiſtratus, Centurionésque auertendis templorum contumelijs præſtitiſſent: poſtremò, quanam ratione ab armis ad vetus vitæ inſtitutum reuocare plebem oporteret. Reſpondet officiosè, Hornanóque pariturum ſe Magiſtratus oſtendit. Contrà Moilbaiſius & Beauvoirius Hornano neque re neque verbis niſi in ſpeciem non obſequuntur, atque Eſquerdium Vileriumque, Hornano inconſulto, iubent vrbe diſcedere. Non fert eam iniuriam Hornanus, multáque de imperij ſui contumelia apud Magiſtratum, cæteróſque vrbis ciues commemorat. Tornacenſes ante diem pactorum, quæ Parmenſem cum fœderatis iniſſe dicebamus, conciones intra vrbem nullas habuerant. Oſtendit itaq; Hornanus, imperare Parmenſem, vt conciones intra vrbē nullæ haberentur. Rogatus ſententiam Magiſtratus, reſtitutis Catholicorum Eccleſijs, non

eſſe,

eſſe, cur imperari rem eam oporteret, multis rationibus oſtendit: verùm quòd diſcedere à certo Parmenſis imperio non liceret, leges in eam ſententiam quieti reſtituendæ Hornanus proponit, quibus, Religione Catholicâ reſtitutâ, non niſi extra vrbem concionari binos nouæ Religionis Miniſtros permitteret. Legibus promulgatis, oſtendit Taffinus, Parœcias, quibus diſcedere reformatæ Religionis homines iuberentur, eò ad ſe ciues meliore iure pertinere, quò plures ea in vrbe reformatæ quàm Papiſticæ Religionis ciues exiſterent: iure itaque omnium omninò ciuium expenſis noua ſuæ Religioni templa ædificari debere. Addebat, rogare eoſdem, ædificandorum templorum curam in ſe Magiſtratus ſuſcipiat: verùm vtrumque recuſat Magiſtratus. Cùm itaque conuenire Magiſtratui cum Conſiſtorij delegatis non poſſet, ad Hornanum res refertur. Oſtendunt Miniſtri, neceſſariò concedi id ſibi debere, vt vel generali omnium ciuium tributo, vel qua publica ærarij ratione templa multò maximæ meliorique ei ciuium multitudini conſtruerentur, quæ iniuriâ ab vrbis Eccleſijs arceretur. Reſpondet Iacobus Clericus (cuius viri & ſingulare erat in

Religionem Catholicam ſtudium & excellens eruditio:) Non exiſtere, quòd dicerent, vrbis templa in ciuium, ſed in nullius dominio, tamque eſſe illa Deo, eiusque ſacroſancto cultui dicata loca, vt transferri ea ſine iniuria in alium vſum non oporteat: neque id ſe dare Conſiſtorio, quòd ſuæ Religionis homines multò maximam optimamque conficere ciuium multitudinem profiterentur; quia & Catholici perquàm multi exiſterent, atque extra omnem controuerſiam antiquâ ſtirpe honoratique vrbis ciues Religionem Catholicam ſequerentur. Non arceri ab Eccleſijs ciues, verùm ſibi eam culpam adſcribere eos debere, qui illarum Eccleſiarum Religione deſertâ nouas quæſijſſent. Admittere poſtremò Catholicos iſtam in ſe ignominiam, non debere, vt, à quibus grauiſſima maximaque damna accepiſſent, ijs de ſuo templa conſtruerent. Reſpondet Hornanus, Iniuriâ iſtud Conſiſtoriales à Catholicis poſtulare; ciuium, quas vellent, ædes adirent, ac ſtipem à volentibus acciperent. Hac itaque re definitâ proponunt Miniſtri de ſolis Concionibus caueri ijs legibus neceſſariò ſibi oportere, vt reliquis Religionis ſuæ ritibus vti permitteretur. Recuſat initiò Hor-

nanus:

nanus: poſt id impetrari à ſe patitur, vt conciones habere iiſdem legibus Tornacenſes permitteret, quibus Brabantiæ ac Flandriæ vrbes eas haberent. Quæ cùm in hanc ſententiam eſſent ab Hornano conſtituta, neque Parmenſis adduci eò poſſet, vt pacta niſi eâ conditione laudaret, ſi pactis cum fœderatis ſuſceptis conuenirent; multáque ab Hornano vel frigidè, vel imperitè, vel magnâ in rebus agendis incõſtantiâ ita fieri dicerentur, vt eo probante cuniculi toto tẽplo B. Mariæ ducerentur, maximorum criminum rei eius imperio è vinculis dimitterentur, templis hæretici non diſcederent, modò militares excubias ad forum concionibus deſtinaret, modò omnes intra vrbem conciones denegaret: fiebat, vt & ab arcis Præfecto multas ſæpè iniurias Hornanus acciperet, & eumdem Parmenſis Bruxellam honeſtis in ſpeciem rationibus vocaret.

Hornano itaque re infectâ ſub finem menſis Octob. Tornaco digreſſo, Torrius Concilij Priuati Secretarius, IV. Kal. Nouemb. Tornacum ingreditur, legéſque quieti reſtituendæ in eam ſententiam proponit, vt, Religione reſtitutâ, Conciones extra vrbem permitteret, de Miniſtris, cæteríſque rebus quæ viderentur definiret.

Moilbaiſius, Hornano profecto, in vrbem veniebat, Torrioque ſuffragabatur. Recuſant initiò Torrij mandatum Conſiſtoriales, quòd ad iudices Bailliuatus mandata non pertinerent: inde, flagitante à Conſiſtorijs reſponſum Moilbaiſio, ad legum Torrianarum titulum, quo nouam Religionem Torrius Conſiſtoriorum Religionem compellârat, primumque legis caput, quo de Religione Catholica non violanda caueretur, ita reſpondent: Initio, nolle ſe nouæ, ſed reformatæ Religionis compellationem: deinde, ita demùm Catholicam Religionem tutam per ſe futuram, ſi ſibi à Catholicis idoneè caueretur, futurum, vti reformatæ Religionis vſum nemo turbâſſit: reformatæ verò Religionis vſu res iſtas contineri, Conciones verbi Dei, & Pſalmorum publicum priuatúmque cantum; Vſum Sacramentorum Baptiſmi & Cœnæ; Benedictionem matrimonij; Viſitationem ægrotorum; Sepulturam mortuorum; Diſciplinæ ordiniſque Eccleſiæ rationem; Conuentus Conſiſtoriorum, Colloquiorũ, Synodorum, prout rerum temporumq; neceſſitas eſt flagitatura; Catechiſandi publicè priuatímve, ſcholáſque habendi liberam facultatem: Legendi quoſuis vulgari idio-

mate

mate ſiue ſacræ Scripturæ, ſiue fidelium Doctorum libros poteſtatem. Res eas ſi Catholici non turbarent, futurum, vt nullam à ſe iniuriam acciperent. Hinc cùm ad alterum legum caput tranſire ſeſe, niſi rebus ijs definitis, nolle Conſiſtoriales affirmarent, finemque litigandi facturos eos nullum Torrius animaduerteret, retrò, vnde venerat, domum eſt reuerſus. Torrio profecto, oſtendit Moilbaiſius, Non eſſe, cur tergiuerſari diutiùs homines oporteret; velle, vt ingenuè reſponderent; templis excederent, vrbéque Conciones educerent. Nouis itaque altercationibus in menſem Decembrem res extrahitur, multiſque intra vrbem periculoſis motibus ſeditionibuſque ita agitatur, vt nullis legibus componi, niſi milite à Noircarmio in vrbem per arcem adducto, nouis Religionibus Miniſtriſque profligatis, non potuerit.

CAPVT XIV.

Variè & fruſtrà Valencenis ſuper Templorum reſtitutione inter Conſiſtoriales & Noircarmium deliberatur. Valencenates proſcribuntur. Miles Conſiſtorialium ad Lannoium cæditur. Anni CIƆ.IƆ. LXVI. *finis.*

VAlencenates, vti oſtendimus, grauiſſimam Religioni iniuriam fecerant, vrbeq; egreſſi vicinis Monaſterijs ac pagis parē contumeliam intulerant. Veniunt itaq; Valencenas, futuri rerum arbitri, fœderati Geuſij, Lumbrius & Audrigneus. Conſultus à Magiſtratu. Noircarmius mandatam fœderatis iuriſdictionem negat: multa nihilominus vterque proponit. Habebant Valencenates duos Miniſtros, Guidonem Braïum, Montenſem, hominem cætera modeſtum, & quendam è Prouincia hominem Gallum, Grangium, perquam ſeditioſum: multis itaque controuerſijs vrbs diſſidebat. Noircarmius Magiſtratusque à Conſi-

Conſiſtorialibus poſtulabant, templa reſti-tuerent, conciones intra vrbem nullas ha-berent, peregrinos Miniſtros dimitterent, fœderatæ Nobilitatis pactis ſtarent. Contrà Conſiſtoriales multa cauſantur: duo ſe re-ſtituturos eſſe templa oſtendunt, ſi tria ſibi intra vrbem concederentur; de Braïo, qui proſcriptus vetere iudicio extitiſſet, Gran-gioque peregrino homine multa dicere, cur auferri à ſe eos verbi Dei pręclaros Miniſtros non oporteret. Varijs itaque altercationi-bus, Magiſtratusque ad Noircarmium Le-gationibus ita September Octoberque ef-fluxerant, vt neque templis excederent, &, præter conciones, ſuam illam à ſe confictã, ingente hominum conuentu, in templo B. Gaugerici cœnam diſcipulis Miniſtri exhi-berent. Non fert eas moras Noircarmius, Magiſtratus, Conſiſtorijq; fide datâ ad ſe Le-gatos Cameracum vocat. Veniunt à Magi-ſtratu Antonius Poivrius Dominus Roſe-lius, Nicolaus Viuiennus, & Franciſcus d'Oultremannus, atque à Conſiſtorio Vin-centius Reſtealdus. Oſtendit Vincentio Noircarmius, hortanturque Delegati, con-ditiones acciperet. Reſpondet, Non pla-cere conditiones Conſiſtorio. Ibi tum Noircarmius. Reuerteretur Vincentius,

 nullâ

nullâ tergiuerſatione tres iſtas leges Conſiſtorium reciperet: Templis in vniuerſum omnibus excederent; in locis extra vrbem deſignandis, quoad Ordinum conuentus indiceretur, Conciones haberent, breuéque, ſi placeret, tempus poſtularent, intra quod leue ædificium extra vrbem habendis concionibus extruerent; Conciones autem niſi vno per hebdomadam die non haberent: facturum ſe nihilominus, vt alterum quoque diem Parmenſis adijceret. Poſtremò Miniſtrum niſi Regis ſubditum non haberent. Refert rem ad Conſiſtorium, indeque Conſiſtorij varias in contrarium rationes ad Noircarmium Reſtealdus.

Offenſus eâ hominum improbitate Noircarmius, literas à Parmenſe ad ſe Egmondano auctore in eam ſententiam conſcriptas oſtendit, quibus abſque mora templis diſcedere, extra vrbem concionari, Grangiumque Miniſtrum dimittere Conſiſtorialibus imperaretur. Multa quoque de grauiſſima Regis offenſa, vrbiſque (ni pareat) calamitate commemorat: diem poſtremò, quo abſolutè reſponderent, tertium Kalen. Nouemb. conſtituit; intra quem diem ſi Quercetum ad ſe vel non venirent, vel in propoſitas conditiones non conſentirent, pro hoſtibus

ſtibus habiturũ ſeſe Válencenates affirmat. Veniunt itaque ad diem præſtitutum Conſiſtorij delegati, legibuſque à Noircarmio propoſitis ſubſcribunt. Inde diebus aliquot pòſt, quod literis facturum ſeſe indicârat, venit ad portam Tornacenſem Noircarmius, de Conſiſtorij delegatis (quos futuros iſtic ad loca concionibus deſtinanda arbitrabatur) diu rogitans; cùm nemo ſeſe offerret, vrbem circumiens intra portam Montenſem diu ſubſiſtit. Cùm itaque, Magiſtratu iſtic præſente, Conſiſtorij delegati nulli ad ſe venirent, offenſus hominum arrogantiâ petulantiâque, tercentum exauctoratis vrbis vigilibus, re infectâ diſcedit. Contemnunt eam Noircarmij offenſam Miniſtri, cæteriq́ue eius ſtudij homines, qui ducibus Michaële patre filioque, ditiſſimis eius vrbis mercatoribus, omnium præ ſe Regum atque Principum potentiam auctoritatemq; contemnebant. Totus itaque menſis Nouemb. ita ducebatur, vt Noircarmius à vicinarum vrbiũ præſidijs, nouiſq́ue à ſe lectis militibus varia inferri Valencenatibus, eorumq́ue bonis, damna locis omnibus pateretur; Valencenates contrà in Regios milites (ſi quos fors obtuliſſet) vi agerent, ſpeculatores longiſſimè ab vrbe,
per

per agros, ſuburbiaque collocarent, ad quosuis rumores vrbe armati egrederentur, Monaſterium Cartuſianorum, vrbique vicinas aliquot ædes ad certum obſidij metum demolirentur, atque vrbis vigilias quâ vellent ratione pro arbitrio conſtituerent.

Hinc ſub finem menſis Nouembris III. Kal. Decembris, euocatis ad ſe Magiſtratus Conſiſtorijque Delegatis oſtendit Noircarmius, Velle Regem, Parmenſemque, vt equitum turmas quatuor, peditum item ſigna quatuor in vrbem ciues admitterent; additque futurum, vt eo præſidio Conſiſtorialibus, cæteriſque ex pacto viuentibus nullam neque vim, neque iniuriam fieri ſit permiſſurus, obſidémque eius ſuæ fidei traditurus filium: curaturum item ſeſe; vti quiete reſtitutâ, vel minore vel nullo præſidio ciuibus cuſtodienda vrbs traderetur. Stare eam Regi ſententiam, vt, ſi refragari huic ſuo imperio Valencenates contingeret, perduelles eos atque hoſtes ſit habiturus. Domum itaque reuerterentur, ſequentique ſibi die Condatum reſponſum adferrent. Reuerſi Magiſtratus Delegati, coacto minore Concilio, nullo Religionis diſcrimine honeſtiſſimis ditiſſimisque vrbis ciuibus rem proponunt, atque in horam decimam

mam nocturnam extractâ deliberatione, recepturum ſe, quod proponeretur, præſidium Magiſtratus Conciliúmque affirmant. Verùm quod Conſiſtorij ſuprema exiſteret penes plebem auctoritas; ne inutilis eâ Concilij ſententia exiſteret, militibúſque in vrbem venientibus portæ clauderentur; placet Miniſtros in Curiam aduocari. Reſpondet Grangius, Malle, vt faucibus ſibi lingua hæreat, atque inſtar piſcis obmuteſcat, quàm vt hoc, quod proponeretur, populo perſuadeat. Reſpondet Oultremannus, Si tam ſibi Miniſtri metuerent, futurum, vt diſcedendi à Noircarmio facultatem impetrarent; iniquum item fore, vt ciues, ob paucorum ſtudia, ferre eas calamitates ſit neceſſe, quas vrbe proſcripta metui ab irato Rege oporteret. Ibi tum Grangius: Non eſſe, cur de Miniſtrorum profectione agere eum oporteat; fore, vt Deo Religio, Miniſtríque curæ ſint futuri. Sequenti itaque die Condatum Magiſtratus Delegati ad Noircarmium proficiſcuntur; ac Magiſtratus minoriſque Concilij ſententiam exponunt: admonitos Conſiſtoriales nihil dum conſtituiſſe, futurúmque ſeſe arbitrari affirmant, vt Legatos & ipſi tranſmittant. Ibi tum excandeſcens Noircarmius, multis

verborum

verborum contumelijs, capitis pœnam comminatus, comprehendi Legatos iubet. Indignè id ferre Valencenates, multaque de iure gentium violato, Noircarmijque importuna iracundia ita queri acerbè, vt rei reſtituendæ ciuibusque ſedandis nulla iam ſatis idonea inueniri poſſe ratio diceretur. Quinto itaque die pòſt, accerſitos ad ſe captiuos, multisque de rebus admonitos, vel in vrbem reuerti, vel proficiſci, quò vellent, iubet Noircarmius. Dolet ea collegarum abſentia Magiſtratui, occultisque nequicquam literis obnixè, vti vrbe ſeſe abducat, Noircarmium obteſtatur.

Cùm itaque iam neque verbis, neque conſilio obtineri à Valencenatibus res poſſet, & Famarſium fœderatum Nobilem moniturum reiecisſent, tum illud eſt ſecutum, vt à militibus, Condati, ad ſanctum Amandum, cæterisque circum vrbem locis diſpoſitis, malè Valencenates acciperentur; atque inde XIX. Kal. Ianuarij grauiſſimo Regis Edicto proſcriberentur, bonaque publicarentur: cauſæ eo Edicto idcirco commemorarentur, quod offendi cæteras nouis Religionibus commotas vrbes nondum oporteret. Reſpondent ad Edicum longâ atque accurata oratione Valencenates:

cenates: Fœderatorum Equitumque aurei Velleris fidem obteſtantur, ac recuſati à ſe præſidij eam cauſam commemorant, quòd neque conſilia contra Regem, publicúmve rerum ſtatum vlla ſuſcepiſſent, neque admitti ſine Religionis excidio, Duce Noircarmio, præſidium in vrbem poſſet. Et quidem ſcripto ita tum illi loquebantur, vt neque modeſtiores, neque æquè religioſi vlli tot retrò ſæculis extitiſſe homines crederentur, facturosque ſeſe oſtenderent, vt, ſicuti Iudæi Petronio, Caligulæ ſtatuam in templo collocare volenti, ad pedes procidiſſent, iugulumque præbuiſſent, ſic fortunas, liberos, ac vitam, Religioni ſe ſuæ, nullius cum iniuria, impenſuros profiterentur; reuera autem de fœderibus, de militibus, de hominibus concitandis nefaria paſſim conſilia ſuſciperent, ſuique nonnumquam immemores pro concionibus affirmarent, futurum, vti ab occidua Flandria Cameraceſium vſque breui flamma ferroque crudeliſſimè res ageretur.

Conſiſtoria interea de Tornaco Valencenisque multa animo verſare; militum delectus in Flandria habere; Ducem ſeſe Flandricæ militiæ profiteri quidam Magiſter Cornelius, qui ex fabro ferrario Miniſter

euaſerat

euaſerat, haud longè ab vrbe Inſulana ad Marcam, vicinum vrbi pagum, vna ſe centuria oſtendere, cædere eam Inſulani: Magiſter Cornelius ad pagum Keſenetium caſtra metari; auxilia ad ſeptem ibi dies exſpectare; varijs è locis ad Cornelium multi proficiſci. Ex his quadrigenti à Raſſengemio in fugam coniecti Watreloſium concedunt, in templo iſtic ac turri ad quatuor ſeſe horas tuentur; inde turre ſubiecto igni concremata, auxilium ijs ſacratis locis iure non inueniunt, quorũ Religionem maieſtatemq; turpiſſimo antè ſacrilegio contempſerant.

Habebant alios item circà Tornacum delectus certi quidam Duces. Hi magno virtutis ſuæ teſtimonio, duo Canonicorum Regularium Monaſteria; virorum ad ſuperam, mulierum ad inferam Scaldis ripam; Monaſterium, item Cartuſianorum; Canonicorum, Nobiliumque priuatas aliquot ædes ſuccendunt: inde iunctis cum Cornelio copijs, inſolenter turpiſſiméque circum eadem loca rem gerunt. Noircarmius, vt oſtendimus, militem circum Valencenas habebat, pluréſque ad eum indies conueniebant. Vno itaque atque eodem die IV. Kal. Ianuarij, duobus ruſticorum millibus, tercentum præſidiarijs Inſularum

peditibus,

peditibus, centúmque equitibus comitatus Raſſengemius, ac meliore lõgè milite Noircarmius, in hoſtem proficiſcuntur. Neuter neque Raſſengemius de Noircarmio, neque Noircarmius de Raſſengemio exaudierat. Antè itaque quàm inuenire hoſtem Raſſengemius poſſet, eum à Noircarmio, haud longè à Lannoio, cæſum intelligit, eâ hoſtium clade, vt, mille quingentis amiſſis, cæteris dilapſis, arcem Tornacenſem, vndecim ſignis comitatus, triumphans Noircarmius ingrederetur, vrbique Ioannem Croïum Comitem Rhodium eum Præfectum relinqueret, qui ciuium armis in Curiam delatis nullo momento omnes Miniſtrorum altercationes, plebiſque concertationes componeret; indéque ad ſuos Valencenates Noircarmius regreſſus, magnam Catholicis rei reſtituendæ melioriſque in poſterum Reipublicæ ſpem efficeret.

Tornacum ad officium reductũ

Atque hic erat annus ſextus & ſexageſimus, qui omnium Regnorũm Principumque oculos in Belgas conuerterat, de cuius anni varia fortuna, atque inſidis per ea tempora hominum conſilijs ſermonibuſque quid ſentias, haud facilè dixeris. Conſiſtoria, Miniſtríque, euersâ Religione Catholica, nullam niſi ſuam Rempublicam

animo verſabant : id cùm obtinere difficulter ſeſe poſſe animaduerterent, modò ſolâ ſublatâ legum ſeueritate, modò Concionum, modò Religionum libertate, nulla alterius cum iniuria ſatisfieri ſibi poſſe oſtendebant. Contrà, ita animo ſemel conceptæ cupiditati ſeruiebant, vti elabi rei benè gerendæ, Catholicæque Religionis ſubuertendæ occaſionem nullam paterentur.

Noſtri illi maiorum gentium Proceres inſanire cum ratione plebem cupiebant, quòd ea re futurum exiſtimarent, vt & conſilio ſuo Rex vteretur, & maiorem ſibi in Repub. auctoritatem efficerent. Inde cùm modum tenere commota ſemel plebs minùs poſſet, tum equidem anxia ea cogitatio animum ſubierat, vt & quibuſnam rationibus Regi ſatisfacerent, & plebem bona ſua cum gratia ad officium reuocarent, non inuenirent.

Fœderati non vno item ſtudio rem gerebant, fœderiſque Principes (qui nouis Religionibus vt plurimùm ſtudebant) de Proceribus multa ſibi, hinc plura ipſi Conſiſtorio plebique vaniſſimè promittebant. Parmenſis Miniſtros Conſiſtoriáque palàm oderat, atque eam præ ſe rem ingenuè ferebat:

bat. Verùm quòd commotæ ſeſe plebis patronos fœderati (quos demerendos ſibi Parmenſis conſtituerat) profiterentur, neque rationem rebus componendis aliam inueniret, ita rem gerebat, vt incertis dubijsque ſermonibus multorum poſtulata eluderet; vt Prouinciarum Præfectos nullo ſuo certo imperio tranſigere, quibus vellent legibus, cum Conſiſtorijs pateretur, nullisque ipſa ſe pactis, fœderibusque obſtringeret: pòſt, milite conſcripto, auctoritateque recuperatâ, palàm contempti imperij à ſuperbis pœnas ſumeret, veterémque (quod ſperàre difficulter homines poterant) vniuerſis omninò Prouincijs quietem reſtitueret, pacatasque ita Regi ditiones redderet, vt, quas occultis malis odijs plenas acceperat, eas detractâ omni laruâ, morbóque explorato, faciliores obſequentioresque, quod credebatur, in poſterum efficeret.

CAPVT XV.

De Ducis Albani, aliorumq́ in Belgium aduentu, variæ Conſiſtorialium deliberationes, & libelli varij. Brederodius, Geuſiorum princeps, à Parmenſe officij ſui monetur, miſſis ad eum Legatis; & huius reſponſio.

1567. AD annum itaque milleſimum quingenteſimum ſeptimum & ſexageſimum, huius noſtræ narrationis poſtremum, accingamur. Rex venturum ſeſe in Belgium ſæpius oſtenderat, multáque in Hiſpanijs ad iter comparâſſe vulgò ferebatur, verùm ineunte hoc anno raueſcit ea fama, nec niſi rebus compoſitis venturus in Belgium nuntiatur. Quin paſſim ea fama increbreſcit, in iſtam ſententiam Regem diſceſſiſſe, vt imperij ſeueritate vindicandam ſibi Religionis imperijque iniuriam exiſtimaret. Conſiſtoriales (quâ ſunt induſtriâ) varijs iſta nuntijs accipiunt; deque Cardinale Spinoſa, Duce Albano, cæteriſque Hi-

ſpanis

ſpanis multa commemorant. Diuerſis itaq; cuniculis rem aggredi inſtituunt: modò libellis ter decies florenorũ millia Regi numeraturos ſe oſtendunt, ſi, quod iure, quod ſuo, quod Prouinciarum commodo facere eum oporteret, palàm ſuâ ſe Religione, nulla Catholicorum cum iniuria, frui Rex pateretur. Modò apud fœderatos ſcripto in hanc ſententiam conqueruntur, numquam futurum ſeſe exiſtimâſſe, vt, quam eſſent nobiliſſimorum hominum auctoritatem ſecuti, ea vel ſibi damno, vel ijs, qui fidem dediſſent, dedecori in poſterum eſſet futura. Seiungi à Concionibus reliqua Religionis exercitia tam non poſſe, vt, ijs ſublatis, ne Conciones quidem fuerint optaturi. Iampridem admonitos fœderatos, cùm ſuâ tum aurei Velleris Equitum id fide recepiſſe, futurum, vt nulla cum iniuria frui ſibi vniuerſæ ſuæ Religionis myſterijs tamdiu permitteretur, quoad Rex ex Ordinum Generalium decreto totam eam controuerſiam finijſſet. Contrà, militum delectus haberi, infenſos ſibi vrbium Magiſtratus, ac Clericos dira comminari, Sancti Amandi Eccleſiam diſturbatam, chariſſimos fratres Valencenates armato milite obſideri, cætera innoxios ad ſupplicia fideles rapi, cau-

ſamque ſupplicio iudices nullo momento reperire. Modò non libellis, non ex iure manu conſertum, ſed mage ferro, labentem è manibus rem Conſiſtoriales repetunt, eâ rerum imperitiâ, vt, qui cautè conſtitutis fœderibus, conſilio, pecuniaque deſtituerentur, ij omnem & in ſeditioſis ſermonibus ſalutem collocarent, & iuſtiores grauioresque in ſe Regis, Parmenſiſque iras indies concitarent.

Bredenrodius tum temporis in Hollandia morabatur, magniſque iſtic ſeditioſorum hominum ſtudijs laudibusque colebatur. Orangius Bredenrodio tormenta bellica Vltraiecto Vianam dono miſerat, Bredenrodius verò Vianam nouis munitionibus firmabat, multaque perexigui ſui oppiduli Vianæ priuilegia ſummique imperij poteſtatem oſtentabat: Typographos in vrbem aduocabat, ac libros, quos vellent, excudere patiebatur; cuſtodes militeſque pro arbitrio vrbi imponebat, atque infeſtos ſibi vetere odio Vltraiectinos multis ad Leccæ fluminis ripam incommodis diuexabat, eiusdemque imago Geuſico habitu ſculpta cum his verſibus proſtabat:

Sum Brederodus ego, Batauæ non infima ſtirpis
Gloria, virtutem non vnica pagina claudit.

Poſtremò

Poſtremò ij multorum ſermones ferebantur, vt ad Hollandiæ Comitatum, Friſiæque vetus Regnum, iure gentilitio breui rediturus Bredenrodius magno hæreticorum applauſu diceretur. Ad hunc itaque Bredenrodium (in quem vnum ſeſe factioſorum hominum cogitationes conuertetant, quique vnus facillimè omnem Regis obſeruantiam, metúmque rerum futurarum pro ingenio depoſiturus credebatur) Legatos, Querebbium Prætorem Louanienſem, & illum, quem dicebamus, Torrium, Parmenſis ablegat. Oſtendunt Bredenrodio Legati, Speraſſe Parmenſem, vt Inquiſitione Edictiſque ſublatis (quod futurum Bredenrodius, cæterique fœderati promiſerant) ad officium homines reuerterentur: tantùm verò abeſſe, vt ſuo iſto beneficio rem eam non fuerit Parmenſis conſecuta, vt contrà, laxatâ in omne ſcelus effreni peſſimorum hominum audaciâ, turpiſſimis Reſp. motibus ſit concuſſa. Cùm itaque neceſſariò ad arma res redierit, imperâſſe Regem, vt, qui ſibi homines ſacramento militari tenerentur, eos Parmenſis de ſacramento denuò rogaret. Cupere itaque Parmenſem, vt Bredenrodius iuriſiurandi Religionem in hanc ſententiam repeteret: Regi, quâ is

velles, conditione, in quos vellet iuberet-que hoſtes bonâ fide ſe militaturum, fœdera nulla habiturum, ſuſcepta renuntiaturum. Reſpondet modeſtè Bredenrodius, Nullam adferri cauſam, cur de ſe, tam ſui Principis ſtudioſo ac fido Vaſallo, dubitare Parmenſem oporteat; libenter ad Parmenſem ſeſe profecturum, cauſamque iſtius diffidentiæ rogaturum. Ibi tum Legati, Feciſſe, quod à Bredenrodio poſtularent, Areſchotanum, Egmondanum, Mansfeldium, Megemum, Barlaimontium, Malè Regi poſtulanti recuſari, quod neque cum vllo illius eſſet damno coniunctum, à quo poſtularetur, & Regi pergratum exiſteret; multóſque reperiri factioſos homines, qui Principem ſuorum ſtudiorum Bredenrodium laudarent; huiuſcemodi hominibus in officio retinendis peropportunam eam iuriſiurandi repetitionem futuram. Reſpondet Bredenrodius, Præſtare ſe alienos ſermones atque linguas non debere: Areſchotani, cæterorumq; ad ſe exempla non pertinere; publicorũ id ab ijs munerum rationẽ poſtulare, ſibi homini priuato, ſi ſemel iurato non crederetur, non intelligere ſe, cur iterum iuranti credi oporteat. De fœderibus quod diceretur, ſtare ſe ijs pactis, de

quibus

quibus cum Parmenſe conueniſſet: alia ſeſe fœdera pactáve nulla ſuſcepiſſe, veteris ſacramenti Religionem ſacroſanctam ſibi futuram, libentiſſiméque ſeditioſos ſeſe homines armis oppugnaturum. Hinc denuò Legati, Intelligere Parmenſem, communiri nouo opere Vianam; at neque ſine Regis auctoritate, neque fieri iſtud nunc debere: ab opere itaque deſiſteret, metumque nouæ arcis à Rheni ripa vrbéque Vltraiecto amoueret. Reſpondet Bredenrodius, Perexiguum eſſe opus pro paupere ſuo loculo; vrbem in Regis Parmenſiſque poteſtate exiſtere: pateretur itaque, vt, quod neceſſariò contra prædones opus inchoâſſet, perficere ſibi liceret. Hinc iterum Delegati mandatorum ſuorum altera duo capita proponunt. Prius de militibus à Bredenrodio conſcriptis, delectibúſque Antuerpiæ, & circum Vianam nonnullis ab eo habitis. Alterum, improbatæ lectionis libros Vianæ excudi, atque in his eum librum, qui Confeſſionis Auguſtanæ, & ſectæ Caluinianæ concordiam profiteretur, cuius libri exemplaria Vianâ Amſterodamum eſſent delata. Reſpondet Bredenrodius, Iniuriam ſibi facere, qui de militibus apud Parmenſem calumniarentur: veniſſe ad ſeſe

periori hebdomadâ Vltraiectinos, rogaſſe-que num qui inter Vianam & Vltraiectum milites coijſſent, ſibi militarent, ac dixiſſe ſe, quod res erat, neq; ſuos illos eſſe milites, & pati ſeſe poſſe, vt armis coërcerentur. Quin antè quàm in Hollandiam ad Orangium proficiſceretur, imperâſſe ſe ſuis ſubditis, vt armis nouam iſtam militiam totâ ſuâ ditione profligarent: nullos Regijs ditionibus à ſe militum eſſe delectus inſtitutos; quod verò Vianæ feciſſet, ad vrbis ſuæ cuſtodiam pertinere. De libris quod proponeretur, duobus ſe Typographis imprimendi poteſtatem feciſſe, ac nolle ſe, vt ea auctoritate malè vtantur: admonitum ſeſe hac ipſa de re à Parmenſe in crimen inquiſiſſe; referre ſibi quæſitores, neq; eo crimine reos teneri, neq; teſtimonia à delatoribus vlla adferri; facturum proinde ſe, cùm primũ Vianam ſit rediturus, Parmenſi ſatisfiat.

CAPVT XVI.

Egmondanus nouo iureiurando ſe Regi obſtringit. Tumultus Buſcoducenſes deſcribuntur.

EGmondanus, quod Legatos dixiſſe oſtendimus, nouo iureiurando fidem

nulla

nullâ exceptione Regi Parmenſique obligârat, literáſque ad Flandriæ Conſiſtoria perſcripſerat, quibus contrà quàm pactis conueniſſet, multa eos ſeditiosè facere oſtenderet, nulláque idcirco in poſterum eorum ſe pactorum fide teneri affirmaret, quorum fidem auctoritatémque priores violâſſent: rogaret propterea iuberétque, vt ab omni ſuæ Religionis profeſſione abſtinerent; templa, quod cœpiſſent, non extruerent, ac Regi res eas imperanti parerent. Magnæ itaque hanc illam Egmondani voluntatem ſententiámq; rerum commutationes conſequuntur. Geuſij apud Parmenſem multi ſe expurgant, Conſiſtoriales conſiliorum rationem modúmque cogitando nullum inueniunt, ac Nobilium vulgus prouinciatim per Prouinciarum Præfectos de iureiurando rogatus ingente multitudine, nulla mora in officio ſe futurum oſtendit. Faciunt idem omnibus locis veterani milites, atque duces. Quin vrbium Catholicarum, cæterarúmque Magiſtratus priorum menſium iniurias, recuperatâ auctoritate, vel Edictis, vel re ſeuerè vindicare inſtituunt. Auxerat ea hominum ſtudia Dux Areſchotanus, qui per vrbem Hallenſem Bruxellas profectus imagines B. M

Virginis ſibi multiſque Nobilibus eâ hominum opinione affixerat, vt huiuſmodi notâ magnam facturus Catholicæ Nobilitatis ſocietatem crederetur. Tantâ adeò celeritate è grauiſſimorum periculorum metu in optimam ſeſe ſpem res erexerant: ſemel enim Geuſicorum conſiliorum inſtabilitate infirmitatèque detectâ, nullo homines momento in eam ſeſe partem conuerterant, quam & officij & ſecuritatis certam habere rationem arbitrabantur.

Buſcumducis maximis grauiſſimiſque motibus æſtuabat, neque reſtituere vrbis quietem miſſi à Parmenſe Scheifuius Brabantiæ Cancellarius, & Merodius Peterſemij Dominus, ob inſanas Miniſtrorum Conciones, ob ſeditioſos Antonij Bombergij, Henr. Agylæi, paucorum item aliorum factioſorum hominum conatus, niſi quarto menſe pòſt quàm veniſſent, non potuerant. Multis itaque altercationibus eò res fuerat deducta, vt pacta ſuſciperentur, quibus Conciones intra vrbem vetarentur, Miniſtriſque certæ leges præſcriberentur, Non placebant conditiones Caluiniſtis, neque Parmenſis tantum ijs tribuebat, vt legibus eos parituros exiſtimaret. Megemus legionem peditum in Geldria

Cliuia-

Cliuiaque conſcripſerat: Parmenſe itaque imperante ad portam Vuchtiam Buſcoducenſibus ſeſe oſtendit. Mandaſſe ſibi Parmenſem affirmat, vt militem in vrbem adduceret, Parmenſiſque eas literas in vrbem transmittit, quibus perhumaniter de officio commonerentur, præſidiúmq; vrbi neceſſarijs de cauſis imperaretur. Buſcoducenſibus veteres ſimultates, ob vicinæ vrbis Megemenſis iuriſdictionem, multæ cum Megemo intercedebant. Vt primùm itaque ad dictam portam eſt conſpectus, tumultuari intra vrbem cœptum. Bombergius eam apud Conſiſtoriales auctoritatem tenebat, vt, quæ illi conſilia verbis laudarent, ea ipſe re exequeretur, principémque ſe factioſis ea in vrbe hominibus exhiberet. Ad Megemi itaque aduentum commota vrbe, vnus Bombergius eiuſdem vrbis imperium accipere; Cancellario, Merodióque manus inijcere; captos de perduellione, de ſuſceptis cum Megemo in vrbis perniciem occultis conſilijs accuſare, multiſque verborum contumelijs dolo malo perſuaſa pacta Cancellario, Peterſemióque exprobare: Magiſtratui ad hæc eum metum concitare, vt quatuor vrbis Centuriones (ſic enim Capitaneos libet compellare) quibus vniuerſæ

vrbis ciues parebant, apud vnum Bombergium ſacramenta dicere pateretur, Bombergius autem ea lege ſupremum militiæ imperium acciperet, vt Catholicos cæteróſque pari fide tutelaque contra Megemum defenſurus diceretur.

Megemus itaque Buſcoducis digreſſus Vltraiectum proficiſcitur, atque iſtic milite in vrbem adducto, nullo momento hæreticorum collegia diſturbat: Bredenrodium, qui Vianam nouis operibus militibuſque communierat, & ad Rheni cataractas, quibus veteris Rheni foſſa Leccæ coniungitur, militem collocarat, iniecto metu Vianâ depellit, poſt, expugnata cataractarum munitione, in ſummas conijcit rerum difficultates. Quæ res vt maximè ita fierent, multumq; indies Caluiniſtis de auctoritate imperióque decederet, diuersâ nihilominus regione turbare rem Miniſtri aggrediuntur. Profectus Traiectum ad Moſam Miniſter Hermannus eas iſtic turbas mouet, vt Kal. Ianuarij (quibus veteris anni exemplo ſapere homines oportebat) in Templa Monaſteriaque crudeliſſimè furibundi Caluiniſtæ debaccharentur, ſequerenturque exemplum Maſeica & Haſſeletum, quæ vrbes ad Epiſcopum pertinent Leodienſem.

Traiectum pro indiuiſo Dux Brabantiæ & Epiſcopus eo iure obtinent, vt ſummi imperij auctoritas penes vtrumque exiſtat, ciuesque matris conditionem ſequantur, vtrique verò & Brabantini & Leodienſes Magiſtratui ab vtroque Principe lecto pareant. Gerardus Groesbecius Epiſcopus gratiâ apud Leodienſes plurimùm valebat, ſiue quòd prudentiæ illius magna laus exiſteret, ſiue quòd ſingulari in imperio temperantiâ modeſtiaque vti conſuêſſet. Cùm itaque periculoſis huiuſmodi motibus iactari ſuam ditionem Epiſcopus animaduertit, maturè ita rem curare inſtituit, vt, Traiectenſibus de officio nequicquam commonitis, Haſſeletũ admotis caſtris mœnibusque deiectis, Maſeicam obſidionis metu in poteſtatẽ deditione acciperet; Hermannus fugâ dilapſus ſupplicium euaderet.

Parmenſis de Buſcoducis multa animo verſabat, tum quòd militis recuſati crimen Legatorumque contumelia ad grauem imperij ſui contumeliam pertinerent, tum quòd potentem eam vrbem, in Cliuiæ confinio conſtitutam, peropportunam Geuſijs, ſi pergerent, futuram animaduerteret. Multis itaque literis de officio Buſcoducenſes commonefacit. Reſpondet Bombergius, *Buſcoducum.*

Oraingij

Orangij Hoochſtrataniq́ue imperio Legatos detineri: at negat vterque, ſcriptisq́ue ad Parmenſem literis mentiri Bomberdium aſſeuerant. Ibi tum Bombergius Bredenrodium auctorem laudare. Rogatus Bredenrodius de ſe negat, de nonnullis fœdere ſibi coniunctis (quorum auctoritate rem eam Bombergius procuraſſet) audiſſe ſe affirmat. Re itaque deliberatâ, ante quàm ea in vrbe conſtituere de nouo imperio rem vllam Geuſios poſſe arbitraretur, menſe Martio apparitorem (Oſtiarium armorum vulgò dicimus) vnà cum fœciali æneatore Buſcumducis Parmenſis ablegat. Ingreditur vrbem Oſtiarius, fœcialem extra vrbem relinquit, coactoq́ue vrbis Magiſtratu, qui tribus iſtic ordinibus deſcribitur, atque vnà quatuor vrbis Centurionibus, nouarum item Religionum Delegatis, & Antonio Bombergio, in eam ſententiam proloquitur, vt de Legatorum in vrbem meritis, Parmenſisq́ue, quę legâſſet, auctoritate nonnulla præfatus, iniuriâ Legatos ob Megemi aduentũ retineri affirmaret, quòd nec cum Megemo cõſilia inijſſent, & Megemus (quod literis Parmenſis docuiſſet) ea de cauſa ad vrbem acceſſiſſet, non vt in vrbem irrumperet, ſed pacatum militem eò adduceret,

quò

quò tuta in poſterum ciuitas quieſcere. Dicere Boiſibergium, Orangij, Hoochſtratanique auctoritate id ſe feciſſe; proferre ſeſe vtriuſq; literas, quibus illi rem eam negarent: facere idem Bredenrodium, qui literis ad Orangium hoc item à ſe imperatum negaret. Iure gentium ſacroſanctos eſſe Legatos, ſupremam eſſe in Brabantia Cancellarij dignitatem, honeſtiſſimum item ordinem inter Brabantiæ Barones Peterſemium tenere; Regi iniuriam facere, qui Legatos violarent. Velle itaque iubereque Parmenſem, vt intra horas quatuor & viginti Legatos miſſos facerent, miſſoſque ſine iniuria fide optimâ diſcedere vrbe, domumque reuerti paterentur: hiſce ſuis mandatis ſi parere recuſarent, hoſtes ſeſe Buſcoducenſes pronuntiaturum. Reſpondet Magiſtratus, Parmenſis ſeſe parere imperio, neque per ſe ſtare, quo minùs Legati vrbe diſcedant. Centuriones nouæque Religionis Delegati deliberaturos ſeſe affirmant: reſpondet itaque die inſequenti pro Caluiniſtis Agylæus, Non pertinere ad ſe Oſtiarij mandata, neque Parmenſem, vt ſecum ea de re ageret, imperâſſe. Refert Oſtiarius, ijs literis, quas oſtendiſſet, caueri nominatim, vt ſibi fidem Buſcoducen-

ſes haberent, & ciuium generali compellatione Caluiniſtas contineri, qui nouum ea in vrbe ordinem per ſe nullum facerent. Reſpondent item Centuriones, Magiſtratus auctoritate ſe Bombergio parere, ac iuriſiurandi religione impediri, quo minùs reſpondere ſeorſim ſibi liceat. Bombergius verò, dū Magiſtratus deliberat, quibusnam rationibus ſatisfieri Parmenſi poſſit, aſſumptis ſecum quinquaginta militibus, ad ſingulas vrbis portas per ſummum tumultum ciuibus claues portarum vi extorquet, domumq́ue clauibus relatis, nouâ proditione tentari vrbem inſanis vocibus proclamat. Indignè eam contumeliam fert Magiſtratus, multis conuentibus nequicquam de clauibus recuperandis laborat. Captiui Legati, quibuſcum Oſtiarius deliberabat, venire in vrbem bellum denuntiaturum fecialem nolebant. Accedit itaq; Bombergium Oſtiarius, rogatq́ue diſcedendi poteſtatem, ſibi facerret. Reſpondet, Diſcederet, ac Dominæ ſuæ renuntiaret, antè ſe Legatos non eſſe dimiſſurum, quàm hoc ſibi Bredenrodius imperaret: e Cancellario eos ſeſe cuſtodes eſſe adhibiturum, quos fallere difficulter poſſet. Reuertitur itaque Bruxellam re infectâ Oſtiarius, multisq́ue contumeliis

Cancel-

Cancellarium, indulgentiùs Peterſemium Bombergius habet.

CAPVT. XVII.

Caluiniſtarum ſuper facto Religionis ſuæ adfœderatos Nobiles libellus, horumque, Bredenrodio anteſignano, noua à Parmenſe poſtulata, ac Parmenſis reſponſum.

CAluiniſtæ moleſtè hanc imperij ſui calamitatem ferebant: libello itaque apud fœderatos in hanc ſententiam conqueruntur: Libello, quo menſe Aprili Nobilitas Parmenſi ſupplicâſſet, inde ijs pactis, quæ menſe Auguſto cum Parmenſe ſuſcepiſſet, multis poſtremò fœderatorum ſermonibus in eam ſeſe ſpem adductos fuiſſe, futurum, vt Religione ſibi ſuâ frui permitteretur, rogaſſeque (quia de ſolis Concionibus pacta loquerentur) cæterane Religionis ſuæ exercitia eâ voce continerentur. Reſpondiſſe fœderatos, contineri: contrà, ita rem eam Parmenſem vrbiumque Magiſtratus accipere, vt, præter Conciones, reliqua Religionis miniſteria inter cri-

mina deputarent, eaque grauiſſimis crudeliſſimiſque pœnis coërcerent, vi armatâ conuentus diſturbarent, Miniſtros comprehenſos laqueo ſuſpenderent, tam à veterum Edictorum Inquiſitioniſque barbarie non diſcederent, vt maiore etiam odio atque ira in Fideles ſæuirent: ijs equidem rebus in eam ſe ſententiam adduci, vt dolo malo, quoad auxilia compararent, rem pro arbitrio conſtituerent, ludere ſe eâ ratione ſuos hoſtes voluiſſe arbitrentur. Videre fœderatos, quo periculo fratres Valencenates conſiſtant; omninò, ſi hæc illis è voto eſt ſucceſſura res, nullam breui Eccleſiam toto Belgio tutam futuram. Magni itaque Nobilitatis intereſſe, vt huius in ſe rei curam ſuſcipiat, quòd neque ſine graui contumeliâ violari ea pacta conueniat, de quibus fide publicâ conueniſſet, neque ſibi à fœderata Nobilitate imponi debuerit.

Bredenrodius ijs temporibus Antuerpiæ exiſtebat, militumque, vti ferebatur, delectus clàm habebat; multi quoque Amſterodamum ad Bredenrodium fœderati conuenerant. Parmenſis contrà Bruxellæ, amotis circum Palatium tabernis, maiore, quàm conſueſſet, præſidio ſe communit: vigilibus iubet, Bredenrodium atque vnà fœderatos

numero

numero ad XXVI. vrbe arcerent. Itaque VI. Idus Februarij Parmenſi in hanc ſententiam ſcribunt fœderati, vt de vetere rerum ſtatu, de pactis menſis Auguſti initiò multa commemorarent; hinc in eum ſermonem ingrederentur, vt connexam Concionum cæterorumque miniſteriorum rationem eſſe oſtenderent; Prouinciarum Præfectos ita paſſim rem eam intellexiſſe affirmarent, ſeſeque ita interpretatos eſſe profiterentur; contrà, quàm pactis conueniſſet, quàm fides, quàm ſuæ dignitatis ratio pateretur, ob Religionem in homines animaduerti, multiſque locis in ſolas innoxias Conciones ſæuiri: Accedere, vti multis nouis Edictis pacta infringerentur, militum magni delectus omnibus locis haberentur: nullum imminere peregrinum hoſtem, vnos eſſe ſe fœderatos, quos ea militia ſpectaret, vrbibus ſibi interdici, itinera militibus obſideri, ab ijs vim ſibi ſolis fieri. Per eam itaque quam Regi fidem, Parmenſi obſeruantiam, patriæ charitatem deberent, poſtulare, vt, nouis Edictis ſublatis, militeque dimiſſo, frui ſe populumque promiſſa ſecuritate pateretur: id ſi negaret, vereri ſe, vt infinitis cædibus grauiſſimiſque motibus Reſpub. conturbetur.

Reſpondet XIIII. Kal. Martij Bredenrodio multâ verborum ſententiarumque grauitate Parmenſis. Magnam ſibi facere iniuriam, qui de conceſſis à ſe nouis Religionibus calumniarentur: inuitam ſummo animi cum dolore feciſſe, vt, quibus locis Conciones tum haberentur, per ea loca, ſi à ſcandalo atque opprobrio abſtineretur, imperio ac vi non vſuram ſe in Conciones promitteret: & quidem ea ratione adductam id ſe promiſiſſe, vt, armis depoſitis, quæ plebs aſſumpſiſſet, legitimâ qua ratione à Concionibus homines abducerentur. Verùm vt Conſiſtoria nouos creare Magiſtratus, tributa indicere, ingentes pecuniarum ſummas à plebe accipere, doctrinam ordinémque Eccleſiæ nouum conſtituere, Matrimonia Baptiſmúmque nouis legibus ritúque ſuſcipere, cæteraque tot ac tanta facere eos permitteret, quanta ſine certa Reipub. pernicie non poſſunt, id certè quibus perſuadeant, perpaucos futuros. Pluris enim ſibi Religionis, Reipub. locíque quem tenerent, rationem ſemper extitiſſe, quàm vt in res tam ſe indignas ac turpes conſentiret: ab ijs itaque qui res eiuſcemodi promiſiſſent, non etiam à ſe poſtulari earum rerum præſtationem debere. De ſecuritate

ritate quod Bredenrodius cæteriq́ue fœderati proponerent, intelligere fœderatos, in præteritum, non etiam in futurum, conceptam fuiſſe eam ſecuritatis cautionem, quæ menſis Auguſti conditionibus contineretur, neque aliud tum ſe Nobilitati cauiſſe, quàm vt libellum menſis Aprilis nemini damno iniuriæve futurum intelligerent. Iure ijs ſe iraſci, qui tantam ſibi contumeliam facerent; magnasq́ue Regem cauſas habere, cur ferre eorum hominum improbitatem non oporteat, qui verbo obſequium fidemq́ue præ ſe ferrent, re autem grauiſſimis ſeſe criminibus ſceleribúsque obſtringerent. Accuſari ſe, quòd contra pacta conuenta iniuriam vel ſuis Edictis, vel Magiſtratuum auctoritate nonnulli acciperent: ijs acceptum ferre eum dolorem fœderatos debere, qui pacta aliter, quàm oportuit, fuiſſent interpretati; vrbium Magiſtratus officium præclarè præſtitiſſe: ſi quo in negotio iuſto dolori plus æquo Magiſtratus indulſiſſet, ad ſe referri res eas debuiſſe: cæterùm qui tam de ſe tragicè quererentur, eorum item recordari debuiſſe, quæ præter pacta tam facerent multa flagitiosè: Templa direpta, vrbes ad ſeditionem concitatas, peregrinas ditiones ad ſceleris ſocietatem incitatas, in

aciem productos milites, de vrbium agrorúmque vaſtitate ſuſcepta conſilia; Monaſteria atque arces exuſtas; literis è ſuis illis ad Lannoium caſtris Valencenas tranſmiſſis in Regem totámque adeò Rempub. iactata opprobria atque minas. Quod de Edictis militibuſque quererentur, non commiſſuram ſe, vt, quibus iure diuino legitimóque vti ſibi præſidijs permitteretur, ijs ſe ad certam Reip. perniciem exarmaret. Domum itaque reuerterentur, publicis negotijs abſtinerent; turpes atque indecoras eſſe eas comminationes, quibus vterentur; prudentes futuros, ſi in poſterùm ijs parciùs vterentur. Huic ſuo conſilio ſi parere recuſarent, & Regem & ſe contempti imperij iuſtiſſimas ab ijs eſſe pœnas ſumpturum.

Capvt XVIII.

Procerum aliquot conuentus & conſilia Teneramondæ agitata. Bredenrodius militem conſcribit: is prope Antuerpiam cæditur.

ATque hæc pluráque Parmenſis multâ, vt dicebamus, verborum ſententiarúmque dignitate, quæ vt primùm typis excuſa

excuſa in vulgus ſunt elata, tum magnā rerum commutatiōe ſtrenuè pro ſe quiſque rem agere. Franciſcus Alaua, Hiſpanus, Regius in Gallijs Legatus, multas noſtris hominibus iuſtiſſimi grauiſſimique metus cauſas, loquendi ſcribendique calore, ſæpius dederat: huius itaque ſub finem Decembris alteræ quædam literæ interceptæ ad Orangium perferuntur; quibus ſummatim arcana Regis conſilia Parmenſi perſcriberet; eæ, inquam, literæ, quæ & ſermonis contextu veræ crederentur, atque ea continerent, quibus commoueri vel leuiſſimos æquiſſimósque hominum animos oportebat. Scripſerat quoque ad fratrem Hornanum ex Hiſpanijs Montigneus literas, quibus fratrem cæteróſque de officio commonefaceret, multáque de graui Regis offenſa commemoraret. Antè itaque quàm Bredenrodius, quæ oſtendimus, ad Parmenſem perſcriberet, Teneramondam, vrbem Flandriæ, Orangius, Egmondanus, Hornanus, Hoochſtratanus, & Comes Ludouicus conueniunt. Egmondanus Orangium venire Bruxellam cupiebat; contrà Orangius Bruxellam certis de cauſis venire ſe tutò non poſſe oſtendit. Lectis itaque Alauæ & Montignei literis, multa Orangius

in eam ſententiam dicere, vt neque vi de ſuſcepta Religione depellendos homines profiterentur, & contra imminentem ex Hiſpanijs ſiue iratum Regem, ſiue quam aliam militiam, tempeſtiuè de ſalute cogitari debere affirmaret. Ludouicus fratri aſſentiebatur, multáque de Germanicis auxilijs in medium adferebat. Egmondanus ab Orangij amicitia non diſceſſerat, neque cur diſcedere ſe oporteret, cauſam homo omnium minimè ſuſpicax vllam inueniebat. Acciderat nihilominus, vt, motibus illis paululum ſedatis, qui vno veluti impetu menſe Auguſto irruerant, celeritatéque omnem conſilij rationem conturbârant, totum ſeſe Egmondanus ad Caluiniſtas coërcendos ita conuerteret, vt, impetratis à Clero Flandriæ octuaginta florenorum millibus, Parmenſe auctore mille quingentos milites conſcriberet, atque per totam Flandriam locis opportunis collocaret. Quæ res cùm continendis in officio Caluiniſtis non ſufficeret, & è Flandria, quos ad Lannoium cæſos dicebamus, milites in aciem Caluiniſtæ produxiſſent, tum id à Parmenſe Egmondanus impetrârat, vt alios ſibi octingentos milites legere permitteretur, Betuniæ itaque delectu habito, initio

ex-

exarmatis Laleuanis, inde Flandriæ eas leges dixerat, vt, præter Gandauum, Ipras, atque Aldenardam, loca cætera à Concionibus conuentibúſque per ſpeciem dilatarum Concionum abſtinerent; laudaret eam Egmondani virtutem ac fidem Parmenſis, multisque à Viglio, cæterisque Senatoribus officijs coleretur; ijs rebus id accederet, vt præclarè ſe de Rege meritum timere eius offenſam non debere exiſtimaret, plurisque & veteres res ſuas benè geſtas, & hæc poſtrema ſua ſtudia fucatosque multorum ſermones, quàm illorum, quos offendiſſet, ſenſus æſtimaret. Planè itaque atque ingenuè ſe Regi non eſſe repugnaturum hoc illo Teneramondano conuentu Egmondanus oſtendit. Vilerius (qui Teneramondæ tùm quoque exiſtebat, & ab Albano pôſt capite eſt truncatus) nonnullos Orangij ſermones conſiliáque probâſſe eo conuentu Egmondanum in quæſtionibus affirmauit, At laboraſſe huius hominis teſtimonium à Fratre Ioanne Gherio Franciſcano accepi, dixiſſéque ſibi moriturum Vilerium, falsò à ſe accuſatum Egmondanum, eiusque ſe calumniæ culpam deprecari, ac rogare, quòd tympanis circumſonantibus exaudiri moriens à circumſtantibus

non poſſet, vti rem eam Albano denuntiaret. Siue itaque huius ſui teſtimonij, ſiue cuius alterius falſi crimen Vilerius fateretur, certè Egmondanum hoc iſto Teneramondano conuentu ab Orangio diſſenſiſſe, cùm ipſius Orangij ſermonibus, tum multis grauiſſimis alijs teſtimonijs eſt compertum. Hornanus ſuo more militariter multa iactabat: de Hoochſtratano obſcura fama eſt. Vnus Ludouicus liberrimè de auxilijs cæteriſque de rebus, quæ viderentur, ita loquebatur, vti pecunijs vndecumque collectis in Germaniam proficiſceretur, adducturus inde in Belgium quatuor millia equitum, ſigna peditum quadraginta, copiáſque ſollicitaturus, quibus Gotham ijs temporibus Auguſtus Saxoniæ Dux Imperij auctoritate obſidere diceretur.

Orangius Germanos milites ſibi oppignorat.

Nullâ itaque re certâ conſtitutâ, reuertitur Bruxellam Egmondanus, Parmenſique Alauæ literas oſtendit. Orangius contrà, Germanos aliquot Duces, militéſque pecuniâ ſibi oppignorat in Zelandia per Boxtellium quædam iſtic ſuſpecta Parmenſi de Inſularum munitionibus conſtituit, ea Parmenſis cum contumelia, vt Zeeburgi Præfectus, Orangij Imperio, miſſos à Parmenſe milites recuſaret.

Bredenrodius omnium, vti oſtendimus, Geuſiorum princeps exiſtebat: in hunc itaque conuerſa Caluiniſtarum ſtudia, hunc vnum tot iniurijs vlciſcendis Ducem poſtulabant. Parmenſis de militibus non niſi ſuo imperio legendis multa ſæpenumerò edixerat: at contemnit rem eam Bredenrodius. Antuerpiæ per certos iſtic homines militem legit: Parmenſis Orangium ea de re commonefacit. Clàm itaque ac conniuente, quod exiſtimabatur, Orangio, Antuerpiâ Duces militesque nauigio diſcedunt; acceduntque plures in itinere, quòd in Hollandiam ad Bredenrodium ſuſcipere ſeſe profitebantur. Parmenſis, quod res erat, Zelandiam cogitare iſtam militiam arbitrabatur. Rebus itaque in Flandriæ littoribus ab Egmondano ita procuratis, vt, ſi in Walachriam venire Tholouſium, nouæ militiæ Ducem, contingeret, alio quo itinere è Flandria militem in inſulam traduceret, inſulanos de periculo commonefacit. Repulſus itaque Tholouſius, retrò, vnde venerat, conſcenſo flumine Antuerpiam contendit, aggeribusque ad Ouſterwelium, foſſis valloque communire caſtra conſtituit. Parmenſis (ſiue quòd Antuerpiæ metueret, ſiue quòd eas breui copias

Tholouſi exercitus cæſus.

habitur

habituri hoſtes dicerentur, quibus vincendis niſi iuſtus exercitus non ſufficeret) celerrimè curandam ſibi rem arbitratur. Noircarmio Valencenam obſidenti auferri miles non poterat: Beauvoirio itaque è Bruxellenſi præſidio quadringentos milites, duo ſigna Axeliâ ab Egmondano ſubmiſſa, alijs item è locis nonnulla Parmenſis attribuit. Profectus Beauvoirius III. Id. Martij hora ſexta matutina cum hoſte eo euentu confligit, vt, Tholouſio cæſo, militibus vel intra ædes exuſtis, vel flumine ſubmerſis, vel pugnando interemptis, ingenti è numero, fugâ ſalutem perpauci inuenirent, captiui in Beauvoirij poteſtatem tercentum peruenirent, eoſque iugulari ad vnum omnes idcirco imperaret, quòd erupturi Antuerpienſes, hoſtibúſque ſubſidio venturi dicerentur.

CAPVT XIX.

Caluiniſtæ Antuerpiæ ob cæſum Tholouſium tumultuantes ab Orangio in ordinem coguntur.

ANtuerpienſes è mœnibus ſuis conflictum illum ſpectabant, magnáque animi indignatione cùm vicinas vrbi flammas, tum inſolitas miſerorum, quos dicerent, fidelium fratrúmque ſuorum cædes intuebantur. Armis itaque correptis, nullo certo duce, ad Pontem Meranum numero ad xv. millia Caluiniſtæ conueniunt, ſexdecimque correptis maioribus vrbis tormentis Pontis aditus omnes communiunt. Orangius, quod oſtendimus, menſe Septembri ſigna aliquot Catholicorum modeſtorúmque ciuium conſcripſerat. Vt primùm itaque de Caluiniſtis eſt exauditum, ſonarique vt tumultu, ita tympana totâ vrbe cœperunt, confeſtim forum Curiamque octo ſigna militum præſidiariorum inuadunt, ac Caluiniſtas, qui in ponte Merano conuenerant, ad forum accedere non permittunt. Indignè id ferre Caluiniſtæ; ad Pontem Coperbruggium altera quatuor

Calui-

Caluiniſtarum ſe millia conferre, collatiſque cum iis, qui ad Meranum conſtiterant, conſilijs de foro Curiaque inuadenda deliberare; Orangius atque Hoochſtratanus magnâ animi moderatione prudentiáque, & (quod fateri eſt neceſſe) ſummo ſtudio diligentiáque omnem in partem vigilare. Accedit itaque ad eos, qui in ponte Coperbruggiano conuenerant, Hoochſtratanus. Multa ibi homines ſeditiosè attentare, proditorem Hoochſtratanum compellare, armis minari, ſclopeta in pectus protendere. At è diuerſo blandè agere Hoochſtratanus, eóque rem adducere, vti à Coperbruggiano ad pontem Meranum vnà ſecum omnem eam hominum multitudinem deduceret. Erat tum in Merano Orangius, vnáque cum Stralio de re componenda grauiter laborabat. Reſpondent Caluiniſtæ, iniuria ſeſe foro Curiáque arceri, & tam ſibi quàm militibus patére ea loca debere. Reſpondet Orangius, Si in foro Curiave inſolenter rem nullam acturos ſe promitterent, futurum, vt promiſcuè vnà cum militibus excubias ijs locis habere permitteretur. Placet conditio: ac vix dum probatâ conditione claues ſibi tradi, vrbiſque portas confeſtim aperiri Caluiniſtæ idcirco poſtulant,

quòd

quòd magnam lectiſſimorum ciuium manum ad vlciſcendam fratrum cædem, vrbe ſe emittere velle profiterentur. Nec mora, è ponte Merano ad portam concurritur; Orangióque præſente, refracto minore oſtio, ſummo cum tumultu rem agere inſtituunt. Ibi tum Orangius, Egrederentur: ſexcentos eſſe in ſuburbijs inſtructos equites; ſi ſibi minùs crederent, futurum, vt ſuo ipſi periculo ſaperent: in vrbem ſe reuerti, ac neceſſariò deſeri eos debere, qui ſe contempto rem iſto modo agerent. Quæ Orangij verba vt ſunt exaudita, Orangiumque redire conſpexerunt, itâ ſedatâ retrò ad pontem Meranum reuertuntur. Atque iſtic in horam ſeptimam veſpertinam eo euentu de foro litigant, vti è Merano ponte nonnulla ſigna in forum, & è foro nonnulla in pontem ad inſtantes nocturnas excubias adducerentur, iunctiſque iſtic copijs, *Viuant Geuſij*, fauſtis ſalutationibus ſæpiùs ac diu toto foro ponteque clamaretur.

Die inſequente, Prid. Idus Martij, domum ab excubijs Caluiniſtæ non diſcedunt: armati per Eccleſias Monaſteriaque diſcurrunt, Presbyteros Monachoſque ædibus profligant, magniſque vrbem ac diuitum tabernas motibus conturbant. Non

ſert eam peſſimorum hominum inſolentiam Orangius. Sub veſperam re cum Magiſtratu, Decanis, mercatoribusque deliberatâ, agere vi armatâ cum Caluiniſtis inſtituit: ipſisque Idib. Oſtrelingis, Alemannis, Italis, Hiſpanis, Luſitanis, Anglis mercatoribus comitatus, atque ingente contractâ eorum hominum manu, qui Confeſſionem Auguſtanam ſequi ſe profiterentur, multisque bonorum ciuium coactis copijs, eo numero, qui quadruplo Caluiniſtis maior exiſteret, vnà cum Hoochſtratano rem aggreditur. Caluiniſtæ contrà, excitis totâ vrbe hominibus, multa quoque verbis moliri; verùm quòd pares tantæ multitudini non exiſterent, per ſuos illos Miniſtros, eoſdemque & Euangelij & belli Principes, pacem ijs conditionibus poſtulant, vt depoſitis armis leges eas acciperēt, quas pridie recusârant. Erant autem legū iſta capita: Fidem Regi atque vrbi præſtarent; militem peregrinum intra vrbem, niſi aſſentientibus omnibus in vniuerſum vrbis Collegijs, Orangius Magiſtratusque non admitterent; priuilegia vrbi iurata conſeruarentur; pacta menſis Septemb. rata exiſterent; diuerſarum Religionum homines tranquillè rem haberent; portarum claues Orangius haberet,

iiſque

iiſque pro arbitrio vteretur: nocturnas diurnaſque excubias, nullo Religionis diſcrimine, accuratè ciues haberent; amneſtiâ omnis rerum præteritarum memoria deleretur; quibus eius diei excubiæ imperatæ non exiſterent, domum reuerterentur; Orangius, vrbiſque Collegia quadringentos equites legerent, nauéſque in flumine bellicas haberent; ciues Clericíque pecunias in res eas conferrent; tormenta bellica in vrbis mœnibus collocarentur; aliaque in eam ſententiam nonnulla.

CAPVT XX.

Noircarmius, nequicquam tentatis animis Valencenenſium de dedendâ vrbe, eamdem oppugnat & expugnat.

ATque hæc Antuerpiæ. Ad Valencenates itaque reuertatur narratio. In vnius enim eius vrbis fortuna omnis Geuſicarum rerum ratio conſiſtebat. Noircarmius, vt diximus, milite itinera, aditúſque circum vrbem obſidebat, lentóque eam bello fatigabat: & quidem ſupremum exercitus imperium ipſe tenebat, conſilióque

vt plurimùm Maximiliani Henninij Comitis Boſſutenſis, Goignei, Briartij, Criſſonerij, Gaſparis Robleſij Domini Billij, Largillæque vtebatur. Fœderati Geuſij, quòd iſtis auctoribus bellum traheretur, hos iſtos vulgò ſeptem Dormientes compellabant. Copias Noircarmius in exercitu has habebat: Equites cataphractos, Ducis Areſchoti cohortem CCL capitũ, Marchionis Bergenſis CC. Comitis Boſſutẽſis CC. Rhodienſis CCL Montignei CL Equites ſclopetarios, Terlonij centum, Bommij centum: Pedites, veteranorum deducta Querceto, Landrechio, Aueſna, Mariæburgo, Philippevilla, arce Cameracenſi, ſigna ſex, CL. capita in ſingula ſigna; Nouorum militum, Ægidij Barlaimontij Domini Hiergij Legionem ſignorum ſex; Caroli Mansfeldij Legionem ſignorum ſex; altera item ſigna quinque Balduini Gavrij Dom. d'Inchy, Betencourtij, nothi Bignicourtij, Preuſij, Rongij, & è Legione Comitis Rhodienſis ſigna duo.

Noircarmius nuntijs literiſque de officio Valencenates ſæpiùs commonefacit. Non placent conditiones Caluiniſtis, multáque de Tornaco commemorant, quòd impoſitis præſidijs ſeruitutem accepiſſet; magnosque ſpe ſubſidij ita animos aſſumunt, vt Ad-

miralli

mirellij Gallorúmque ſubſidia recuſarent, ſuffécerécque ſe Noircarmio profiterentur; plurimaque intra vrbem de Moyſis, Ioſue, Machabæorum fortitudine, de ſummi Numinis prouidentia, magniſque retrò miraculis pro concionibus Miniſter Grangius, homo Gallus, recitaret. Parmenſe itaque auctore, Areſchotanus atque Egmondanus Beuvragium proficiſcuntur, arcem vrbi Valentianæ vicinam, Valencenatumque Legatis Prid. Idus Martij adeſſe accerſitis, pericula imminentia oſtendunt, ac multa de Parmenſis ſuoque in vrbem ſtudio commemorant; certámque rei reſtituendæ rationem proponunt. Reſpondent Legati, Terreri Tornacenſium ſe exemplo; poſtulare, vt Orangio Hornanoque præſentibus de re tanta videretur, conditioneſque deſcriptæ ſibi exhiberentur. Placet, quod de ſcripto poſtularent; de Orangio Hornanoque negatur; de Tornacenſibus rumor tabulis teſtimonijſque refellitur.

Et quidem conditiones in hanc erant ſententiam deſcriptæ: Si vrbe deditâ militem acciperent, futurum, vt totos dies quindecim diſcedendi, bonaque auehendi cuiuis facultas tribueretur; cæteris, ſi in officio permanerent, Regiſque Edictis pare-

rent, ſine iniuria morari in vrbe permitteretur. Quæ de Inquiſitione Edictisque iam eſſent à Rege conſtituta, cæteraque, quæ in poſterum iis de rebus Regiorum tribunalium, Ordinumque iudicio Rex ſit promulgaturus, perinde ea ad Valencenates, ac cæteras Belgarum vrbes, ditioneſque pertinerent. Præſidiarios milites moleſtos ciuibus, ob rerum præteritarum memoriam, non futuros. Si quis veterum ſe criminum ſuſpicione voluerit expurgare, huic iure legitimo, ſiue coram ipſo Rege, ſiue coram Senatu vel Status, vel Priuato, vel Mechlinienſi, experiri iudicio licitum foret. Proponunt conditiones Valencenatibus reuerſi in vrbem Legati. Inde xvii. Kal. Aprilis decem numero pro obſeſſis in hanc ſententiam reſpondent: Magnas habere Valencenates Areſchotano Egmondanoque gratias, quibus curæ vrbs extiteret. Non recuſâſſe ſeſe vnquam, neque in poſterum ea eſſe recuſaturos, quæ Parmenſem atque vniuerſos Status Senatores imperare ſibi contingeret. Si, auctoribus Parmenſi, Equitibus aurei Velleris, Statuſque Senatoribus, id à ſe poſtularetur, vt, milite recepto, Religione ſuâ abſtinerent, neque contrà, quàm ſibi Proceres futurum promiſiſſent,

ſiſſent, obtineri res aliter poſſet: flagitare, vt cuiuis poſtulanti diſcedendi, bonaque auferendi facultas tribueretur; neque, antequam eſſent homines digreſſi, bonave auexiſſent, vrbem miles ingrederetur, diéſque huic rei conficiendæ idoneus conſtitueretur, Bona mobilia immobiliáque, quouis titulo à fiſco vel diſtracta, vel apprehenſa, nullo dominorum cum damno, reſtituerentur; crimen Maieſtatis, cæteraque, quorum rei dicerentur, abolerentur; Edictum, quo Valencenates Parmenſis hoſtes pronuntiaſſet, nouo Edicto palàm tolleretur; captiui vtrimque dimitterentur; militeſque nullis ciuium impenſis pecunijsque modeſtè rem gererent.

Indignè eiuſcemodi ſuperba atque intempeſtiua hominum poſtulata ferunt viri Principes, multâque Egmondanus verborum acrimoniâ Legatos obiurgat: tum quòd inducias durante colloquio Valencenates violâſſent, tormentiſque obambulantes Regios milites occidiſſent; tum quòd Parmenſis de cæde Tholouſij acceptis literis nequicquam moueretur. Reſpondent Legati, Plebem imperium tenere, obtinerique rem aliam non potuiſſe. Non accipiunt excuſationem Parmenſis Delegati,

Noircarmiusque, ac retrò, vnde venerant, reuerti eos in vrbem iubent. Ibi tum in genua prouoluti Legati, multa obteſtari, & in his Petrus Raſorius, vrbis Præpoſitus, abeſſe ſibi ab ea vrbe liceret, in quam reuerſos cædes ab inſana plebe maneret. Erat enim Raſorius veteris fidei atque officij perquàm ſtudioſus, ſed qui in tantis procellis tempeſtateque curſum, quem ſpectaret, tenere minùs poſſet. Reſpondet Egmondanus, Si manerent, futurum, vt fidem publicam violatam Caluiniſtæ quererentur. In vrbem itaque reuerterentur: id ſi recuſarent, vinctos curribusque impoſitos in vrbem ſe Legatos remiſſurum.

Concordiæ itaque ſpe omni ſublatâ, cæſo Tholouſio, qui ſubſidio venturus vrbi metueretur, ad eiuſdem vrbis expugnationem Noircarmius ſe conuertit, copijsque Beuvragium atque ad S. Saluium adductis, magno ſtudio rem agere inſtituit. Valencenates rumorem de cœſo Tholouſio confictum arbitrabantur: magnis itaque animis ad vim ſuſtinendam ſe componunt. Grangius, & quidam alter, auctores exiſtebant, vt ſubſidia è Gallijs in vrbem adducerentur; ſed perſuaderi ea res ciuibus non poterat; tum quòd graue id crimen futurum

proſi-

profiterentur, tum quòd Gallis vetere odio infenſi ferre id conſilij minùs poſſent. Erant omninò ciuibus permixti veterani aliquot milites, Ducemque ſibi ciues ſtrenuum quendam militem delegerant. Egreſſi itaque portâ Cardoniâ Regios milites inuadunt, noſtriſque eâ pugnâ metum illum injiciunt, vt non vrbicorum, ſed optimorum, fortiſſimorúmque veteranorum militum copias in vrbem ingreſſas multi arbitrarentur. Hinc XIII. Kal. Aprilis ſtationibus ita diſpoſitis, vt Carolus Mansfeldius totum eum tractum tueretur, qui eſt à porta Cardonia ad portam vſque Cameracenſem; Hiergius à porta Anſima vſque ad portam B. Mariæ; peditatus reliquus apud tormenta conſiſteret: ſub veſperam, occupato ſuburbio portæ Montenſis, foſſis aggeribúſque perductis, ita tutò intra aggerem milites adducit, vt depelli nullâ neque vi, neque arte ab obſeſſis poſſent. Inde XI. Kalen. quatuor Canonibus & ſex dimidiatis (liceat enim nobis barbarè rem barbaram compellare) dejectis propugnaculis, X. Kal. (quæ erat Dominica in Ramis) adductis alijs vndecim Canonibus, mœnibus portáque Montenſi concuſſis, eos rerum motus intra vrbem concitauit, vt ſub me-

ridiem nullâ exceptione vrbem Regi ciues dederent, militémque, quem vellet, Noircarmius ſub veſperam in eam adduceret.

Camera ceſium reſtitu-tum.

Mox IX. Kalen. verſus Cameracenſem Epiſcopo repugnantem vrbem, copias nonnullas idem Noircarmius tranſmittit: fugiunt ad eum rumorem Caluiniſtæ, vrbeque deſertâ facilem Epiſcopo, qui milites in vicino nonnullos habebat, victoriam eo euentu efficiunt, vt Epiſcopi militibus in vrbem admiſſis, res iſtic nullo momento componeretur.

Noircarmius vrbe hunc in modum recuperatâ, vno atque altero die, dum ad Parmenſem rem refert, ita quieſcit, vt ſeditionum principes, & in his vterque Miniſter vnà cum Michaële filio clàm diffugerent. Pòſt nihilominus à quodam ruſtico delati, qui ob gladij ſericeam vaginam, quam Michaël geſtabat, alicuius ſe momenti habere domi latitantem hominem fortè dixiſſet, comprehenſi à Prætore S. Amandi, initiò Tornacum, inde vincti Valencenas Miniſtri Michaëlque ſunt remiſſi. Coniectus in vincula pater Michaël, ingénſque cæterorum hominum multitudo, pœneq́; de damnatis ſunt deſumptæ. Parmenſis imperij

ſeque-

ſeueritate vniúſque vrbis pœnâ terrendas cæteras vrbes æſtimabat. Vnde moto Magiſtratu, publicis priuatiſque deſcriptis atque in fiſcum redactis bonis, calamitoſam vrbis conditionem facere inſtituit. Atque hæc eſt illa famoſæ vrbis calamitas, cuius deditionem ea ſunt toto Belgio conſecuta, vt hac vnâ repertæ cæterarum in vniuerſum vrbium claues dicerentur.

CAPVT XXI.

Parmenſis Gubernatrix, rebus Traiecti ad Moſam, Antuerpiæ, Siluæducis, Amſterodami, totóque adeò Belgio, compoſitis, Bruxellam reuertitur. Procerum aliquot fuga: Hiſtoriæ huius Epilogus.

PArmenſis, vt accepimus, eâ rei reſtituendæ præclarâ ſpe oblatâ, placari iratum Regem ſummopere cupiebat, multúmque ſuæ dignitati acceſſurum exiſtimabat, ſi prudente conſilio è tantis periculis, nullâ vi maiore, priſtinam rerum quietem per ſe reſtitueret. Billium itaque in Hiſpanias ablegat; Billióque reuerſo certam ma-

nere eam Regi ſententiam intelligit, vt ſeueriore quá ratione retinendos in officio homines arbitraretur. Valencenis ergò recuperatis, Kal. April. Traiectenſium ad Moſam Legati (quòd ad eam ſe vrbem cum xij. maioribus tormentis Noirçarmius contuliſſet) futuros ſe in officio, Principibúſque ſuis parituros, Parmenſi oſtendunt, nullaque tergiuerſatione militem in vrbem admittunt. Orangius, quo erat ſollerte ingenio, hac rerum commutatione Germaniam per ſpeciem priuatorum negotiorum cogitabat. Antuerpiâ itaque profectus, ingente hominum multitudine, numero ad quattuor millia, comitatus, Bredam diſcedit.

Traiecto hunc in modum reſtituto, vt metu victoris exercitus Antuerpiam terreret, Orangijque è vicino conſilia turbaret, Turnhautum cum exercitu Noircarmius concedit: atque iſtic tamdiu ſubſiſtit, quoad Antuerpiam rebus compoſitis Parmenſis ingrederetur. Venerant ad Parmenſem à Magiſtratu Antuerpienſi certi Delegati; cum ijs ita rem conſtituit: Nouarum Religionum Miniſtri intra certum diem, quod per Parmenſem tutò liceret, vrbe diſcederent; Conciones, cæteráque nouarum Religionum miniſteria tollerentur; Catholi-

torum Eccleſiæ Religióque reſtituerentur: à nouorum templorum ædificatione ceſſaretur; templáque, ſi Rex imperaret, deijcerentur: Regi ſe iureiurando ciues obſtringerent: Apoſtatæ, exules, cæteríque malæ notæ homines vrbe pellerentur: milites, qui Magiſtratui mererent, quamdiu intra vrbem exiſterent, in huius formulæ ſententiam ſacramenta dicerent. Res eas ciues ſi præſtarent, nulli Religionem, quam eſſent ſecuti, toto Belgio, damno iniuriæve futuram: qui legibus, quas ferre Regem de Religionis obſeruantia contingeret, parêre recuſaret, huic diſcedendi fore facultatem. Qui rei Maieſtatis, templorum violatorum, perduellioníſque, exiſterent, ad eos hanc criminis abolitionem non ſpectaturã. Has ſe conditiones eâ lege promittere, ſi Regi probarentur; ea de re dum Rex deliberat, neque periculo cuiquam Religionem futuram. & nouarum Religionum miniſteria tota vrbe atque agro ceſſatura.

Accipiunt conditiones Antuerpienſes, nouiſque obſignatis templis IV. Idus Aprilis, Magiſtratu imperante, Miniſtri Martiniani, Caluiniſtæque vrbe diſcedunt: inde, exauctoratis vrbis militibus, qui magnam eâ ſe ratione iniuriam pati querebantur

tur, Petrum Erneſtum Comitem Mansfeldium, cum ſex veteranorum ſignis, Caroli filij Legione, Beauvoirijſque nonnullis ſignis in vrbem ingreſſum IV. Kal. Maias Parmenſis, ſeptingentis equitibus, trecentiſque ſclopetarijs comitata, ſubſequitur: optimiſque ita paſſim conſilijs rem procurat, vt totâ Flandriâ, nouarum Religionum templis deiectis, incredibili celeritate publica earum miniſteria diffugerent; comprehenſi pœnas complures darent; Cominij, templi trabibus in patibula commutatis, nouorum templorum auctores ſuſpenderentur.

Buſcoducis auctoritatem recuperare Magiſtratus difficulter poterat: quin poſt illos, quos oſtendimus, vrbis motus, Magiſtratui, cum bonis ciuibus de Repub. deliberanti, Caluiniſtæ vim fecerant, effractiſque Curiæ foribus V. Idus Aprileis ob propoſitam iuriſiurandi nouam formulam totum eum diem tumultuârant. Verùm quòd accidere eiuſcemodi negotijs conſueuit, vt plebs, nullo certo iudicio ſubitò concitata, ſeditionum auctores facilè deſeraat, id erat ſecutum, vt animis ſedatis quadringentos è toto ciuium numero fidos milites Magiſtratus adlegeret; Cancellarium Peterſemiúmque III. Id. domum remitteret;

mitteret; ſeditionum principes vrbe diffugerent; atque inde, accerſito Megemo, qui copias cum Noircarmio coniungeret, Regióque exercitu ad vrbem accedente, militem à Parmenſe præſidio acciperet, eamque in poſterum Religioni Regique vrbem reſtitueret, quæ poſt ſingulari virtute conſtantiáque ea optimorum ciuium exempla proferret, quibus illuſtriora difficulter poſſint.

Bredenrodius, cæſo Tholouſio, multis Geuſijs comitatus Amſterodami morabatur, militibúſque totis circùm agris palantibus, multa, inter immania pocula, dira in poſterum deſertoribus perfidisque minabatur. Parmenſis eò Torrium destinat, qui excedere Amſterodamo Bredenrodium iuberet. Contempſerat Legatum Bredenrodius, multisque verborum contumelijs non ſe dignum, vt aiebat, hominem reiecerat. Fœderati verò, quod ex Torrio audire me memini, multò etiam grauiore iniuriâ ita rem egerant, vt ædibus, in quibus morabatur, prodire eum non paterentur; chartas inſtrumentáque, ſi quæ publica priuatáve haberet, diriperent; cædem poſtremò modò verbis, modò armis minarentur. Magiſtratus, qui præclarus ea in vrbe exiſtebat, qui-

quæ vel Religionis, vel cæterorum bonorum ſtudiorum curam, niſi vi ac fame expugnatus non depoſuit, eam Torrij iniuriam deprecaturus, Bredenrodium accedit. Reſpondet Bredenrodius, Præſtare ſe alienam culpam non debere; ſuo imperio atque iuſſu res eas non committi. Clàm itaque cum Torrij hoſpite re deliberatâ, noctu Torrium Magiſtrátus dimittit. Megemus, Noircarmiúſque Buſcoducis recuperatis, per Geldriam in Hollandiam contendunt. Quod vt Vianæ eſt intellectum, vrbe desertâ Amſterodamum milites diffugiunt, vrbéque Ericus Dux Brunſvicenſis, qui in vicino copias habebat, potitur. Bredenrodius ad vim ſuſtinendam nondum ſe comparârat, neque eâ rerum inclinatione manendum ſibi Amſterodami exiſtimauit. Kalendis itaque Maij naue conſcenſa in Friſiam Orientalem numquam domum rediturus proficiſcitur, fœderatoſque, vt ſubſequantur, commonefacit. Megemus, Arenbergiúſque, qui ſe Megemo Noircarmióque coniunxerat, iam vrbi imminebant. Omni itaque ſpe deiecti fœderati, & eorumdem ſtudiorum alij complures, ex agris, quorum Monaſteria diripuerant, V. Nonas Maij diffugiunt: fugientes Megemus

inſequitur,

inſequitur, & centum in litore deprehenſos cædit. Fœderati, qui in vrbe manſerant, & Bredenrodium non fuerant ſecuti, nauem & ipſi, multis ſocijs comitati, conſcendunt. Ferunt ab ebrijs iniuriam factam nauclero, eâ commotum noctu in Arembergij poteſtatem nauem deduxiſſe. Vtcumque res ſit, Harlingam naue adductâ, multis iſtic laqueo peremptis, nonnulli fœderatorum Principes Viluordiam, Parmenſe imperante, ſunt adducti.

Exonerato itaque hunc in modum Amſterodamo, nullo momento cum Regijs Ducibus Amſterodamenſes, præſidio in vrbem admiſſo, rem componunt, eo rerum ſucceſſu, vt non illa modò vrbs, in qua momenti plurimùm exiſtebat, ſed tota, quàm latè patet, Hollandia Zelandiaque, totumque adeò Belgium, Religione reſtitutâ, hæreticis vel profligatis vel dilapſis, officium ingenti alacritate præſtaret, & cum Parmenſe de obſeruantia obſequióque certaret.

Orangius Bredâ Grauiam conceſſerat, atque iſtic Hornano & fratre Ludouico cum Bacquerſelio de Egmondano grauiter expoſtularat; Magiſtratumque Grauianum de officio ita commonefecerat, vt eos Re-

ligioni Catholicæ ac Regi ſtudioſè parêre debere affirmaret. Inde in Cliuiam tranſgreſſus, multiſque iſtic vxoris opprobrijs exceptus, Dilleburgum, veterem Naſſouiorum domum, diſceſſerat. Diſcedunt item è Belgio s'Hoochſtratanus, Hornanus, Herenbergenſis, Culenburgius, & è vulgo ingens hominum multitudo.

Lutherani iniuriâ eſſe Antuerpiâ ſe pulſos querebatur, tum quòd magna eſſent ſua in eam vrbem merita, tum quòd literis exciti, multiſque ſummi ordinis hominum cohortationibus incitati in Belgium veniſſent. Exponunt rem Parmenſi Antuerpiæ XIII. Kal. Iunij Electoris Saxonis & alterius Germani Principis Legati. Reſpondet Parmenſis, Sine Regis mandato conſtitui de Religione nihil à ſe poſſe, rogareque, vt qui Principes ſuo arbitrio, quam vellent, Religionem ſuis in ditionibus prouincijsque tuerentur, ij neque Belgicæ Religionis curam in ſe ſuſciperent, & Regem veterem iuratamque Catholicam Religionem tueri paterentur. Quod certè reſponſum vt maximè æquiſſimâ ratione niteretur, multos nihilominus, & in his Orangium grauem cenſorem pòſt inuenit: verùm haſce hominum iras, vt in portu maris tempeſtates, ſic

Parmen-

Parmenſis facilè contemnebat. Templa nouarum Religionum Antuerpiæ militibus donat; legéſque Religioni procurandæ vtiliſſimas deſcribit. Miniſtros, Seniores, Diaconos, Superuigilantes, Superintendentes, Conſiſtoria, Cœnas, Pecuniarum tributa, Militum delectus, Scholas, totumque adeò iſtum nuperæ Eccleſiæ ordinem, detectis eius malis ac technis, diſturbat; rebúſque ex ſententia toto Belgio compoſitis, Bruxellam, veterem Imperij ſedem, menſe Iunio reuertitur.

Atque hic ſit huius noſtræ Hiſtoriæ terminus: tum quòd Ducis Albani in Belgium aduentus, cæteræque Albani res geſtæ, quæ præſente Parmenſe acciderunt, vno atque eo continuo ſermone ab eo narrari conueniat, qui Albani Præfecturam imperiumque eſt deſcripturus; tum quòd hoc felici tranquillóque rerum ſtatu, quàm illo inuiſo turbidóque quieſcere à ſcribendo magis adlubeat. Eſt enim pergrata hæc reſtitutæ à Parmenſe Reip. recordatio; nullaque iam inde ab exortis hæreſibus præclarior meliórque rei benè gerendæ occaſio eſt oblata, cùm tot per Belgium optimorum ſeſe Ducum, Magiſtratuum, militum, ciuiúmque voluntates oſtenderunt, veteri-

búſque detractis hæreticorum laruis, infames nouarum Religionum vultus patuerunt. At ferre eam rerum felicitaté peccata noſtra non poterant: multis grauiſſimiſque bellis, diuturno agrorum vaſtitate, præclariſſimarum vrbium excidijs, ingente hominum ſtrage, coniurato in noſtram perniciem totius orbis milite, direptis Belgij opibus, vt inediâ, ſic vel imperitorum Medicorum curâ, tot per annos affligi Remp. oportebat; inde miſerante eius fortunam miſericorde Deo, eum Te, Illuſtriſſime Sereniſſimeque Dux, nouum accipere cœlo Medicum, qui, præſtantiſſimæ matris exemplo, clementia ſeueritatéque temperatam imperij dignitatem ingenti ſuâ cum laude populorumque ſalute tot hoſtibus circumfuſis præclarè tueretur.

FINIS.

INDEX

INDEX CAPITVM.

NOtet Lector, auctorem huius Hiſtoriæ ante quinquaginta, & quod excurrit, annos eam continuato ſermone, abſque interſectione Capitum, deſcripſiſſe. Nobis viſum fuit è re fore legentis, ſi eandem in Capita diſpeſceremus, quod viri docti operâ effectum eſt. Qui & auctarium aliquod à manu ipſius auctoris nactus id ſuo loco lib. I. cap. XIV. & XV. inſeruit.

LIBRI I.

CAP. I. *Veteres Belgij Principum & Regum Galliarum ſimultates ac bella.* fol. 43.
II. *Carolus V. Imp. de Belgij imperio decedit, eo translato in Philippum filium.* fol. 48.
III. *Continuantur ſimultates & odia, violatis induciis quinquennalibus, Regum Philippi & Henrici. Pax Cameraceſia, & mors Henrici.* fol. 61
IV. *Hereſes in Belgio graſſantes, veluti pacis turbatrices, deſcribuntur* fol. 69
V. *Regis de profectione ſua Hiſpanica varia conſilia. De ſingularum Belgij Provinciarum*

Præfectis à Rege diſceſſuro conſtitutis f. 84
VI. Conuentus Equitum Ordinis aurei Velleris à Rege diſceſſuro Gandaui indicitur, & noui Equites in eum Ordinem cooptantur. Origo eiuſdem inſtituti proponitur. fol. 92
VII. Conuentus Ordinum Belgij Delegatorum Gandaui. Ant. Perrenoti, Epiſc. Atrebat. ad Ordines oratio, Ordinumq; reſponſio. Orangius querimoniarum de Hiſpanis & factionum omnium Princeps. fol. 100
VIII. Rege in Hiſpanias profecto Margareta Parmenſis imperium auſpicatur. Vetus nouaque Reipublicæ forma apud Belgas. Prouinciarum Belgicarum felicitas, Belgarumq; vita ac ſtudia. fol. 111
IX. Granuellanorum in Belgio auctoritas Principis Orangij & Ant. Granuellani amicitia, atque odiorum in eumdem Atrebat. Epiſcopum initia. fol. 124
X. De nouorum Epiſcoporum apud Belgas inſtitutione. fol. 139
XI. Decreto Pontificio nouorum Epiſcoporum inſtitutum approbatur, & dos ſingulis adſignatur; dato id negotij Granuellano, vna cum Nuntio Apoſtolico. fol. 141
XII. De Edictis Caroli V. Imp. aduerſus hæreſes & hæreticos. Varia de ijs hominum iudicia ac ſermones, & Edictorum interpreta-

tio, fol. 151

XIII. *De Inquiſitoribus hæretica prauitatis in Belgio. Huius quoque inſtituti ratio Card. Granuellano inuidiam conciliauit.* fol. 160

XIV. *Laborat aliunde inuidiâ Cardinalis Granuellani in Belgio auctoritas. Eiuſdem ac Procerum Belgij diſsidia. Orangij ingenium, opes & familiæ ſplendor.* fol. 175

XV. *Proſapia gentis Naſſouiæ, quà attinet Germaniam Inferiorem. Guilielmus Naſſouius Princeps Orangius gratioſus apud Carolum V. Imperatorem. Egmondani ingenium.* fol. 183

XVI. *De nouis Epiſcopis, nouáque Academia Duacena querimonia, potiſsimum Brabantinorum.* fol. 190

XVII. *Hæreticorum in Anglia, Scotia, Gallia, Belgio factiones ac querimoniæ variæ. Ieſuitarũ origo ac progreſſus deſcribitur.* f. 197

XVIII. *Hæreticorum conuentiones ſeditionesq; Tornaci ac Valencenis.* fol. 204

XIX. *Ager Inſulenſis infeſtus hæreticorum Concionibus. Exemplum memorabile de duobus, qui ſe dæmoniacos fingebant, Miniſtrorum operâ curandis.* fol. 208

XX. *Inquiri in hæreticos iubet Parmenſis Gubernatrix. Regis de Inquiſitione ſententia; deq; hac variorum, etiam Catholicorum, querela.*

querela. Orangij Egmondaniq́ in Card. Granuellanũ odia in vulgus erumpunt. f.219
XXI. Occaſione Comitiorum Imperialium libertas Religionis in Belgio poſtulatur. Procerum Belgij de Card. potentia totaq́ Reipub. querela; & ad eas Cardinalis reſponſio. f.225
XXII. Galliæ ac Belgij quoad præſentem Reipubl. Statum comparatio & par fortuna. fol. 231
XXIII. Procerum Belgij in Card. Granuellanum coniuratio. Orangij Egmondani & Hornani iterata ad Regem literæ, Regisq́ ad eas reſponſio. fol. 234
XXIV. Galliæ exemplo aduerſus Card. Granuellanum animos ſumunt & noua moliuntur Belgæ. Agitata in eam rem conuiuia: Procerum ſymbola teſſeraq́ue. fol. 245
XXV. Card. Granuellanus è Belgio diſcedit. Memorabilia anni CIƆ. IƆ. LXIII. Varia eo anno de Religione ſuſcepta conſilia, vocato eam ob cauſam in Belgium Franc. Balduino, Atrebatio, I. C. fol. 251
XXVI. A Cardinalis diſceſſu noua Procerum de regimine Reipublicæ querimonia, deq́ immutandis tribunalibus conſilia. fol. 258
XXVII. Alia rerum nouandarum conſilia agitantur. Ludouicus, Orangij frater, fruſtrà conatur in Belgium reuocare Franc. Balduinum,

num, obſiſtente etiam ipſo Orangio; cuius rei rationes proponuntur. fol. 263
XXVIII. *Procerum Belgij inter ſe diſsidia hæreticis factioſisq́ hominibus opportuna.* fol. 269
XXIX. *Egmondani in Hiſpanias Legatio, & de ea Orangij ſententia. Memorabilia anni* cIↃ. IↃ. LXIV. fol. 274
XXX. *Egmondanus in itinere ad Præfectum arcis Cameracenſis diuertit. Eorum, quæ ibi indigna à comitibus eiuſdem Egmondani admiſſa ſunt, breuis narratio.* fol. 279
XXXI. *Egmondanus de facto comitum ſuorum dolet; reuerſusq́ ex Hiſpania vnà cum Alexandro Farneſio Legationis ſuæ rationem euentumq́ exponit. Idem Parmenſis habito Senatu reſcribit ea de re ad Regem, Regisq́ reſponſum.* fol. 283

LIBRI II.

CAP. I. *Variorum de Edicto Regio ſuper ſtatu Religionis Inquiſitioneq́ querela, & Nobilium paucorum confœderatio. Eius fœderis formula.* fol. 297
II. *Procerum Belgij conuentus Bredæ & Hoochſtrati. Henr. Bredenrodius nomine fœdera-*

ta Nobilitatis ad Parmenſem Gubernatricem verba facit, & eidem libellum tradit. fol. 305

III. *Fœderatorum compotationes, &* Geuſici *nominis origo ac notatio.* fol. 314

IV. *Marchio Bergenſis & Montignéus in Hiſpanias proficiſcuntur. Nouum veterum Edictorum aduerſus hæreticos temperamentum proponit Parmenſis; de eo varia Ordinum iudicia.* fol. 317

V. *Concionum hæreticarum per Belgium initia. Aduerſus eas noua Edicta proponit Parmenſis. Eiuſdem ac Procerum Belgij variæ concertationes.* fol. 324

VI. *Fœderatorum ad S. Trudonem conuentus. Eorum Delegati cum Orangio atque Egmondano Dufflæ conueniunt, & grauamina ſua proponunt.* fol. 332

VII. *Hæreticorum ac Miniſtrorum per Flandriam Brabantiamq; inſolentia, Templorum direptiones Sacrilegiaque obiter deſcribuntur.* fol. 342

VIII. *Fœderati Bruxellis conueniunt, de cautione ſibi conſtituenda cum Parmenſe deliberaturi. Paciſcitur cum iiſdem Parmenſis, & de conſeruanda Religione Catholica variè cum Proceribus deliberat.* fol. 352

IX. *Prouinciarum Vrbiumq; Catholicarum,*

ingraueſcentibus hiſce motibus, varia fortuna, pactaq́; cum hæreticis Antuerpiæ, Gandaui, Amſterdami atque alibi proponuntur. fol. 366
X. Catholici Epiſcopi & Doctores ſeſe nouarum Religionum ac ſectarum Antiſtitibus ſcribendo opponunt. Eduardi Riſthoni, Angli, eam in rem Tabula exhibetur. fol. 378
XI. Parmenſis variè laborat pro defendenda ac ſtabilienda Religione Catholica in Belgio. Hæreticorum ſeditiones per Hollandiam ac Flandriam; item Antuerpiæ, Cameraci ac Valencenis. fol. 391
XII. Motus Tornacenſes ac Miniſtrorum hæreticorum per agrum Tornacenſem, deſcribuntur: item vrbium Inſulanæ ac Duacenæ aduerſus eoſdem præclara ſtudia. fol. 406
XIII. Varia agitantur conſilia à Nobilibus fœderatis, Moilbaſio arcis Præfecto, Hernano Comite, circa motus Tornacenſes, Eccleſiarumq́; reſtitutionem Catholicis faciendam. fol. 413
XIV. Variè & fruſtrà Valencenis ſuper Templorum reſtitutione inter Conſiſtoriales & Noircarmium deliberatur. Valencenates proſcribuntur. Miles Conſiſtorialiū ad Lannoyum cæditur. Anni CIↃ. IↃ. LXVI. finis. fol. 422
XV. De Ducis Albani, aliorumq́; in Belgium

aduentu, varia Conſiſtorialium deliberationes, & libelli varij. Bredenrodius, Geuſiorum princeps, à Parmenſe officij ſui monetur, miſſis ad eum Legatis; & huius reſponſio. fol. 434
XVI. Egmondanus nouo iureiurando ſe Regi obſtringit. Tumultus Buſcoducenſes deſcribuntur. fol. 440
XVII. Caluiniſtarum ſuper facto Religionis ſuæ ad fœderatos Nobiles libellus, horumq́; Bredenrodio anteſignano, noua à Parmenſe poſtulata, ac Parmenſis reſponſum. fol. 449
XVIII. Procerum aliquot conuentus & conſilia Teneramondæ agitata. Bredenrodius militem conſcribit: is prope Antuerpiam caeditur. fol. 454
XIX. Caluiniſtæ Antuerpiæ ob caſum Tholouſium tumultuantes ab Orangio in ordinem coguntur. fol. 461
XX. Noircarmius, nequicquam tentatis animis Valencenenſium de dedenda vrbe, eandem oppugnat & expugnat. fol. 465
XXI. Parmenſis Gubernatrix, rebus Traiecti ad Moſam, Antuerpiæ, Siluæducũ, Amſterodami, totoq́; adeò Belgio, compoſitis, Bruxellam reuertitur. Procerum aliquot fuga. Hiſtoriæ huius Epilogus. fol. 473

FINIS.

CENSVRA.

DVos hoſce FLORENTII VANDER-HAER *De Initijs Tumultuum Belgicorum* libros ad memoriam poſteritatis vtiliter excudi poſſe ſentio.

GVILIELMVS ESTIVS S. T. D.

PRI-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

PRIVILEGII TENOR.

PHILIPPVS IV. Dei Gratiâ Rex Hiſpaniarum &c. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ &c. diplomate ſuo ſanxit, ne quis intra nouennium, præter *Iudoci Coppenij*, Typographi Louanienſis, voluntatem, FLORENTII VANDER-HAER *De Initijs Tumultuum Belgicorum* libros duos, vel imprimat, vel alibi Latinè aliove idiomate impreſſos in has ſuas ditiones importet, venaleſve exponat, ſub pœnis eodem diplomate comprehenſis, dato Bruxellis An. cIↄ. Iↄc. xxxviii. Prid. Kal. Iunij.

Signat.

I. COOLS.

ERRATA.

PAg. 4. *lin. vlt. lege* contineretur *p.* 72. *l.* 23. *omitti ac deleri poſſunt*, longius eſt, quàm vt huic noſtro inſtituto conueniat *p.* 179. *l.* 7. *dele* de dignitate. *Reliqua minutiora diligentia Lectoris permittuntur.*

MAY 13 1921

– 2

Rare